

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНЕ ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ У
ПОЉУ ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

**МЕДИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ О
МИГРАНТИМА У РЕПУБЛИЦИ
СРБИЈИ И У МАЂАРСКОЈ ОД 2016.
ДО 2019. ГОДИНЕ**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор бр. 1:
Проф. др Владимир Баровић

Кандидат:
Викторија Закински Тома

Ментор бр. 2:
Проф. Др Ференц Немет

Нови Сад, 2021. Године

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani materijal
Vrsta rada (dipl., mag., dokt.): VR	Doktorska disertacija
Ime i prezime autora: AU	Viktoria Zakinski Toma
Mentor (titula, ime, prezime, zvanje): MN	Mentor br. 1: dr Vladimir Barović, vanredni profesor Mentor br. 2: dr Ferenc Nemet, vanredni profesor
Naslov rada: NR	<i>Medijsko izveštavanje o migrantima u Republici Srbiji i u Mađarskoj od 2016. do 2019. godine</i>
Jezik publikacije: JP	srpski
Jezik izvoda: JI	srp. / eng.
Zemlja publikovanja: ZP	Srbija
Uže geografsko područje: UGP	Vojvodina
Godina: GO	2021.
Izdavač: IZ	autorski reprint
Mesto i adresa: MA	Novi Sad, Dr Zorana Đinđića 2

Fizički opis rada: FO	(8 poglavlja / 234 stranica / 28 slika / 21 grafikona / 192 referenci / 0 priloga)
Naučna oblast: NO	Humanističke nauke
Naučna disciplina: ND	Medijske studije
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	Analiza medijskog diskursa, migranti, Republika Srbija, Mađarska, Vojvodina
UDK	UDK 316.774-054.7(497.11)"2016/2019" UDK 316.774-054.7(439)"2016/2019"
Čuva se: ČU	FILOZOFSKI FAKULTET, Centralna Biblioteka
Važna napomena: VN	
Izvod: IZ	Migracije sa Bliskog istoka, Severne Afrike i Azije, odnosno migrantska kriza dospela je u fokus medijskog izveštavanja u Centralnoj i Jugoistočnoj Evropi nakon proleća 2015. godine kada je u ovaj region pristigao najveći talas migranata. Tema migracije je i danas prisutna u medijima u celoj Evropi. Medijsko izveštavanje o migracijama i migrantima bilo je veoma često ispolitizovano, pristup u izveštavanju jednostran, pojednostavljen i pun zabluda. Najčešći razlog bio je neznanje, ali bilo je i namernog iskrivljavanja istine, nepoznavanja odgovarajućih termina a odgovarajuće definicije često su nedostajale. Komparativnom analizom medijskog diskursa mađarskih i srpskih nacionalnih i regionalnih medija dobili smo pregled medijskog izveštavanja od 2016. do 2019. godine u Republici Srbiji i u Mađarskoj. U istraživanje smo uključili i tematsku analizu dubinskih intervju o percepciji glavnih medijskih narativa o migrantima na mađarskom i srpskom jeziku na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine. Primarni metod istraživanja bio je komparativni, ostali metodi koji su bili primenjeni u različitim fazama istraživanja su istorijski metod, analiza medijskog diskursa (kvantitativno-kvalitativna analiza sadržaja finalnih medijskih proizvoda), statistički metod, intervju, tematska analiza i studija slučaja.
Datum prihvatanja teme od strane NN veća: DP	6.12.2019.

Datum odbrane: DO	
Članovi komisije: (ime i prezime / titula / zvanje / naziv organizacije / status) KO	predsednik: član: član:

University of Novi Sad
Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	Doctoral dissertation
Author: AU	Viktoria Zakinski Toma
Mentor: MN	Mentor no. 1: Vladimir Barović PhD Mentor no. 2: Ferenc Nemet PhD
Title: TI	<i>Media Reporting on Migrants in the Republic of Serbia and in Hungary between 2016-2019</i>
Language of text: LT	Serbian
Language of abstract: LA	eng. / srp.

Country of publication: CP	Serbia
Locality of publication: LP	Vojvodina
Publication year: PY	2021.
Publisher: PU	The author's reprint
Publication place: PP	Novi Sad, Dr Zorana Đinđića 2

Physical description: PD	(8 chapters/ 234 pages / 28 pictures / 21 graphs / 192 references)
Scientific field SF	Human Sciences
Scientific discipline SD	Media Studies
Subject, Key words SKW	media discourse analysis, migrants, Republic of Serbia, Hungary, Vojvodina
UC	UDK 316.774-054.7(497.11)"2016/2019" UDK 316.774-054.7(439)"2016/2019"
Holding data: HD	Faculty of Philosophy, Central Library
Note: N	
Abstract: AB	Migration from the Middle East, North Africa and Asia and the migration crisis has got into the focus of media reporting in Central and Southeast Europe after spring 2015, when the largest wave of migrants has arrived into the region, but the topic of migration has remained a major issue in the media all around Europe until nowadays. It has been more or less intensive, politicized, one-sided or biased, oversimplified or full of fake information. Most of the times the reason for that was ignorance, but there was also deliberate use of lies and distorting the truth, sometimes journalists/reporters have not been familiar with the right terms and phrases, while sometimes there have been no appropriate definitions. Using the comparative method, this research aimed at doing discourse analysis of

	<p>Hungarian and Serbian national and regional media. The focus of the research is on comparative analysis of the media discourse from 2016 till 2019 in Hungary and Serbia. The research also included in-depth semi-constructed interviews and the thematic analysis of these in order to identify main narratives in the perception of media messages about migrants in Serbian and Hungarian language in the Autonomous Province of Vojvodina. We used comparative method, historical method, media discourse analysis (quantitative-qualitative content analysis of media messages), statistics, in-depth interviews, thematic analysis and case studies.</p>
<p>Accepted on Scientific Board on: AS</p>	<p>6.12.2019.</p>
<p>Defended: DE</p>	
<p>Thesis Defend Board: DB</p>	<p>president: member: member:</p>

АПСТРАКТ

Миграције са Блиског истока, Северне Африке и Азије, односно мигрантска криза доспела је у фокус медијског извештавања у Централној и Југоисточној Европи након пролећа 2015. године када је у овај регион пристигао највећи талас миграната. Тема миграције је и данас присутна у медијима у целој Европи. Медијско извештавање о миграцијама и мигрантима било је веома често исполитизовано, приступ у извештавању једностран, поједностављен и пун заблуда. Најчешћи разлог био је незнање, али било је и намерног искривљавања истине, непознавања одговарајућих термина а одговарајуће дефиниције често су недостајале. Компаративном анализом медијског дискурса мађарских и српских националних и регионалних медија добили смо преглед медијског извештавања од 2016. до 2019. године у Републици Србији и у Мађарској. У истраживање смо укључили и тематску анализу дубинских интервјуа о перцепцији главних медијских наратива о мигрантима на мађарском и српском језику на територији Аутономне Покрајине Војводине. Примарни метод истраживања био је компаративни, остали методи који су били примењени у различитим фазама истраживања су историјски метод, анализа медијског дискурса (квантитативно-квалитативна анализа садржаја финалних медијских производа), статистички метод, интервју, тематска анализа и студија случаја.

Кључне речи: анализа медијског дискурса, мигранти, Република Србија, Мађарска, Војводина

ABSTRACT

Migration from the Middle East, North Africa and Asia and the migration crisis has got into the focus of media reporting in Central and Southeast Europe after spring 2015, when the largest wave of migrants has arrived into the region, but the topic of migration has remained a major issue in the media all around Europe until nowadays. It has been more or less intensive, politicized, one-sided or biased, over-simplified or full of fake information. Most of the times the reason for that was ignorance, but there was also deliberate use of lies and distorting the truth, sometimes journalists/reporters have not been familiar with the right terms and phrases, while sometimes there have been no appropriate definitions. Using the comparative method, this research aimed at doing discourse analysis of Hungarian and Serbian national and regional media. The focus of the research is on comparative analysis of the media discourse from 2016 till 2019 in Hungary and Serbia. The research also included in-depth semi-constructed interviews and the thematic analysis of these in order to identify main narratives in the perception of media messages about migrants in Serbian and Hungarian language in the Autonomous Province of Vojvodina. We used comparative method, historical method, media discourse analysis (quantitative-qualitative content analysis of media messages), statistics, in-depth interviews, thematic analysis and case studies.

Keywords: media discourse analysis, migrants, Republic of Serbia, Hungary, Vojvodina

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	13
1.1. Методолошки оквир истраживања.....	16
1.2. Потреба за научно-истраживачким радом.....	20
1.3. Контекст истраживања.....	22
2. МИГРАНТСКА КРИЗА СА СОЦИОЛОШКОГ, ПОЛИТИЧКОГ, КУЛТУРОЛОШКОГ И БЕЗБЕДНОСНОГ АСПЕКТА.....	25
2.1. Европска унија и политика миграција.....	33
2.2. Друштвено-политички положај Републике Србије и Мађарске у Европи за време мигрантске кризе.....	41
3. ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКА СИТУАЦИЈА У РЕГИОНУ ЗА ВРЕМЕ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ И ПОСЛЕ ЗАТВАРАЊА БАЛКАНСКЕ РУТЕ.....	44
3.1. Политичка ситуација у Мађарској за време мигрантске кризе и након затварања Балканске руте.....	46
3.2. Политичка ситуација у Републици Србији за време мигрантске кризе и након затварања Балканске руте.....	53
4. МЕДИЈСКА СЦЕНА И МЕДИЈСКИ КОНТЕКСТ У РЕГИОНУ.....	57
4.1. Медијска сцена и медијски контекст у Републици Србији.....	57
4.2. Медијска сцена и медијски контекст у Мађарској.....	60
5. МЕДИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ О МИГРАНТСКОЈ КРИЗИ У ЕВРОПИ.....	63
5.1. Дефиниција кризе.....	69
5.2. Термини, устаљене фразе и придеви који су се користили у медијима за мигрантску популацију.....	73
5.3. Медијско извештавање о мигрантској кризи у Мађарској и у Републици Србији за	

време њене кулминације 2015–2016. Године.....	81
6. ИСТРАЖИВАЊЕ.....	87
6.1. Методологија, корпус и теоријска основа.....	87
6.1.1. Методологија.....	87
6.1.2. Корпус.....	91
6.1.3. Теоријска основа.....	92
6.2. Медијско извештавање о мигрантима од 2016. до 2019. године у Србији.....	101
6.2.1. Термини и устаљене фразе за мигранте.....	103
6.2.2. Главни актери (субјекти).....	108
6.2.3. Безбедност и тероризам.....	109
6.2.4. Социјална и економска сигурност.....	112
6.2.5. Култоролошке и религијске специфичности.....	114
6.2.6. Емпатија и промена става (негативно или позитивно интонирани текстови).....	116
6.2.7. Наслови.....	121
6.2.8. Новинарски жанрови и визуелне одлике медијских извештаја.....	122
6.3. Медијско извештавање о мигрантима од 2016. до 2019. године у Мађарској.....	125
6.3.1. Термини и устаљене фразе за мигранте.....	127
6.3.2. Главни актери (субјекти).....	133
6.3.3. Безбедност и тероризам.....	136
6.3.4. Социјална и економска сигурност.....	140
6.3.5. Култоролошке и религијске специфичности.....	142
6.3.6. Емпатија и промена става (негативно или позитивно интонирани текстови).....	144

6.3.7. Наслови.....	146
6.3.8. Новинарски жанрови и визуелне одлике медијских извештаја.....	147
6.4. Медијско извештавање о мигрантима од 2016. до 2019. године у АП Војводини на српском и мађарском језику.....	150
6.4.1. Термини и устаљене фразе за мигранте.....	150
6.4.2. Главни актери (субјекти).....	152
6.4.3. Безбедност и тероризам.....	154
6.4.4. Социјална и економска сигурност.....	158
6.4.5. Културолошке и религијске специфичности.....	160
6.4.6. Емпатија и промена става (негативно или позитивно интонирани текстови).....	162
6.4.7. Наслови.....	164
6.4.8. Новинарски жанрови и визуелне одлике медијских извештаја.....	164
6.5. Компаративна анализа.....	167
6.5.1. Европска унија и земље кроз које пролази Балканска рута.....	181
6.5.2. Однос између Републике Србије и Мађарске са аспекта миграције и контроле граница.....	185
7. ИНТЕРВЈУИ.....	189
7.1. Теоријски и методолошки оквир.....	189
7.2. Анализа.....	195
7.2.1. Термини и устаљене фразе за мигранте.....	195
7.2.2. Безбедност, насиље и страх.....	198
7.2.3. Социјална и економска сигурност.....	207
7.2.4. Емпатија.....	209
7.2.5. Наслови.....	211

7.2.6. Промена става према мигрантима.....	213
8. ЗАКЉУЧАК.....	217
8.1. Модел добре праксе.....	226
8.2. Закључна разматрања.....	228
9. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ.....	232

1. УВОД

Миграције односно мигрантска криза доспеле су у фокус медијског извештавања у Централној и Југоисточној Европи, након пролећа 2015. године када је у овај регион пристигао највећи талас миграната. Медијска пажња није попуштала и од тада су миграције са Блиског Истока у више наврата биле најважнија медијска, политичка и друштвена тема у земљама Европе. Према подацима и проценама Високог комесаријата УН за избеглице¹, број миграната током претходне четири године је варирао. Медијско извештавање о њима у неким периодима било је интензивније, у неким слабије, а на то је већим делом утицала политичка и безбедносна ситуација на Блиском истоку, као и интензитет миграција на Балканској рути, као и политичке прилике у ордеђеним земљама.

Мађарска² је, након првог већег таласа миграната убрзо одлучила да физички затвори своје границе, да би тим потезом зауставила „огромни талас миграције“ који – према ставу и реторици појединих влада у Европи, на челу са Мађарском – представља претњу целој Европи.

У медијском дискурсу српских и мађарских медија, на основу ранијих истраживања идентификоване су теме као што су: интеграција миграната, културолошке разлике између европског становништва и људи са Блиског истока, Северне Африке и Мале Азије, тероризам и његова повезаност са миграцијом, криминалне радње везане за мигранте, деца која путују без родитеља, кријумчарење миграната и сл.

У дисертацији смо упоредили званичну државну политику и друштвено-политичку ситуацију у две земље кроз анализу медијског извештавања о мигрантима и миграцијама. Анализа укључује контекст актуелних друштвено-политичких прилика, али и специфичности медијске сцене у Републици Србији и у Мађарској. Укључили смо аспект који показује како је Република Србија сагледавала мигрантску политику Мађарске и обрнуто; како се Европа опходила према осталим земљама чланицама, а како према државама на Балканској рути када

1 <http://www.unhcr.rs/>

2 Према новом Уставу из 2012. године званични назив државе је од 1. јануара 2012. „Мађарска“. Од 23. октобра 1989. до 2012. званични назив био је „Република Мађарска“. У дисертацији користимо актуелни званични назив у посматраном периоду.

је реч о миграцији. Посветили смо посебну пажњу језичкој (појмовној) анализи текстова, тј. коришћењу разних специфичних термина и квалификација везаних за мигранте, који су се мењали током временског периода у фокусу истраживања.

Анализом садржаја финалних медијских производа добили смо пресек медијског извештавања о мигрантима и открили како су медији у Републици Србији и у Мађарској извештавали непосредно пре, и у годинама после затварања тзв. Балканске руте (марта 2016. године). Ситуација на овој рути се већ годинама не сматра „кризном“, ипак, и даље се често представљала као таква, нарочито у медијском дискурсу у Мађарској.

У анализу смо укључили дубинске интервјуе са саговорницима из Војводине, северне покрајине Републике Србије – део њих је пратио медијско извештавање о мигрантима и у Мађарској и у Републици Србији, а део њих само у Републици Србији. Циљ истраживања је био да се установи на који начин су српски и мађарски медији извештавали о мигрантској кризи, да ли је постојао доминантан модел извештавања и да ли је то утицало на јавно мњење и на ставове о мигрантима и миграцијама на овим просторима.

Хипотезе:

1. Хипотеза

У Републици Србији је након мигрантске кризе ослабило интересовање медија (а и јавности) за мигранте, док се у Мађарској наставља активна негативна кампања против миграната.

2. Хипотеза

За мигранте се у великој већини случајева приликом медијског извештавања везују негативне особине и инциденти у обе земље, без обзира на разлику у званичној политици према миграцијама и мигрантима.

3. Хипотеза

У медијском извештавању о мигрантима најчешће се користе једноставнији новинарски жанрови, док се сложенији жанрови користе само када се о мигрантима извештава у контексту неког инцидента.

Истраживачка питања:

1. Које медијске поруке се шаљу и којој циљној групи негативном медијском кампањом усмереном против миграната у Мађарској?

2. Да ли и постоји дихотомија у медијским дискурсима о мигрантима у Републици Србији и у годинама након мигрантске кризе, односно да ли се приступ медија променио у извештавању о мигрантима?

3. Како различита политичка и економска ситуација, а како историја миграција утиче на медијски дискурс о мигрантима у Републици Србији и у Мађарској? Каква је ситуација у АП Војводини по том питању?

1.1. Методолошки оквир истраживања

Примарни метод истраживања био је 1) компаративни, с обзиром да се рад

фокусира на упоређивање медијског извештавања у две суседне државе везано за мигрантску кризу. Наводимо и остале методе који су били примењени у различитим фазама истраживања, а то су: 2) историјски метод; 3) анализа медијског дискурса (квантитативно-квалитативна анализа садржаја финалних медијских производа); 4) статистички метод; 5) интервју, и 6) студија случаја.

1) Компаративним методом смо упоредили медијско извештавање о мигрантској кризи и мигрантима у Републици Србији и у Мађарској од 2016-2019. године.

2) Историјски метод користили смо приликом прегледа историјске и политичке позадине миграција на просторима Југоисточне и Средње Европе.

3) Анализа медијског дискурса укључује квалитативну и квантитативну анализу садржаја медијског извештавања у одређеном временском периоду на шест изабраних информативних интернет портала на оба језика, мађарском и српском. Основу анализе дискурса чини унапред установљен кодекс у складу са одговарајућом методологијом анализе садржаја. Елементе, односно теме, актере и објекте у кодексу саставили смо на основу самог корпуса, као и анализа ранијих истраживања у овој теми, тј. на основу медијских наратива и комуникационе парадигме који су дефинисани у секундарној литератури на тему миграција на овим просторима.

4) Статистички метод смо користили у анализи добијених података из ужег корпуса који је предмет анализе дискурса и садржи укупно 720 финалних медијских производа. Софтверски алат који смо користили приликом квантитативне анализе је функција *Statistics* у *Excel* програму за статистичку анализу и обраду података.

5) Интервју смо користили у завршној фази истраживања, а наши субјекти су новинари, хуманитарни радници и обични грађани који су у датом периоду истраживања пратили или извештавали различите медије на локалном, регионалном, националном и међународном нивоу.

6) Студија случаја се односи на примену резултата и налаза међународних

истраживања теме миграција и европске мигрантске кризе у случају Мађарске и Републике Србије, односно на медијски дискурс у поменутиим државама.

Мониторинг, односно анализа садржаја врши се на шест интернет портала: два портала из Републике Србије (*kurir.rs* и *rts.rs*) и два портала из Мађарске (*index.hu* и *origo.hu*), као и два са територије АП Војводине и то на српском и на мађарском језику (*rtv.rs* и *rannonrtv.com*). При одабиру медија водили смо рачуна да буду представљени они медији који су значајни и репрезентативни као јавни сервиси, као и они који су комерцијалног карактера, али и они који су према својој уређивачкој политици ближи вредностима које заступају актуелне владе у њиховим земљама, те и они који су критички настројени према политици актуелне власти. У методолошком смислу, било је неопходно анализирати и регионалне медије који функционишу у посебном мултиетничком окружењу, на српском и мађарском језику, на подручју АП Војводине.

Временски период истраживања је од 2016. до 2019. године. На почетку истраживачког процеса узели смо из сваке године два месеца као шири узорак, и то један месец почетком пролећа (март) и један месец у току лета (јул), узевши у обзир фреквентност миграције, која је у пролећним и летњим месецима већа него у јесењим и зимским.

Према методологији критичке анализе дискурса и то према сугестијама Анабеле Карвајо³ и њеном предложеном оквирном решењу, проучавали смо шири корпус претрагом кључних речи „мигрант“, „избеглица“, „азилант“, „миграције“ на српском и „migráns“, „menekült“, „menedékkérő“, „bevándorló“, и „migráció“ на мађарском. Израз „bevándorló“, који се често користи у медијима на мађарском и који у преводу значи „имигрант“ нисмо користили као кључну реч у претрази интернет портала на српском језику, јер се не користи у контексту миграције са Блиског Истока. Након формирања нашег ширег корпуса, покушали смо да

3 Анабела Карвајо предаје на Одсеку за комуникацију Универзитета Мињо у Браги (Португалија). Била је гостујући професор на престижним европским универзитетима (Универзитети у Хамбургу, Антверпену и Хагу, Универзитет у Бергену и Амстердаму). На основу ранијих истраживања у области критичке анализе дискурса, изнела је нови модел методологије у свом чланку под насловом „Media(ted) Discourse and Society: Rethinking the Framework of Critical Discourse Analysis.“

установимо тзв. „критичне тачке у дискурсу“ и помоћу њих трагали за главним линијама аргументације у медијском дискурсу и значајним моментима у друштвеној конструкцији једне тематике (Carvalho, 2008).

Кодирали смо актере, разне изразе за мигранте, медијске жанрове, коришћене визуелне и видео поруке, теме и аргументе актера и новинара. Посебно смо анализирали наслове и термине за мигранте у тексту. Основу методолошког оквира је чинила компаративна анализа два медија на српском и два медија на мађарском језику са националном покривеношћу, укључујући и два интернет портала у Аутономној Покрајини Војводини у Републици Србији са дневним вестима, са фокусом на медијско извештавање о мигрантима од 2016. до 2019. године.

Компаративна анализа медијског дискурса је допринела бољем разумевању државних политика и друштвено-политичког дискурса о миграцији, док истраживање на подручју АП Војводине треба да унесе додатну димензију у анализу, с обзиром на мултиетничност и вишејезичност у Покрајини у компарацији са националним медијским дискурсима. Медији ове регије су под вишеструким утицајем различитих локалних специфичности и управо из тог разлога смо укључили и те медије у анализу, са циљем да дефинишемо и на том простору доминантан модел медијског извештавања.

Анализирани временски период од 2016. до 2019. године је показао како се медијска пажња и медијско извештавање мењало и нијансирало у периоду непосредно након кризе у две суседне земље. Приликом одабира финалних медијских извештаја у наш ужи корпус водили смо се следећим критеријумима: 1) да су они везани за европску мигрантску кризу, 2) да је тема миграција са Блиског Истока, из Северне Африке или Азије, 3) да се ради о медијском извештавању у земљама уз Балканску руту.

Како смо већ раније напоменули, у методологији анализе дискурса са фокусом на квалитативну анализу, као основу узели смо интегрални модел анализе садржаја Нојендорфа

(Neuendorf, 2016)⁴, али смо такође покушали да применимо и модел критичке анализе дискурса Анабеле Карвајо. Према њеној сугестији и на основу ранијих истраживања у овој области (van Dijk, Wodak, Fairclough), анализа се радила у два корака: вршила се текстуална анализа, и контекстуална анализа, укључујући синхрону и дијахрону анализу, тј. историјску и компаративну методу. У самом истраживању смо се фокусирали на текстуалну анализу (анализу садржаја), али смо се трудили да покријемо и димензију контекстуалне анализе помоћу анализе политичке комуникације (изјава и говора политичара пренетих путем медија) и дубинских интервјуа са укупно 18 саговорника, од којих су њих 13 обични грађани из различитих делова Војводине, а петоро новинари и хуманитарни радници. Водили смо рачуна о изједначености српских и мађарских саговорника у циљу што прецизније и веродостојније анализе дубинских полуструктурираних интервјуа у периоду од 2019. до 2020. године.

Методе статистичке обраде података су реализоване помоћу функције *Statistics* и *Excel* програму, а тумачење резултата истраживања је реализовано у складу са методолошки прихватљивим системом.

1.2. Потреба за научно-истраживачким радом

4 Детаљно описано у поглављу о методологији истраживања (6.1.1.)

Квалитативно-квантитативна анализа садржаја медијских порука у Републици Србији показала је да постоји одређена дихотомија између два дискурса: сензационалистичко-ксенофобичног, који је заснован на страху од странаца и хуманитарног, који ставља нагласак на хуманитарну димензију мигрантске кризе, бригу о другима и поштовању људских права (Јевтовић–Вајић, 2018). На основу анализе секундарне литературе у Мађарској и у Републици Србији, као и касније у току нашег истраживања, могли смо извести закључак да у Србији мигранти нису добили ни приближно толико медијске пажње нити негативних конотација као у Мађарској.

Истраживачи Мађарске академије наука, Шик и Шимонович у својој публикацији о једној обимној студији случаја о мигрантској кризи у Мађарској, спровели су анализу дискурса политичких актера и анализу садржаја медијског дискурса. У свом излагању о релевантности и важности њиховог истраживања навели су своје аргументе у неколико тачака:

- 1) да медији имају снажан утицај на јавно мњење,
- 2) да ће та појава у будућности бити још израженија,
- 3) да ће морално сензитивне теме (каква је миграција која се нипошто не може сматрати емоционално неутралном) у све већој мери постати средство пласирања лажних вести као и осталих форми „других реалности“,
- 4) да ће то поготово бити случај ако владе почну користити организоване форме пропаганде да би манипулисале обичним грађанима, у ком случају ће миграције и теме везане за избеглице бити искоришћене за генерисање страха и „моралне панике“⁵ у циљу добијања јефтиних политичких поена (Sik–Simonovits, 2018).

Тема ове дисертације може да се образложи на сличан начин као у случају студије Шика и Шимоновича, с тим да јој се додаје једна нова димензија: извештавање у суседној Републици Србији у датом периоду, које нам даје додатну перспективу за компаративну анализу.

5 Морална паника по дефиницији Стенлија Коена (1972) је стање или група људи који се представљају као опасност за друштвене вредности и интерес заједнице. Феномен „морална паника“ је детаљније објашњен у поглављу о друштвено-политичким приликама у Мађарској за време мигрантске кризе (3.1.).

Дисертација такође намерава да изведе закључке о утицају медија на јавно мњење. С обзиром да претпостављамо да ће ова тема бити још дуго на дневном реду како у Републици Србији тако и у Мађарској, ово истраживање може да се настави у истом смеру, користећи исту или сличну методологију; биће потребно пратити даље промене у начину медијског извештавања у контексту друштвено-политичких промена. Ово јесте морално сензитивна тема, што доказује и постојање потпуно различитих наратива, као што су хуманитарни наратив и сензационалистичко-ксенофобични (Јевтовић–Бајић, 2016). С друге стране, организоване форме пропаганде у циљу изазивања моралне панике – за разлику од Мађарске – у Републици Србији у традиционалним медијима још нису узеле маха, барем до 2019. године, односно до краја наше анализе. Наравно, то не значи да се хуманитарни приступ Владе Републике Србије не може претворити у популистичку-ксенофобичну реторику, која би се потом организовано пренела на медије. Како ћемо то у даљем тексту детаљно обрадити, управо се то десило у суседној Мађарској, а ове две земље су доста сличне по питању медијског плурализма и слободе медија.

Дисертација представља јединствен пример студије у овој области, јер иако постоје сличне анализе у Републици Србији и у Мађарској, које користе сличну методологију и приближно се односе на исти временски период, не постоји компаративна анализа која укључује обе државе. Укључивање регионалних медија такође даје нову димензију истраживању, јер у другим студијама се – везано за ову тему – анализирају само национални медији.

1.3. Контекст истраживања

Све већи миграцијски притисак представља изазов за основну конструкцију либералне демократије. Заштита мањинског мишљења, признавање људских права могу да дођу у конфликт са демократском вољом политичких заједница. Тензије су већ присутне у политичком систему, али то не значи у сваком случају политичку кризу. Миграцијски притисак присиљава владе и странке на адаптацију, а поједини догађаји могу у великој мери и за веома кратко време да промене јавно мњење у било ком правцу. Прилагођавањем се могу сматрати све строже граничне контроле, социјална давања за избеглице, убрзање процедуре за захтев за азил, увођење нових интеграцијских политика са строжим очекивањима и условима за имигранте. Проблеми интеграције и давања за избеглице могу довести до заоштравања конфликта везаних за преференције у расподели социјалних давања и помоћи од државе (Török, 2015: 60).

Од 2013. године миграције све чешће и у све више земаља предњаче међу најважнијим темама у медијском извештавању, чак пре економских. Како је расло интересовање према овој тематици, тако су расле и негативне емоције везане за миграцију. Са друге стране, на кратке стазе смо били сведоци и позитивних реакција, нпр. фотографија која је објављена о курдском дечаку Алану Курдију⁶, допринела је расту позитивних осећања према мигрантима и прихватању избеглица, чак и у западноевропским земљама у којима је пре владала претежно анитимигрантска атмосфера и где је константно расла популарност политичких партија које заговарају антимиграционе ставове.

У истраживању објављеном у оквиру пројекта *Хоризонт 2020*, у ком се анализирано извештавање медија о мигрантима у Пољској, Мађарској, Румунији и Словенији, указано је на то да у горе наведеним земљама, које су у много чему сличне по својој историји, медији имају потпуно различит приступ према миграцијама и мобилности.

⁶ Фотографија мртвог Алана Курдија – двогодишњег дечака из Сирије – је 2015. године обишла свет. Дечаково тело је море избацило на плажу у близини турског места Бодрум. Дечак је лежао на трбуху, као да спава. Та слика је постала симбол мигрантске кризе и патњи стотина хиљада људи који су преко Турске чамцима покушавали да дођу до неког од грчких острва.

Што се тиче Мађарске, установљено је да, иако процентуално има веома мало миграната из земаља ван Европске уније, миграција је била међу примарним темама у медијском дискурсу (Vajomi–Lázár, 2018). Такође, мађарски медији су од свих европских земаља укључених у анализу Лондонског економског факултета 2017. године у највећој мери истакли економске разлоге миграција. Наративи о безбедности и граничној контроли позивали су на успостављање физичке баријере и то паралелно са негативном реториком Владе Мађарске везаном за миграције и мигранте. У истом истраживању Лондонског економског факултета установљено је да су избеглице у медијском дискурсу у Мађарској увек анонимне и углавном без гласа (Chouliaraki et al., 2017: 25).

Српска штампа је према поменутом истраживању била јединствена по томе што се умногоме разликовала од медија осталих европских земаља у фреквентности извештавања о специфичним хуманитарним мерама: нпр. тражење и одобравање азила је много ређе била тема него у осталим земљама Европе, док је хуманитарна помоћ у форми хране, одеће и медицинске неге истицана у први план много чешће него у осталим земљама. У Републици Србији се релативно ретко извештавало о мерама одбране од миграције као и о стручној спремности и занимању избеглица (Ibid. 25-26).

Према појединим ауторима, нема значајне разлике у томе како су медији у различитим европским земљама извештавали о мигрантима. Према Срђану Јовановићу, доласком избеглица са Блиског истока, Европа је постала гнездо ксенофобије. Медијски и политички дискурс, јавне политике и мере које подржавају ксенофобију су постали свакидашњи феномен (Jovanović, 2017: 1).

Вулетић и сарадници сматрају да је медијско извештавање о мигрантима у значајној мери утицало на јавно мњење у региону. Конкретно, у случају Републике Србије, иако је према истим ауторима приступ у српским медијима био површан и сензационалистички, то је довело до неутралног и само делимично негативног односа грађана према мигрантима (Vuletić et al., 2016).

Ипак, Република Србија – насупрот Мађарској – послала је позитивну слику у свет што се тиче мигрантске кризе и начина на који се држава опходила према мигрантима на својој територији. Званична политичка комуникација се никад није приближила говору мржње и није било насилних полицијских акција против миграната.

Када је реч о контексту истраживања, такође сматрамо важним напоменути да, иако смо терминолошки претежно користили израз „мигрантска криза“ и „мигранти“, по угледу на друге истраживаче, желимо да се оградимо од тога да се наш избор термина схвати као политичко опредељење. Наша намера није била да сугеришемо како мигранти нису избеглице. На израз „мигрант“ гледамо као на устаљени термин, али у нашем речнику нема негативну конотацију, већ – како је један од наших саговорника у интервјуу рекао: „мигрант је у суштини неутралан израз и односи се на особу која мигрира, тј. сели се са једног места на друго, а околности и различите друштвене средине одређују значење те речи и у том смислу се подразумева негативна конотација“.⁷

7 Интервју са хуманитарним радником, под шифром (X2).

2. МИГРАНТСКА КРИЗА СА СОЦИОЛОШКОГ, ПОЛИТИЧКОГ, КУЛТУРОЛОШКОГ И БЕЗБЕДНОСНОГ АСПЕКТА

Миграције су саставни део модерног начина живота и модерног света, савремено друштво се не може замислити без слободне миграција. То може да буде слободна воља појединца, али може да се деси и због присилних околности (нпр. рат или економски и политички узроци). Специјална врста миграције је избеглиштво, коју проузрокују хитне ситуације и опасности, када људи у кратком року морају да оставе све. Разлог избеглиштва могу бити рат, политичко или оружано насиље, мучења, етничко чишћење, кршење људских права, дискриминација и декултурација. Велики број људи са Блиског истока, из Северне Африке и Азије одговарају овим критеријумима, мада за њих се све мање користи термин „избеглица“, иако они беже од ратова, оружаних сукоба, политичког и верског прогона у Сирији, Авганистану или Ираку (Egős, 2019).

Савремени глобални миграциони процеси – међу њима миграције са Блиског истока, из Северне Африке и Азије усмерене ка Европи – се често означавају као „криза“⁸. С једне стране, то су миграције под неком врстом присиле. С друге стране, то су ирегуларне миграције великих маса људи у кратком временском интервалу. Ирегуларне миграције карактерише велики број појединаца који покушавају да мигрирају из разних разлога, као и рестриктивна миграциона политика земаља дестинације (Стојшић–Дабетић–Мирковић, 2018).

Ирегуларне миграције у Европу нису нова појава: више од тридесет година уназад, људи су покушавали да чамцима пређу Средоземно море. Током 2015. године 3771 особа страдала је покушавајући да дође у Европу преко Средоземног мора (ИОМ, 2016). Без обзира на релативно дугачку прошлост ирегуларних миграција на Медитерану, Европска унија је тек 2015. године предузела неколико иницијатива у оквиру Европске агенде о миграцијама (European Agenda on Migration) у циљу решавања „мигрантске кризе“. Како је те 2015. године

8 О дефиницији кризе опширније у поглављу 5.1.

све више људи пристизало на обале Старог континента (више од милион до краја године), забринутост је расла, не само у европским институцијама и међу политичарима, него и у јавности. Сlike о људској патњи и немоћи у медијима су произвеле емпатију али и страх због могућих економских, безбедносних и културних последица миграција у Европи (Baldwin–Edwards, 2018).

Европска стратегија о контроли граница на мору се чинила ефикасном од 2000. до 2011., као и сарадња са суседним земљама. Годишње око 40 хиљада људи је пристизало у регион Канарских острва, Гибралтара, италијанских острва, Малте и Грчке. Западно-медитеранска рута је 2010. године одједном била већим делом блокирана од стране шпанске морнарице и система контроле, као и обалске страже Марока и Туниса. Централно-медитеранска рута је, са друге стране, такође била пресечена 2008. године, споразумом Италије и Либије. Према Споразуму о пријатељству (Italy–Libya Friendship Agreement), Либија је добијала значајна новчана средства за заустављање миграције са својих обала (Baldwin–Edwards–Lutterbeck, 2019).

Једина слаба тачка на спољним границама Европске уније била је копнена гранична зона између Грчке и Турске. ФРОНТЕКС је у октобру 2010. године стартовао своју прву интервентну операцију за граничну контролу – RABIT (Rapid Border Intervention Team). Грчка је такође започела интензивнију граничну контролу у оквиру операције Аспида 2012. године (*Operation Aspida*) и изградила граничну ограду. Те операције су преусмериле мигранте на границу на Егејском мору, што је незнатно смањило број миграната, али истовремено, стопа смртности међу избеглицама је порасла.

Према писању Болдвина и Едвардса, ситуација је измакла контроли у марту 2011. године, када је НАТО започео војну интервенцију у Либији, при чему је пала влада Муамера ел Кадафија. Како је пала Влада Либије, Италија је морала да суспендује билатерални споразум са Либијом. Захваљујући томе, Либија је убрзо постала главна полазна тачка ирегуларних миграција преко централно-медитеранске руте. Због мноштва инцидената на мору са

преврнулим чамцима и страдалим, утопљеним мигрантима, Италија је 2013. године започела своју спасилачку операцију – *Mare Nostrum* – у оквиру које је спасено 1700 људских живота. Ипак, операција је обустављена, јер је Европска унија у новембру 2014. године одустала од финансирања исте. То није зауставило ирегуларну миграцију према Европи и на обале Италије је пристигло више од 160 хиљада миграната у тој години (Baldwin– Edwards, 2018).

Према интерпретацији појединих истраживача, избеглички талас повезан је са дешавањима не само на Блиском истоку већ и у Сједињеним Америчким Државама. Зоран Арацки сматра да је, након терористичких напада 11. септембра 2001. године одговор Запада (пре свега САД) био објава рата против тероризма. То је рат у којем не постоје ни државне ни националне границе.

„Неколико година касније догодило се и бурно »Арапско пролеће« у оквиру кога је покушано да се становништву овог дела света наметне демократско уређење држава, а исход је био катастрофалан. Све се завршило у крви, дошло је и до оснивања тзв. Исламске државе, као и до покретања великог избегличког таласа.“ (Арацки, 2017)

Аргументација Арацког повезује „Арапско пролеће“ са објавом рата против тероризма. Овако посматрано, узроци миграција са Блиског истока, из Северне Африке и Азије, нису настали непосредно пре кризе, већ много година раније, а према истој логици, требало би да узмемо у обзир узрок терористичких напада 11. септембра 2001. године.

Неконтролисане миграције су забрињавајући фактор у целој Европи, било да су проузроковане нестабилним политичким ситуацијама, ратовима или су економски мотивисане. Криза на Блиском истоку није почела „Арапским пролећем“, али та појава се може сматрати преломном тачком, што се тиче миграција. Све више избеглица кренуло је ка Европи, а 2015. година је била та, када су – да би избегли опасан пут преко Средоземног мора који се користио још од осамдесетих година прошлог века – мигранти открили нову, копнену руту преко Балкана, која је добила назив Балканска рута. На тој рути избеглице стижу бродовима до Грчке и потом пролазе кроз Северну Македонију и Републику Србију ка Мађарској. Друга

траса води кроз Турску у Бугарску, а потом из Бугарске у Републику Србију и Мађарску, Хрватску или Босну и Херцеговину. Ова путања опстала је, те се и данас активно користи. Балканском рутом долазе углавном избеглице из Сирије, Авганистана, Пакистана, Ирака, али такође из Либије, Еритреје, Судана и Нигерије. Масовне миграције 2015. године довеле су 1.008.616 избеглица у Европу, а тај број је у претходној години био много мањи: 280.000 људи (Amnesty International, 2015).

Током 2014. године је у Европској унији било 10,1% имиграната у односу на целокупно становништво земаља чланица. Највише странаца било је у Лихтенштајну (63,1%), затим у Луксембургу (43,3%) и у Швајцарској (26,8%). Најмање страних држављана регистровано је у Румунији (1,1%), у Бугарској (1,5%) и у Пољској (1,6%). У Мађарској је проценат странаца 4,5%, али већим делом су то Мађари из околних држава (Török, 2015: 25).

Од 1. јануара 2014. до 31. августа 2015. у Европском економском простору (ЕЕП) предато је укупно 1,2 милиона захтева за азил, 47,1% тражилаца азила су из западне и јужне Азије. У највећој мери заступљени су Сирија, Авганистан, Пакистан и Ирак. Број избеглица из Ирака се између 2007. и 2014. године смањило са 2,3 милиона на 370 хиљада, док је број избеглица из Сирије порастао са 14 хиљада на 3,9 милиона (на крају септембра 2015. на 4,1 милиона). Број избеглица из Пакистана такође је нагло порастао на 336 хиљада, што је десет пута више од претходног годишњег просека. Број избеглица из Авганистана се процењује на 2,6 - 3,1 милиона у наведеном периоду (Török 2015: 26).

Значајне су промене и у погледу циљних држава и броја избеглица из Сирије. Током 2012. године (због рата који је почео 2011. године), Сиријци су избегли у суседне земље на Блиском истоку (у Турској је регистровано 248 хиљада, у Јордану 239 хиљада, у Либану 127 хиљада сиријских избеглица према подацима Високог комесаријата УН за избеглице). Након четири године рата, 2015. године број избеглих Сиријаца је достигао 4 милиона (у Турској 2 милиона, у Либану 1,1 милиона, у Јордану 629 хиљада, у Ираку 249 хиљада). Због немогућности повратка својим домовима и због недостатка било какве перспективе за бољим

животом у избегличким камповима, између 2011. и 2015. године све више Сиријаца усмерило се ка Европи и затражило азил у некој од земаља европског економског простора: 2011. године њих 8 хиљада, 2014. већ 41 хиљада, а 2015. (до 31. августа) 150 хиљада (Török, 2015: 27).

Три базе података које су доступне на интернету, а могу се користити у истраживачке сврхе су база података УНХЦР-а (UNHCR – The UN Refugee Agency), ФРОНТЕКС-а (FRONTEX – European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union) и ЕУРОСТАТ-а (EUROSTAT - Statistical Office of the European Union). Према подацима УНХЦР-а за 2019. годину, у Републику Србију је до октобра стигло укупно 4123 миграната, од којих је 3261 смештен у прихватне центре, а од њих је свега 11 лица затражило азил у Републици Србији. Ови бројеви не говоре много о стварном стању на терену, јер статистике обухватају само мигранте који су се пријавили у неком од прихватних центара. Многи избегавају било какав контакт са државним органима и службама, стога су они „невидљиви“.⁹ За остали део региона (у фокусу наше пажње је Мађарска) најсвежији подаци у тренутку настанка ове докторске дисертације односе се на 2018. годину. Те године је у Мађарској азил затражило укупно 632 људи, од чега је њих 345 и добило исти. Дакле, број тражилаца азила у Мађарској је многоструко већи од броја тражилаца азила у Републици Србији, што је у складу са претпоставком (која је такође део политичког и медијског дискурса у Републици Србији) да мигранти не желе да се дуже време задржавају у овој земљи. С друге стране, ни Мађарска није земља дестинација, али с обзиром да је чланица Европске уније, логично је да ће много више људи затражити азил у овој земљи, него у било којој држави ван ЕУ.

Уочљиво је да постоји велики број регистрованих миграната у Републици Србији у 2019. години, док у Мађарској не постоји евиденција регистрованих миграната који нису затражили азил. То сведочи о различитим политикама у две суседне државе када је реч о миграцијама. Република Србија свесно „пропушта“ мигранте кроз своју територију, а

9 Ову информацију смо добили током интервјуа са саговорником Х1.

Мађарска их „не пушта“ на своју територију, тј. у Европску унију.

Слика бр. 1. – Полицијска патрола код граничне ограде (Ориго, 24.08.2016.)

Без обзира на различите политике, ни једна ни друга држава се не могу похвалити успешним „контролисањем кризе“, о чему сведоче „невидљиви мигранти“ у Републици Србији, као и мигранти у Мађарској који су илегално прешли границу, без обзира на „паметну“ ограду и све строжу граничну контролу. Један део њих бива ухваћен и враћен у Републику Србију, али део њих наставља свој пут у смеру других држава чланица ЕУ, са циљем стицања права на стални боравак у некој од земаља дестинације.

Према аргументацији појединих политичких актера и истраживача, мигрантски талас је генерисан са одређеном намером, а миграције према Европи су део једног већег плана на светском нивоу. Љубиша Деспотовић у свом есеју о узроцима кризе између осталог пише:

„Поврх таквог стања озбиљне економско-политичке дестабилизације Европе, додатно се приступило генерисању големе мигрантске кризе која се медијски не случајно спиновала као избегличка, чиме је радикализован злоћудни процес растакања националних

држава Европе. На делу су интензивни процеси њене дехристијанизације, демографског слома и радикалне исламизације. Због тога што се ови процеси нису могли реализовати потпуно мирним путем без одговарајуће реакције европских грађана, приступило се као помоћном средству – покретању великих мигрантских таласа.” (Деспотовић, 2018: 112)

Аргументација да је криза наметнута и оркестрирана споља из Сједињених Америчких Држава коришћена је у политичкој комуникацији, као и у медијском дискурсу у Мађарској, док у Републици Србији тај наратив није присутан у озбиљним медијима. Ипак, треба имати у виду да постоје чињенице које указују на намеру економско-политичке дестабилизације о којој Деспотовић пише у свом есеју. Наиме, друштвена слика земаља у којима се настањују мигранти мења се не само у етничком и религијском смислу, већ и по питању општих вредности, радне културе и навика (Арачки, 2017), што на дуге стазе може проузроковати озбиљну кризу у економији, али и политичком животу у поменутим земљама.

У укупној светској популацији мигранти учествују са 3,3%, док је тај проценат у Европи 10%, али са тенденцијом сталног повећања. Последице се свакако могу сагледати у домену етничке, културолошке и религијске структуре становништва и то у свим земљама Западне Европе и Скандинавије. Раст забринутости због све већег броја миграната повезан је са стрепњом због далекосежних економских и социјалних последица миграције: људи су уплашени за своју егзистенцију, посао, породицу, што уместо емпатије буди негативна осећања према придошлицама и потхрањује ксенофобију.

Мартин Болдвин Едвардс говори о растућем страху у друштвима који стрепе од економских, безбедносних и културолошких последица миграције ка Европи (Baldwin–Edwards, 2018). За време кризе, земље чланице Европске уније сугерисале су да су избеглице и мигранте „привукле“ могућности на пољу запошљавања, социјалних давања, здравствених услуга и осталих давања. У том смислу, према реторици званичника европских земаља, примамљивост горе поменутих бенефиција је јача од присиле под којом су избеглице принуђене да оставе свој дом. Ипак, то је наглашено од стране европских званичника који нису

спремни да саслушају аргументацију самих миграната, како би објаснили своје разлоге за останак или даље путовање ка земљама дестинације (Crawley et al. 2016).

2.1. Европска унија и политика миграција

Бивши генерални секретар УН Кофи Анан је на међународној конференцији под окриљем светске организације у септембру 2006. у његовој поздравној речи говорио о позитивним ефектима миграције. У тим годинама су Светска банка и Организација за економску сарадњу и развој (ОЕСД) подупирале истраживања о економским и социјалним

последицама међународних миграција на државе у развоју (земље порекла миграната).

Генерални секретар УН је том приликом између осталог истакао:

„Све чешће смо сведоци позитивних последица миграција. Зарада економских миграната, која је прошле године била 167 милијарди долара, односно новац који ти мигранти шаљу својим породицама осталим у својим земљама порекла, премашио је износ укупне међународне помоћи у свету. Није само реч о новцу. Мигранти по повратку у своје земље могу да користе усвојено знање и технологију, капитал, институционалну праксу. Они промовишу модерни, иновативни приступ друштвеним и политичким питањима. Они су динамична људска спрега између различитих култура, економија и друштва. Захваљујући томе, ми смо у до сада најповољнијој позицији да се суочимо са изазовима миграција и да се дохватимо свих могућности које се пружају на том пољу.”¹⁰

Говор Кофија Анана од пре 14 година је део тадашње реалности, када су међународне организације и националне владе трагале за разним начинима како би миграције претвориле у средство развоја. УН је започео дијалог о миграцији у коме је учествовало 140 земаља и специјални изасланик првог човека светске организације био је задужен за ову област.

У протеклим годинама, заједно са све већим миграционим притисцима, променио се приступ мерама које подржавају међународне миграције. Унутар Европске уније сви грађани земаља чланица имају право запошљавања у било којој држави ЕУ, односно у Европској унији постоји јединствено тржиште рада, али економски мигранти, који стижу из земаља ван Уније имају све мање шансе за улазак па и запошљавање у земљама Западне Европе.

Заједничко тржиште рада у Европској унији гарантује мобилност радне снаге и држављана ЕУ, а остали страни држављани могу да бораве као туристи односно са радном или

¹⁰ Говор генералног секретара УН налази се на следећем линку:

<http://www.un.org/press/en/2006/ga10494.doc.htm>

боравишном дозволом. Сви остали који би желели да уђу у државе Европске уније, односно да бораве на њиховој територији или остану за стално, морају да затраже статус азиланта или избеглице. Што су миграције масовније, то су политике појединих земаља строже, и на крају, граде се граничне ограде. Шенгенски и Даблински споразуми и регулације више не задовољавају правни оквир за успешно управљање кризом, Бриселу је потребна хитна хармонизација правних оквира о статусу придошлица са Блиског истока, из северне Африке и Азије, а постоје значајне разлике између политика појединих земаља Европске уније у том погледу. Генерално, нестаје отвореност према миграцијама и у све већој мери су присутни страх, ксенофобија и недостатак поверења, као и политике које проистичу из ових појава у друштву.

Економске миграције и миграција радне снаге не могу да обезбеде неразвијеним земљама и регијама излазак из беде и сиромаштва, напротив, оне могу чак и да ограниче економски развој (Brunnbauer, 2019). Миграција је важна и понекад једина могућност за становништво за излазак из кризе, једини бег од сиромаштва, али за земљу порекла неће донети економски опоравак. Економске миграције су на први поглед лако решење за владе земаља порекла (смањење незапослености, смиривање социјалних тензија, подизање животног стандарда породица којима се шаље новац зарађен у иностранству), али су уједно и веома ризичне, јер те земље ће зависити искључиво од отворености земаља дестинације према имигрантима (Brunnbauer, 2016).

Преглед европског законодавства у погледу имиграција показао је да у насталој ситуацији нису били на располагању инострани модели правних решења која би одговарала европским политичким нормама. Ипак, Европска унија и већина западноевропских земаља се није одлучила на правне корекције којим би се државе чланице прилагодиле новонасталој ситуацији (Török, 2015: 69).

Развој европских политика по питању миграција показао је да је Европска унија била усредсређена на заштиту од ирегуларних миграција, као и на поједине аспекте кризе као што

су криминал, кријумчарење и трговина људима. Истраживачи и сами људи у покрету, тј. мигранти и избеглице су безуспешно покушавали да убеду Европу како су миграције током 2015. године биле мешовитог и комплексног карактера и да је веома тешко повући црту између „присилне“ и „економске“ миграције (Crawley–Skleparis, 2017).

Слика бр. 2 – „Мигранти у Шиду чекају решење статуса“ (РТВ, 11.03.2019.)

Подела на „избеглице“ с једне, и „економске мигранте“ с друге стране, многим људима је онемогућила међународну заштиту. Док су Сиријци великим делом добијали азил и могућност да према систему релокације буду премештени унутар Европске уније, припадницима осталих народа онемогућене се све повластице, иако су они били у истој ситуацији, у истој мери угрожени и жељни заштите.

Истраживање које је укључило 700 миграната на Сицилији и Грчкој показало је да се свега 18% миграната изјаснило као „економски мигрант“, сви остали су бежали из земаља у којима су у том тренутку одигравали насилни конфликти или је политичка ситуација била нестабилна (D’Angelo et al., 2017). Слични су резултати истраживања Међународне организације за миграције: од 1031 избеглице и мигранта свега 24% испитаника је навео економски разлог или запослење као мотивацију за миграције (ИОМ, 2016).

Почев од сусрета Европског савета у Тампери 1999. године, Европска унија је изразила

своју намеру да развије „заједнички приступ миграцијама“, укључујући заједничку политику по питању азила и имиграције. Различити начини чувања спољних граница Европске уније били су у фокусу овог сусрета, као и превенција имиграције из трећих земаља. Израз „народи из трећих земаља“ се односи на особе које живе у земљама које нису њихова земља порекла и нису становници друге земље чланице Европске уније. Покушај да се повеже унутрашња и спољна политика је скренуо пажњу на питање безбедности које је иначе стална тема у креирању политика Европске уније у последњих 15 година.

На сусрету Европске комисије у Севиљи 2002. године, земље чланице су истакле важност борбе против илегалних миграција и то проналажењем узрока миграције и решавањем истог у земљама трећег света. Европска унија је развила различите видове сарадње са њима, међу којима су споразуми о реадмисији. Према тим споразумима, треће земље су дужне да прихвате своје грађане који немају право да остану на територији Европске уније.

Земље чланице сарађивале су и по питању премештања миграната унутар граница Европске уније у складу са Даблинском конвенцијом из 1990. године, која је ступила на снагу 1997. године. Каснији акти даблинског законодавства су Даблин 2 (ЕС 343/2003), усвојен 18. фебруара 2003. године, Даблин 3 (EU 604/2013) и Даблин 4 који је предложен 2016 године. Десет година након сусрета у Тампери, Европска унија је успела да усагласи законодавство по питању азила, а земље чланице обећале су хумани приступ према имигрантима из трећих земаља. Правна тековина Европске уније у погледу азила укључује Директиву о процедурама азила, Директиву о квалификацији држављана трећих земаља, као и Директиву о прихватању тражилаца азила и Даблинску регулативу.

Спољна политика Европске уније по питању миграција заснивала се на Глобалном приступу миграцијама из 2005. године. Она је укључила разне програме сарадње са земљама порекла у виду развојних средстава и осталих врста материјалне помоћи, а зауврат се тражила помоћ у борби против илегалних миграција, трговине људима и организованог криминала. Ипак, тврдња да је политика Европске уније била усмерена ка заштити људских права је чиста

обмана (Crawley–Blitz, 2019). Кроли и сарадници тврде да је основни елеменат европске спољне политике о миграцијама „екстернализација“ контроле миграција, тј. пребацивање терета на транзитне земље и земље порекла које су дужне да примењују „превентивне мере“ у циљу спречавања мобилности миграната, сем високообразованих и стручних радника.

Неколико истраживачких центара, Европска комисија, међународне организације – укључујући Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице (УНХЦР) и Међународну организацију за миграције (ИОМ) – покушавали су да сакупе податке и доказе у циљу бољег и потпунијег разумевања комплексности миграцијских процеса у нади да ће се побољшати ефикасност и ефективност миграционих политика. Међународна организација за миграције је основала Центар за анализу глобалних података о миграцији у Берлину и прикупљала бројчане податке о смртним случајевима у транзиту, укључујући раније занемарене бројке о смртним случајевима на мору. УНХЦР, која је имала неразвијену статистичку поделу почела је да прати детаљније податке о масама и расподели миграната унутар Европе. Владе Уједињеног Краљевства, Немачке и Шведске такође су изразиле заинтересованост за прикупљање података као и за емпиријска истраживања у циљу што тачнијих информација које би могле да помогну у дефинисању нових политика и приступа миграцијама ка Европи. То су били велики помаци у истраживању миграција, чиме је један део Европе препознао важност података и доказа прикупљених средствима научног истраживања у циљу бољег управљања процесима миграција, што је допринело доношењу рационалних одлука уместо политике која је била заснована на разним идеологијама (Sutcliffe–Court, 2005).

Болдвин и његови сарадници установили су да постоји јаз између доказа до којих су дошли истраживачи процеса миграција са једне, и миграционих политика Европске уније са друге стране. Првенствено, докази научних истраживања нису увек прихваћени као такви, а и сама истраживања су често коришћена у циљу конструкције наратива који би подупирали политике. На крају, то је довело до креирања таквих политика које се оснивају на претпоставкама и интересима, а не стварним резултатима истраживања (Baldwin, 2018).

Политике о миграцијама у Европи почеле су да показују знаке слабости 2012. године. Милиони људи који су побегли од рата у Сирији почели су да врше притисак на Грчку, која је сем тога била суочена са озбиљном економском кризом и није располагала ефикасним системом за азил, стога је касније и била искључена из Даблинског споразума (после пресуде Европског суда за људска права 2011. године у случају једног авганистанског избеглице са једне, и Белгије и Грчке са друге стране). Према пресуди, Грчка, односно њен систем за тражиоце азила није био способан да поступи у складу са нормама европског законодавства о људским правима. Након те пресуде, Европа је суспендовала сваки повратак избеглица у Грчку. То је у пракси значило да они који су ирегуларно ступили на тло Грчке, могу да прођу кроз ту државу и затраже азил у некој другој држави унутар Европске уније. У циљу спречавања даљих масовних миграција у том правцу, Европска унија и грчка гранична полиција увели су још строжу контролу на италијанско-грчкој морској граници.

Раст броја миграната који су покушали да пређу Средоземно море и дођу до Лампедузе резултирао је још већим бројем погинулих. Како би спречила трагедију на мору, Европска комисија је усвојила Европску агенду о миграцијама у којој су се земље чланице изјасниле да треба „спречити даља страдања на мору, борити се против кријумчара људи и спречити илегалну миграцију“. На следећем сусрету Европског савета, 27. маја 2015. године, Европска унија је иницирала неколико акција које су промовисале управљање спољним границама, сарадњу са трећим земљама и заштиту избеглица. Убрзо, 60 милиона евра хитне помоћи преусмерено је у Италију и Грчку. Такође, објављене су смернице за имплементацију европских прописа за обавезну контролу отисака прстију у складу са члановима 4(1) и 8(1) EURODAC прописа.

Ипак, уместо наставка претраге и спасилачке службе на мору, Европска комисија се првенствено фокусираола на кријумчарење и то са аспекта криминализације и задржавања. Европска унија је упутила трострука средства за имплементацију операције Фронтекса (Тритон и Посејдон) у циљу ефикасне контроле морске границе на средњој и источно-

медитеранској рути. Месец дана након ове одлуке, Европска комисија је усвојила и другу, Одлуку CFSP 2015/778 – која одобрава војну операцију EUNAVFOR-MED, касније познату као операција *Софија* (*Operation Sophia*) на централном Медитерану – која је имала за циљ да прекине „пословни модел“ кријумчарења људи и мреже кријумчарења. Напоре Европске уније да кризу држи подаље од својих граница доказују даљи пакети помоћи и развоја. Расподелила је 30 милиона евра за регионалне развојне програме за северну Африку и источну Африку, изградила вишенаменски центар у Нигерији са циљем да заустави или барем успори миграције преко Сахаре (Baldwin, 2018).

Једини елемент Европске агенде о миграцијама који је заиста служио заштити људских права је систем релокације и премештања избеглица унутар Европске уније. Према првобиним плановима требало је преселити 40 хиљада људи из Италије и Грчке и додатних 20 хиљада из земаља ван Европске уније. Иако је то укључило веома мали број људи у односу на све избеглице којима је била потребна међународна заштита, пресељивање избеглица је препознато као велики политички успех уједињене Европе. Систем релокације је проширен да би укључио 120 хиљада људи, али број пресељених у пракси је значајно смањен због рестриктивних мера према којима су само националности које имају у просеку 75% одобрених молби за азил могли бити укључени у тај програм (Kofman, 2019).

Источна граница Европске уније са Турском је формално затворена у марту 2016. године у складу са споразумом склопљеним 18. марта. Споразум између Европске уније и Турске предвиђа да се сви ирегуларни мигранти и тражиоци азила којима молба није одобрена, а стигли су у Грчку после 20. марта (датума дефинисаног у Споразуму), враћају у Турску. Уместо сваког Сиријца који је на овај начин (тј. из Грчке) био враћен у Турску, други Сиријац би био премештен директно у једну од земаља Европске уније (за то постоји комплексни систем расподеле и одређене квоте, према којима би првенствено преместили 18 хиљада људи, касније евентуално 54 хиљаде). Заузврат је Турска морала да предузме мере којима би спречила ирегуларне миграције из Турске у Европску унију; за ту намену Турска је добила 3

милијарде евра, а до 2018. године је било предвиђено додатних 3 милијарди евра за наставак мера.

Поједини истраживачи сматрају да САД намеравају да – као део својих геополитичких циљева – Европу ослабе помоћу миграција, па зато осуђују свако политичко или медијско супротстављење миграцијама (Јевтовић–Арацки, 2019: 248). Глас Америке је у овом случају и глас демократске Европе, која је и сама осудила и осуђује радикалне поступке нпр. Мађарске у току мигрантске кризе, иако је она њена чланица, а хвали Републику Србију, иако је она само транзитна земља за мигранте, јер они не желе да се задрже на њеној територији.

Угрожена европска економија, одумирање европског становништва и промене националних идентитета су три теме о којима се у Европској унији стално расправља. То је барем био случај до почетка мигрантске кризе. Поред јавних наступа политичара, невладиних организација и експерата, „наметнуо се тон и приступ медијског извештавања, што се може сматрати очекиваним ако се сагледа шира геополитичка концепција мигрантског усељавања и политичких турбуленција, захваљујући којима ова тема долази у средиште политичких надметања, посебно у позиционирању популистичке деснице“ (Јевтовић–Бајић, 2018: 376). Јачање деснице се може довести у везу са растућим страхом о којем је већ раније било речи а који се повећава и путем медијских порука.

2.2. Друштвено-политички положај Републике Србије и Мађарске у Европи за време мигрантске кризе

Мађарска и Република Србија су државе на Балканској рути, кроз које је само у 2015. години, када је мигрантска криза кулминирала, прошло милион миграната да би стигли у једну од земаља Западне Европе (Amnesty International, 2015). Обе државе биле су и остале под утицајем миграција са Блиског истока. Оне су у различитом геостратешком и политичком

положају, јер Мађарска практично „штити“ спољне границе Европске уније, иако није „прва земља уласка“ (то је Грчка на Балканској рути). Због раније наведених разлога везаних за Грчку (која је 2011. године искључена из Даблинског споразума), Мађарска, односно њена влада сматра да они јесу „чувари“ Европске уније, те да су успели да зауставе талас миграције и на тај начин заштитили Европу – како је то између осталих премијер Виктор Орбан у више наврата нагласио (*РТВ Панон*, 11.09.2017.).¹¹

Што се тиче Мађарске, она је најискључивија држава Европске уније. Негативан став према странцима тешко да се може објаснити неким негативним личним искуствима, јер у Мађарској страних држављана има у веома малом проценту, а већина њих су по националности такође Мађари из суседних држава, чији су језик и култура скоро идентични као код Мађара који живе у матичној држави (*Извештај Хелсиншког комитета Мађарске*, 2011).

11 <https://pannonrtv.com/rovatok/politika/orban-viktor-magyarorszag-europa-szabadsagat-es-nyugati-kulturati-vedi>

Слика бр. 3 – Војници у редовној патроли дуж привремене безбедносне ограде на српско-мађарској граници (*Индекс*, 06.03.2019.)

Република Србија је о себи послала позитивну слику у свет, када је реч о масовним миграцијама и о политици њене владе за време највеће мигрантске кризе. У Републици Србији није било државне пропаганде против миграната, нити ограде или насилних полицијских акција.

Ипак, према појединим ауторима, не постоји значајна разлика између европских држава у погледу политике њихових влада и медијског дискурса везано за миграције. Срђан Јовановић сматра да је доласком избеглица са Блиског истока, поготово после 2015. године, Европа постала „легло ксенофобије“ (Јовановић, 2017: 1). Наравно, иако су се ксенофобичне поруке јављале у свим државама, у овом погледу постоје одређене разлике међу земљама. На пример, антимиграцијску реторику Владе Мађарске преносе скоро сви медији у тој земљи, с обзиром да већину њих чине они који подржавају ту политику. Сем неколико опозиционих и критички оријентисаних медија (*Индекс*, *ХВГ*), сви медији су саставни део кампање против миграната. Пропагандна машинерија радила је различитим интензитетом у току четири године нашег истраживања, у зависности од политичких прилика у земљи и у Европи, затим од избора и, на крају, од рејтинга владајуће странке *Фидес*-а и осталих странака.

У Републици Србији су озбиљнији медији, јавни сервиси били су и остали блиски званичној државној политици према мигрантима, која се највећим делом уклапа у хуманитарни наратив. Само су таблоидни медији трагали за сензационалистичким насловима, инцидентима или криминалним делима која би се могла повезати са мигрантима.

3. ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКА СИТУАЦИЈА У РЕГИОНУ ЗА ВРЕМЕ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ И ПОСЛЕ ЗАТВАРАЊА БАЛКАНСКЕ РУТЕ

Друштвено-политичка ситуација у Мађарској и у Републици Србији је релевантна за контекстуалну анализу наше теме, што наравно не значи да је то пресудно, или да по правилу одређује медијски дискурс у датој земљи. На пример, у већ поменутом истраживању у оквиру пројекта *Хоризонт 2020*, које је анализирано извештавање медија о мигрантима у Пољској, Мађарској, Румунији и Словенији, указано је на то да су у горе наведеним земљама, које су у много чему сличне у својој историји, медији имали потпуно различит приступ по питању миграције и мобилности. Ипак, без друштвено-политичког контекста критичка анализа медијског дискурса је незамислива, стога ћемо ово поглавље посветити опису и анализи актуелних друштвено-политичких прилика у региону.

Долазак избеглица се није десио за један дан, као нека природна катастрофа и за њега се знало много раније у европским дипломатским круговима. Било је очекивано да ће се због велике опасности на морском путу и због других геополитичких околности, путања променити и усмерити ка Балкану, као и то да Грчка, која једва да је изашла из дубоке економске кризе неће бити способна да заустави велику масу миграната, ни да их региструје или реши њихово збрињавање (Egős, 2019).

Друштвено-политички контекст је релевантан и са културолошког и религијског аспекта. Мноштво научних чланака и анализа обрађује тему исламофобије и страх од странаца из другачијих култура. Према Љубиши Деспотовићу:

„Овде се не ради само о радикалној исламизацији Европе (...) већ о добро планираној глобалној тенденцији исламизације планете. (...) Пажљивим читањем демографских пројекција запазићемо да ће се муслимани већ до 2050. изједначити са бројем хришћана, а до 2070. постати водећа светска религија. Прогнозе такође показују, да ће се половином века број муслимана повећати за 73 одсто, и чинити скоро трећину популације планете, односно 2,8

милијарди људи. Муслимани тренутно чине 34 одсто укупне светске популације млађих од 15 година, у односу на хришћане, којих је око 27 одсто, па су трендови врло поуздани. Дифузија војних способности битан је елемент геополитике безбедности, при чему клатно равнотеже клизи ка премоћи муслиманских заједница.” (Деспотовић, 2018: 231)

Религија и питање безбедности су повезани у садашњем друштвено-политичком контексту у већини земаља регије Балкана и целе Европе. Страх од ислама је само на корак од исламофобије, а генерисање страха може имати несагледиве ефекте.

Мигранти са Блиског Истока су незаобилазна тема у Европи, о чему сведочи израз „евроарабија”. Зоран Милошевић у својој књизи *Империјално разарање држава* пише:

„Брисел је постао највећи муслимански град у Европи, где живи 300.000 верујућих муслимана који активно исповедају ислам. То значи да у Бриселу Исламска заједница контролише више људи од Римокатоличке цркве, политичких партија и професионалних удружења заједно. На почетку 2012. године у Бриселу је активно радило 200 муслиманских организација и 77 џамија.” (Милошевић, 2012: 119)

Број џамија и муслиманских организација није само мерило за остваривање људских права и права на слободну вероисповест, тај податак може да сигнализира претњу, опасност по Европу и њене грађане. Мартин Болдвин Едвардс говори о растућем страху од економских, безбедносних и културолошких последица миграције (Baldwin-Edwards, 2018). То је друштвени контекст у коме се анализирају медијске поруке и сматрамо да ова димензија дискурса о мигрантима побеђује над хуманитарним наративом и то на основу налаза ранијих истраживања.

3.1. Политичка ситуација у Мађарској за време мигрантске кризе и након затварања Балканске руте

Група истраживача у Мађарској направила је хронолошку табелу дешавања која су везана за мигрантску кризу у тој земљи. У тој табели су као први важан догађај издвојили говор премијера Мађарске Виктора Орбана 11. јануара 2015. у Паризу, након комеморације жртвама терористичког напада на лист Шарли Ебдо.

„Треба одлучно да се изјаснимо да нећемо дозволити, односно док сам ја премијер, сигурно нећемо, док траје мандат ове владе, сигурно се неће десити да Мађарска буде циљна држава за имигранте.“¹²

Суштина његовог говора је била да су миграције лоша ствар и Мађарска неће дати азил економским мигрантима. Убрзо након тога следиле су припреме за такозвану „националну консултацију о имиграцији“ коју је иницирала Влада Мађарске. У оквиру националне консултације свим одраслим грађанима су послали упитник о имиграцији и почела је антимиграциона политичка кампања која је временом постала све интензивнија. У току лета почела је антимиграциона билборд кампања у целој земљи.

У јулу 2015. почела је изградња жичане оgrade на државној граници Републике Србије и Мађарске. У августу отворене су транзитне зоне на желеничким станицама где су невладине и хуманитарне организације активно учествовале у помагању миграната и азиланата. Крајем августа и почетком септембра су почеле да расту тензије на железничким станицама у Будимпешти, где су хиљаде миграната чекале прилику да путују даље у Немачку.

Петра Ласло, сниматељка десничарског телевизијског канала, 8. септембра 2015. гурнула је мигранта који је држао дете и који је бежао од полиције да би пао пред камеру.

12 http://web0.nepszava.hu/1046237_orban-villas-nyelven-beszal-a-bevandongrol.

Слика бр. 4 – Сцена када је Петра Ласло гурнула мигранта који је држао дете (*Индекс*, 10.09.2015.)

Убрзо након овог инцидента је следила битка код граничног прелаза Реске, а након „победе“ мађарске полиције, мигранте су преусмерили на границу са Хрватском.

У октобру 2015. је већ била завршена ограда, те је на тај начин граница између Мађарске и Републике Србије физички затворена, а масовна миграција заустављена, односно преусмерена на друге правце. Без обзира на то, мигранти су и даље проналазили разне начине да пређу мађарску границу и миграције нису стале (Juhász et al, 2016).

Хегемонија Владе и политичара из владајућих странака је била толико велика од самог почетка мигрантске кризе да је свако другачије мишљење остало у сенци (Sik–Barlai, 2017: 152). Истраживачи у Мађарској постављају следеће питање: сем релативно кратког периода када је било на хиљаде избеглица на железничким станицама у Будимпешти, у којој мери су грађани у Мађарској били у контакту са мигрантима? Статистичка агенција „Медијан“ је спровела истраживање јавног мњења 2014. године о томе шта људи мисле, колико азиланата има на граници и колико избеглица има у земљи. Што се тиче избеглица унутар земље, људи су дали вишеструку процену реалног броја, што говори о симптоматичном осећању страха,

опасности и предрасуда (Erős, 2019: 26). Ереш даље наводи пример дехуманизације миграната не само у политичкој комуникацији већ и медијским порукама. Један од примера је „бацање земички“ пред мигранте, као да се дели храна животињама (Erős, 2019: 26).

Када је у Будимпешти било на хиљаде миграната око железничких станица, људи су се организовали и координацијом појединих невладиних организација иницирали хуманитарне акције, што значи да је прва реакција грађана главног града Мађарске била да су желели да помогну. Ипак, Влада је већ у то време почела да спроводи државну пропаганду. Такође су почели да граде ограду и мигранте транспортовали директно на границу са Аустријом (Вајоми–Лазар, 2018: 78).

Према ранијим истраживањима о миграционој политици Мађарске, представници Владе – иако су имали сазнања о кризи која се спремала, нису предузели одговарајуће кораке за збрињавање миграната у административном, инфраструктурном и хуманитарном смислу. Истина, ова неспремност карактерише не само Мађарску већ целу Европу, али Мађарска јесте била јединствена по томе да је започела комуникацијску кампању у циљу промовисања своје атнимиграционе политике која је усмерена ка држању избеглица ван државних граница. Први корак у комуникацијској кампањи био је упитник за националну консултацију (Erős, 2019: 26). Други корак била је билборд кампања која је – користећи се расистичком идеологијом социјалне државе – била усмерена ка генерисању негативних стереотипа о имигрантима (нпр. „Дођеш ли у Мађарску, не можеш одузети посао Мађарима, мађарске реформе функционишу”) (Erős, 2019: 29).

Слика бр. 5 – Билборд кампања у циљу генерисања негативних стереотипа према мигрантима: „Дођеш ли у Мађарску, не можеш одузети посао Мађарима“ (*bbj.hu*, 05.05.2017.)

Наравно, у Мађарској није било никакве основе за страх да ће мигранти да одузму посао Мађарима, јер проценат имиграната из неевропских регија је незнатан (Török, 2015: 49). Ипак, према резултатима истраживања Европске друштвене анкете (European Social Survey) 2002. и 2003. године спроведене у 22 земаља Европе, страх од миграције је израженији у сиромашнијим земљама Европе и у оним државама које су се касније придружиле Европској унији (Erős, 2019: 32).

Ксенофобија је већ дуже време присутна у мађарском друштву. Према емпиријским истраживањима у протеклој деценији, Мађарска је била међу државама које су се снажно противиле доласку имиграната и странаца уопште. Према анкети Института за друштвена истраживања „Tárki” број оних који су против „странаца“ је значајно порастао између 2014. и 2016. године.

Ксенофобија је била нарочито изражена међу онима који су се изјаснили да гласају за *Фидес* (владајућа странка у Мађарској) и *Јобик* (ултрадесничарска странка) (TÁRKI, 2016).

Било је и инцидентна која су документована искључиво у либералној штампи: на пример јуна 2015. један младић је претучен јер су починиоци мислили да је имигрант. Октобра 2017. је власник хостела морао да одустане од своје намере да угости избеглице, жене и децу, јер су мештани протествовали и разбили му аутомобил. Иако ти људи никада нису видели имигранта, у овом случају је деловала морална паника, јер су људи помислили да би долазак

имиграната представљао озбиљну претњу за њих. Медији који су критиковали власт и хуманитарне организације које су проблему миграције приступиле са хуманитарног аспекта имале су јако мало утицаја на јавно мњење (Bajomi–Lázár, 2018: 79).

Један од главних наратива у пропаганди Владе Мађарске је да они желе да промене европску политику и натерају Брисел да увиди како Европи прети огромна опасност са несагледивим последицама. Миграција је постала главна политичка тема пре парламентарних избора 2018. године, а њена функција се огледала у томе да узнемири и мобилише људе, без обзира на чињенице и бројке које су указивале на то да миграције не представљају никакву опасност по становништво (Bajomi–Lázár, 2018: 79).

Слика бр. 6 – „Заједно би да сруше граничну ограду“ – Џорџ Шорош са представницима опозиције на билбордима *Фидеса* за време кампање за парламентарне изборе у Мађарској (*Ориго*, 12.02.2018).

Огромни билборди опомињали су мигранте да поштују мађарске законе, али поруке су биле исписане на мађарском језику тако да никако нису могли бити упућени мигрантима већ

само Мађарима. У другој медијској кампањи, пре референдума о ЕУ-квотама, билборди су представљали мигранте као криминалце. У телевизијским репортажама су представили западне метрополе као опасна места са мигрантским гетоима. Антимиграцијска кампања Владе намењена је широј јавности и фокусира се на три главне теме: привреду, културу и безбедност. Позиције Владе постале су хегемоне у медијима, и постојали су само веома слаби алтернативни дискурси. Опозиционе странке су доста неактивне у овом погледу, нема јаких друштвених покрета, а људи немају исте могућности везане за доступност канала масовних комуникација (Vocskor, 2018: 558).

Последњих година мађарска привреда се нашла у тешкој ситуацији. Током 2009. године државни банкрот је могао бити избегнут само уз помоћ Европске уније и ММФ-кредита од 6,5 милијарди евра. Према калкулацијама Светског економског форума (World Economic Forum) и Међународног института за развој менаџмента (International Institute for Management Development) конкурентност Мађарске у протеклој деценији драстично се смањила, и она је на листи конкурентности пала са позиције 38. на 69. место (од 140 држава) (World Economic Forum, 2017). Без обзира на све те податке, највећи проблем који мора да се реши унутар Европске уније је управо миграција, барем тако мисли већина Мађара према истраживању организације *Еуробарометар*, док је економска ситуација заузела друго, а тероризам треће место. С друге стране, реално, највећи проблем у Мађарској јесте незапосленост, а имиграција није међу три највећа проблема. Током 2015. године спроведена је анкета у Фондацији „Сзадвег“ („Századvég”), према којем 86% оних који су се декларисали као десно оријентисани слажу се са оградом на српско-мађарској граници, док се само 32% „левичара“ изјаснило да одобрава тај корак Владе Мађарске (Török, 2015: 62).

Државни и провадини медији без иједног критичког тона преносе политички дискурс који стигматизује и криминализује мигранте, неретко окривљује саме жртве, повезује их са насиљем, нечистоћом, ризиком од зараза. Говори се о „изабраној трауми“ миграната, о томе „да смо (ми Мађари) сами“ против свих, да смо жртве али уједно и свемогући. Мађари се

глорификују јер они чине заштитни зид Европе (Erős, 2019: 35).

Стратешко комуницирање Владе вероватно не би само по себи креирало моралну панику, која се по Коеновој дефиницији може описати као стање или група људи који се представљају као опасност по друштвене вредности и интерес заједнице. Антимиграцијска кампања Владе Мађарске је потпомогнута „верним извештавањем медија“. Према истраживању Шика и Барлаија та врста комуникације поседује све карактеристике једне кампање која је усмерена ка стварању моралне панике: претеривање и искривљавање, прогнозе и симболизације (Cohen, 1972). Шик и Барлаи тврде да је Влада искористила ксенофобију за изградњу делакосежне стратегије националног јединства. Влада свесно креира слику непријатеља која може да послужи као субјекат за моралну панику, јер представља опасност по друштвене вредности, националне интересе и морални вредносни систем. Све ово омогућава покретање „прекидача“ моралне панике у било које доба (Sik–Barlai, 2017:153)

Следећи примери текстова са билборда били су истакнути свуда по држави: „Скоро милион имиграната жели да дође у Европу само из Либије“; „Бомбашки напад у Паризу су извели имигранти“; „Од почетка имигрантске кризе, сексуални напади на жене су се повећали свуда у Европи“; „Брисел жели да насели толико илегалних имиграната у Мађарску, колико је становништво целог једног града” (Извор: Влада Мађарске, 2016) (Sik–Barlai, 2017: 162).

У Мађарској је *Фидес* владајућа странка, која има већину у парламенту, а после значајног слабљења левице, његов највећи противник постала је ултрадесничарска странка *Јобик*. *Фидес* је својом антимиграционом кампањом успео да преотме потенцијалне гласаче *Јобик*-у и обезбедио себи већи проценат на изборима 2018. године помоћу гласова десно оријентисаних бирача.

3.2. Политичка ситуација у Републици Србији за време мигрантске кризе и након затварања Балканске руте

Србија је током целе своје историје на важној геополитичкој позицији, на раскрсници важних трговинских и саобраћајних путева, повезујући Северно и Црно море, западну и централну Европу са југоисточном Европом и Блиским истоком (Јевтовић-Вајић, 2016: 3).

Током мигрантске кризе успела је да се представи међународној заједници као хумана држава, спремна да помогне избеглицама у време кризе. Реторика Владе је од почетка истицала хуманитарну димензију миграција и ту реторику подстицали су сви озбиљни медији. С друге стране, таблоиди су извештавали о наводним или стварним инцидентима везаним за мигранте, као и о могућности останка избеглица у Републици Србији на дуже време, што је будило страх код људи, како ће то утицати на њихов економски и безбедносни положај.

Одмах на почетку кризе, најзаступљенији домаћи актер медијских извештаја био је Александар Вучић, тада председник Владе. Његове изјаве и акције су чиста супротност реторике и дела његовог мађарског колеге Виктора Орбана. Он је на насловним странама приказан у посети мигрантима на Главној аутобуској станици у Београду. Намера је била да се представе елементи хуманости и европске оријентације. Један од наслова у којима је он главни актер је: „У Београду се отвара прихатни центар за избеглице – градимо уточиште, не зидове“ (*Вечерње новости*, 20. август 2015) (Јевтовић-Бајић-Павловић, 2019).

Хуманизам, солидарност и спремност грађана да помогну мигрантима, космополитизам – то су одлике које карактеришу медијске наративе али и целокупан јавни дискурс, у контрасту са неким другим земљама у окружењу (нпр. Мађарска и Хрватска), што се често истиче у први план и у медијском извештавању. С друге стране, на ову тему се не води дискусија у јавном простору, без обзира на то што се ради о проблематици која је већ годинама присутна. На тај начин мишљење грађана је у већини случајева везано за мишљење владајућих структура по овом питању. С друге стране, постоји уверење да се већа емпатија према мигрантима може објаснити недавним ратовима на простору бивше Југославије и стотинама хиљадама људи који су и сами имали слична искуства односно бежали су од рата и немаштине.

ЕКРИ (Европска комисија против расизма и нетолеранције) у свом извештају о Републици Србији за 2017. годину истиче „да од високих државних званичника редовно стижу позиви на толеранцију (...) и да готово да не постоји јавни говор мржње против избеглица у Србији“ (Извештај ЕКРИ о Србији, 2017).

Балканска рута званично је затворена крајем марта 2016. године. Годинама касније мигранти још увек пристижу, и има их неколико хиљада на територији Републике Србије. Наравно, постоје процене о одређеним бројевима, али с обзиром на то да се велики део миграната уопште не региструје након преласка границе, не зна се њихов тачан број у земљи. Долазе из Авганистана, Пакистана, Сирије или других конфликтних зона.

Слика бр. 7 – Мигранти у Београду (Курир, 11.11.2016.)

После затварања граница у Европи и са оградом на граници између Мађарске и Републике Србије, успоставиле су се нове руте кријумчарења. У Републику Србију се најчешће улази из Северне Македоније, али има миграната који улазе из Бугарске. За мигранте је Република Србија само транзитна земља, али без обзира на то, ако не успеју да пређу границу према Мађарској или Хрватској, они се дуже или краће време задржавају у Републици

Србији, што је осетљиво углавном на локалу, тј. у општинама у којима се налазе прихватни центри и у пограничним насељима, као и у главном граду. Тамо где је већа концентрација миграната потенцијално се јављају облици „организованог криминала; међуетничких тензија и појединачних инцидената са десничарским групама и локалним становништвом“ (Jevtović–Вајић, 2016: 4).

Како већина људи у Србији није била у директном контакту са избеглицама – сем оних грађана који живе у горе поменутих општинама у којима се налазе прихватни центри или близу границе – њихово поимање миграната и миграције темељи се на ономе што су чули у медијима. Према истраживању из 2016. године, сензационалистичко извештавање, обично без аналитичког приступа проузроковало је „конфузију у ставовима грађана према читавој проблематици“ мигрантске кризе (Вулетић ет ал., 2016: 13).

Слика бр. 8 – Мигранти у Сомбору (Панон, 04.12.2017.)

Што се тиче политичке ситуације и констелације странака, Република Србија је у много чему слична Мађарској највише због тога што постоји једна доминантна странка, поред које све остале странке остају безначајне, и постоји један ауторитарни страначки вођа, најутицајнији човек у држави, који слично Виктору Орбану гради ауторитарни режим,

елиминишући редом политичке противнике, само што председник Републике Србије до сада није користио мигранте за политичку борбу, јер се није борио против деснице на начин на који је Виктор Орбан морао да се избори са странком *Јобик*.

4. МЕДИЈСКА СЦЕНА И МЕДИЈСКИ КОНТЕКСТ У РЕГИОНУ

4.1. Медијска сцена и медијски контекст у Републици Србији

У годишњем извештају организације Freedom House за 2017. годину за Републику Србију

стоји да „Устав и правни оквир Србије гарантују слободу штампе. Ипак, у пракси ове гаранције нису добро имплементиране, а слобода медија се остварује све мање и мање за време владавине СНС-а и премијера Александра Вучића. Независни и истраживачки новинари често трпе притиске од стране представника Владе и у провладиним медијима. Сваке године буде неки физички напад на новинаре, а има и смртних претњи и осталих врста застрашивања, што је веома забрињавајуће.“ (Freedom House Report on Media Freedom, 2017)

Цитат из годишњег извештаја говори о правном оквиру и о гаранцијама које нису имплементиране у пракси. Тиме представља слику медијске сцене у Републици Србији која се чини отвореном и слободном, али у реалности то није. Иако постоји правни оквир, то не значи да плурализам постоји на медијској сцени, и у протеклим годинама све је мањи број оних медија који заузимају критички став према политици позиције, а допиру до шире публике. Ситуација је, дакле, веома слична оној у Мађарској, где једна странка има огроман утицај на скоро све медије. Интернет као најјефтинија платформа, највише одговара поменутиим независним медијима, али она из различитих разлога није у довољној мери доступна великом делу становништва.

Навике у медијској потрошњи се и у Србији брзо мењају, али према истраживањима, телевизија је још увек најважнија платформа за свакодневно информисање, са процентом 61,9% у 2015. години, док је интернет други најпопуларнији медиј који прати 30% испитаника. Најпопуларније емисије су вести, филмови и спорт. Међу телевизијама, најгледанија је РТС1 (национални јавни сервис) са рејтингом од 4,29%, затим Пинк (највећа комерцијална медијска кућа у Србији) са рејтингом од 3,61%, ТВ Прва са 2,75%, па Б92 и Хепи ТВ.

Једна трећина становништва прати локалне вести на националним медијима, а мање од једне трећине их прати на неком локалном медију. Национални медији се углавном прате у Београду и у Војводини. Мање од половине становништва свесно је да постоје програми на језицима националних мањина, али у Војводини је овај проценат већи. Медији на мађарском језику чине 53,3% мањинских медија, затим следе ромски медији (14,7%) и румунски (12%)

(Анализа медијског тржишта у Србији, Ипсос, 2015).

Због нестанка локалних медија са медијског тржишта, људи су приморани да се информишу из медија на националном нивоу, што даље смањује алтернативе за разноврсност информација и у погледу мигрантске кризе. Национални медији великим делом прате реторику власти на државном нивоу и лакше игноришу или запостављају интересе грађана на локалу, него што би то чинили локални медији. Таблоиди, са друге стране, иако не следе званичну реторику, која је углавном сконцентрисана на хуманитарни аспект кризе, у циљу повећања тиража трагају за сензационалистичким насловима и интригантним темама, што опет не иде у прилог аналитичком приступу у извештавању, већ је склоно ширењу чак и лажних вести у циљу придобијања пажње публике по сваку цену.

Медији које смо изабрали да буду део нашег корпуса су онлајн информативни портали *РТС*-а и *Курира*, а у Војводини интернет портали *РТВ*-а на српском језику и *Панон РТВ*-а. Одлучили смо се за интернет као платформу и то због лакшег приступа архиви, тј. медијским порукама четири године уназад.

У опису методологије навели смо, како нам је било важно да имамо разне типове медија у нашем корпусу. *РТС* представља јавни сервис, стога може да се карактерише као „озбиљан“ медиј и углавном комуницира у складу са владином реториком. *Курир* је у нашем корпусу представник таблоида. Од војвођанских медија изабрали смо *РТВ* на српском језику, као регионални јавни сервис и *Панон РТВ* на мађарском језику, који има најажурнију интернет страницу на мађарском језику у Војводини и има најбоље организовану архиву. С друге стране, треба имати у виду и то да је *РТВ Панон* извештавао о мигрантској кризи и за државне медије у Мађарској и на тај начин представља занимљив пример за компаративну анализу.

4.2. Медијска сцена и медијски контекст у Мађарској

Медијска сцена Мађарске је од 2010. године, када је усвојен нови Закон о информисању, постепено постајала све једноличнија, а медији под контролом власти диктирали су медијски дискурс о мигрантима. Медији који не спадају у ову групу и умеју бити критички настројени према властима, имали су јако мало утицаја на јавно мњење о мигрантима (Вајоми-Лазар, 2018: 79). Дакле, медији након 2010. године постали су у све већој мери униформисани, тада је наиме усвојен нови Закон о медијима у другом мандату владе Виктора Орбана. Према новом закону,

формирана је Фондација јавног сервиса, који управља мађарском државном телевизијом (M1, M2), мађарским државним радио станицама (Петефи, Кошут), Дунав Телевизијом (Дуна ТВ) и мађарском државном новинском агенцијом МТИ (то су све бивши јавни сервиси).

МТИ прослеђује скоро све своје формате медијских прилога онлајн и то бесплатно, сви локални и регионални медији у држави и ван ње слободно могу користити ове информације. На тај начин и бројни војвођански медији који извештавају на мађарском језику користе њихове услуге. Многи локални и регионални медији не могу себи приуштити да имају своје новинаре и репортере на терену, стога је прилично распрострањено „копи-пејст новинарство”.

Почев од 2010. године, тј. од ступања на снагу новог Закона о медијима, Европска унија све чешће критикује Мађарску због мањка медијских слобода у тој земљи. Европска комисија предложила је измене у новом закону. Према извештају Фридом Хауса за 2011. и 2012. годину, слобода штампе је у Мађарској на веома ниском нивоу, а ситуација на медијској сцени једна од најалармантнијих у централној и источној Европи, а 2009. године је у том погледу Мађарска била на просечном нивоу у регији (Вајоми-Лазар, 2013: 70). Невладина организација која се бави медијским слободама *Репортери без граница* су у својој најновијој процени Мађарску ставили на 71. место у свету по слободи медија, што је драстичан пад у односу на пласман из 2010. године, када је Мађарска заузимала отмено 23. место (Reporters Without Borders, 2017).

Два интернет портала која су предмет нашег истраживања, *Ориго* и *Индекс* су најчитанији медији на националном нивоу. Према последњој анализи Еве Богнар (Bognár, 2018), *Индекс* прати 40% становништва, а *Ориго* 38%. *Ориго* је основан 1998. и већ 2000. године постао је најпопуларнија веб-страница у Мађарској. Десно је оријентисан и конзервативан. После парламентарних избора 2014. године, почели су политички притисци на тадашњег власника, а крајњи циљ био је да престану са критиком Владе. У децембру 2015. године, *Ориго* је продат олигарху који је у блиским односима са званичницима Владе Мађарске. Почетком 2017. године су скоро сви запослени отпуштени, или су сами напустили медијску кућу у знак револта због отпуштања и због солидарности са осталима. Велики

заокрет у уређивачкој политици овог интернет портала јасно се види и из нашег истраживања. *Индекс* је био и остао критички настројен према Влади. Основан је 1995. године. Власник је Фондација за мађарски развој (Magyar Fejlődésért Alapítvány). Портал је лево оријентисан, либерални.

Ева Богнар је у Ројтерсовом извештају о дигиталним медијима стање у Мађарској за 2016. годину оценила на следећи начин:

„Мађарска онлајн сфера је још увек активна и плурална са мноштвом политичких и информативних портала (блогова). *Индекс* и *Ориго* су највећи онлајн информативни портали у Мађарској, основани крајем 1990-их, када су се постојећи медији борили са прилагођавањем онлајн сфери. Иако се *Ориго* под новим власништвом више не може сматрати простором за независно новинарство, постоје критички и истраживачки чланци на другим онлајн порталима, као што су *Индекс*, *444* и *Мандинер*. Невладине организације и истраживачко-новинарски центри који се делимично финансирају из добровољних донација, *Атлатсо* и *Директ36* сконцентрисани су на висококвалитетно, радно-интензивно новинарство. Ипак, због општег стања на медијској сцени, ове приче се ретко пласирају у провладиним или мејнстрим медијима. То озбиљно угрожава права грађана Мађарске да буду информисани. Истраживања показују да је протеклих година државно и јавно оглашавање знатно порасло у провладиним медијима (какви су *Ориго* и *TB2*).” (Bognár, 2017 у Sik–Simonovits, 2019: 74)

Влада Мађарске је у хегемонијску позицију у медијима доспела користећи се разним средствима: иницијацијом рестриктивних закона о медијима, реконструкцијом јавних сервиса, поткупљивањем и преузимањем већине мејнстрим медија, стратешким пласирањем државних средстава за рекламу за провладине медије, док критички настројени медији не добијају ништа (Sik–Simonovits, 2019).

У категорији слободе штампе Мађарска је, према класификацији, „делимично слободна“. Национална медијска информативно-комуникациона служба (National Media and Infocommunications Authority (NMHH), чији је челник такође и председник петочланог

Медијског савета задужена је за регулисање садржаја у свим медијима у држави; чланови савета бирају се двотрећинском већином у Парламенту, а *Фидес* је на тај начин успео да формира цео савет од својих људи (Freedom House, 2016).

5. МЕДИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ О МИГРАНТСКОЈ КРИЗИ У ЕВРОПИ

У истраживању Лондонског економског факултета и Факултета политичких наука у Лондону (London School of Economics and Political Science), урађен је мониторинг медија у осам европских земаља (међу њима у Републици Србији и у Мађарској) за време мигрантске кризе. Фокусирали су се на три временска периода, када је Мађарска подигла жичану ограду на граници са Републиком Србијом, када се сиријски дечак Алан Курди удавио приликом покушаја да пређе Средоземно море и време након терористичких напада у Паризу. У конклузији наведеног истраживања установљено је да су европски медији играли кључну улогу у „фрејмингу“, односно, у стварању медијских оквира за евалуацију узрока и последица „мигрантске кризе“. Такође је установљено да постоји јак контраст између извештавања у Западној и Источној Европи, а поготово између оних земаља које су прихватиле мигранте и

оних које нису (Chouliaraki et al., 2017).

У анализи одређених временских периода, откривено је да су постојали трендови у конкретним временским интервалима, наиме оквири симпатије и емпатије у раној фази кризе су се мењали уз сумњу или чак осећање непријатељства према мигрантима. Према налазима овог истраживања, у Источној Европи (поготово у Мађарској) углавном постоји систематични и трајни говор мржње и непријатељство. Избеглице и мигранти су без гласа и у већини случајева остају анонимни чиниоци кризе, а не активни учесници. Медији су обратили мало пажње контексту избегличке кризе, на пример, постоји слаба повезаност прича нових долазака миграната и извештавања из ратом захваћених подручја са Блиског истока (Chouliaraki et al., 2017).

Паралелно, пре и после овог опсежног истраживања, које је укључило више земаља у Европи, у наставку ћемо указати на друга истраживања која су спроведена на нивоу држава или нација, и која могу бити релевантна за период и тему наше дисертације. То су истраживања која су анализирали дискурзивне трендове у медијима везане за мигранте и миграцију, урадила су компаративну анализу медијског садржаја везаног за неки аспект мигрантске кризе и радила на основу већег корпуса који може да буде добра основа за откривање и анализу значења медијских производа.

У концизној анализи о улози медија у политизацији европске мигрантске кризе, Констердин и сарадници дају пресек медијског извештавања, о правцима фрејминга (оквири секуритизације и претње), чиме се често проузрокује стрепња јавности (Consterdine, 2018). Ово истраживање такође закључује да су историја и став према Европској унији такође кључни елементи и националним варијантама алтернативних дискурзивних праваца, као и то да медији не делују изоловани од јавне политике дате државе, већ се политички и медијски дискурси међусобно преплићу.

У књизи *Европске перспективе мигрантске кризе и национални дискурси (The Migrant Crisis European Perspectives and National Discourses)* истраживачи су се у 18 националних

студија случаја фокусирали на исту тему и користили мање-више исти временски оквир, тј. период кулминације мигрантске кризе (Melani et al, 2017). Аутори свих студија случаја могли су слободно да изаберу своју методологију, па је емпиријски аспект истраживања у много случајева имао (нпр. и у случају Мађарске) разочарајуће резултате. Наиме, радови су се састојали од извучених одломака из неколико чланака и политичких говора помешаних са неком основном статистиком и представљањем резултата истраживања јавног мњења. Било је и анализе садржаја медијских порука на репрезентативном узорку, а коришћени су основни подаци и једноставна методологија. Шик и Шимонович (Sik–Simonovits, 2018) у свом раду издвојили су седам студија случаја које сматрају систематичним анализама медијског дискурса и које ћемо у наставку и ми навести с обзиром да се наше истраживање заснива на сличним методама.

Поменути два аутора из Мађарске међу детаљним анализама навели су и истраживања у Републици Србији (Јевтовић–Арачки, 2017), указујући на огроман узорак од 3583 насловних страна штампаних медија у временском интервалу од 1. јануара 2015. до 30. јуна 2016. године. Анализа обухвата сем наслова и поднасловне, слике и фотографије.

Албанска студија случаја оценила је унутрашњу и спољашњу валидност анализирајући 327 чланака (Pasha–Niemetz, 2017 у Sik–Simonovits, 2018). Корпус је успостављен претрагом кључне речи „избеглица“ на три онлајн информативна портала (у ствари 74% корпуса је из истог извора који има највећу публику од поменути три портала). У овом истраживању су користили утемељену теорију, односно, приликом кодирања почели су са основним кодовима и после неколико понављања изградили су све комплекснији систем кодирања.

Грчка студија случаја (Kaitatzi–Whitlock–Kenterelidou, 2017 у Sik–Simonovits, 2018) анализирала је 994 чланака који су објављени у специфичним „кризним периодима“. Корпус обухвата штампане и онлајн медије и телевизију. Ипак, како ни процес селекције, ни кључне речи нису на одговарајући начин описани, тешко је вредновати њихове резултате истраживања у методолошком смислу.

Шпанска студија случаја (Perez, 2017 у Sik–Simonovits, 2018) покрива период од септембра 2015. до априла 2016. године. Шпански истраживачи су такође претраживали онлајн базу података (Proquest Newstand) која садржи копије чланака из новина *El Mundo* и *El País*. Кључна реч претраге такође је била „избеглица“. По њима, укупан корпус добијен претрагом био је превелик, стога су насумично изабрали укупно 50 чланака у обе новине. Истраживачи су кодирани неке од карактеристика чланака као што су датум, локација, рубрика, жанр, итд.

Студија случаја о Швајцарској (Bonfadelli, 2017 у Sik–Simonovits, 2018) као основу користила је анализе претходних истраживања о медијском извештавању о теми имиграције на радију и телевизији почев од 2007. године. Подаци се односе на пролеће 2015. и изабрани чланци су из дневних политичких вести. Подаци о емитованим програмима допуњени су квантитативном анализом чланака из штампаних медија о теми избеглица у три најважнија листа у немачком делу Швајцарске.

Студија случаја Уједињеног Краљевства (Griessler, 2017 у Sik–Simonovits, 2018) базира се на изузетном извештају о националним штампаним издањима свих националних публикација (171.401 чланака везаних за миграције у 19 новина) од јануара 2006. до маја 2015. године (Allen, 2016 Sik–Simonovits, 2018). Извештај користи три технике: анализу фреквентности речи и чланака који су везани за миграцију, анализу колокација (колико снажно се поједини изрази везују за циљне речи), и анализу садржаја, где су поједини наративи изабрани мануално (у овом случају ЕУ/европски и илегална имиграција). Иако су истраживачи имали на располагању један детаљни извештај, сам рад фокусира се само на две новине и анализира доста површно чланке о миграцији у августу и септембру 2015. године (Sik–Simonovits, 2018).

Мађарски истраживачи Шик и Шимонович су у свом осврту на медијско извештавање о мигрантима у Европи идентификовали следеће медијске оквире у извештавању о мигрантима: „борбе за моћи“ (“power struggle”), „суверенитет“ („sovereignty”), „ефективност”

(“effectiveness”), „демократски” (“democratic”), и „хуманистички“ (“humanistic”) (Sik–Simonovits, 2019).

Међу закључцима се наводи да се имигранти из Источне Европе сматрају претњом по економију и социјалну државу, док се на мигранте са Блиског истока гледа као на претњу која ће да нашкоди култури дате земље (Eberl et al, 2018: 6). Према извештају Високог комесаријата УН за избеглице, шведска штампа је наклоњенија избеглицама, а у медијима у Великој Британији нису ретки негативни ставови (Berry et al., 2016: 10). Што се тиче методологије, у мноштву студија примењене су анализа медијских оквира, критичка анализа дискурса и визуелна анализа.

У Западној Европи се уочавају два оквира: економски и безбедносни оквир. Наглашавање економске димензије миграција указује на кретања на тржишту рада, као и трошкове збрињавања миграната, где се мигранти приказују као економски опортунисти (Holmes & Castaneda, 2016 у Клеут–Драшковић 2017). Комбинацијом критичке анализе дискурса и корпусне лингвистике, тим истраживача предвођен лингвисткињом Рут Водак спровео је истраживање у Великој Британији између 1996. и 2006. године. Установили су да се различити називи за мигранте користе наизменично, иако ови изрази имају другачије правне консеквенце (детаљније у поглављу о различитим терминима, фразама и придевима који се користе за мигранте) (Baker et al, 2008: 283 у Клеут–Драшковић, 2017). У истој анализи констатује се да „у медијском дискурсу преовлађује негативна перспективизација, заснована на дискурсном конструисању разлика између „нас“ и „њих“, а међу најзаступљенијим топосима је топос бројева, заједно са воденим метафорама („река“, „поплава“, „талас“) које наглашавају масовност долазака као претњу локалном животу (Клеут–Драшковић 2017: 167).

„У представљању ибеглица идентификоване су стратегије агрегације, колективизације и функционализације као „лингвистички процеси којима се ове групе људи систематски представљају и конструишу као хомогена група са сличним карактеристикама, причама, намерама, мотивацијама и економским статусом или се свде на функције , нпр. „они који

улазе“ (Khosravinik, 2010: 13 у Драшковић–Клеут 2017: 168). Такође, Хартевел, Шапер, Де Ланге и Ван Дер Бруг (2018) сматрају да велика видљивост избегличке кризе у медијима доприноси еуроскептицизму код грађана (Eberl et al, 2018: 4).

У специјалном издању часописа о *Студијама о имиграцији и избеглиштву* (Triandafyllidou, 2018) аутор издваја два преовлађавајућа медијска оквира, оквир морализације и оквир претње. Оквир морализације наглашава да су рат, конфликт и насиље одговорни за огромне таласе избеглица и представља избеглице као жртве. Са друге стране, оквир претње представља кретање људи као неку природну катастрофу. Према аутору, ове дискурсе треба протумачити посебно, односно у свакој земљи и региону појединачно и то према следећим смерницама: да ли је дата земља прва земља уласка или земља дестинација, каква су искуства везана за избеглице у датој земљи у прошлости, како су их у тој земљи прихватили, односно, да ли су грађани те земље имали претходна искуства као избеглице. Такође треба узети у обзир и локалну политику. Ове димензије могу се сагледати и у случају Републике Србије као и Мађарске, с тим да оне нису ни прва земља уласка, нити земље дестинације већ су транзитне, чиме смо створили још једну категорију у горе поменутој смерници. Дакле, поступке Мађарске и Републике Србије треба сагледати у категорији транзитних земаља.

5.1. Дефиниција кризе

Мигрантска криза је израз који је постао општеприхваћен у целој Европи и алудира на чињеницу да је у релативно кратком периоду на ове просторе пристигло више од милион људи са Блиског истока, из Северне Африке и Азије копненим путем, тј. такозваном Балканском рутом, и прузроковало „кризу“ која је погодила цео Стари континент. Кулминација мигрантске кризе била је у лето и јесен 2015. године, али без обзира на затварање Балканске руте, миграције нису стале. Оне се настављају, повремено су мањег или већег интензитета и на основу геополитичких анализа, не назире се њихов крај.

Да ли то значи да ће мигрантска криза постати део „нормалне свакодневнице“ у целој Европи? Да ли се онда по дефиницији и даље може назвати кризом? У наставку ћемо покушати да разграничимо концепт кризе са медијског аспекта и уопштено, да би се пронашао прави одговор на питање да ли мигрантска криза траје и даље, након затварања копненог пута преко

Балкана 2016. године и подизања оградe на граници Мађарске? Нема више великих маса људи, али избеглице, мигранти, азиланти од 2016. до 2019. године пристижу у мањим групама. Међутим, крајем 2019. били смо поново сведоци масовних кретања и нико не може прогноzirати да ли ће се то сутра или прекосутра поновити, а свакако ће утицати на животе људи на овим просторима.

Миграције са Блиског истока, из Северне Африке и Азије утичу на свакодневни живот грађана свих држава у Европи, било да се ради о земљама дестинације, транзита или земљама на првој линији уласка. Неизвесност свакако указује на кризу, јер, према једној одредници кризне односно ванредне ситуације, оне су те ситуације „за које дан раније нисмо могли бити сигурни да ће се десити, а о којима ће људи и дан касније желети да добију много додатних и детаљних информација“ (Микуљанац, 2007 у Баровић, 2012: 17).

Владимир Баровић у својој монографији овако описује кризне ситуације:

„Кризне ситуације подразумевају по логици или здраворазумском посматрању, неко насиље, одређену силу, људску или природну, која утиче на живот и имовину одређене заједнице. У суштини је то одређење са комуниколошког аспекта у потпуности исправно, јер не постоји криза без неких видова насиља, било да је физичко, системско, психичко, настало услед деловања природних сила, тектонских поремећаја или других фактора.“ (Баровић, 2012: 14)

Да ли је елемент природне силе присутан у миграцијским токовима? Ако читамо и гледамо медијске извештаје протеклих година, изгледа да јесте. Саме метафоре које су се толико често користиле, поготово на самом почетку кризе (али и касније), као што су „талас миграната“ (*РТС*, 26.07.2018.), „река миграната“ (*РТВ*, 28.02.2020.), „најезда миграната“ (*Курир*, 15.03.2016.), „миграцијски притисак“ (*Ориго*, 05.03.2019.) свакако указују на то, барем са комуниколошког аспекта.

Зашто је важно напоменути комуниколошки аспект? Јер су медији неретко креатори

стварности, стога је „медијску истину“ препоручљиво третирати као условну. „Ако се нека кризна ситуација користи или злоупотреби тада није реалност оно што се догодило, већ оно што конзументи информација мисле да се заиста догодило, што ћемо одредити као условну, 'медијску истину' у кризним ситуацијама“ (Баровић, 2012: 12). То није у сваком случају тенденциозно или чак злонамерно, већ произилази из саме кризне ситуације (контрадикторне вести или дезинформације) (Баровић, 2012).

Према Комбсу „криза је дефинисана као наговештај претње који ће имати негативне последице ако не буде управљана исправно“ (Coombs, 2007: 5). Наговештај претње је присутан у извештавању о мигрантима, он представља један од идентификованих медијских оквира. Комбс сматра да претња може да се испољава као нешто што негативно утиче на јавну безбедност, може да проузрокује финансијски губитак или губитак угледа. Ако издвојимо само два примера из јавног дискурса везаног за миграције која су такође део медијског извештавања, увидећемо да је претња која долази од миграција најстрашнија могућа претња, она која угрожава људске животе. Министар иностраних послова и привреде Мађарске, Петер Сијарто је у јеку кампање избора за Европски парламент изјавио следеће: „Имиграција значи опасност по живот“ (Панон, 22.03.2018.), што је мноштво медија пренело, а *РТВ Панон* је од те изјаве чак направила наслов. Министар за рад и социјална питања Републике Србије, Александар Вулин је приликом посете граничном прелазу са Бугарском рекао да „првенствено штитимо наше сопствене животе“ (Панон, 27.07.2017.), од чега је такође настао наслов на информативном порталу *РТВ Панон*. Овакви наслови сугеришу да миграције и мигранти представљају животну опасност за све људе на овим просторима и да треба да се заштитимо од њих.

Како смо већ раније напоменули, кризна ситуација са медијског аспекта подразумева и насиље и претњу, „сваки догађај у којем су угрожени људски животи односно материјална покретна и непокретна добра“ (Валић–Недељковић, 2007: 5 у Баровић, 2012). Насиље и криминал су такође елементи који се унутар медијског оквира безбедности стално везују за

мигрантску популацију. Инциденти у прихватним центрима и на улицама у појединим градовима, међусобни обрачуни миграната, крађе, силовања, улично насиље, вандализам, итд. Ти елементи присутни су у медијском дискурсу како у Мађарској тако и у Републици Србији. Нема периода да није било барем неколико инцидената везаних за мигранте у протекле четири године, ако не у земљи, онда у иностранству. Све те вести нашли су се на дневно-информативним порталима у обе земље: „Туча миграната у Београду“ (*РТС*, 28.03.2017.), „Мигранти праве све веће штете у воћњацима“ (*Панон*, 20.07.2016.), „Убијен мигрант у Тузли после свађе са другим мигрантима“ (*РТВ*, 30.07.2019.), „Један мигрант силовао трудницу у њеном кревету“ (*Ориго*, 02.03.2018.), – то су само неколико примера од мноштва медијских производа којима је тема безбедност и криминал и у којима се мигранти увек јављају као починиоци недела.

Ипак, поједини медији у Мађарској упозоравали су управо на то да се Влада Мађарске и провладини медији понашају као да криза из 2015. још траје, а она је уствари окончана. Истина, велике масе људи престале су да пролазе овим просторима због подизања оgrade на граници Мађарске са Републиком Србијом и после, због затварања Балканске руте, о чему сведоче и следећи наслови: „Зашто је и сад кризна ситуација у Мађарској?“ (*Индекс*, 06.03.2019.), „Кризна ситуација са мигрантима је лажна, Влада сама импортује мигранте – тврди УН“ (*Индекс*, 18.07.2019.).

Милар је кризне ситуације поделио у три групе: 1. силе природе (урагани, земљотреси, епидемије), 2. намерни акти (последича грешака, претње, узимање талаца, постављање бомби), 3. ненамерни акти (експлозије, пожари и изливање хемијских материја) (Millar, 2004: 139 у Баровић 2012: 17). На основу ове поделе мигрантска криза се не би могла назвати силом природе, али се користе метафоре и придеви који описују стање које настаје приликом природних непогода (талас, најезда). Слично, према овој класификацији масовне миграције не могу да се уврсте међу намерне акте, иако постоји наратив (нпр. у Мађарској) према којем миграције „организују“ страни актери (Џорџ Шпорош), такође постоји наратив који миграције

доводи у директну везу са тероризмом (карактеристично у Мађарској, али присутно и у Републици Србији). Миграције са Блиског истока највише би се уклапале у категорију „ненамерни акти“, мада Милер ту првенствено наводи примере катастрофа који су проузроковани хемијским материјама, бомбама, итд, а не људима.

Након прегледа различитих дефиниција кризе, може да се констатује да мигрантска криза са комуниколошког аспекта има скоро све показатеље кризне ситуације. Да ли је и „реалност“ кризна након 2016. године, у то не можемо бити сигурни, с обзиром да смо већ увелико закорачили у Меклуаново пророчанство из шездесетих: „технолошка симулација свести“ је на дохват руке сваком појединцу ко има мобилни телефон (McLuhan, 1964).

5.2. Термини, устаљене фразе и придеви који су се користили у медијима за мигрантску популацију

У овој докторској дисертацији користили смо термине „мигрант“, „избеглица“ и „азилант“ и то због различите праксе у медијима, иако смо свесни различитих импликација као и правних консеквенци коришћења наведених термина. Ипак, не можемо игнорисати чињеницу да су се сви ови термини усталили у медијском дискурсу европских земаља. Како је наш циљ да сакупимо и анализирамо све термине, устаљене фразе, придеве, метафоре који су се користили у медијском дискурсу о миграцији, било је неизбежно да и ми сами користимо ове изразе. Управо због мноштва изрза и различитих импликација, нисмо се определили ни у другим поглављима за одређени израз да не бисмо на тај начин заузели став и постали искључиви према појединим медијским дискурсима.

Терминологија везана за мигранте, имигранте, избеглице, азиланте тиче се и правних

консеквенци везаних за њих односно њихов статус. Према Високом комесаријату УН за избеглице „избеглице су особе које беже од наоружаних сукоба или гоњења – према дефиницији они су заштићени међународним правним актима“ (UNHCR, 2016). Са друге стране, „мигранти су изабрали да емигрирају не због директне претње, гоњења или смртне опасности, већ да унапреде своје животе проналазећи посао, у неким случајевима да се образују, да окупе породицу или нешто друго“ (UNHCR, 2016 у Јевтовић–Бајић–Павловић, 2019).

Кроли и Склепарис су такође упозорили на реалне последице коришћења разних термина, тј. они су истакли да разни називи за мигранте нису само семантичка категорија (Crawley–Skleparis, 2017). Дакле, коришћење једног или другог термина најчешће није „случајно“ и не заснива се на незнању, како се тврдило у стручним круговима између осталих и у Републици Србији. Опредељење за један или други израз у суштини открива став према миграцијама и према групама људи који масовно долазе у Европу и пролазе кроз регион Западног Балкана. То ће постати евидентно не само из примера у даљем тексту већ и из наше анализе медијског дискурса.

Постоје примери када је концептуални оквир толико снажан да може изазвати цео наратив, целу причу. Ева Јакушне Харнош анализирајући медијски дискурс у европској штампи скреће пажњу на чланак објављен на порталу *Би-Би-Сија* под насловом „Битка за речи које описују мигранте“. Јакушне Харнош поставља питање, зашто се води битка за речи? Одговор управо проналази у претпоставци о снази концептуалног оквира. У горе поменутом чланку, полемише се о концептима два израза, „мигранта“ и „избеглице“. Јакушне Харнош је на следећи начин формулисала дефиницију избеглице према УН конвенцији: „Избеглица је према Конвенцији о избеглицама из 1951. свака особа која има основани разлог за страх од гоњења због расе, религије, националности, чланства у некој друштвеној групи или политичких ставова, која је ван своје земље и ко није у могућности или због страха неће да потражи заштиту у сопственој земљи“ (Jakusné Harnos, 2017: 163). У научној литератури која

анализира медијско извештавање о мигрантима са Блиског истока, из Северне Африке и Азије, често се сусрећемо са овом дефиницијом на коју се позивају скоро сви истраживачи када желе да представе разлику између израза „мигрант“ и „избеглица“.

С друге стране, треба узети у обзир да „мигрант“ нема у сваком контексту негативно значење, једноставно се сматра да је шира категорија од избеглице, јер у масама људи постоје групе које не задовољавају критерије прописане у Конвенцији УН-а о избеглицама из 1951. Ипак, изгледа да није било довољно назвати ове људе мигрантима, већ се најчешће додају придеви „илегални“, „нелегални“, „економски“, а они у сваком контексту имају негативну конотацију.

У својој анализи штампаних медија у Републици Србији, Зоран Арацки такође говори а непостојању „терминолошке сагласности“. Он набраја све изразе који се користе у српској штампи (мигранти, азиланти, ирегуларни мигранти, избеглице, имигранти, нелегални мигранти, емигранти, илегални мигранти). У даљем тексту свог есеја пише: „У пракси наших медија, а то је и наше истраживање показало, најчешће је коришћен један „безлични термин – 'мигранти'. Готово двоструко мање употребљавана је реч 'избеглице““ (Арацки, 2016). Дакле, Арацки говори о безличном термину који се користи двоструко више од израза „избеглица“. Зашто се опредељују за термин „мигрант“? Од бројних разлога које смо већ раније навели или ћемо у наставку напоменути, овом приликом бисмо издвојили чињеницу да због ратова у блиској прошлости на овим просторима, у српској штампи реч „избеглица“ још увек „припада“ избеглицама деведесетих година који и данас имају тај статус у Републици Србији. Када се прича о мигрантима, одмах се зна да се ради о људима који долазе са Блиског истока, из Северне Африке или Азије. То уједно значи да у српској штампи мигрант не мора да има негативну конотацију.

Слика бр. 9 – Прихватни центар у Суботици (Панон, 13.03.2018.)

Према констатацији Бејкера и сарадника (2008) изрази „мигранти“ и „имигранти“ везани су за оквир економске претње, док су изрази „избеглице“ и „тражиоци азила“ повезани са економским теретом, социјалним давањима итд. (Eberl et al, 2018: 6). Тиме се директно утиче на стварање безбедносне конфузије, што је у кризним ситуацијама опасно по стабилност укупног система (Арачки, 2016).

У истраживању Мађарске академије наука наведене су следеће дефиниције појмова: „азилант“ или „тражилац азила“ је странац који је предао захтев за азил и у његовом случају још није донета правоснажна одлука. „Избеглица“ у истој студији се дефинише према Женевском споразуму из 1951. године који смо већ раније цитирали. Према овим дефиницијама, државе које прихвате ове особе (мигранте), признају их избеглицама уколико они затраже азил (постану азиланти), и државни органи установе да те особе одговарају дефиницији избеглица. Сем признавања избегличког статуса у државама чланицама Европске уније постоји још мноштво сличних форми заштите (додатна заштита, хуманитарна заштита).

У много случајева се израз „избеглица“ користи не само због правног статуса већ и због

животне ситуације, односно да би се избеглице разликовале од осталих група миграната. Мигрант је збирни назив за особе које желе да се задрже дуже од три месеца у датој земљи. Статистички системи региструју мигранте или према држављанству (инострани држављани), или према месту рођења (рођени у иностранству). „Имигранти“ и „емигранти“ се такође користе у зависности од земље дестинације. Дакле азиланти и избеглице чине посебну групу унутар категорије миграната. Данас многе научне студије користе израз „мигрант“ као збирни назив за људе који путују или желе да уђу на територију неке државе или се задрже у некој страни држави (Török, 2015: 10).

У медијима на мађарском језику се такође усталио израз „megélhetési bevándorló”, који би у преводу био „социјални имигрант” односно неко ко емигрира ради бољих животних услова и зараде. Ова колокација и придев „социјални”, „издржаван“ у мађарском језику има веома јаку негативну конотацију и користи се искључиво у негативном контексту: „megélhetési bűnöző” (социјални криминалац), „megélhetési gyermekvállalás” (проширивање породице ради добијања социјалне помоћи) (Bernáth-Messing, 2016: 9).

Ипак, најчешћи придев који има негативну конотацију и стално се појављује уз изразе „мигрант“ и „имигрант“ је „илегални“. „Илегални мигрант“ или „илегални имигрант“ је толико распрострањена фраза да нема значајније разлике у томе у којој мери га користе државни, провадини медији и опозициони, односно критички настројени према политици Владе (Sik–Simonovits, 2018).

Информативни портал *Origo* основан је као невладин медиј, комерцијално оријентисан, а од 2017. године променом скоро целокупне новинарске екипе постаје све приврженији Влади и њеној политици, што се види и у коришћењу различитих термина за мигрантску популацију. После 2017. изрази „избеглице“ и „тражиоци азила“, „избегличка криза“ и „избеглички систем“ користе се у све мањој мери, а уместо ових израза коришћени су „мигрант“, „миграција“ и „имиграција.“ Такође, садржај објављених чланака се мења тако што све више опслужује манипулативне циљеве Владе, односно буди моралну панику (Sik–Simonovits,

2018).

У оваквом хаотичном коришћењу разних израза за исту појаву у мноштву различитих друштвених, економских и политичких контекста, тешко је полемисати о исправности једног или другог израза, а коришћење разних категорија често има емотивне импликације: израз „избеглица“ ће изазвати солидарност, емпатију, жељу да се помогне, а изрази „имигрант“ и „мигрант“ значе нешто „страно“ (и сама реч је страна), што не изазива никакву врсту осећаја заједништва (Erős, 2019).

Слика бр. 10 – Мигранти у транзитној зони на мађарској страни границе (*Индекс*, 06.04.2017.)

У јавном, медијском и политичком дискурсу се говори о „мигранту“, „имигранту“, „социјалном имигранту“ уместо „избеглице“, а полицијски израз је „илегални прелазник границе“ („illegális határátlépő“), иако ови изрази нису синоними и на тај начин не откривају суштину појаве. Ереш чак сматра да сакривају суштину, а то је да према важећим мађарским законима „избеглица може бити особа која је [...] тренутно на територији Мађарске и која је затражила избеглички статус.“ Према истој законској регулативи „као заштићени, допунску

заштиту може затражити особа која не испуњава услове за добијање избегличког статуса, али код које постоји опасност да би, уколико би се вратила у своју земљу порекла, била изложена озбиљној опасности и не зна да ли у својој стрепњи од таквог третмана не би одустала од тражења заштите у сопственој земљи.” Сем „избеглице” и „заштићеног” постоји још једна трећа категорија, а то је „азилант”, то је статус који значи привремену заштиту (Erős, 2019).

У случају Мађарске, израз мигрант није неутралан и има негативну конотацију, јер означава нешто што је „страно“ и често се користи као контраст за „избеглицу“ која има позитивну конотацију. Наиме, „избеглице су људи који заслужују и требају помоћ и солидарност“ (Sik–Simonovits, 2018). Иако се израз „мигрант“ не користи у искључиво негативном контексту, у међународној штампи и литератури често се јавља у неутралном смислу, у Мађарској је та реч постала чак псовка. Уколико се за некога каже мигрант, то означава веома изразито омаложавање те особе и тај термин се користи и ван контекста миграције, у сасвим другим ситуацијама, које немају никакве везе са миграцијом. То су потврдили наши саговорници мађарске националности и новинари, као и хуманитарни радници током интервјуа.¹³

Генерално, у свим медијима у Мађарској израз „избеглица“ је доминирао на медијској сцени 2015. и 2016. године, али је постепено губио на снази до 2018. Најистакнутији период коришћења овог термина је био је приликом кулминације мигрантске кризе у септембру 2015. године. Разне варијације израза везаних за миграције имале су различите животне циклусе: коришћење израза „мигрант“ узело је маха на почетку кризе, али се стабилизовало и остало на истом нивоу све до 2018. године, када поново улази у све фреквентнију употребу. „Имиграција” и „имигрант” постају све чешћи термини од 2017. године, док се израз „миграција“ користила све време кроз кризу. Како су то већ раније напоменули, Шик и Шимонович констатују, да се израз „избеглица“ претежно користи у невладиним, критички настројеним медијима, док је случај са изразом „мигрант“ обрнут (Sik–Simonovits, 2018: 22).

¹³ У току истраживања смо интервјуисали укупно 18 појединаца, новинаре, хуманитарне раднике и обичне грађане српске и мађарске националности.

У другом истраживању које се односи на Мађарску идентификовали су следеће појмове у медијском дискурсу: „migráns“ (мигрант), „bevándorló“ (имигрант), „menekült“ (избеглица) и „menedékkérő“ (тражилац азила). Према анализама Киша и Бочкора, сви ови појмови користили су се као синоними, наизменично, али мигрант је најчешће коришћен као заједнички назив (Kiss, 2016 у Bocskor, 2018: 557). Према Кишу, израз „мигрант“ је прихваћен да би изазвао негативна осећања, као уосталом све стране речи или речи које звуче страно (Kiss, 2016 via Bocskor, 2018: 558). Такође, провладини медији су доследно истицали „илегалност“ и „економску позадину“ миграција, обележавајући људе као „илегалне имигранте“, „економске имигранте“ или „социјалне имигранте“ (Bocskor, 2018: 559). Економија и економски аспект миграције, слично као у случају Велике Британије, повезани су са теоријом осећања угрожености, односно са борбом за недовољна материјална средства, запослење или социјална давања. Мигранти су представљени као претња за систем социјалних давања Мађарске.

5.3. Медијско извештавање о мигрантској кризи у Мађарској и у Републици Србији за време њене кулминације 2015–2016. године

Кулминацијом мигрантске кризе сматрамо лето и јесен 2015. године, када је највећи талас избеглица стигао у регион Западног Балкана и Средње Европе, а земље у региону постале су транзитна зона за велики број миграната. Истраживања се најчешће фокусирају управо на овај период кулминације кризе, јер се у европској штампи највише писало и у европским медијима највише извештавало о „кризи“. У поглављу о дефиницији кризе смо се бавили питањем да ли и по којем основу се мигрантска криза може назвати кризом. Такође смо се осврнули на израз „мигрантска криза“ која се у овом контексту користи у Европи.

Процес медијског извештавања, а ни стварање медијских оквира о миграцијама није се завршио након кулминације кризе и затварања Балканске руте. Питање миграција уме да буде крајње исполитизовано, а приступ у извештавању о миграцијама је често једностран, поједностављен и пун заблуда. Најчешћи разлог је незнање, али има и намерног искривљења истине, непознавања одговарајућих термина, а евидентно је такође да често недостају прецизне дефиниције. Најопаснија заблуда је да се миграција може зауставити путем администрације, успостављањем физичких и правних баријера и строжом миграционом политиком. Они који се залажу за ово, не познају политичке, економске, друштвене, хуманитарне, породичне и личне узроке миграције, а нису свесни ни утицаја средине и климатских фактора на миграције (Киш, 2019).

„Топоси, форме и симболички начини представљања миграната утичу, између осталог, на стварање стереотипа о њиховом месту у новом друштву, при чему наративни оквир

заснован на спектакуларности, драматичности и ксенофобији шири страх од придошлица“ (Јевтовић–Бајић, 2018). Јевтовић и Бајић сматрају да „у кризним ситуацијама нејасна појмовна категорија лако може бити политизована“. У том смислу се користи нпр. појам „економски мигранти“, чиме се ствара страх у локалном становништву да нови таласи људи носе са собом економску несигурност по њих (због додатних социјалних давања или због недостатка запослења). Такође се може злоупотребити верска припадност, када се ислам представља као претња, што доводи до исламофобије, или када се полемише о здравственом стању избеглица или ширењу зараза за шта су мигранти потенцијални кривци.

Зоран Арацки анализирао је дневну штампу за време кулминације мигрантске кризе, а његов корпус анализе обухватио је укупно 1308 текстова. По његовом мишљењу, половина тих текстова, односно 622 текста су стереотипна, а најчешће се у том контексту спомиње да међу људима који долазе са масама избеглица има и терориста. Сензационалистичким оценио је 361 текст. Што се тиче става новинара, позитивно је интонирано чак 1118 текстова, а негативно само 190. Ипак, према његовим речима „тај однос, упркос позитивним тоновима, у већини медија, често површан, па и сензационалистички. Текстови су оптерећени незнањем, стереотипима, предрасудама, а понекад и ксенофобијом. Отуда препорука да страх од радикализма људи који се налазе на Балканској рути, од могуће исламизације европских простора, од судара цивилизација мора бити замењен аналитичким текстовима који ће у целости бити засновани на етичким нормама и стандардима журналистичке професије” (Арацки, 2016).

Према холандском научнику, Ван Дејку „медијски дискурс је главни извор знања код људи и тиме утиче на њихово понашање и идеологије, као и да медији тенденциозним извештавањем и свесно обликованим дискурсом формирају гледишта просечног грађанина“ (Ван Дејк, 2000: 36 у Јевтовић–Бајић–Павловић, 2019). Ван Дејк је између осталог указао и на огромну снагу метафора у медијском дискурсу. Метафора у дискурсу публици добро познат феномен повезује са нечим непознатим. У случају миграната једна од најчешћих метафора је

река или талас, како се маса људи креће силом природних водотока. Ова метафора се уклапа у дефиницију кризе као природне непогоде. Овакве метафоре представљају когнитивну и наративну присилу везану за догађај који се описује. Уз то, њихово коришћење у јавном говору је често резултат једне унапред смишљене комуникацијске стратегије (Jakusné Harnos, 2017: 165). Метафоре реке и таласа се често јављају и у медијским извештајима о миграцији у Републици Србији и у Мађарској.

Друга страна смишљене комуникацијске стратегије су новинари, односно лоше новинарство. Према дефиницији Јевтовића и Бајића „тенденциозно извештавање у којем се апсолутно верује само једном извору информација, док се друга страна уопште не консултује, пример је лошег новинарства, које циља на стигматизацију читаве друштвене групе“ (Јевтовић–Бајић, 2017: 237). У њиховом истраживању који се односи на 2015. и 2016. годину, анализирани су чланци на ову тему које се деле на оне умереног тона, који мигрантској кризи приступају са хуманитарног аспекта и оне које су сензационалистичке, у којима долазе до изражаја теме као што су криминал и тероризам.

Генерално гледано, углавном „озбиљни“ медији и јавни сервиси користе умеренији тон и приступају теми са хуманитарног аспекта, док таблоиди трагају за сензационалистичким насловима. Међутим, нису у првом плану разлике у коришћењу различитих израза у таблоидној и озбиљној штампи, односно не издваја се тренд који је присутан у Мађарској, тј. да је израз мигрант и илегални имигрант присутан у свим медијима, док се израз „избеглица“ користи само у критички настројеним или лево оријентисаним медијима који нису блиски владиним структурама.

Чини се да је српска медијска сцена по том питању много хаотичнија, а ни новинари не добијају тако изричите смернице као у случају медија у Мађарској, где је нпр. новинарима провладиних медија експлицитно речено да не користе реч „избеглица“, већ „илегални имигрант“ или „мигрант“.¹⁴ Иначе, у медијима који су критички настројени према владиној

14 То су информације из дубинских интервјуа са новинарима, конкретно са новинарем у једном од провладиних медија у Републици Мађарској (Н2), а новинар је желео да остане анониман.

политици нема те експлицитне уређивачке политике по питању кад и који израз сме да се користи. Отуда је ту разноврснија палета по том питању, чему у основи доприноси и чињеница да лево оријентисани медији промовишу либерални поглед на свет.

Медијски дискурс о мигрантима у Мађарској одређују између осталог и тероризам, велики број миграната и социјална давања која ће бити потребна за њихово збрињавање. Према тим наративима се види да медији нису могли да се супротставе притисцима из Владе и политичких странака у Влади, јер ако се гледају чињенице, имигранти који су стигли у Мађарску нису представљали никакву опасност по питању тероризма, социјалних и других давања избеглицама (то у ствари већим делом финансира Европска унија, док су средства Мађарске минорна). Једина чињеница која може дати повода за овакве медијске наративе је раст броја азиланата за време кулминације кризе (Bernáth–Messing, 2016: 8).

У Мађарској у већини случајева људи су били принуђени да прихвате „чињенице“ из медијских извештаја без икаквих егзактних података или образложења и то као део кампање која је кренула на основу повећаног броја азиланата, што је представљено драстичним тоном у реторици Владе и у медијским порукама. Уколико је и било података, они су се односили на број имиграната који су стигли у Мађарску (понекад ословљаване као избеглице, имигранти, мигранти који су илегално прешли границу). Било је извештаја и о резултатима истраживања јавног мњења коју је спроводила Фондација *Сазадвек* (фондација блиска Влади), а резултати тих истраживања су се односили на бројчане податке о томе колико ће све то коштати држављане Мађарске. Ипак, није било конкретних података о главним Владиным аргументима против миграције: на пример, криминал међу мигрантима, давања из буџета за миграције/избеглице, број и проценат оних који су добили избеглички статус. На основу овде изнетих чињеница јасно је да је све рађено по логици политичке иницијативе. Један од примера злоупотребе бројчаних података био је када је Лајош Коша, потпредседник владајуће странке *Фидес*, иначе посланик у Скупштини Мађарске једноставно сабрао сиријске, авганистанске и косовске мигранте, рекавши да 95 одсто имиграната који долазе у Мађарску има „исламски

идентитет“ (Bernáth–Messing, 2016: 9).

Сами мигранти нису дошли до речи у овој дебати. Медији су мигранте приказивали само на фотографијама. Скоро половина извештаја садржала је слике (45%). На фотографијама у 31% случајева је Владин званичник или политичар, на 11% фотографија припадник оружаних снага – гранична полиција или полиција, а у 22% случајева су на фотографијама мигранти. Јако су ретке слике на којима се види лице мигранта/избеглице. Они су на фотографијама углавном у групама (на половини слика) и виде се отпозади (четвртина слика). Једна петина слика представља мигранте као да су криминалци: лицем окренутим према камери, у лисицама, лежећи на земљи, иако се у овом случају не ради о криминалцима већ о избеглицама који чекају да се донесе одлука у њиховом случају.

Слика бр. 11 – „Мигранти се крију и у мешалицама за бетон“ – екипа *Курира* са цариницима на Батровцима (*Курир*, 10.11.2020.)

То је техника одстрањења, односно спречавања личне идентификације и солидарности. Слична техника је и велика раздаљина, због које се не виде лица, што је случај на скоро

половини слика. Снимци из телевизијских извештаја који су направљени термичким камерама још више доприносе отуђењу ових људи од гледалаца (Bernáth–Messing, 2016: 10).

Различита вероисповест и традиција представљене су у политичкој комуникацији Владе Мађарске на начин који плаши обичне грађане. Према наративима које она пропагира, мигранти представљају опасност за мађарску и европску културу и претњу хришћанским вредностима. Уколико мигранти промене садашњи културни миље, европски идентитет ће нестати. Између осталог то су поруке које су биле упућене грађанима Мађарске за време мигрантске кризе 2015-2016. године.

6. ИСТРАЖИВАЊЕ

6.1. *Методологија, корпус и теоријска основа*

6.1.1. *Методологија*

Анализа садржаја укључује систематско читање и анализу текстова у складу са унапред састављеним кодексом (кодни лист). Истраживачи систематским означавањем одређеног броја текстова анализирају схеме у садржају текстова квантитативним и квалитативним методама. Квантитативном анализом се открива учесталост неког појма или садржаја у корпусу и почиње унапред постављеном хипотезом која је основ за састављање кодекса. Сигфрид Крацауер је међу првима указао на недостатке квантитативне анализе, тврдећи да она превише поједностављује комплексне токове комуникације. Квалитативна анализа са друге стране омогућава и откривање латентних интерпретација, а квантитативна је подобна само за откривање манифестованог значења (Krasauer, 1952). Квалитативна анализа, супротно од квантитативне, не почиње са хипотезом, већ са отвореним истраживачким питањем. Нојендорф (Neuendorf, 2016) тврди да за поуздану анализу садржаја треба најмање две особе које кодирају, што у нашем случају из разумљивих разлога није било могуће. Постоје критичари и квантитативних и квалитативних метода у анализи садржаја, али Крипендорф је на свој начин ставио тачку на дебате, говорећи како су ова два метода испреплетена те се не може одредити која од ове две методе (треба да) преовлађује у анализи садржаја (Krippendorf, 2004).

У анализи садржаја применили смо интегрални приступ, а редослед поступака пратио је Нојендорфову методологију (Neuendorf, 2016). Прво смо дефинисали који садржај ће бити

предмет анализе и у коју сврху, уследио је преглед теорија и литературе, након чега смо се определили за примену интегративног модела који – сем медијских порука – укључује и димензију стварања и примања истих („source and receiver characteristics“). Формирали смо хипотезе и истраживачка питања. У другом кораку конципирани смо варијабиле и дефинисали их, што је уједно значило и конципирање делова кодног листа. После концептуализације, прешли смо на оперативни део, када смо наше концепте претворили у конкретне кораке и креирали нашу схему кодирања односно кодни лист. Што се тиче корпуса, у тој фази извршили смо узорковање, с намером да наш предмет анализе прилагодимо могућностима истраживања (узорковање на основу временског интервала или теме). Након ових поступака, почели смо са кодирањем. У овој фази истраживања имали смо прилике да модификујемо кодни лист у складу са ужим корпусом. Након завршетка процеса кодирања, открили смо могуће интерпретације, начине тумачења и представљања резултата.

У анализи смо делом применили и методологију која је детаљно описана у чланку Анабеле Карвајо о критичкој анализи дискурса (CDA) (Carvalho 2008). Она у свом раду предлаже поједине промене, односно модификације у пракси критичке анализе дискурса у односу на временски интервал истраживања и дискурзивне стратегије друштвених чинилаца. Методологија уједињује елементе критичке анализе дискурса устаљених и употпуњених од стране научних радника који припадају престижним европским истраживачким центрима (Glasgow University Media Group, Birmingham Centre for Contemporary Cultural Studies). Научници наведених истраживачких центара су постигли значајне резултате у тумачењу медијских порука и предложили најсистематичније анализе медијског дискурса односно језичког израза (Van Leeuwen, 2008; Philo, 2013; Manchin–Mayr, 2012; Chouliaraki–Georgiou–Zaborowski, 2017; Van Dijk, 2008; 2011; Fairclough, 2014). Из перспективе критичке анализе дискурса, Ван Дејк и Ферклаф израдили су програм истраживања који преиспитује улогу дискурса у стварању и трансформацији представљања стварности од стране друштва као и друштвених односа (Philo, 2007).

Сем анализе дискурса на основу унапред успостављеног кодекса, у нашој анализи садржаја користимо социо-когнитивни модел Ван Дејка (Van Dijk, 2008), који омогућава дубинску квалитативну анализу текстова. Посебну пажњу смо обратили семантичким структурама, метафорама и различитим дискурзивним стратегијама.

Зоран Јевтовић и Предраг Бајић су за своје истраживање користили комуникацијску теорију чувара капија (gatekeeping theory) и теорију успостављања дневног реда (agenda-setting theory) које су везане за задатак професионалног комуникатора који бира и пореди теме, рангирајући их, самим тим указујући на њихов друштвени значај (Јевтовић–Бајић, 2018). Ми смо такође укључили ову димензију истраживања у дисертацију, с тим да смо податке који произилазе из самог корпуса, употпунили информацијама које смо добили приликом дубинских, полуструктурираних интервјуа.

Анализа се односи на дискурзивне трендове у медијима (анализа садржаја, статистичка анализа), на компаративну анализу садржаја финалних медијских производа и то концентришући се на специфичне теме, на основу корпуса који је погодан да се дубинском анализом дискурса открије скривени садржај медијских порука. Ова три аспекта анализе смо структурирали на основу истраживања Шика и Шимоновича, у којем се анализира медијско извештавање о мигрантима у Мађарској и у Европи (Sik–Simonovits, 2018).

Приликом кодирања идентификујемо актере (субјекте) и уз то анализирамо да ли су активни учесници у дискурсу или су пасивни у смислу да се само говори о њима, али они сами не учествују у дешавањима. Такође се анализирају придеви и метафоре које се везују за актере (субјекте), а посебно се анализира став новинара према актерима, као и став између субјекта и објекта (уколико има више актера у дискурсу). У опису актера додајемо функцију и улогу актера.

На основу претходно идентификованих медијских оквира текст анализирамо помоћу кодекса и квалитативном методом. Такви фрејмови су „хуманитарни“, „безбедносни“, „демократски“, „социјални“, „економски“, итд. На тај начин се долази до идентификације

типичних аргумената међу елементима дискурса и на крају испливају разнолики ставови о солидарности и одговорности.

У анализу дискурса укључени су и локације као и дискурс и осећања која се везују за ове локације. Слично, у случају актера и организација прво се установе улоге, како се оне везују једна за другу и за остале карактеристике актера и организације. Мреже актера и организација могу бити релевантне димензије разумевања дубинских веза унутар дискурса. Уколико се идентификују овакве структуре, осећања која се везују за њих, као и метафоре које оне садрже, оне могу бити корисне како бисмо могли да откријемо мање видљиве аспекте дискурса.

Текстуална анализа укључује изглед и структуралну анализу финалног медијског производа, објекте и субјекте, језик и стил, односно коришћену реторику и термине са посебним освртом на метафоре и наглашене атрибуте у тексту, дискурзивне стратегије, као и разна идеолошка гледишта. Дискурс пун емоција ће утицати и на емоција читалаца, што није ретко у случају писаних медија, а овакви медијски производи имају важну реторичку улогу. Важно је с једне стране анализирати језичке формулације друштвених актера, а са друге стране језик и стил који користе новинари (Carvalho, 2008).

Приликом анализе дискурзивних стратегија, важно је направити разлику између стратегије новинара и стратегије осталих друштвених актера. То се обично ради анализом говора, саопштења, извештаја, интернет страница и других облика комуникације друштвених актера везано за дату тему (нпр. политичари, привредни субјекти, невладине организације). У случају ове анализе дискурса, за дискурзивним стратегијама друштвених актера смо трагали у цитатима у вестима или чланцима, односно саопштењима која су пренета од стране медија.

Након анализе дискурса следи компаративна анализа идентификованих медијских оквира и јавног мњења. На пример у Мађарској су упоредили резултате истраживања јавног мњења за период 2016–2018. о повезаности стрепњи које су везане за миграције, са људима који се сматрају одговорним за ту појаву. Истраживачи су идентификовали речи и реченице

које су коришћене у упитнику у медијским порукама. Том приликом су анализирали на који начин су оне повезане и трагали за идентичним структурама у медијским порукама и у јавном мњењу (Sik–Simonovits, 2019).

У нашој анализи нисмо упоредили резултате јавног мњења са нашим налазима приликом анализе дискурса финалних медијских производа са информативних портала, али смо на основу дубинских интервјуа повукли паралелу између медијске стварности и перцепције стварности публике и друштвених актера. Међутим, овај део истраживања ће се према нашем плану додатно проширивати. Јер у овој докторској дисертацији нагласак није на перцепцији медијских производа у публици, већ на самој анализи дискурса медијских текстова.

Урађено је такође 18 дубинских интервјуа са грађанима српске и мађарске националности са територије Аутономне Покрајине Војводине, новинарима и хуманитарним радницима. Детаљни опис методологије интервјуа налази се у посебном поглављу, иза поглавља са анализом финалних медијских производа.

6.1.2. Корпус

У току истраживања анализирано је укупно 720 финалних медијских производа са шест различитих интернет портала (*Ориго* и *Индекс* из Мађарске и *РТС*, *Курир*, *РТВ* и *Панон* из Републике Србије, с тим да су *РТВ* и *Панон* анализирани као војвођански регионални медији, у посебном поглављу, с обзиром на претходно описане посебне карактеристике регионалних медија и утицаја језички мешовите средине на медијски дискурс). Фокусирали смо се на онлајн информативне портале и водили рачуна да у наш корпус укључимо финалне медијске производе са сајтова из Мађарске и из Републике Србије, са посебним освртом на АП Војводину односно два медија са територије ове покрајине.

Из ширег корпуса направили смо ужи избор текстова и визуелних елемената систематском селекцијом, узевши у обзир датум објављивања. Наиме, из широког укупног

корпуса (2892 финална медијска производа) који укључује све медијске производе на свих шест портала у временском интервалу који је назначен у кодексу, тј. цео месец март и јул од 2016–2019. године, изабрано је 720 финалних медијских производа. Шири корпус успостављен је претрагом кључних речи „мигрант“, „имигрант“, „избеглица“ и „азилант“ на свих шест интернет портала (на мађарским порталима користили смо одговарајуће мађарске изразе). Првобитни корпус било је потребно сузити због огромне асиметрије у количини чланака (углавном између медија у Мађарској с једне, и медија у Републици Србији с друге стране), тако да смо узели минимални број објављених финалних медијских производа везаних за тему миграције у једном месецу, односно пример узорка са портала са најмањим бројем медијских производа (то је 15 медијских производа о мигрантима на месечном нивоу). Ту опцију смо изабрали да бисмо имали исти број медијских производа са свих посматраних портала.

Што се тиче временског интервала истраживања, Карвајо сматра да су студије о медијским дискурсима углавном као блиц кадрови, јер се фокусирају на веома кратак временски период (од свега неколико дана). Карвајо сматра да иако кратак временски период можда и одговара у неким случајевима, јавне теме имају „дужу прошлост“ која је уско повезана са представљањем поменуте теме у медијима. Како бисмо разумели еволуцију појава какве су ратови, тероризам или климатске промене односно њихову (не)зависност од медија, потребно је посматрати дужи временски период (Carvalho, 2008: 164). Временски интервал овог истраживања је релативно дуг, јер се медијски дискурс о мигрантима за четири године више пута мењао у обе земље. На промене су утицале политички, друштвени и економски фактори у Мађарској и у Републици Србији односно у Европи, ситуација на Блиском истоку или на некој другој деоници Балканске руте. Такође је било важно да покушамо да компаративну анализу проширимо на дужи временски период, јер горе поменуте друштвено-политичке прилике нису биле исте у Мађарској и у Републици Србији.

6.1.3. Теоријска основа

Став да идеологије чине део или чак основу дискурса је централни став студије о дискурсу, посебно у критичкој анализи дискурса (CDA). Идеологије су везане за друштвене и политичке вредности, а то је све везано са ставом према одређеној стварности. Идеолошки ставови су најфундаменталнији у обликовању одређеног текста, а анализа дискурса их не открива увек до краја. Ферклаф трага за идеолошким механизмима на нивоу имплицитног значења, претпоставки у тексту, а Ван Дејк тврди да „семантичке структуре дискурса (...) чине основни садржај израза идеолошких убеђења“. Зато морамо стално да трагамо за оним што је присутно у тексту али и за оним што није (Fairclough, 1995).

Карвајо у својој интерпретацији критичке анализе дискурса тврди да истраживачи константно треба да мисле о томе, шта је то што је сакривено у тексту односно, како укључивање и искључивање одређених чињеница креира одређено значење (Carvalho, 2008). Анализа контекста значи да у другој фази посматрамо оно што је изнад појединачних текстова, а то је целокупно медијско покривање одређене теме или следа догађаја уз укључивање шире друштвене средине. Прва питања везују се за квантитативну анализу корпуса, односно, за то колико текстова/финалних медијских производа је посвећено одређеним догађајима или темама у датом временском периоду? Број текстова је пресудан у процени, колико значаја је дати медиј давао одређеној теми. Приликом овакве анализе треба да обратимо пажњу на две димензије које су везане за време. Синхрони и дијахрони приступ захтева примену компаративног и историјског метода. На тај начин се примењује компаративна – синхрона и историјска – дијахрона анализа.

Према Стјуарту Холу, постоје два система представљања: језик и концептуални оквир. Језичке структуре и стални склопови речи (колокације) у сваком случају утичу на начин на који гледамо на свет око нас. Сваки појединац ће према свом концептуалном оквиру ментално представити себи појмове и догађаје. Те концепте потом структурише у својој свести и на тај начин свет „класификује у значењске категорије“ (Hall, 1997: 22 у Јевтовић–Бајић–Павловић, 2019).

Према интегралном приступу анализе садржаја Нојендорфа, постоји садржај који се „манифестује“ и онај који остаје „латентан“: односно елементи који су физички присутни у тексту и они који не могу директно да се процене већ само на основу неколико индикатора. Између поменуте концепције и концепције „површинске“ и „дубинске“ анализе текстова се према Нојендорфу може повући паралела, као и између конотативног и денотативног значења (Neuendorf, 2016).

Како је језик централни елемент новинарства, начин на који се он користи у креирању значења је од пресудног значаја за истраживање у области медија и комуникације. Заговорник идеје да језик није само централни елемент у креирању значења, већ првенствени медиј друштвене контроле је и Норман Ферклаф. Он тврди да је језик драматично проширио своје поље деловања, односно постоји све већи број потреба које он мора да опслужи, што значи да савремени грађанин мора да има много комплексније језичке капацитете од грађанина у прошлом веку. Ферклаф такође истиче идеолошку функцију језика и тврди да је идеологија првенствено средство стицања односно постизања сагласности (Fairclough, 1989: 4–5). Овај аспект језика релевантан је и у нашем истраживању, јер сматрамо да су медији имали и још увек имају истакнуту улогу у преношењу порука који ће – према Ферклафовој терминологији – постићи сагласност, чак и друштвени консензус о једној тако важној теми каква је миграција на овим просторима.

Како год се користи, фрејминг, односно постављање оквира доследно описује снагу текста. Ако се правилно анализирају, оквири могу открити, како текст делује на људску психу. Према Ентману, фрејминг је у суштини селекција и истицање, тј. постављање оквира, избор одређених аспеката реалности и истицање изабраних аспеката у тексту на тај начин да се пажња скрене на одређени проблем, дефиницију, каузалну интерпретацију, моралну оцену, или пак решење, сугестија у вези одређеног проблема који је истакнут у тексту.

Идентификација проблема врши се путем откривања шта субјекат ради и шта његова акција проузрокује у смислу позитивних и негативних дејстава, а мера за ову процену

обично су културне вредности. Откривањем узрока проналазе се силе које проузрокују проблем. Доноси се морални суд; односно, оцењивање активног субјекта/починилаца и ефекта њихове радње (Carvalho, 2008). Предлажу се и решења за проблеме, а прогнозирају се и њихови могући ефекти. Фрејмови имају најмање четири локације у процесу комуникације: комуникаторе, текст, примаоце и културу. Према Ентману комуникатори праве свесне или несвесне одлуке у постављању оквира и о томе шта ће истаћи, док су и они сами предмет фрејминга који је предодређен њиховим уверењима на основу којих они доносе одлуке о фрејмингу.

Текст такође садржи оквире, а то се може открити на основу присуства или одсуства одређених кључних речи и фраза, на основу позивања на одређене изворе информација и реченица које производе „тематски повезане и међусобно поткрепљене чињенице или судове“ (Carvalho, 2008: 169). Са друге стране, оквири које прималац поседује не морају да буду у сагласности са оквирима у тексту или са оквирима намере комуникатора. Култура је та која садржи мноштво општеприхваћених оквира, а може да се интерпретира као сет општих оквира у дискурсу и размишљању већине унутар одређене друштвене заједнице. Постављање оквира у све четири локације укључује сличне функције: селекцију, истицање, као и коришћење подвучених елемената за конструкцију аргументације о одређеним проблемима као и о њиховим узроцима, евалуацији и решењу (Entman, 1993: 52).

Утицај на мишљење прималаца је тим већи ако они имају мноштво информација о једном виђењу или аспекту проблема, а имају малу или незнатну количину података о алтернативама. То даје значај фрејмингу, односно искључењу одређених информација или интерпретација (Entman, 1993). Ипак, како су Ентман и Грабер раније установили, истицање је производ интеракције текста и прималаца, па присутност оквира у тексту које открију истраживачи не мора да утиче на мишљење публике или на јавно мњење (Entman, 1989). Тај аспект неизвесности смо такође узели у обзир приликом истраживања, јер се ова димензија мора проверити посебном методологијом, а то смо започели тек у завршној фази докторске

дисертације и даје додатну перспективу овом истраживању, а то је истраживање публике.

Карвајо у својој критичкој анализи дискурса, позивајући се на Хола, говори о дискурзивним ефектима, о процесу везаним за текст, који се налазе ван текста, односно „изнад“ текста, па се не могу наћи у самом тексту. Дискурзивни ефекти нису у директној вези са намером једног актера – да ли је то субјекат или сâм аутор текста – већ зависе од узрока и околности у дискурсу. Примери дискурзивних ефеката су структурирање, институционализација или затварање (Carvalho, 2008: 165). Структурирање дискурса односи се на доминантност одређених израза у дебати. Структурирање може бити намерно, али не зависи искључиво од конструкције одређене теме или догађаја од стране једног јединог актера, а да би се оно остварило, потребно је више текстова. Процеси структурирања могу се открити у медијима у Мађарској, јер без обзира на мноштво израза и термина, претежни изрази у медијском дискурсу могу се идентификовати у протеклих неколико година, као и то, како су се ти изрази мењали и били преферирани у одређеним временским интервалима, а запостављени у другима.

Институционализација дискурса је трансформација институционалних структура на начин који укључује одређени дискурс. Иако може да резултира или потиче од одређених текстова, институционализација дискурса има екстратекстуалну димензију. Пример институционализације дискурса је у Мађарској закон према којем невладине организације које добијају средства, донације из иностранства плаћају посебне дажбине држави.

Слика бр. 12 – Џорџ Шорош „главни организатор“ миграција (Индекс, 06.07.2019.)

Овом акту претходила је активна медијска кампања против невладиних организација и Џорџа Шороша, као главног организатора таквих невладиних „удружења“ који имају за циљ да ослабе Европу и Мађарску дозивањем и допремањем миграната. Затварање је завршетак или одлука о некој врсти контроверзе и она је изнад текста (Carvalho, 2008).

Према Стјуарту Холу, језик је само „репрезентациони систем“ који даје значење објектима и догађајима, па је конструкција реалности процес који умногоме зависи од тога које речи и изразе користимо (Hall, 2014). Користећи одређене речи и изразе, стварамо одређене слике које се интерпретирају према заједничком коду одређене друштене средине и културе. На тај начин „представе о мигрантима, избеглицама и азилантима нису фиксиране већ зависе од (...) наратива које медији креирају“ (Јевтовић–Бајић–Павловић, 2019).

Према Ван Дејку у вестима нису присутне експлицитно све пропозиције. Имплицитни садржај текста је свака информација која се јавља као претпоставка или сугерисано значење у тексту односно није директно и детаљно обрађено (Van Dijk 1988: 64 у Jakusné Harnoss, 2017: 147). У вестима често читамо о криминалу, удесима, катастрофама, ратовима, конфликтима. Према појединим теоретичарима, читаоци се интересују за овакве теме из психоаналитичких

разлога: то су манифестације њихових сопствених стрепњи. Према когнитивној теорији, приликом обраде информација о оваквим дешавањима, наш мозак симулира ове ситуације и у складу са схемама структура приповедања проналази решења за ове конфликти, док у току овог процеса уједно тестира друштвено прихваћене норме и вредности. Након решења конфликта, читалац потврђује сопствени систем вредности (Van Dijk, 1988 у Jakussné Harnos, 2017).

Читалац се сећа теме текста, основних релација узрока и последице, евентуално неке за њега необичне информације, али заборави подтему. Када се присећамо неког текста, ми сами креирамо кохерентност између појединих делова текста. На појединим местима где нам је тешко да разумемо неку корелацију, чак употпунимо ланац узрочности. Циљ анализе дискурса није само опис различитих нивоа текста. Треба узети у обзир, те анализирати и шири контекст да бисмо установили, у којој мери тај контекст утиче на карактеристике текста. Анализи дискурса, дакле, претходе реторика, етнометодологија и прагматика (Van Dijk 1988: 18–22 у Jakussné Harnos, 2017).

Према анализи дискурса, процес комуникације је интеракција у којој се психолошки процеси у уму комуникатора и публике могу описати са аспекта релације између текста и контекста (Van Dijk, 1988: 29 у Jakussné Harnos, 2017). Према Ван Дејковој анализи дискурса, текст је серија и хијерархија пропозиција. Не бави се истинитошћу пропозиција, већ тиме како аутор и читалац долазе до макроструктуре текста. Новинар, односно комуникатор моделира и репродукује изабрани делић стварности. Вест коју напише неће бити одраз, него манифестација стварности (Chouliaraki-Fairclough, 1999).

Важан део активности новинара је однос са елитом. Ван Дејк сматра да се новинар идентификује са делом елите од које зависи: живи од тога да масама комуницира вести о елити. На тај начин, индустрија писања вести одражава структуру друштва: посвећује већу пажњу утицајним групама људи, даје им простора за самопотврђивање. Вести моделирају економски и идеолошки систем вредности у друштву (Van Dijk, 1988: 8 у Jakussné Harnos, 2017: 147).

Национални контекст је утицао на представљање миграната у медијима и у том смислу не постоји униформно извештавање о овој теми у Европи, иако постоји нешто што се може назвати европским или чак глобалним трендом у медијском дискурсу о миграцијама.

Већину наших сазнања о миграцијама стичемо путем медија. На тај начин медији формирају наш став, понашање, одговорност према избеглицама (мигрантима). Остали извори информација о миграцијама (нпр. глас избеглица или невладиних организација) су по правилу мање видљиви или чак невидљиви у односу на њихово представљање у медијима. Комплексност мигрантских гласова, иако добија медијски одјек, по правилу се поједностављује на улогу жртве или злочинца (Crawley, McMahon, & Jones, 2016 у Šarić, 2019).

Једна од значајних димензија анализе су дискурзивне стратегије друштвених актера. Оне су дискурзивне манипулације стварности друштвених актера, укључујући и новинаре у циљу да се постигне одређени ефекат. Према Ван Дејку, у овом случају се не ради само о нелегитимној измени реалности, него о такозваној дискурзивној интервенцији (Van Dijk, 2006). Она често и није намерна или свесна и нема одређени циљ (Wodak, 1999; Wodak et al., 1999). Међу најзначајнијим дискурзивним стратегијама је „фрејминг“, односно постављање оквира, који је процес бирања одређеног угла, перспективе или става из којих ћемо представити комплексне приче из реалности, о чему смо писали раније у овом поглављу. Треба још напоменути да фрејминг није нешто статично. Према Карвају о фрејмингу треба размишљати као о некој акцији или операцији.

У стварању текстова, фрејминг укључује селекцију и композицију (Entman, 1993). Ентман опомиње истраживаче да, уколико не узму у обзир парадигму фрејминга, анализа садржаја може дати резултате који погрешно тумаче медијске поруке које допиру до публике. Главни задатак у трагању за значењем текстуалних порука је идентификација и опис оквира, и анализа садржаја која узима у обзир теорију фрејминга ће успешно избећи клопку која прети истраживачима, а то је да третирају све негативне или позитивне изразе или термине једнако значајним и утицајним. Приликом кодирања истраживачи могу пуко наређати све поруке које

сматрају негативним или позитивним и извући закључке о доминантним значењима. На тај начин не обраћају пажњу на важност појединих елемената у тексту и не могу да ухвате најистакнутије групе порука и оквира у складу са начином на који их публика разуме (Entman, 1993).

Дискурзивне стратегије су још позиционирање, легитимација и политизација. Позиционирање је дискурзивна стратегија која укључује стављање друштвених актера у одређени однос са другима, што може да их наведе да повуку одређене потезе. Позиционирање се такође може сматрати ширим процесом стварања идентитета одређеног субјекта помоћу дискурса. Легитимација значи оправдање и санкционисање одређене акције или моћи из нормативних или других разлога. Политизација је када се стварности приписује политичка позадина или статус (Carvalho, 2008: 169). Све наведене дискурзивне стратегије су се примењивале током медијског извештавања о мигрантима у Републици Србији и у Мађарској.

6.2. Медијско извештавање о мигрантима од 2016. до 2019. године у Републици Србији;

У претходним поглављима је већ било речи о томе, како се ствара друштвена слика о појавама са којима људи у стварности немају контакта. Медијски наративи су скупови појава

и догађаја који за циљ имају приказ одређене теме у коју људи мање или више верују. Према ономе што су установили научници који су се бавили критичком анализом дискурса (Ван Дејк, Ферклаф, Карвајо), медијски садржаји нису пресликана стварност, већ су конструисани у складу са жељама и захтевима актуелних власти и њихову срж често чине идеолошке интерпретације.

„Избеглице, азил и миграције од 2015. године постају стални наративи у штампи Србије, при чему се тематски издваја неколико димензија: хуманизам (Србија се видљиво разликује у поређењу са другима, посебно Хрватском и Мађарском); солидарност и мобилизација грађана за помоћ мигрантима; космополитизам (идеолошки, политички и религијски); мултикултурализам и умрежени колективизам. Међутим, са протоком времена тон се постепено мења, тако да негативни ставови постају све гласнији и учесталији, што је посебно изражено у таблоидима, да би у последњој фази прешао у позитивно нијансирање и потребу њиховог дужег задржавања на нашим просторима“ (Јевтовић–Бајић, 2017: 232).

Овако су Зоран Јевтовић и Предраг Бајић описали период у којем су истраживали наслове дневних новина у Републици Србији. Они су идентификовали неколико наратива и истакли да се од почетка 2016. године све више говори о Србији не само као о транзитној земљи за избеглице, већ као о земљи дестинације, што је према њима „суштинска промена парадигме“ (Јевтовић–Бајић, 2017: 233). Њихово истраживање је показало да штампа у Републици Србији у суштини подржава ставове власти о мигрантима и у поређењу са европским истраживањима, Република Србија припада „источном блоку“ земаља „које су окренуте ка хуманитарном аспекту кризе и помоћи избеглицама“ (Јевтовић–Бајић, 2017: 234). Они су запазили да су у Републици Србији таблоиди били ти који су ширили моралну панику, служећи се сензационализмом и стереотипизацијом, и тиме узбуњивали и мобилисали јавност, те најављивали безбедносну претњу.

Наративи о међународној завери против Србије су се такође појављивали у медијском извештавању о миграцијама и мигрантима. У тим наротивима су углавном неки

„други“ ти који су нехумани, тј. друге земље у окружењу, Европска унија, земље Западне Европе, што је битно, јер одвлачи пажњу са других проблема (економских или политичких, нпр. проблеми са Косовом, корупција, итд.) (Јевтовић–Бајић, 2017: 237). „Фрагментарним приступом стварности штампа помаже уоквиравању маркетиншке поруке о високој одговорности домаћих власти, али и етикетирању других, па је тако Србија „једина земља у окружењу која поступа хумано“ (Јевтовић–Бајић, 2017: 230).

Слика бр. 13 – Изложба „Живот кроз објектив миграната у Србији“ (РТВ, 05.03.1029.)

Медијско извештавање је утицало на мишљење грађана Србије о избегличкој кризи. Сензационалистичко извештавање медија је будило и позитивне и негативне емоције, али оно што се свакако примећује је недостатак аналитичког приступа. Површно медијско извештавање допринело је конфузији у ставовима грађана према избеглицима и избегличкој кризи (Вулетић и др., 2016: 12 у Јевтовић–Бајић, 2018). Такође је уочено да није било довољно дискусије у јавном простору. Симплификација, стигматизација, ксенофобија, страх од исламског фундаментализма карактеришу наративе у таблоидној штампи. Уочена је и промена парадигме у протеклих година. Првенствено су мигранти били жртве и пролазници у Србији

који стреме ка замишљеном циљу негде далеко изван ове земље, али касније, од 2017. се већ почело јавно говорити о могућности трајног остајања и интеграције на овим просторима (Јевтовић–Бајић–Павловић, 2019).

Као и у другим земљама Европе и у Србији је идентификован ксенофобични дискурс у који се уклапа теза да ће „странци одузети радна места домаћем становништву”. Ипак, како Зоран Арацки процењује „тога има много више у иностраној штампи, него у домаћој“ (Арацки, 2017), што је логично ако узмемо у обзир чињеницу да без обзира на медијске најаве да ће се мигранти у Републици Србији можда остати и за стално, испоставило се да је ова земља ипак остала само транзитна, стога нема разлога за бригу да ће мигранти људима одузети посао или представљати превелик терет социјалном систему државе.

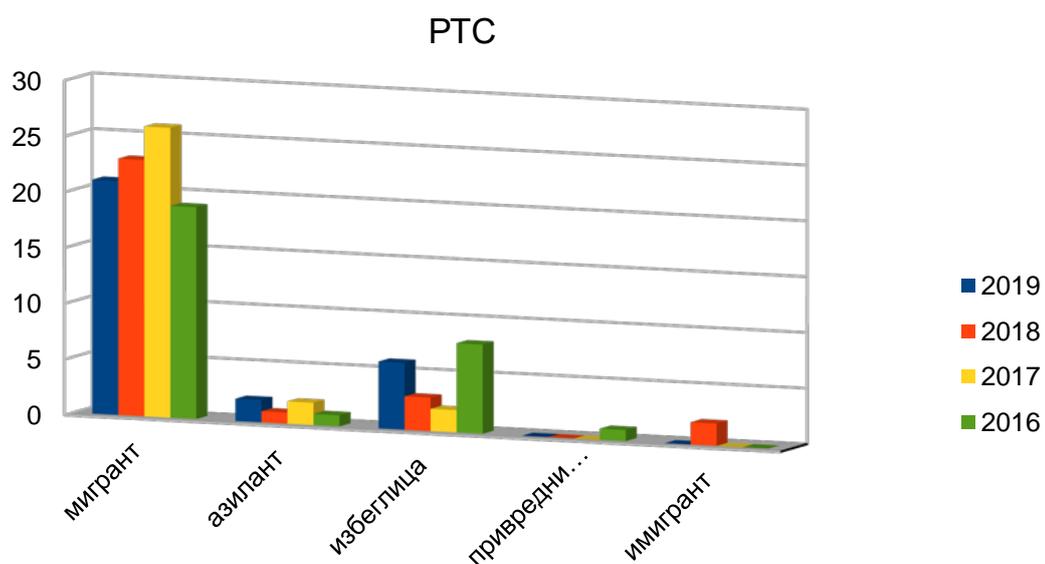
Мигранти се представљају као „маса“, понекад чак „хорда“ која долази, без индивидуалних карактеристика. Према Стјуарту Холу у таквим приликама настаје „морална паника“ (Hall, 2017) која се заснива на предрасудама о одређеним групама. Коришћење метафора временских непогода или природних сила такође доприноси дехуманизацији избеглица, ту се посебно истичу метафоре о воденим токовима, таласима и поплавама. Иначе истраживања у различитим земљама у Европи су показала да – слично ситуацији у Србији, таблоидне новине много негативније извештавају о мигрантима него озбиљна штампа која има много умеренији стил (Eberl et al, 2018: 8). Ту је, наравно, изузетак Мађарска која државном пропагандом каналише медијски јавни сервис.

6.2.1. Термини и устаљене фразе за мигранте

У Републици Србији у медијском дискурсу је „мигрант“ далеко најраспрострањенија реч за људе који долазе са Блиског истока, из Северне Африке и Азије, а пролазе кроз Балканску руту. Како смо могли закључити из нашег корпуса, у српским медијима израз „мигрант“ користи се како у негативном тако у и позитивном или у неутралном контексту. У случају извештаја под насловом „Интеграција миграната у Србији могућа уз подршку

политичара и медија“ (PTC, 17.07.2018.) контекст је позитиван и изражава добру намеру друштва (у ствари актуелне власти) да мигранте по могућности интегрише. То није увек случај у реалности, али тема се појавила. Могућа интеграција избеглица у српско друштво се уклапа у наратив који више није сконцентрисан на пролаз већ и на могуће задржавање миграната на овим просторима.

Термин „мигрант“ се у већини случајева не користи са сталним придевима, тј. „мигранти“ нису увек „илегални“ или нпр. фраза „економски мигрант“ се уопште није усталила у српском медијском дискурсу, што наравно не значи да не постоји, али се не користи често. У вести објављеној на информативном порталу *PTC-a* под насловом „Мигрант напао возача аутобуса у Италији“ (PTC, 29.07.2017.) евидентно је да се ради о негативном контексту, у којем се за мигранте везују насилна дела. Међутим, у овом случају то је преузета вест од страних агенција, што наравно не оправдава поступак, јер се у наслову истиче да се ради о мигранту. Ипак, у компаративној анализи ћемо напоменути, како су медији у Републици Србији (то посебно важи за јавни сервис и „озбиљну” штампу) релативно умерени и обазриви у преношењу наслова и вести овог типа, када се мигрантска популација стигматизује на овај начин.

Графикон 1 – Различити изрази за људе у покрету на информативном порталу државног јавног сервиса *PTC* у Републици Србији од 2016–2019.

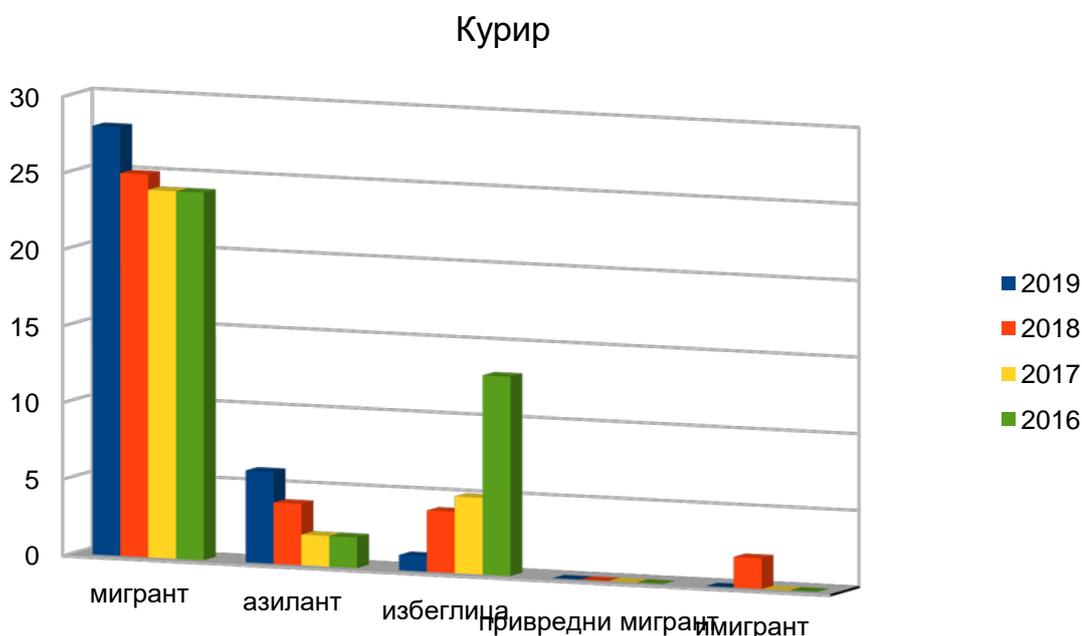
На информативном порталу републичког јавног сервиса у посматраном периоду у нашем узорку од 120 медијских производа (Графикон 1), у 93 користио се израз „мигрант“ (78%), у 6 „азилант“ (5%), у 19 „избеглица“ (16%). Израз „привредни мигрант“ се појавио само једном, а „имигрант“ два пута. Уочљиво је да се израз „мигрант“ користио у највећем делу узорка. Израз „избеглица“ се нешто чешће јавља 2016. године, али „мигрант“ преовлађује све четири године у медијском дискурсу. Док се мигрант користи у различитим контекстима (позитивним и негативним), термини избеглица, азилант и имигрант, иако се користе релативно ретко, означавају особе које су жртве, немоћне, којима је потребна помоћ. Та страна мигрантске кризе се обрађује у репортажи о женама избеглицама под насловом „Жене избеглице жртве насиља на путу ка Европи“ (*PTC*, 18.07.2016.).

Хуманитарни наратив је у складу са ранијим истраживањима, а и према нашем корпусу знатно јачи у јавним сервисима и озбиљној штампи него у таблоидима. У *Куриру* је на пример у нашем узорку нађено свега неколико медијских производа који се уклапају у хуманитарни медијски наратив. *Курир* одређују сасвим другачији наслови и садржаји. Пример који ћемо навести у наставку илуструје стереотипне конотације везане за израз „мигрант“ и „избеглица“. „Мигрант силовао старицу (79) на гробљу: три године био у немачком кампу за избеглице“ (*Курир*, 27.07.2016.). Актер у овом догађају је мигрант који је прихваћен од стране Немачке, живео као штићеник у кампу за избеглице (не мигранте!), али је без обзира на то починио злочин (јер он у ствари није избеглица него мигрант). *Курир* је у почетку кризе пренео мноштво сличних вести које се могу оценити као етички неприхватљиве, јер стигматизују целу групу људи на основу недела појединаца као и на основу често непроверених информација.

Део промене парадигме о чему су писали Јевтовић и Бајић је и појава да је тек 2019. године уочено више медијских производа о мигрантима у којима су они жртве насиља или се

описују њихове потешкоће на дугачком путу, или се пак пишу топле људске приче о фудбалској утакмици деце миграната са српском децом. То је наратив о интеграцији, сталном настајењу миграната на овим просторима, а према овом наративу Република Србија више није само транзитна земља. С друге стране, извештава се о још већим злоделима, убиствима која су починили мигранти свуда по Европи. Ипак, таквих случајева је у Републици Србији било веома мало у односу на остале земље. Тиме се поштрава линија између хуманитарног и безбедносног наратива.

Израз „имигрант“ се претежно користи за људе који су се настанили у некој држави Западне Европе, а тема таквих медијских производа није директно везана за Републику Србију као земљу транзита, нити за људе који долазе са Блиског истока, из Северне Африке и Азије. Ипак, израз „имигрант“ користи се у медијима у Републици Србији када се преводи мађарски израз „bevándorló” односно када одређена вест, информација потиче из те земље.

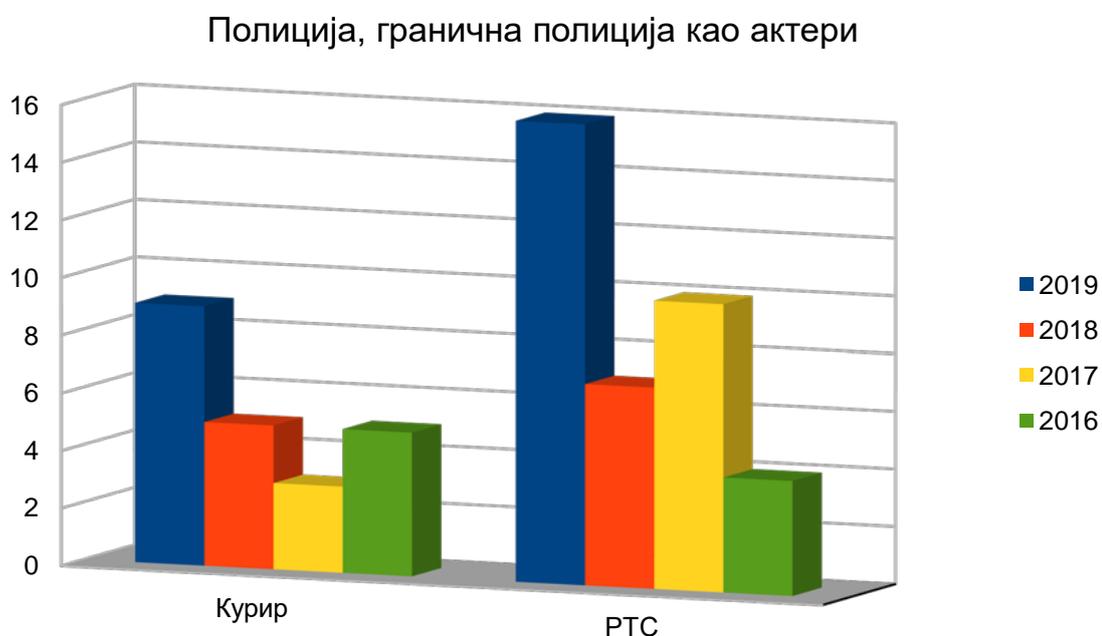
Графикон 2 – Различити изрази за људе у покрету на информативном порталу дневног листа *Курир* у Републици Србији од 2016. до 2019.

На информативном порталу *Курира* (Графикон 2) у посматраном периоду у нашем

узорку од 120 медијских производа, у 101 случајева користио се израз „мигрант“ (72%), у 14 „азилант“ (10%), у 23 израз „избеглица“ (16%). Израз „привредни мигрант“ се није појавио ни у једном медијском производу, а „имигрант“ два пута, с тим да у појединим медијским производима су се користили два изрази, а не само један (нпр. „мигрант“ и „избеглица“ или „мигрант“ и „азилант“ се користио наизменично у истом медијском производу). Израз „мигрант“ користио се у највећем делу узорка и у случају *Курира*.

На графичким приказима о учесталости коришћења појединих термина за мигранте на порталу *РТС*-а и *Курира*, може се уочити, како се израз мигрант временом користи све чешће у односу на 2016. годину, када су се користили и други изрази, истина, већ тада у много мањој мери од „мигранта“.

6.2.2. Главни актери

Графикон 3 – Оружане снаге као актери на информативном порталу државног јавног сервиса *РТС* и дневног листа *Курир* у Републици Србији од 2016–2019.

У посматраном периоду на информативним порталима *РТС*-а и *Курира* у 25% случајева актери медијских објава биле су оружане снаге (Графикон 3). Временом је безбедносни наратив јачао, што је уочљиво у случају оба посматрана медија са националном покривеношћу у Републици Србији. Током 2019. године на *РТС*-у у 53% медијских производа о мигрантима главни актери су оружане снаге (полиција, гранична полиција или војска). У *Куриру* 2019. година се такође истицала по учесталим извештавањима о безбедносним питањима. У случају овог медија 2019. године у 30% случајева оружане снаге су биле главни актери дешавања о којима се извештавало везано за мигрантску кризу.

Према нашем корпусу, политичари, представници власти и овлашћених државних органа били су активни од почетка кризе, али је током година медијско извештавање о њиховом залагању и труду по питању миграције постепено утихнуло. Њихову улогу преузели су полиција и гранична полиција што указује на јачање наратива који се везују за безбедносна питања као што су криминал, илегални преласци граница и инциденти у којима интервенише полиција, суђења на којима се суди мигрантима (мада то није карактеристично за судове у Републици Србији већ се ради о судским процесима у иностранству које преносе међународни медији, а српски медији их преузимају).

Политичари као актери у 2019. години су углавном државници других земаља. На почетку кризе је према ранијим истраживањима најзаступљенији био Александар Вучић у време кад је био председник Владе Републике Србије. Фотографије о председнику Владе Републике Србије у посети избеглицама на Аутобуској станици у Београду нашле су се на насловницама. „Са намером да се представе елементи хуманости и европске оријентације истиче се присан однос са малишанима које је посетио, а један од наслова је био: 'У Београду се отвара прихватни центар за ибеглице – Градимо уточиште, не зидове'" (*Вечерње новости*, 20.07.2015.) (Јевтовић–Бајић–Павловић, 2019: 19). Касније, најчешћи актери били су државни секретар у надлежном министарству Ненад Иванишевић и министар за рад, запошљавање и социјална питања Александар Вулин, затим представници Комесаријата за избеглице и Центра

за азил.

6.2.3. Безбедност и тероризам

У медијским наративима о мигрантима у Републици Србији миграције се релативно ретко доводе у директну везу са тероризмом. У нашем корпусу смо пронашли свега четири примера на информативном порталу *Курира*, док на порталу *РТС*-а нема ни један пример. Један од примера на информативном порталу *Курира* је вест под насловом: „Представљали се као избеглице: шеф немачке тајне службе открио колико је цихадиста ушло у Европу“ (*Курир*, 03.07.2016.). У овом тексту са сензационалистичким насловом се буди највећи страх међу становништвом, наиме, да је опасност већ ту између нас, чак није опасност која се назире већ је постојана безбедносна претња која се представља као жртва, али је у ствари највеће зло – верски фанатици су стигли у Европу као недужне избеглице. Преноси се изјава премијера Мађарске Виктора Орбана о опасности које носи „најезда миграната“. „Орбан: Забрањено је да кажемо да мигранти доносе тероризам“ (*Курир*: 15.03.2016.). То је делић реторике Владе Мађарске чиме застрашују грађане, уједно критикују Европску унију за погрешну политику према миграцијама. То је начин на који Влада Мађарске и провладини медији представљају Мађарску као једину праву одбрану од миграција, јер да нема њих, Европу би преправила масе миграната. Изгледа да тон који је пун национализма и ксенофобије којим се служи премијер Орбан одговара сензационалистичком приступу и безбедносном уоквиривању у извештавању таблоида у Републици Србији. Овакве изјаве често се преносе у српској штампи, јер поред горе поменутих разлога, додатно јачају позитивну слику о себи, односно о Републици Србији, која се иначе на нивоу званичне државне политике не служи јавно таквом реториком .

Има и других безбедносних претњи које се истичу у први план и буде страх код локалног становништва. То су криминалне радње које се везују за мигранте, убиства и међусобни обрачуни о којима се редовно извештава, а у вези са њима нису ретки сензационалистички наслови и садржаји у таблоидима. И *РТС* и *Курир* су у временском

периоду истраживања према нашем корпусу посветили отприлике једну трећину својих извештаја о мигрантској кризи теми безбедности. У ову тематику спадају питања везана за граничну контролу и питања опште безбедности грађана. Ту смо убрајали инциденте међу мигрантима на јавним просторима и криминалне радње које се везују за њих.

Приликом посете на српско-бугарској граници, председник Владе Александар Вучић изјавио је да ће Република Србија увести строжу граничну контролу, али ће мигрантима и даље пружати помоћ и подршку, хранити их и неће „личити на оне који су се према њима од почетка лоше односили“ (*PTC*, 16.07.2016.). Ова изјава доста говори о томе, како се од почетка кризе водило рачуна истовремено о безбедносном и хуманитарном аспекту миграција, не само у политичком већ и у медијском дискурсу. То се уклапа у наратив у коме се истиче хумано опхођење према мигрантима у Републици Србији и нехумани приступ осталих земаља. Мада је било и другачијих изјава у јавности, на пример кад је Војислав Шешељ предложио да треба оградом или минским пољем смањити прилив миграната (*PTC*, 25.03.2017.), али то ипак није став актуелних власти, само изјава једног политичара из опозиције. Медији у Србији су се често бавили и ситуацијом на граници између Републике Србије и Мађарске: „Мађари неће дозволити ни мува да пролети! Ниче нови зид на граници са Србијом“ (*Курир*, 17.03.2017.), што опет јача наратив у коме је Србија великодушна земља која „не диже ограде“, док се северни сусед, Мађарска ригорозним мерама и физичком баријером брани од миграције.

Други аспект безбедности у нашој анализи чини безбедност имовине, а према извештају под насловом „Паори у Хоргошу прокукали: мигранти нам газе усева, краду поврће и воће“ управо се говори о томе како се људи жале у пограничним местима због велике материјалне штете коју су проузроковали мигранти. Иако се у овом конкретном извештају ниједан „паор“ није огласио, новинар се позива на то што је чуо од мештана, а то је да се они не осећају безбедно због миграната који иду преко њихових земљишта, газе све и краду (*Курир*, 21.07.2016.). Уместо пољопривредника, глас су дигли локални политичари, представници локалних власти „у име земљорадника“ Општине Кањижа и алармирали медије.

У *Куриру* 2019. године су учестали сензационалистички наслови и у први план се истичу крвави детаљи у већој мери него у претходним годинама. Један од примера је наслов „Велика туча у избегличком кампу Панчевачки пут, севнуо нож: избодени азилант хитно пребачен на реанимацију ургентног, други лакше повређен“ (*Курир*, 05.03.2019.). У наслову се може прочитати цео лид, догађај се детаљно описује у самој најави целе приче. Други наслов који издвајамо је „Мигранти дивљају по Бихаћу: једног напали секиром, другог бацили тешко повређеног на улицу!“ (*Курир*, 11.08.2019.) У овом наслову је збуњујуће да, иако се одмах експлицитно каже ко су актери, аутор текста не открива ко су жртве, да ли су и они мигранти или обични грађани, што одмах на почетку улива страх код читаоца. Ако су жртве обични грађани, мигранти могу да нападну било кога на улици, на јавним просторима, било где. Ако су жртве такође мигранти, опет, на самом почетку се веома отворено саопштава став новинара да су мигранти дивљаци. Трећи пример који издвајамо је једна вест о убиству у центру Тузле: „Мигрант убијен у центру Тузле: 'видео сам како су му зарили нож у стомак““ (*Курир*, 30.07.2019.). У овом наслову цитира се изјава очевица који тврди да је видео како су уболи мушкарца, потом су четворица миграната побегли. Није јасно како је човек знао да се ради о мигрантима, а то питање се у самом медијском производу уопште не поставља.

Други инцидент десио се у Обреновцу, када је мигрант наводно напао певачицу, а у *Куриру* се о томе писало на следећи начин: „Певачица преживела драму кад ју је напао мигрант: сада је добио жестоку казну, Дуња испричала како се завршило!“ (*Курир*, 26.07.2019.) Певачица је испричала како је „доживела огромну непријатност“ приликом напада, а „мигрант је добио пет година забране уласка у нашу земљу“. У тексту који је негативно интониран у односу на мигранте, осети се како се новинар поистовећује са жртвом напада, а чињеница да је аутор певачицу у наслову назвао именом, указује на повезаност са њом.

6.2.4. Социјална и економска сигурност

У Републици Србији у односу на остале теме, тема могуће економске и социјалне

нестабилности као последице миграција је у мањој мери присутна у односу на земље дестинације, с обзиром да се – иако је било најављено – мигранти нису настанили на дуже време на овим просторима, нити су тражили посао, а највећи део њих је у кратком временском року напустио земљу. Иако су се неки мигранти запослили овде, то је било представљено у позитивном тону као у случају следећег извештаја: „Како је Ахмет из Алжира почео да ради у мајстор Живановој радионици“ (*ПТС*, 07.03.2018.). Позитивна интонација текста је евидентна већ у наслову, јер се мигрант представља именом и земљом порекла, што одмах буди поверење код читаоца, поготово да се именује и „газда“ који га је запослио. То значи да се ради о обичним грађанима који су налик нама и који су нам блиски. Иначе, генерално, мигранти се у медијском дискурсу веома ретко оловљавају именом и презименом и такође се ретко говори о појединцима, већ о „масама“ или „групама“ људи.

Што се тиче запошљавања и економских последица, српски медији преузимају вести из других европских земаља. У тим текстовима се углавном у негативном тону говори о проблемима у вези са интеграцијом миграната: „Мигранти у Немачкој радије раде за сићу него да се образују: Немци желе да их обуче за боље послове“ (*Курир*, 21.03.2017.). Из самог наслова, али такође из целог текста произилази, како су мигранти необразовани и како у ствари и неће да се образују, те су чак незаинтересовани да раде „боље послове“.

Такође је тема колико финансијских средстава добијају земље ако пристану да прихвате мигранте према квотама Европске уније: „ЕУ нуди Хрватској 6000 евра по прихваћеном мигранту, Загреб одбија“ (*ПТС*, 26.07.2018.) или „Чешка шаље паре БиХ само да не пуштају мигранте преко границе: Босна ће добити милион евра да Балканска рута остане затворена“ (*Курир*, 20.07.2018.). То су наслови који наглашавају негативни став појединих земаља унутар Европске уније према миграцијама. Таквих текстова има и о Мађарској, Италији, Аустрији... Шта је ту порука за обичног грађанина који живи у Републици Србији? Да ли је то да ће и Србија добити новац од Европске уније, ако и даље буде лепо прихватала мигранте, или је порука да људи размисле, зашто се плаћа другим земљама само да мигранти

не уђу на територију дате државе или Европске уније? И једно и друго може да буде циљ и док се у овим медијским извештајима прича о другим земљама, занемарује се чињеница у каквом је положају сама Република Србија која, нити је чланица Европске уније, нити је у могућности да каже „не“ као Хрватска када је реч о миграцијама. Међутим, та питања се не постављају јавно, што указује на исправност ранијих налаза истраживања која истичу да не постоји јавна дебата о теми миграције и миграната у српском друштву, те у медијима нема аналитичких чланака, текстова, репортажа, сви се углавном држе вести и кратких жанрова када је реч о миграцији.

6.2.5. Културолошке и религијске специфичности

Исламофобија је феномен који има историју више векова уназад. Поново је узела маха после терористичких напада 11. септембра 2001. године. Многи научници тврде да се исламофобија „следом догађаја и посебно посредовањем медија из локалног претворио у глобални феномен” (Allen, 2010 у Арацки, 2017).

„Подстицањем религијског елемента, у кампању се увлачи и онај део аудиторијума који је до сада безбрижно посматрао одвијање кризе, при чему се кривица унапред приписује другима.“ (Јевтовић–Бајић, 2017: 231)

У медијском и у јавном дискурсу у Европи идентификовано је неколико наратива који се односе на муслимане као заједницу. То су између осталог наративи о претњи за јавну и личну безбедност, о немогућности асимилације, о демографској претњи, о опасности од исламизације, о претњи по локални, национални и европски идентитет, о потискивању жена, о томе да су мигранти другачији и насилни, да представљају ризик за већину. Мржња према муслиманима је ескалирала у медијским садржајима, политичком дискурсу, приликом искуства везаних за дискриминацију, што све говори о новом и у све већој мери прихватљивом непријатељству према муслиманима у многим сферама свакодневног живота (Law et al., 2019).

Према истраживању Лоа и његових сарадника, исламофобија је узела маха у целој Европи и није само ствар религије односно вероисповести. Предрасуде и стереотипи везују се за „једну другачију културу од наше.“ Поменута култура односи се на многе елементе који су присутни у наративима о исламофобији. Култура дакле укључује национални и европски идентитет (или недостатак истих), непомирљиву различитост и насиље, самим тим и претњу, потискивање жена, немогућност асимилације.

Следећи наслови и садржаји финалних медијских производа из нашег корпуса су примери постојаности горе описане проблематике и у српском друштву. „Мигранти згрозили становнике Бихаћа, полиција: »добро је док једу дивље патке, ускоро би могли и једни друге«” (*Курир*, 06.07.2018.). „Шаљив“ тон којим се описују мигранти у Бихаћу је у ствари пун ксенофобије и нетрпељивости према свему што је „страно.“ Само дивљаци могу да једу патке из градског парка, самим тим се претпоставља да би ти исти дивљаци могли ускоро да постану и људоджери, па да поједу једни друге. То не констатују грађани, већ органи јавног реда и мира, представници полиције. Иначе „дивљање“, „дивљаци“ се користи релативно често када се говори о инцидентима или о некој тучи који се везују за мигранте.

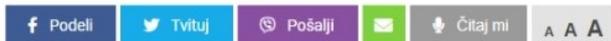
Мигранти као „демографска претња“ јављају се у текстовима у којима се пише и о разним теоријама завере, према којима је „неко“ или „нека организација или држава“ организовао долазак избеглица: „Навала миграната није случајност: УН стоје иза великог расељавања људи, о томе сведочи овај паклени план, тема је депопулација Европе као разлог за »довођење« великог броја миграната” (*Курир* 21.07.2007.). „Паклени план“ алудира на нешто што је најстрашније према хришћанском поимању пакла, највећег зла који може да задеси душу хришћанина. У самом наслову се поново јавља израз „навала миграната“, што алудира на масовност „планираних“ миграција. Други стереотип је да су људи са Истока „прљави.“ У тексту под насловом „Мигранти учинили Беч прљавим градом” (*ПТС*, 07.03.2017.) цитира се званичник Владе Мађарске. Разлика у културама укључује уверење да смо ми Европљани цивилизованији, самим тим чистији, уреднији од људи који нам долазе са Блиског

истока, Северне Африке или Азије. Изјаве о повезаности миграната са тероризмом и милитантним исламом појавиле су се у региону у политичком дискурсу: „Наводна изјава Грабар Китаровићеве наљутила Сарајево” (PTC, 31.07.2019.). У овом тексту цитирају председницу Републике Хрватске Колинду Грабар Китаровић која износи тврдње да је Босна и Херцеговина под контролом милитантног ислама, јер су људи повезани са терористичким организацијама у врху власти. На тај начин хрватска председница овај наратив користи у дневно-политичке сврхе, уједно правећи разлику између избеглица и миграната: према њеном мишљењу афрички и пакистански мигранти нису избеглице. На тај начин ти људи се деле на „добре избеглице“ и „лоше мигранте.“

6.2.6. Емпатија и промена става (негативно или позитивно интонирани текстови)

„За разлику од тиражних таблоида, који упорно форсирају сензационализам, ксенофобију и страх од исламског радикализма, озбиљна штампа промовише хумани аспект кризе“ (Јевтовић–Бајић, 2017: 239). Хуманитарни медијски оквир је присутан у српском медијском дискурсу од самог почетка кризе и наставља се и у каснијем периоду. Деца мигранти играју фудбал са својим вршњацима у прихватном центру, одрасли играју крикет у предграђу Београда, жене мигранти учествују на вашару рукотворина у Врању – о свим тим дешавањима се информише јавност у Србији помоћу јавних сервиса и „озбиљне” штампе. Само неки од наслова текстова у којима су мигранти равноправни грађани локалне заједнице или су представљени као вредни појединци који учествују у корисним друштвеним активностима за јавно добро: „Отворен вртић за мигранте у прихватном центру у Врању” (PTC, 25.07.2017.) или „Мигранти чистили градски парк у Врању” (PTC, 19.07.2017.) Волонтерски рад, рад хуманитарних организација, различите активности за мигранте, курсеви ткања и прављење разних рукотворина су све теме и активности о којима се редовно извештава након промене парадигме у медијским наративима и претпоставки да би могли да остану у земљи трајно или на дужи период.

SOS Dečja sela pružila veliku pomoć migrantima

KIKINDA - Organizacija SOS Dečja sela Srbija tokom dve godine učešća u pomoći migrantima u prihvatnim centrima u Srbiji pružila je veliku materijalnu i psihosocijalnu pomoć. Posle dve godine rada u Prihvatnom centru kod Kikinde mogu da se pohvale velikim brojem radionica namenjenih deci, majkama i mladim osobama. 📷

Vesti Ekonomija Sport Kultura Život Mladi Servisi RTV Koronavirus

slapeno, pogotovo u prvih mesecima prilagodavanja. Sa samog početka, korisnicima centra na raspolaganju je bio kutak za mlade, odeljenje za decu, kao i prostor namenjen za mame i bebe. Radilo se sa trudnicama, porodiljama, kako bi se velika podrška pružila majkama i deci u distribuciji pelena, mleka i drugih neophodnih namirnica.

RTV

Slađana Vasiljević, SOS Dečja sela Srbija kaže:

"Imamo zaista mnogo razloga da budemo zadovoljni, jer smo zaista na konkretan način pomogli ljudima pre svega materijalno, a sa druge strane i kao velika psihosocijalna podrška svima na ovom putu. Zadovoljni smo i ponosni".

Poziv za dopisnu javnu raspravu
Programskog saveta RTV

Budimo humani Njima se dičimo Pretraga

- 1 Profesor fakulteta pretučen i opljačkan u Beogradu
- 2 Sima Avramović ambasador Srbije u Vatikanu
- 3 Aktuelno: U Srbiji 1.881 novozaraženi, preminule 23 osobe
- 4 Cela EU u crvenoj zoni, samo Grčka u zelenoj
- 5 O najavljenim promenama Vašingtonskog sporazuma mora da se razgovara sa Srbijom

0:00 / 0:00

Fotoproгноза

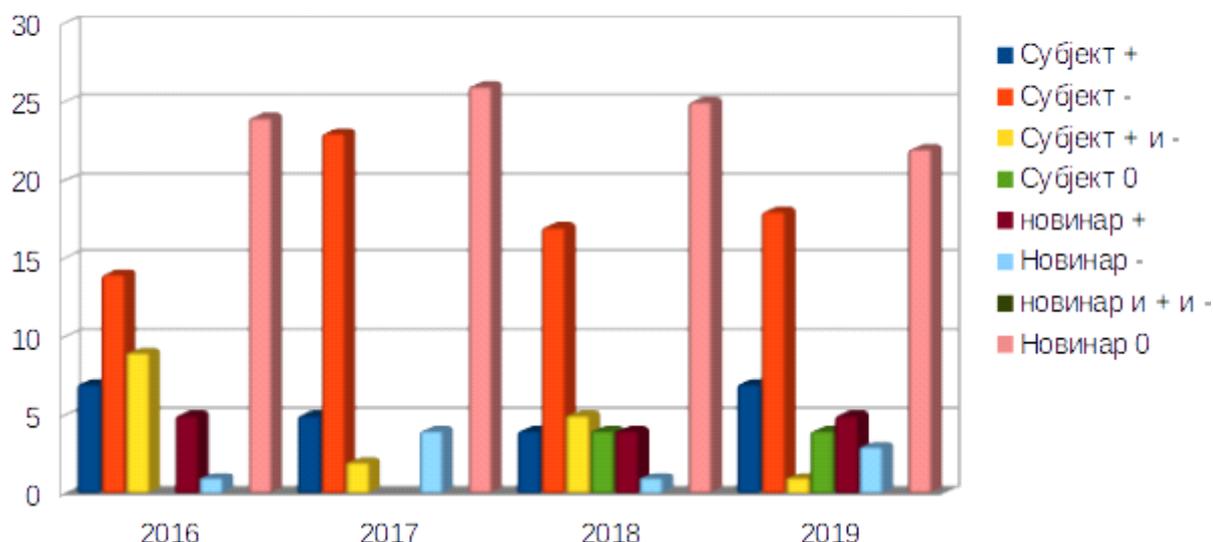

Слика бр. 14 – „СОС дечја села пружи́ла помоћ мигрантима“ (РТВ, 25.02.2019.)

У таблоидима су такви наслови ређи, али има примера: „Мигранти се захвалили Врањанцима на леп начин: делили колаче на персијску Нову годину” (Курир 21.03.2019.). Ипак, из наведеног текста читаоци неће упознати ниједног мигранта из разлога што се њихов глас не чује у поменутом извештају. Градоначелник Врања и представник Комесаријата су дали изјаве, а није се огласио (или га нису питали) ниједан мигрант или грађанин. Из тога се види да су и „хуманитарне“ приче често излози у којима мигранти служе само као декорација, а у ствари они нису прави актери догађаја.

Тон извештавања у Куриру

Став субјекта према објекту , став новинара према теми

Графикон 4 – Тон извештавања на информативном порталу дневног листа *Курир* од 2016. до 2019. године (став субјекта према објекту и став новинара према теми)

Став субјекта према објекту у току посматраног периода на информативном порталу *Курира* (Графикон 4) је претежно негативан (у 60% случајева), а став новинара према теми је највећим делом неутралан (у 80% случајева). Иако медијско извештавање о мигрантима у овом дневном листу карактеришу сензационалистички наслови, став новинара се ретко кад може описати као негативан. Што се тиче актера у медијским продуктима, њихов став је у 2016. години најумеренији у односу на остале године. Став субјекта према објекту је релативно често (у 30% случајева) и негативан и позитиван, а у 23% случајева чак позитиван. Ипак, и у тој 2016. години, у скоро половини медијских извештаја (47%), став субјекта према објекту негативан. Током 2017. године је најнегативнији тон, када у 77% медијских извештаја тон субјекта према објекту је негативан. Ако узмемо у обзир ранија истраживања, према којима је те године дошло до промене парадигме у медијском извештавању, јер је било назнака да би мигранти могли трајно остати на овим просторима, а нису „само у пролазу“ (Јевтовић–Бајић, 2018). Тај негативан тон у 2018. и 2019. години постаје мање изражен.

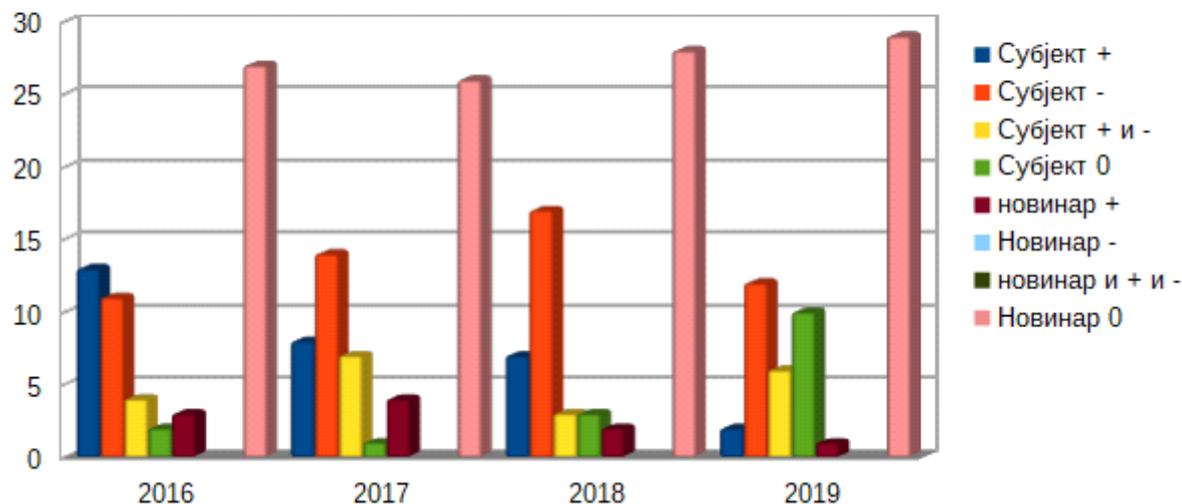
	2016.	2017.	2018.	2019.
Субјект +	7	5	4	7
Субјект -	14	23	17	18
Субјект +и -	9	2	5	1
Субјект 0	0	0	4	4
Новинар +	5	0	4	5
Новинар -	1	4	1	3
Новинар +и -	0	0	0	0
Новинар 0	24	26	25	22

Табела 1 – Бројчани приказ става субјекта према објекту и става новинара према теми на информативном порталу дневног листа *Курир* од 2016 до 2019. године

Од укупно 120 анализираних медијских производа са информативног портала *Курир* 74 је у негативном тону, али свега 7 текстова је тенденциозно интонирано негативно, у смислу да је, осим негативног става субјекта према објекту, и став новинара према теми негативан. У 28 медијских извештаја се јавља позитиван тон (23%), али само у 9 медијских производа је и став субјекта и став новинара позитиван (7%). На крају, већина текстова комуницира негативним тоном, јер је однос субјекта према објекту углавном негативан.

Тон извештавања (РТС)

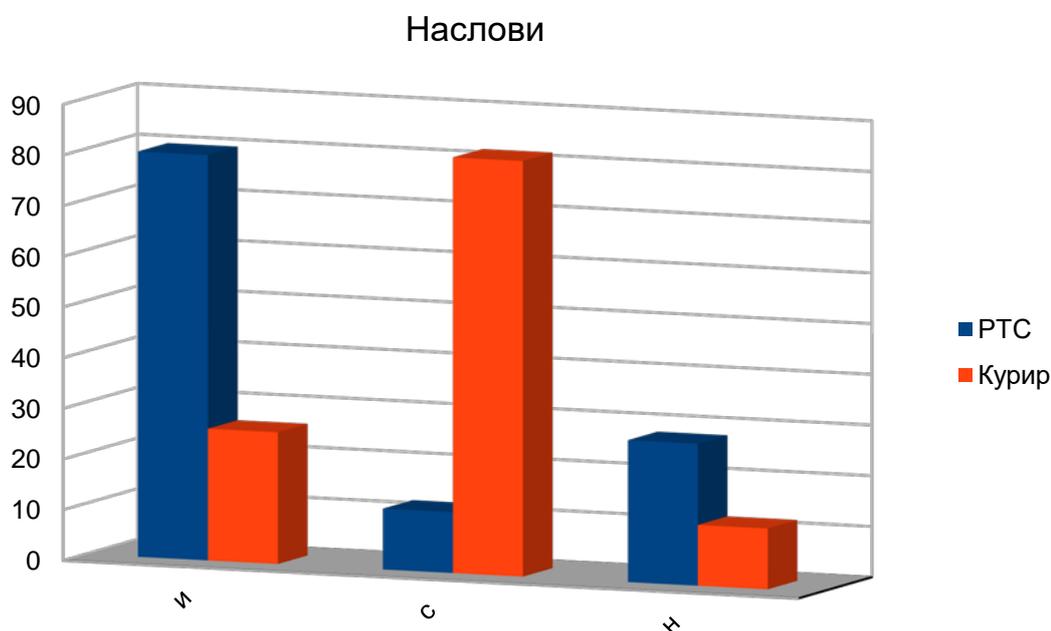
Став субјекта према објекту, став новинара према теми

Графикон 5 – Тон извештавања на информативном порталу републичког јавног сервиса, *РТС* од 2016. до 2019. године (став субјекта према објекту и став новинара према теми).

У анализираним медијским производима на сајту *РТС*-а доминира неутралан став новинара (Графикон 5), односно, уопште нема негативног става од стране новинара према теми, а став субјекта према објекту је на јавном сервису у нашем корпусу негативан у 44% случајева. Позитиван став субјекта према објекту је присутан у 30 медијских производа (25%), а позитиван став новинара у 10 медијских производа (12%). Чак у 110 (92%) случајева је став новинара неутралан, а став субјекта према објекту у 16 (13%) случајева. Неутралност новинара говори о етички одговарајућем професионалном приступу тематици и људима у покрету на националном јавном сервису. Негативан став субјекта према објекту преовлађује и у медијским производима на интернет страници јавног сервиса, захваљујући извештавањима о криминалним радњама које се везују за мигранте у Србији и у иностранству (међусобни обрачуни, крађе, евентуална материјална штета у имовини мештана), акцијама граничне полиције и државних органа, као и ставу хуманитарних организација према органима реда и мира који користе прекомерну силу према мигрантима и избеглицама (случај Мађарске и Хрватске).

6.2.7. Наслови

Графикон 6 – Класификација наслова на информативном порталу *Курира* и *PTC*-а

На Графикону 6 уочљиво је да сензационалистички наслови доминирају у *Куриру*, а информативни на порталу *PTC*-а. На *PTC*-у 80 медијских производа имају информативни наслов (67%), 12 наслова је сензационално (10%), а 28 неутрално (23%). На информативном порталу *Курира* свега 26 наслова је информативно (22%), наслов 82 медијска производа је сензационалистички (68%) и 12 наслова је неутрално (10%). Процентуална репрезентативност сензационалистичких, односно информативних наслова одговара уређивачком профилу анализираних медија. *PTC* као национални јавни медијски сервис је склонији неутралном извештавању у складу са новинарском етиком, а *Курир*, у складу са својим комерцијалним карактером и у жељи да дође до што шире публике, много чешће користи сензационалистичке наслове.

Један од примера сензационалистичких наслова: „Дивљају без контроле: мигранти

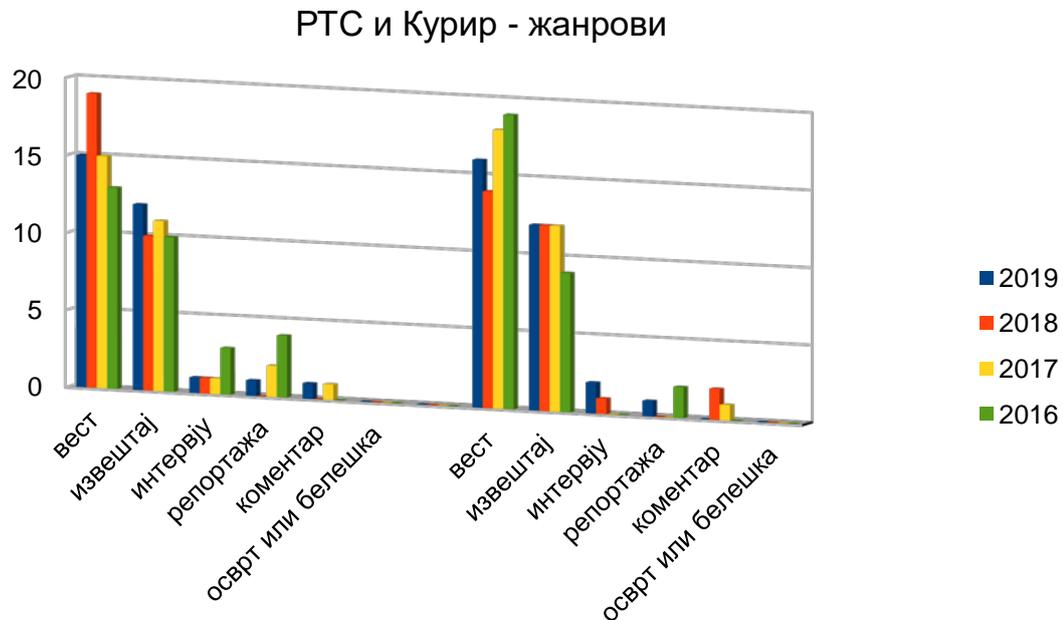
напали дванаестогодишњу девојчицу у Сомбору, отац је једва спасао од нападача!“ (*Курир*, 10.07.2017.) У овом наслову најављује се много више од тога што се у стварности десило, и то са много више драме него што је то прикладно у овом конкретном случају. У извештају можемо прочитати изјаву оца девојчице који износи крајње негативан став према мигрантима. Ако новинари не воде рачуна о непристрасности и не информишу се из више извора – између осталог извора из полиције – може да се деси да постану део генерисања опште панике и мржње. Читалац се у овом случају идентификује са оцем, преузимајући негативан став према мигрантима, без обзира на чињенице које се не открију до краја у извештају.

Пример фактографског, односно информативног наслова је: „Европска комисија упозорила Мађарску због третмана према мигрантима“ (*РТС*, 25.07.2019.). Вест која је објављена на информативном порталу *РТС*-а садржи изјаву представника Европске комисије о лошем опхођењу према мигрантима у Мађарској. Став Европске комисије према Мађарској је негативан, а став новинара према теми неутралан, што одговара фактографском приступу у медијском извештавању.

6.2.8. Новинарски жанрови и визуелне одлике медијских извештаја

На графичком приказу заступљености различитих жанрова у извештавању (Графикон 7) уочљиво је да су најзаступљенији кратки фактографски жанрови: вест и извештај. Интервјуи и репортаже су ретки, аналитички текстови или коментари још ређи. На *РТС*-у од 120 анализираних медијских производа објављених у периоду које обухвата наше истраживање, више од половине (52%) чине вести, а више од једне трећине (36%) извештаји, у нашем корпусу било је 6 интервјуа (5%), 7 репортажа (6%) и један коментар (0,9%). На порталу *Курира* је жанровска расподела слична: 67 вести (56%), 44 извештаја (37%), 3 интервјуа (2,5%), 3 репортаже (2,5%) и 3 коментара (2,5%). Једино 2016. године је било нешто више интервјуа (10%) и репортажа (13%) на јавном сервису, када мигрантска криза још није посустала и број миграната у марту 2016. године био знатно већи у Републици Србији у односу

на касније године. Тада је објављено више интервјуа са представницима међународних и домаћих хуманитарних организација, правиле су се репортаже на терену о темама као што су: жене мигранти на путу, захтеви и планови миграната (желе да оду из Србије, не желе у прихватне центре, итд.).

Графикон 7 – Заступљеност различитих жанрова у медијском извештавању РТС-а и *Курира* од 2016. до 2019. године.

Невероватно низак број аналитичких чланака, коментара, осврта или белешки сведочи о ставу медија да се ситуација са миграцијама не анализира и не објашњава претерано, већ се о мигрантима извештава кратко – било да је тон сензационалистички или фактографски – самим тим често и површно.

У скоро свим примерима из нашег корпуса уз текст се прилаже фотографија, илустрација или богатија опрема (видео материјали). У овом погледу се посебно истиче *Курир*, јер готово да нема текста без фотографије у посматраном узорку. На фотографијама се мигранти углавном виде у групама, ретко се издвајају појединци, често се фотографишу само делови тела (руке или ноге), лица су неретко затамњена, а многе слике су видно фотографисане

издалека. На сликама се виде и жене и деца у прихватном центру или приликом посете лекару.

Слика бр. 15 – Деца у прихватном центру у Суботици (Панон, 13.03.2018.)

На порталу *Курира* има слика о нередима или о насиљу на улици, *РТС* избегава да визуелно представља насилне сцене, иако се ради о неком насилном акту или криминалној радњи, илустрација су ротациона светла или мигранти у мирном окружењу.

6.3. Медијско извештавање о мигрантима од 2016. до 2019. године у Мађарској

Пре 2015. године медији у Мађарској су веома ретко извештавали о миграцијама и

питањима везаним за избеглице (мигранте), али чак и у тим кратким, повременим извештајима и вестима су имигранти представљени као нешто опасно и страшно (Zádori, 2015: 2). Када је мигрантска криза доспела у фокус медијског извештавања, „конзервативни“ медији (јавни сервис и медији у приватном власништву који се – у већини случајева преко својих маркетиншких кампања – индиректно финансирају из државних ресурса) су углавном извештавали о криминалу и конфликтима. Пре, после и у току мигрантске кризе, истраживања јавног мњења су показивала негативне ставове Мађара према странцима (Vocskor, 2018: 554).

У Мађарској тема миграција остаје у фокусу јавног и медијског дискурса и након затварања Балканске руте. Нема постепеног пада интензитета у извештавању, континуирано се извештава о „илегалним преласцима границе“, о „инцидентима са мигрантима“, о „промашеној бриселској политици према миграцији“ и о „опасностима које миграције носе са собом“. Владаина пропаганда преноси се у скоро свим медијима, постоји само мали број независних медија који ће изнети критички став према владиној политици и који неће од слова до слова пренети то што им је наложено. Редовно се пише о директној вези између тероризма и миграција, о великом плану Џорџа Шороша и хуманитарних и невладиних организација које организују миграције са Блиског истока, из Северне Африке и Азије ка земљама Западне Европе. Тероризам и „економске миграције“, погрешна политика Брисела, све то негативно утиче на безбедност грађана – то је реторика Владе Мађарске, а та реторика се преноси путем медија (Erős, 2019).

„Ударна моћ сваке политичке пропаганде крије се у честом понављању главних порука које су кратке и сугеришуће, како би се што дуже задржале у сећању што више људи“ – пишу Јевтовић и Бајић у свом раду о извештавању о мигрантима у Републици Србији, мада би ова дефиниција могла још боље да се примени у случају антимиграцијске кампање Владе Мађарске (Јевтовић–Бајић, 2017: 23). Дакле, циљ сваке пропаганде је да мобилише велику масу људи. Истицање негативних ефеката миграције, преувеличавање бројчаности миграната служи за застрашивање широких маса. Зато је у марту 2018. године пред парламентарне изборе

у Мађарској, као и у марту 2019. године пред изборе за Европски парламент пропаганда била још интензивнија, а главни медијски наративи сугеришу да једино актуелна власт може да заштити грађане од безбедносних претњи које миграција носи са собом, јер „неће дозволити“ Европској унији да примени систем квота те ће спречити спровођење Шорошевог плана насељавања миграната у Европу, односно у Мађарску.

Организовани политички наратив је уједно и главни наратив у свим провладиним медијима. Другим речима, карактеристика информативних медија у Мађарској је да их скоро искључиво одређује политичка реторика (Bernáth–Messing, 2016: 7). У социологији и социопсихологији јавног мњења игнорисање плурализма је добро позната ствар, када се људи без или мимо својих убеђења придружују убеђењу једне имагинарне већине, оснажујући на тај начин мишљење које се очекује од стране власти, које том приликом може да се легитимише као јавно мњење (Angelusz, 2003). На то се надовезује појава моралне панике, када се замишљене особине или култура одређене групе сматрају опасним и деструктивним (овакве групе могу бити „Цигани“, наркомани, па и мигранти) (Kitzinger, 2000; Sík, 2018 у Erős, 2019).

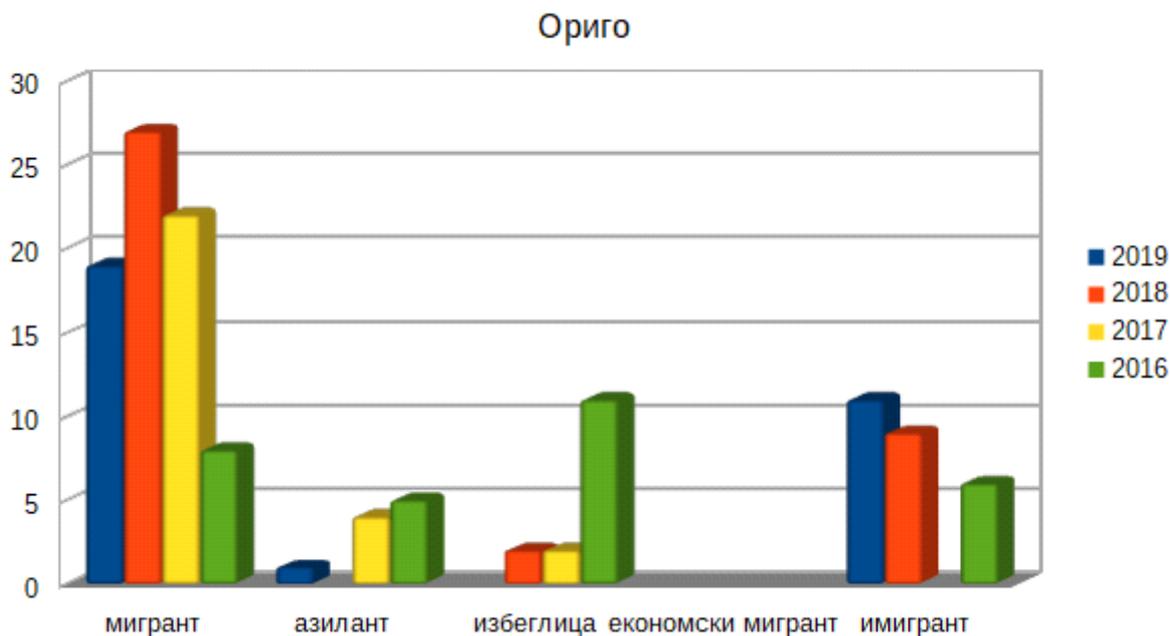
Миграција је била међу главним темама за време кулминације мигрантске кризе све до затварања Балканске руте у свим земљама Европе, што се може сматрати нормалном реакцијом информативних медија. Међутим, смиривањем кризне ситуације медијска пажња се постепено смањила. То није био случај у Мађарској, где су миграције са Блиског истока, из Северне Африке и Азије остали међу главним темама у медијском дискурсу. Тај медијски дискурс у највећем делу потиче од актуелне власти и негативни новинарски приступ је много чешћи од позитивног. Без обзира што у стварности нема нових дешавања везаних за миграцију или мигранте, Влада креира псеудодогађаје и на тај начин држи „дугме за моралну панику“ стално у приправности (Sík–Simonovits, 2019).

Медијски дискурс у Мађарској често усмерава пажњу на негативне последице „хуманог приступа“ код других држава и указује на све већу стопу криминала и убистава на Западу, доводећи негативне друштвене појаве у директну везу са миграцијом, оправдавајући

тима сопствену политику и негативни приступ мигрантима и миграцији. На пример Јожеф Хорват, стручњак за безбедност анализирајући ситуацију у Шведској за мађарску државну телевизију М1 говори како је мигрантска ситуација у тој скандинавској земљи потпуно измакла контроли. *Ориго* доноси вест о томе под насловом „У шведским метрополама је ситуација ван сваке контроле због миграната“ (*Ориго*, 08.07.2018.). На сличан начин, медији преузимају вести једни од других и морална паника се шири даље међу становништвом.

6.3.1. Термини и устаљене фразе за мигранте

Израз „menekült” („избеглица“) доминирао је током кулминације кризе 2015. и почетком 2016. године и губио на снази током 2017/2018. године. До 2018. године сви остали појмови који се користе за мигранте користе се чешће од термина „избеглице“, „мигрант“, „економски мигрант“, „имигрант“, „илегални имигрант“, „азилант“ су термини који су се користили у протекле четири године. Прелазак на коришћење термина који су повезани са „миграцијом“, тј. нечим што је ствар слободне воље у супротности са изразима који су везани за избеглиштво, што укључује бег од рата, опасности, говори доста о промени парадигме у Мађарској када се размишља о овом феномену. Неки научници то приписују појави моралне панике која се проширила по целој Мађарској помоћу владине пропаганде, потпомогнута од стране провладиних медија. Страх од миграната је много већи у протекле две-три године, него 2015. и 2016. када су масе миграната марширале преко територије целе земље, пре подизања оградe на граници (Sik–Simonovits, 2019). Наша анализа, односно наш корпус је такође потврдио истраживања о „дугмету моралне панике“, јер трендови и пропорционално коришћење различитих израза за мигранте одговарају резултатима истраживања Шика и Шимоновича.

Графикон 8 – Изрази за мигранте на информативном порталу *Ориго* по годинама у периоду од 2016. до 2019.

На Графикону 8 уочљива је разлика која је настала променом власника и целог менаџмента *Ориго* портала. На овом порталу 2016. године се још увелико користи израз избеглица (37%), у ствари чешће се користи од термина „мигрант“ који се користи у 27% медијских производа. Након 2017. године (односно промене власника), долази до великог заокрета у погледу коришћења ова два израза. У чак 73% медијских производа користио се израз „мигрант“ током 2017. године, а 2018. године у 90% медијских производа се спомиње управо тај израз. У ове две године израз „избеглица“ је коришћен свега по 2 пута у нашем корпусу (6%). Израз „имигрант“ је све чешћи на порталу *Ориго* 2018. (забележено у 30% медијских производа) и 2019. године (забележено у 37% медијских производа).

До 2019. године, усталиле су се фразе „илегални имигрант“ или „илегални мигрант“ и само у ретким случајевима се не додаје придев „илегални“ (у 33% анализираних медијских производа, придев илегални се додаје изразима „мигрант“ или „имигрант“), што указује на тенденциозно и планирано коришћење ових израза и фраза.

Мигранти се такође називају погрдним именима у различитим фразама и метафорама,

нпр. „мигранти-азиланти убице“, „дилери дроге“ (у вести под насловом „Због миграната у Немачкој ствари полако измичу контроли“ – *Ориго*, 05.03.2019.), затим „но-го зоне“, „мигрантски гето“ (у вести под насловом „Америчка компанија не увози у Шведске 'но-го зоне', превише је опасно“ - *Ориго*, 01.03.2019.), што указује на криминал повезан са имигрантима. Такође се усталио израз „migránsbűnözés“, а ова сложена реч је у преводу „мигрантски криминал“. То читаоцима говори да постоји посебна категорија криминала која је карактеристична искључиво за мигранте (у нашем корпусу у тексту под насловом „Један сомалијски мигрант кошта скоро милион евра финску државу – *Ориго*, 20.03.2019.). Реч „migránssimogató“ (у нашем корпусу у тексту под насловом „Сенегалски мигранти руинирали Фиренцу“, *Ориго*, 06.03.2018.) у преводу „особа која милује мигранте“ користи се као дерогативна реч за организације и особе које се залажу за права миграната, а тиме се често ословљавају политички противници актуелне владе или владајуће политичке странке *Фидес*, као и представници левице и либерали на политичкој мапи Европе.

Слика бр. 16 – „Имате и ви право да сазнате на шта се Брисел спрема“ – Џорџ Шорош и Жан Клод Јункер на плакату у једу антимигрантске кампање Владе Мађарске у Будимпешти (Индекс, 25.02.2019.)

Мигранти нису само дилери дроге већ и „мафијаши“ (у нашем корпусу у тексту под насловом „Још увек траје побуна миграната у Нанту“ – *Ориго*, 08.07.2018.). У поменутих текстовима се о мигрантима пише као о људима који ће изазвати nerede, наудити некоме, који су криминалци, опасни злочинци. Виктор Орбан у више наврата опомиње јавност у Мађарској да он не жели да та земља постане „земља имиграната“ („bevándorlóország”) (*Ориго*, 02.03.2018.), а Будимпешта да постане „град имиграната“ („bevándorlóváros”) (*Ориго*, 29.03.2018.). Тиме се сугерише да ако нека земља или град прихвати мигранте, они ће аутоматски „преузети“ власт од садашњих становника, од староседеоца и од датог града или државе направити „мигрантску државу“ или „мигрантско насеље“.

У нашем корпусу смо наишли на пример који пуно говори о поимању миграната и

миграција у Мађарској. У вести о једном мађарском музичару под насловом „Назвали су дицеј звезду смрдљивим арапским ромским мигрантом“ (*Индекс*, 09.07.2019.) поменути музичар позива се на другове који су се „само нашалили“ на његов рачун. Ова вест наравно нема никакве везе са темом миграција или са политиком Мађарске према мигрантима, али – како смо већ раније напоменули – мигрант је постала погрдна реч и користи се у сличном контексту као Циганин. Мигрант је неко кога не поштујемо, ко је лопов, нико и ништа, прљав, смрдљив, итд. Такође се користи као глагол, реч „migránsozás“ („мигрантовање“) која је настала од именице „migráns“ („мигрант“) на пример у тексту под насловом „Текеш се опрашта од Европског парламента мигрантовањем“ (*Индекс*, 08.07.2018.).

Графикон 9 – Изрази за мигранте у медијима у Мађарској од 2016. до 2019. (*Ориго*, *Индекс*)

Израз „мигрант“ је најчешће коришћен на оба посматрана портала у Мађарској: на порталу *Ориго*, он је коришћен у 76 примера (63%) од 120 анализираних медијских производа, а на порталу *Индекс* у 68 медијских производа (57%). На порталу *Индекса*, „мигрант“ је у највећем броју коришћен 2016. године, а на порталу *Ориго*, управо те године је израз „мигрант“ коришћен у најмањој мери (Графикон 8). О разлозима који су утицали на учесталост

тог термина на порталу *Ориго* било је речи раније, у анализи Графикана 8. *Индекс* је, са друге стране те прве године наше анализе више пута користио израз „мигрант“ него у осталим годинама, а разлог за то је вероватно терминолошка неодређеност и збуњеност новинара, који често нису знали који је у ствари исправан термин. Следеће године (2017.) је на том порталу термин „избеглица“ (42%) већ преузела вођство над „мигрантом“ (29%). „Имигрант“ је такође релативно често коришћен на *Индексу* (25%) (Графикон 9). Термин „азилант“ је коришћен у дупло више медијских производа на *Индексу* (укупно 20 у корпусу, што чини (16%) него на порталу *Ориго* (у укупно 10 медијских производа, што је 8% медијских производа објављених на том сајту у датом периоду). Генерално, различити изрази су се у већој мери користили на порталу *Индекса*, а израз „мигрант“ је у највећем броју коришћен на порталу *Ориго*. Други по реду најчешћи израз на том порталу је „имигрант“ (такође има дерогативно значење и претежно се користи са придевом „илегални“), док други по реду најчешћи израз на *Индексу* је „избеглица“, што говори о уређивачкој политици тог портала која није слепо преносила реторику Владе Мађарске и одступила од праксе коришћења искључиво таквих термина који имају негативну конотацију. Ипак, током 2018. године израз „избеглица“ ниједном се није нашао у нашем корпусу за тај период са портала *Индекса*, а свега два пута на порталу *Ориго*, а ни у та два случаја израз „избеглица“ нема уобичајено позитивну конотацију, јер у првом „мигранти терористи су се претварали да су избеглице“ (у вести под насловом: „Осуђени терористи Исламске државе који су се лажно представили као избеглице“ - *Ориго*, 12.03.2018.), а у другом избеглице су коришћене као адути у политичкој борби против опозиционе странке Ференца Ђурчања (*Демократска заједница*) (*Ориго*, 03.07.2018.). Ови подаци нису изненађујући, уколико узмемо у обзир да је у Мађарској 2018. година била изборна, а целокупан политички а и медијски дискурс је у пролеће посвећен политичкој кампањи у којој је миграција један од најважнијих адута *Фидеса* и актуелне владе, стога не изненађује чињеница да целокупним политичким дискурсом доминира предизборна кампања, у којој се није говорило и „избеглицама“ само о „мигрантима“ и „илегалним имигрантима“. Док је у

другој половини 2018. године већ почела кампања за изборе за Европски парламент 2019. године, која је наставила мање-више истом реториком као и претходна, само што је тема миграције употпуњена и темом неспособности Брисела да управља кризом и мигрантима.

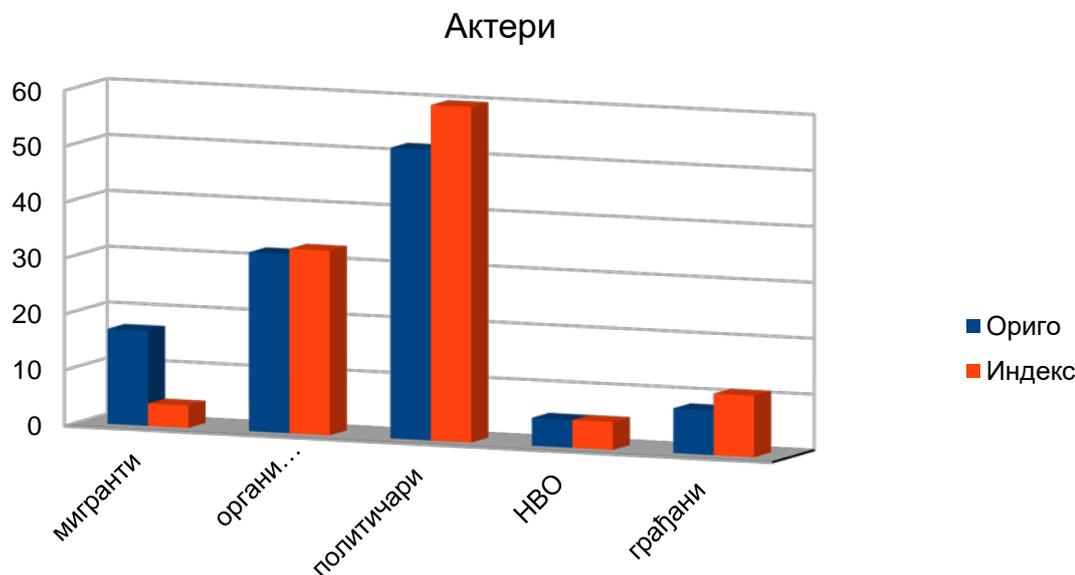
6.3.2. Главни актери

У Мађарској су политичари главни актери у догађајима који су везани за миграције и мигранте. То су углавном представници Мађарске Владе, влада земаља у окружењу или земаља Европске уније, представници институција Европске уније. На Графикону 10 су приказани подаци које ћемо анализирати у даљем тексту. Првенствено, уочљиво је да је присуство актера изједначено у оба анализирана медија. Нема значајнијих разлика у извештавању *Индекса* и *Ориго* по том питању. Стога, овде ћемо сумирати свеукупне податке за Мађарску. У 112 медијских производа од 240 укупно анализираних на порталима *Индекс* и *Ориго*, актери су политичари, што чини 47% корпуса. То не изненађује ако узмемо у обзир да су за четири године анализе чак две године у Мађарској биле изборне (2018. и 2019.), када је политички дискурс одредила кампања пред парламентарне изборе у Мађарској, односно кампања пред изборе за Европски парламент. Овај податак уједно указује на то да је питање миграције првенствено политички дефинисано, а можемо рећи да је и политички конструисано, јер сами мигранти, избеглице, азиланти ни на који начин нису учесници дешавања о којима се извештава и о којима се говори у јавном и политичком животу у Мађарској.

Мигранти су актери у свега 21 медијском производу, што чини 8% нашег укупног корпуса анализираних у медијима у Мађарској. Дакле, мигранти су јако ретко актери, једино се појављују у преузетим међународним извештајима и вестима, а посебно на *Ориго* порталу, у чијим текстовима они су актери дешавања као криминалци, убице и реметиоци јавног реда и мира.

Друга најзаступљенија категорија актера су органи реда и мира односно полиција и

војска (27%). На порталу *Индекса* су забележена 33 примера медијских производа у којима су актери гранична полиција, војска или полиција (27,5%), а на порталу *Ориго* тај број је 32 (26,6%).

Графикон 10 – Актери у медијским производима о мигрантима и миграцији у Мађарској од 2016. до 2019. године

Невладине организације су веома ретко актери у медијском извештавању о мигрантима (Графикон 10), што указује на веома слаб хуманитарни наратив у медијима у Мађарској када се ради о миграцијама и мигрантима. Невладине организације су у свега 10 медијских производа актери у нашем корпусу (4%). То су углавном међународне организације које опомињу Владу Мађарске због лошег опхођења према мигрантима, или су то невладине организације блиске мађарској власти (нпр. Фондација *Сазадвег* која редовно „извештава“ јавност путем медија о статистичким подацима везаним за миграције које одговарају очекивањима Владе).

Грађани су такође релативно ретко учесници дешавања која су везана за мигранте или миграције (Графикон 10), што је и логично, с обзиром да после септембра 2015. године, односно подизања оградe на граници Мађарске, веома мали број миграната доспева на

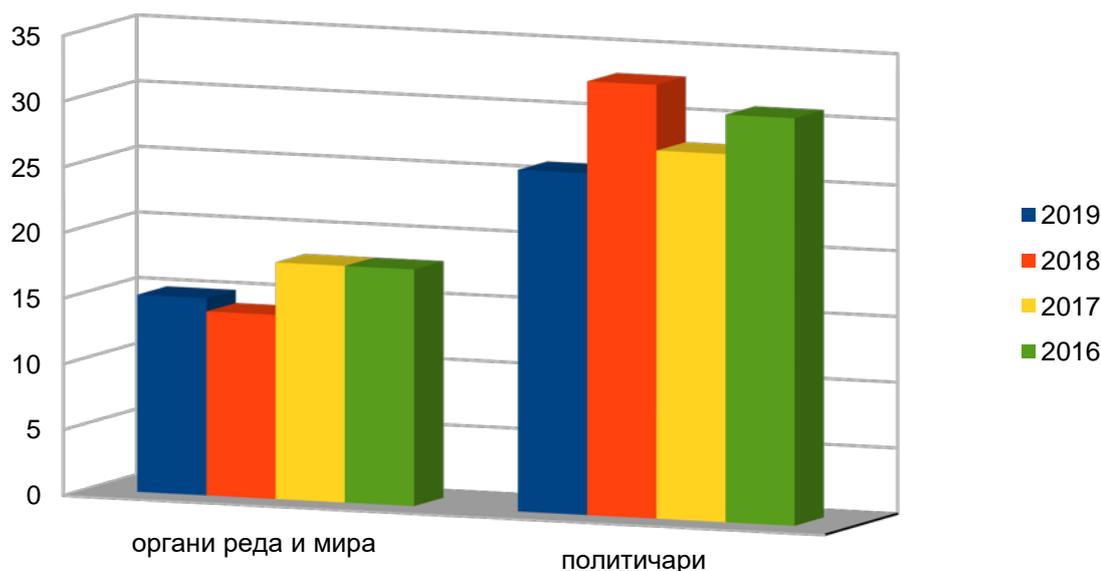
мађарско тло, а и тај мали број људи у само веома ретким и изузетним околностима може доћи у директан контакт са грађанима Мађарске. Ипак, у 19 медијских производа (7,9%) актери су грађани, а најчешће то и нису грађани Мађарске, већ других земаља Европске уније и који готово искључиво испољавају негативан став према мигрантима.

Слика бр. 17 – Прихватни центар затвореног типа у Бекешчаби (*Ориго*, 31.07.2017.)

У свеукупном корпусу из Мађарске, у 27% анализираних текстова актери су органи реда и мира, тј. полиција или гранична полиција, док су у 49% текстова актери политичари (Графикон 11). Ако посматрамо према годинама, политичари су добијали највише медијске пажње 2018. године (55%), а органи безбедности 2016. и 2017. када се у 30% медијских производа они били актери.

Актери у медијском дискурсу о мигрантима

Графикон 11 – Органи реда и мира и политичари као актери у медијским производима по годинама у Мађарској од 2016. до 2019.

6.3.3. Безбедност и тероризам

У Мађарској велики део медијског простора посвећеног миграцији и мигрантима заузима тема безбедности. У ову категорију се убрајају криминалне радње, безбедност на граничним прелазима и потенцијалне опасности и ризици које миграција носи са собом. У протекле четири године према нашем корпусу највише пажње посвећено је безбедносним питањима везаним за миграције и мигранте 2016. године, када се 73% медијских производа бавило овим аспектом миграција. Пажња посвећена овој теми 2017. године је нешто мања, када смо идентификовали безбедносна питања у поливини анализираних медијских производа (50%), док је 2018. године опет више пажње посвећено овој тематици (68%), а више од половине (57%) текстова у 2019. години бавило се безбедносним аспектима миграције.

	Индекс	Ориго

2016.	9 (30%)	9 (30%)
2017.	8 (27%)	10 (33%)
2018.	6 (20%)	8 (27%)
2019.	10 (33%)	5 (17%)

Табела 2 – Број медијских производа по годинама у којима су актери снаге безбедности (полиција, војска, гранична полиција) у нашем корпусу од укупно 240 медијских производа

Ако посматрамо по годинама, у Мађарској је присуство органа реда и мира као актера у медијском дискурсу о мигрантима релативно изједначено. У Табели 2 је уочљиво да су на *Индексу* највише пажње посветили оружаним снагама у теми миграција 2019. године, затим 2016. године, када је Балканска рута била затворена, а на порталу *Ориго* у прве две године наше анализе, односно 2016-2017. године. На овом порталу 2019. године, органи безбедности су у све мањем броју актери дешавања везаних за миграције. Ипак, у свеукупном корпусу је присуство снага безбедности као актера стално и континуирано, што јача безбедносни оквир у медијском дискурсу мађарске штампе о миграцијама.

Безбедност укључује и питање тероризма, тј. претпоставку да међу мигрантима има и терориста, самим тим миграције носе са собом ризик од терористичких напада („Коша: постоји веза између тероризма и имиграције“ – *Ориго*, 16.07.2016.). У вести под насловом „Пакистански мигрант намерно проузроковао ватру за време грчке националне жалости“ наводи се да „нема разлога за чуђење, јер су бројни радикални терористи и исламисти дошли са великим мигрантским таласом у Европу“, а „могло се чути и то да су лидери ИСИС-а позивали своје терористе да паљење ватре користе као оружје против непријатељских држава“ (*Ориго*, 28.07.2018.). Дакле, повезаност тероризма и миграција се изнова објашњава и провладини медији користе сваки инцидент, сваку криминалну радњу како би подсетили на ризик од тероризма.

Тероризам у медијском дискурсу о мигрантима у Мађарској је присутан као тема, и у

10 медијских производа је главна тема повезаност тероризма са мигрантима, али мигранти као потенцијални терористи се јављају и у другим медијским производима у којима ова тема није у фокусу, само се користи као аргумент у безбедносном наративу. На тај начин, нађено је укупно 17 медијских производа у којима се експлицитно спомиње веза између миграција и тероризма односно мигранти се представљају као потенцијални терористи, што је свега 7% корпуса у Мађарској. То нам говори да – иако се тероризам користи као средство генерисања страха међу становницима Мађарске – фокус је на друштвеним, религијским и економским последицама миграције, као и на криминализацији миграната, што се у највећем броју случајева не доводи у директну везу са тероризмом. То се може објаснити чињеницом да тероризам као такав није познат становницима Мађарске, тј. за терористичке акте су чули само из иностранства, док сиромаштво, криминал и остали проблеми у друштву су, наравно, присутни у свакодневници сваког држављана Мађарске. Зато се тероризам не користи у тако великој мери у политичкој реторици која је усмерена против миграната.

С друге стране, према реторици Владе Мађарске, а и према медијским порукама, није само тероризам повезан са мигрантима већ је и Европска унија повезана са тероризмом, јер Брисел дели мигрантима „мигрантске картице“ којима се може финансирати тероризам („Фидес: Мигрант из Сирије осумњичен за тероризам и ухапшен у Будимпешти је имао 'бриселску мигрантску картицу'“ - *Индекс*, 26.03.2019.).

Према реторици актуелне власти у Мађарској, та држава је постала најбезбеднија у целој Европи, јер није дозволила мигрантима да уђу и да се настане на њеној територији („Ове године је већ 6300 миграната покушало да уђе у Мађарску“ – *Ориго*, 31.07.2019.). У више наврата, у репортажама се представљају појединци и породице које се враћају или самоиницијативно селе у Мађарску, јер се не осећају безбедно у својим матичним државама (нпр. у Шведској или Немачкој, због либералне политике према мигрантима („Једна немачка породица сели се у Мађарску због безбедности“ – *Ориго*, 12.03.2018.). Тај страх од миграната се даље повећава након изјава као што су реченице Петера Сијарта: „Ко пусти унутра

имигранте, ризикује да пусти и терористе у земљу“ (*Ориго*, 24.03.2018.) или изјава премијера Виктора Орбана да је „миграција тројански коњ тероризма“ (*Ориго*, 30.03.2018.). Овакве и сличне изјаве у медијима сугеришу да имиграција не може бити добра, нити корисна, само опасна.

Извештава се и о страху „обичних грађана“, нпр. у тексту под насловом „Страх у Балашађармату због избеглица“ (*Индекс*, 10.03.2018.). У поменутом извештају људи говоре о томе да се плаше јер је неколико избеглица пребачено у социјалну установу у њиховом насељу, иако у Мађарској мигранти немају слободу кретања, па им није дозвољено да напусте прихватне центре, тако да поменути грађани нису могли да виде ниједног мигранта на улицама града, само су „чули“ информацију да су мигранти у граду, али то је било довољно да пробуди страх међу становништвом.

Затим, ту је и страх од разних болести и зараза које мигранти носе са собом. Тај страх се поткрепљује извештајима из иностранства, као нпр. „Избацили заразни мигрантски камп из центра Нанта“ уз коментар у тексту да су „француски органи реда досад били доста неодлучни и даље не предузимају довољно строге мере“ (*Ориго*, 23.07.2018).

Присутан је и страх за безбедност жена, јер „зна се“ како муслимани третирају жене, то је наратив у извештају са насловом: „Виктор Орбан је говорио о бандама које лове наше девојке“ (*Ориго*, 15.03.2016.). Тај фигуративни опис „лова на девојке“ је нешто што је алармантно, што захтева активну заштиту жена на овим просторима од „мигрантских банди“. Наративе насиља и криминала поткрепљују вести о најстрашнијим злоделима који су учинили мигранти, нпр. „Један мигрант силовао трудницу у њеном кревету“ (*Ориго*, 02.03.2018.). Да ли може да се замисли гнуснији чин од тога да неко силује трудну жену и то у њеном сопственом кревету? То је императив који никога не оставља равнодушним, без обзира на њихов став о миграцијама или о имигрантима. Сличне емоције изазива следећи наслов: „Мигрант ножем насрнуо на свог доктора у болници“ (*Ориго*, 11.07.2019.). Овај инцидент се наводно десио у Бечу и саопштава се у форми кратке вести, нема слике или илустрације уз

текст и сазнајемо само основне информације, међутим идентитет нападача није проверен код надлежних органа, нити се знају сви детаљи везани за овај немили догађај. Питање идентитета нападача је потврђен од стране новинара тако да се тврди да је починилац „мигрант.“ Следећи узнемирујући наслов је да „Пијани мигрант пресекао дечаков гркљан“ (*Ориго*, 03.07.2018.). Догађај се овај пут десио у Француској, али се не зна да ли особа која је уз све претпоставке медија починио овај злочин мигрант који је стигао у ту земљу најновијим мигрантским таласом или већ годинама живи у Француској, те да је само пореклом из Северне Африке или са Блиског Истока. У медијској наративи која има за циљ да представи мигранте као криминалце, сви тамнопути људи су мигранти, без обзира кад и на који начин су дошли у земљу дестинације. То што је овај мигрант био и пијан с друге стране доказује да „иако муслимани не би смели да пију“, они то раде, самим тим не поштују ни правила своје религије. У овом случају опијеност починилаца чини злочин још гнуснијим, а у кратком тексту се у више наврата наглашава, како се мигрант био напио у једном бару, иако се не наводе веродостојни извори одакле потичу информације изнете већ у наслову, што указује на непрофесионалан приступ новинара иако се ради о „преузетој“ вести која је (у ко зна каквом облику) објављена у француским медијима. Међутим, на порталу *Ориго* преносе се „само најважније информације“ односно штура вест, без слике, илустрације или навођења веродостојних извора, не наводећи тачно ни извор у страним медијима.

6.3.3. Социјална и економска сигурност

У медијском дискурсу о мигрантима у Мађарској је социјална и економска сигурност релативно честа тема, коју потенцирају представници власти. Према министру људских ресурса Золтану Балогу, „ако дођу мигранти, Цигани ће бити на губитку“ (*Ориго*, 10.03.2018.). Оваквом нимало суптилном изјавом министар је указао на то да ће бити мање социјалних давања за грађане Мађарске (а Роми, тј. Цигани су главни примаоци социјалне помоћи) уколико дођу мигранти.

Често се износе рачунице, „колико кошта издржавање миграната“ у другим државама, нпр. у тексту о Финској анализира се, колико „кошта један сомалијски мигрант“ и констатује се да је тај износ „скоро милион евра“ (*Ориго*, 20.03.2019.). У жеку кампање за парламентарне изборе у Мађарској премијер упозорава грађане да уколико приме мигранте, мораће да их издржавају: „Виктор Орбан: Ако пустимо унутра мигранте, морамо да их издржавамо“ (*Ориго*, 29.03.2018.). Годину дана касније, а пред изборе за Европски парламент, Виктор Орбан поручује младима да „посла има, миграната нема у Мађарској“, даље, „нема миграната и тероризма, а има посла, ту је безбедност и дом“. Орбан том приликом између осталог изјављује и то да је безбедна држава само она без имиграната (*Индекс*, 12.03.2019.).

Слика бр. 19 – Премијер Мађарске, Виктор Орбан у обиласку граничне ограде (*Индекс*, 13.03.2019.)

У исти наратив о социјалној и економској несигурности коју миграције носе са собом уклапа се и добит коју „невладине организације и Шорошеви плаћеници“ остварују профитирајући од миграција. Овакве тврдње износе се на пример у саопштењу владајуће странке, а преносе се у провладиним медијима: „*Фидес*: Мигрантске организације зарађују више десетине милијарди“ (*Ориго*, 25.03.2017.) „Мигрантске организације“ су опет једна нова категорија, а мисли се на невладине и хуманитарне организације које помажу или би помагале мигрантима и избеглицама који уђу на територију Мађарске, али и на међународне хуманитарне организације које делују свуда по Европи и у свету.

На мигрантској кризи не зарађују само невладине организације и Шорош, већ цела Европа: „Грци и Италијани добијају милионе евра за решавање мигрантске кризе“ (*Ориго*, 29.07.2016.), „ЕУ би платила 6000 евра по мигранту државама чланицама“ (*Индекс*, 24.07.2018.), „Милијарду и по евра даје Европска унија за збрињавање миграната у Турској“ (*Индекс*, 19.07.2019.).

С друге стране, истиче се да Мађарска троши силан новац на заустављање илегалних миграната: „За 22 милиона форинти заустављамо једног илегалног имигранта“ (*Индекс*, 15.07.2019.), док Европска унија не пружа подршку Влади Мађарске у напорима да заустави масе миграната: „Европска унија ни цента није дала за одбрану мађарске границе“ (*Ориго*, 26.07.2019.). У наративу о економској и социјалној (не)сигурности потенцира се како сви добијају новац и сви зарађују од миграција и миграната, само је Мађарска та која испашта због великих трошкова које захтева заштита границе. С друге стране, Мађарска неће мигранте на својој територији, јер колико би то тек коштало грађане Мађарске.

6.3.4. Култоролошке и религијске специфичности

Мађарска има дугачку историју својих односа са исламом и са муслиманима. Између 1541. и 1699, земља је била под окупацијом Турака, што је имало утицаја на национални идентитет и културу мађарског народа (то се види у дечјим песмицама, где има елемената против Турака), али турска владавина је оставила трага и у изграђеним објектима као што су минарети, џамије и турска купатила. Ипак, 150 година окупације није запамћено као исламско-хришћански конфликт већ као страна окупација (слично хабсбуршкој или совјетској окупацији), а није било ни присиљавања становништва да пређу на исламску веру (Vidra, 2019: 123).

У жупанији Чонград у јеку кампање за парламентарне изборе, када се увелико извештавало о мигрантима и о „погрешној политици Европске уније у вези са миграцијама“, десио се инцидент у коме су вербално напали девојку са шалом јер су помислили да је

мигранткиња (*Ориго*, 30.03.2018.). Како се на крају испоставило, она није била мигранткиња, па је поставила коментар на друштвене мреже о нападу на њу и догађај је тако освануо у националним медијима. Да би се десио овакав инцидент, треба да постоји уверење код људи да није у реду да жена носи шал или да сакрије део свог лица, а мржња према тим људима (тј. муслиманима) се подразумева. Оваквом инциденту претходиле су изјаве, као на пример изјава председника Парламента Мађарске Ласла Кевера, који је рекао да Мађари морају да изаберу страну, хоће ли муслимане или хришћане у својој земљи која је њихово „пребивалиште од Бога дато“ (*Индекс*, 08.07.2016.). Мађари морају да заштите своју земљу од муслимана, јер ни они немају милости према људима друге вероисповести или према онима који „другачије мисле“ или су „другачији од њих“ („Муслимански мигранти туку гејеве и Јевреје у Холандији” - *Ориго*, 11.07.2017.).

Одбрана Мађарске поистовећује се са одбраном хришћанских вредности и заштитом хришћанске културе („Мађарска неће да попусти по питању заустављања миграција и заштите хришћанске културе“ - *Ориго*, 31.07.2019.). Овај наратив је идентификовала Жужана Видра у својој студији о наративима исламофобије у Мађарској. Према налазима поменутог истраживања која је укључивала критичку анализу политичког и медијског дискурса, издвојила је следеће претпоставке: муслимани имају другачију социолошку позадину која је укорењена у културу племена и кланова, негују културу агресије, ислам може да се integriше једино ако се реалност формира према нормама ислама и то не зато што је ислам агресиван, већ због тога што је то његова суштина, муслимани ће постати већина у Европи и то ће уједно значити крај европске цивилизације (Vidra, 2019:132). Исламу се приписује и особина милитантне вере, на то јасно указује следећи наслов: „Муслимански мигрант, који је врбовао дечју војску добио 25 година“ (*Ориго*, 29.03.2018.).

Слика бр. 20 – Мигранти код граничног прелаза Хоргош 2 (Ориго, 01.07.2016.)

Ови наративи присутни су у мађарском медијском дискурсу и у текстовима који говоре о томе како имигранти падају на курсевима интеграције у Немачкој (*Индекс*, 22.03.2019.), или како председница британског студентског савеза, иначе мигранткиња из Сомалије, захтева да ислам преузме власт (*Ориго*, 31.07.2019.), па све до описивања „реалности“ на Западу, укључујући не само „мигрантске гетое“ и „но-го зоне“, већ и сцене на улици каква се описује у тексту под насловом: „Реалност на Западу: мигрант по дану пере гузу на јавном бунару у Италији“ (*Ориго*, 06.03.2018). Тиме се у ствари понижава једна друга култура, припадници те културе су прљави, немају представу ни о најосновнијим хигијенским захтевима цивилизованог света. Негативан став иде све до подсмеха, исмевања очајних људи, како је то учињено у тексту „Мигрант перајом и гумом за пливање покушао да стигне до Велике Британије“ (*Ориго*, 16.07.2019.).

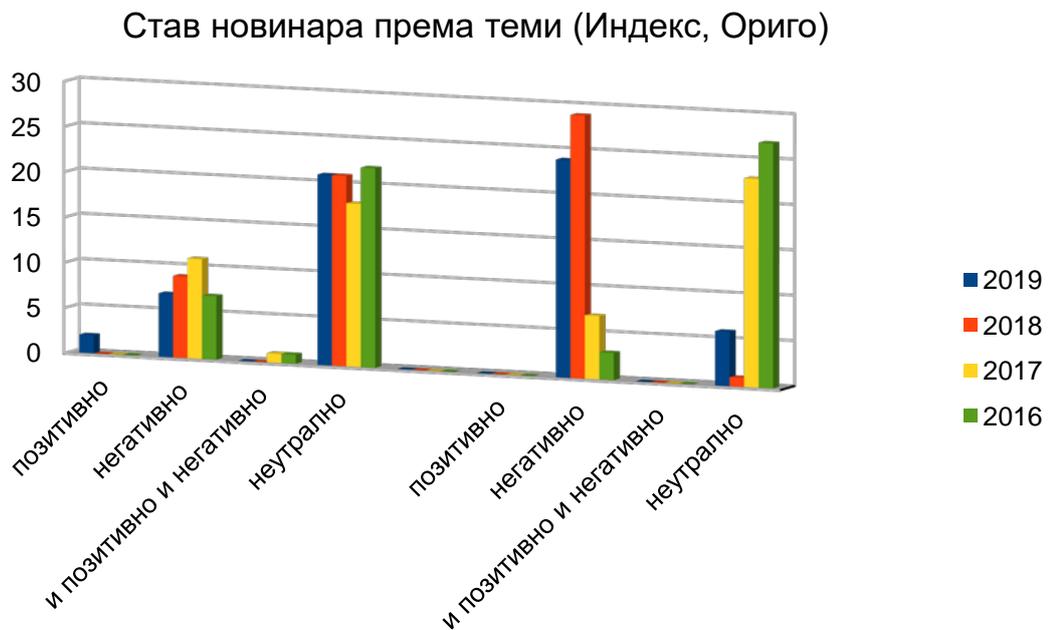
6.3.5. Емпатија и промена става (негативно или позитивно интонирани текстови)

Текстови у мађарском медијском дискурсу су у већини случајева негативно интонирани, што посебно важи за провладине медије. Став субјекта према објекту (Графикон 12) је у 197 медијских производа негативан, што је 82% укупног корпуса у Мађарској. У

случају *Ориго* портала 2018-2019. године негативан став субјекта према објекту додатно оснажава негативан став новинара према теми (Графикон 13), тј. према мигрантима и миграцији или према одређеној ситуацији проузрокованој миграцијама. На тај начин је на порталу *Ориго* у 80% медијских извештаја став новинара према теми негативан 2019. године, а 2018. је то случај у чак 96,7% медијских производа. Разлог за негативан тон извештавања на овом порталу је с једне стране промена у уређивачкој политици (о којој смо у претходним поглављима већ писали), а с друге стране чињеница да су и 2018. и 2019. биле изборне године, а миграције су коришћене као средство застрашивања у кампањи *Фидеса*.

Графикон 12 – Став субјекта према објекту у медијским прозводима у Мађарској по годинама

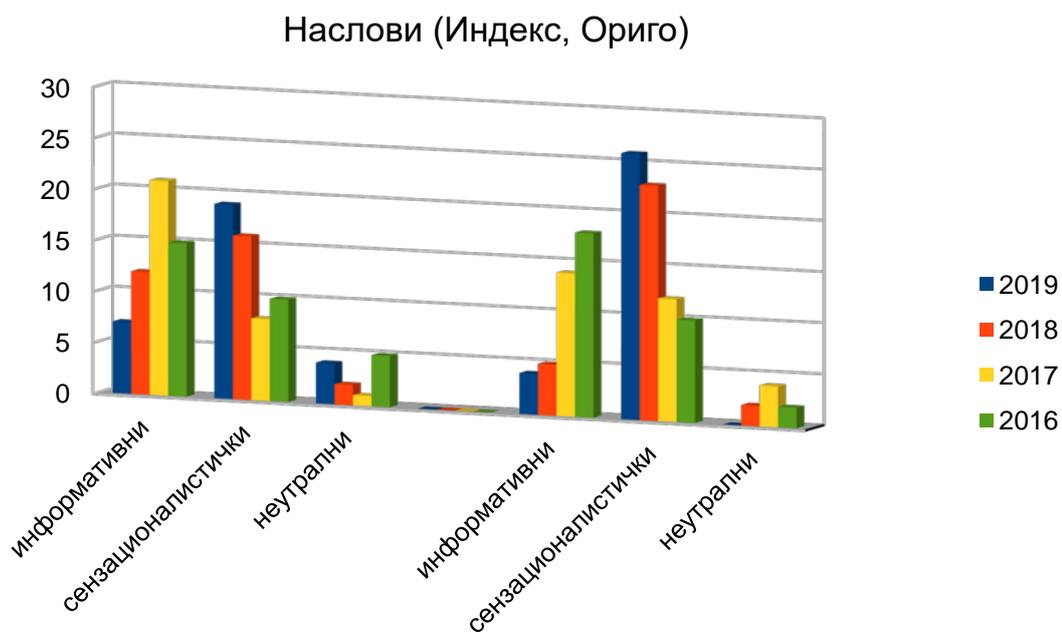
Графикон 13 – Став новинара према теми у медијским производима у Мађарској према годинама од 2016. до 2019. године

Док се новинари *Индекса* у већини случајева држе неутралног става (68%) (Графикон 13), став субјекта према објекту је и на овом порталу негативан у највећем броју текстова (72%). Позитиван тон готово да не постоји у медијском дискусу када је реч о мигрантима. Позитиван став субјекта према објекту је обележен у свега 9% медијских производа (Графикон 12). Ако посматрамо промене у току четири године анализе, нема великих разлика у тону, он остаје негативан, доследно у оба медија.

6.3.6. Наслови

Што се тиче наслова, тренд који је уочљив на први поглед је израженије присуство

сензационалистичких наслова у провладиним медијима (Графикон 14). На порталу *Ориго* 59% наслова је сензационалистичко. На почетку четворогодишњег периода који обухвата наше истраживање, тон извештавања је нешто умеренији (2016. и 2017. године), самим тим има више информативних наслова. Међутим, 2018. и 2019. године расте број сензационалистичких наслова на овом порталу и у те две године чак 82% медијских производа има сензационалистички наслов. С једне стране, то се може објаснити политичком кампањом 2018. године, а 2019. година већ представља улаз у следећи изборни циклус, али овај пут за изборе за Европски парламент. Стање моралне панике се одржава помоћу даљег, још интензивнијег и сензационалнијег извештавања о мигрантима.

Графикон 14 – Типови наслова медијских производа о мигрантима у Мађарској

На *Индексу* је однос између сензационалистичких и информативних наслова релативно избалансиран, тај портал је по том питању био „најинформативнији“ 2017. године са 70% информативних наслова, а сензационалистички приступ у извештавању је превагнуо у 2019. години, када је 63% наслова био те врсте.

6.3.7. Новинарски жанрови и визуелне одлике медијских извештаја

У медијском дискурсу о мигрантима и имиграцији у Мађарској доминирају кратки жанрови (вест и извештај) у оба посматрана медија. Вести чине 47% медијских производа, извештаји 32,5%. Интервју готово да не постоји у овој теми, али се цитирају делови интервјуа са телевизије или радија (Радио *Кошут* или *М1* телевизија), односно пишу се вести на основу поменутих интервјуа. Репортажа је било свега 9 (5 на *Индексу* и 4 на *Оригу*), што чини само 3,7% медијских производа у нашем корпусу. То показује како тема миграције је веома ретко тематски обрађена, медији не трагају за узроцима миграција, нити за реалним последицама. Већина вести је преузета из страних медија или „наручених интервјуа”, а извештава се са псеудодогађаја Владе и политичара.

Графикон 15 – Жанрови медијских производа о мигрантима у Мађарској од 2016. до 2019.

Најчешћи интерпретативни жанр је коментар. На порталу *Индекса* смо анализирали 22 коментара (9,1% укупног корпуса), на *Оригу* 10 (4,1%). Коментари на *Индексу* најчешће су формулисани у критичком тону у односу на актуелну владу Мађарске, односно на владину

пропаганду против миграција. Критике на *Ориго* порталу су углавном усмерене ка Бриселу и невладиним организацијама, као и према Џорџу Шорошу, против кога се води негативна медијска кампања у којем је он обележен као главни организатор миграција са Блиског истока. Репортаже су веома ретке, а и самостална медијска иницијатива је изузетно ретка.

У већини случајева уз текст се прилаже фотографија, илустрација или богатија опрема (видео материјали, графикони, итд.). Ипак, у 35% случајева је вест без слике или другог визуелног материјала, а ту се у већини случајева ради управо о вестима које пласирају непроверене информације из непроверених извора, о којима је било речи у претходним проглављима. На информативном порталу *Ориго*, вести о најгорим мигрантским злоделима у иностранству су само текстови без слике. То су вести из иностранства преузете од међународних медија, а тачан извор информација, односно име медија нису наведени у медијском производу.

На фотографијама које су приложене уз текст, мигранти се углавном виде у већим групама и сликани су издалека, не издвајају се појединци, слабо или уопште се не виде лица миграната. Жена и деце има само на фотографијама које су преузете од страних агенција и које се тичу вести из иностранства. Такође се врло често види ограда, жичана ограда на граници. Понекад се виде само делови тела миграната (руке или ноге).

6.4. Медијско извештавање о мигрантима од 2016. до 2019. године у АП Војводини на српском и мађарском језику

Аутономна покрајина Војводина, као саставни део Републике Србије је преко своје мађарске националне мањине културолошки и медијски повезан са Мађарском, стога се разликује од свеобухватног српског али и мађарског медијског дискурса (не само у погледу миграната). Војводина као регион, посебно северни и западни део покрајине (пограничне области) био је и остао изложен последицама мигрантске кризе и пролазу великог броја миграната. Становници насеља у поменутим деловима покрајине били су сведоци и дан данас се суочавају се феноменом миграција на овима просторима. Медији у Војводини самим тим имају други поглед на дешавања, него што је то случај са националним медијима у Републици Србији или у Мађарској. Не само због регионалног карактера ових медија, већ и због географске блискости неким дешавањима везаним за миграције, (илегалне) преласке граница и групама миграната који су ван прихватних центара, раштркани по насељима у северном и западном делу покрајине, чекајући да пређу државну границу са Хрватском или Мађарском.

У нашем истраживању анализирали смо два регионална медија у Војводини, *РТВ Панон* на мађарском и *РТВ Војводина* на српском језику и то према истим смерницама као у случају националних медија. У случају *РТВ Војводина*, узели смо у обзир искључиво медијске производе на српском језику, односно, анализирали смо информативни портал *РТВ Војводине* на српском језику.

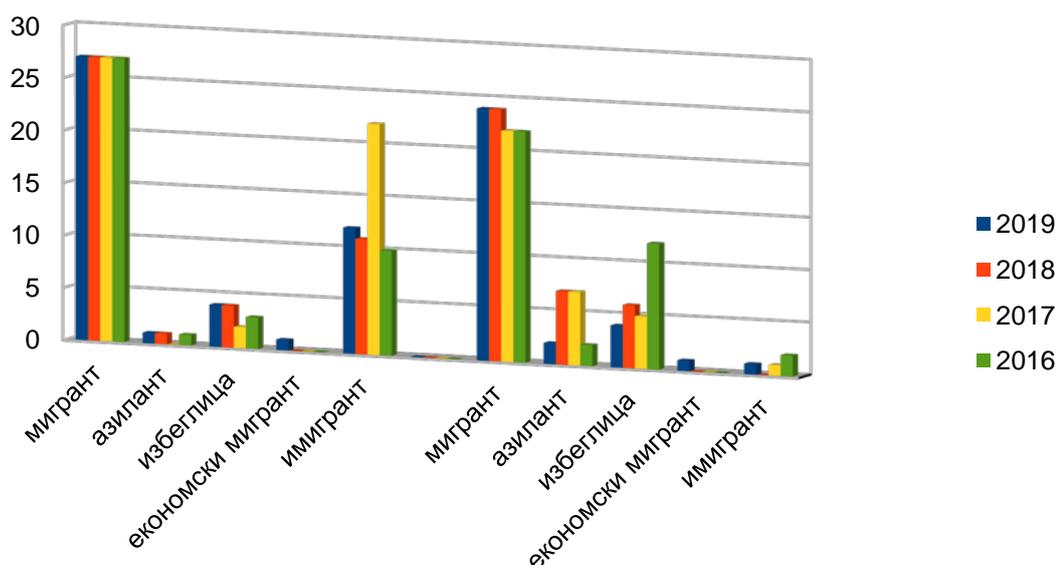
6.4.1. Термини и устаљене фразе за мигранте

На Графикону 16 је уочљиво да у медијима у Војводини „мигрант“ је најчешће коришћен израз. На информативном порталу *РТВ Панон* у 90% медијских производа користи се тај израз, а на порталу *РТВ Војводине* на српском језику у 76,6% медијских производа из нашег корпуса. *Панон* такође често користи израз „имигрант“ (37,5%), вероватно због медијског утицаја из Мађарске. На сајту *Панона* дешавало се да у наслову користе израз „мигрант“, а у даљем тексту „илегални имигрант“. У случају *РТВ*-а, сем „мигранта“ скоро подједнако се користе термини „избеглица“ (у 22,5% медијских производа) и „азилант“ (у 15% медијских производа). *Панон* поменула два израза готово да не користи, само веома ретко и то само да се не би стално понављале исте речи ако се ради о дужем медијском производу, али без јасне поделе према правом значењу и правилном коришћењу различитих појмова. Термин „економски мигрант“ се не користи у посматраним војвођанским медијима.

На *РТВ*-у смо уочили коришћење израза „дошљак“ као синоним за „мигранта“, али се користи само у појединачним случајевима, дакле не редовно и чини се не тенденциозно, већ из истих разлога као што смо то већ напоменули код *Панона*, да би се пронашли различити термини за мигранте, да се не би понављали стално исти изрази.

На сајту *Панона* уочљив је релативно умерени тон у односу на националне медије у Мађарској. На *РТВ*-у доминира хуманитарни оквир, што потврђују изрази „избеглица“ и „азилант“. Израз „мигрант“ се не ставља тенденциозно у негативан контекст у војвођанским медијима, само се користи као „прихваћен“ појам за људе који долазе са Блиског истока, из Северне Африке и Азије.

Изрази за мигранте (Панон, РТВ)

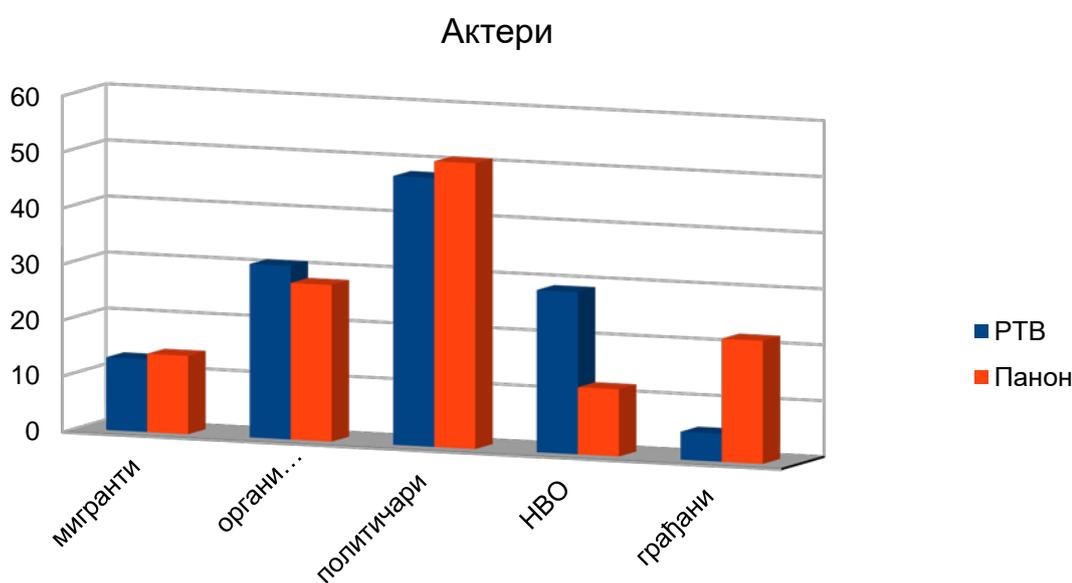

Графикон 16 – Изрази и фразе за мигранте у медијима у Војводини на српском и мађарском језику од 2016. до 2019. године.

6.4.2. Главни актери

Оба посматрана војвођанска медија објављују највише текстова са главним актерима политичарима (Графикон 17). У 99 медијских производа (44,2% укупног корпуса у Војводини) субјекти су политичари, а нема веће разлике између медија на мађарском и медија на српском језику у том погледу. *РТВ* 40% свог медијског извештавања посветио је политичарима у мигрантској кризи, а *Панон* 42,5%. То су политичари на локалном, републичком и међународном нивоу, надлежни локални и државни функционери. На другом месту на листи актера су органи безбедности у које убрајамо полицију, граничну полицију и војску. Органи безбедности су актери у 24,5% медијских производа о мигрантима. Ни по овом параметру нема значајне разлике између *Панона*, као медија који извештава на мађарском и *РТВ-а* који извештава на српском језику. Мигранти, избеглице, азиланти су релативно ретко актери (у 11,3% нашег целокупног корпуса у Војводини). Они су у приближно истој мери представљени од стране оба медија као активни учесници у мигрантској кризи и у српском друштву (на *РТВ-*

у у 13, на порталу *Панона* у 14 медијских производа). *РТВ* више пажње посвећује невладиним организацијама (што је показатељ да је *РТВ* – слично *РТС*-у – склон истицању хуманитарног наратива). На сајту регионалног јавног сервиса на српском језику у 29 медијских производа актери су невладине организације, што је 24,1%. *Панон* релативно често даје медијски простор грађанима на локалу (у Суботици, у Кањижи и Хоргошу). На том порталу грађани су актери у 22 медијских производа (18,3%). То су углавном грађани који исказују незадовољство или револт због присуства миграната, због штета у воћњацима, на њивама, итд.

Графикон 17 – Актери у медијским производима у Војводини (*РТВ* и *Панон*) од 2016. до 2019. године

Табела 3 је приказ броја медијских производа у којима су актери органи безбедности у медијима у Војводини. У оба посматрана медија се у 2019. години највише извештавало о органима безбедности у мигрантској кризи (у 36,6% корпуса). То свакако говори о јачању безбедносног наратива, иако не можемо говорити о постепеном јачању, јер друга по реду је 2016. година, када је укупан број извештаја у нашем корпусу 16 (26,6%).

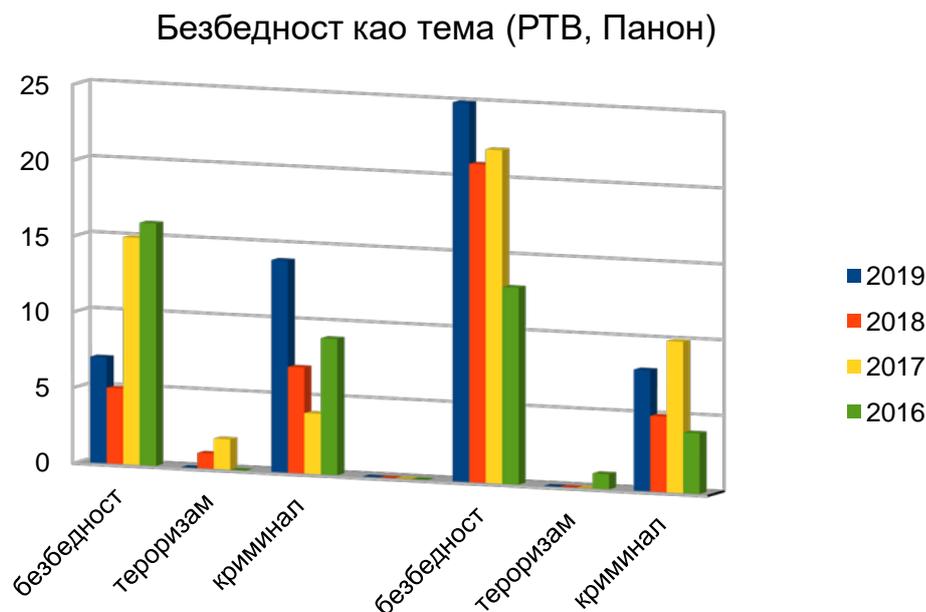
	2016.	2017.	2018.	2019.
Панон	7 (23,3%)	6 (20%)	4 (13,3%)	11 (36,6%)
РТВ	9 (30%)	3 (10%)	8 (26,6%)	11 (36,6%)

Табела 3 – Број медијских извештаја у којима су актери органи безбедности у војвођанским медијима на српском (*РТВ*) и мађарском језику (*Панон*) од 2016. до 2019. године.

6.4.3. Безбедност и тероризам

Информативни портал регионалног јавног сервиса (*РТВ*) на српском језику је скоро половину свог извештавања (47,5%) у посматраном периоду посветио питању безбедности везано за миграције и мигранте, док се *Панон* у више од три четвртине свог извештавања (77,5%) бавио безбедносним питањима када се ради о мигрантима (Графикон 18).

Безбедност у ширем смислу (безбедност државних граница, безбедност на улицама, безбедносна политика) је тема којој је посвећено највише пажње у оба медија, затим следи питање криминала везано за мигранте, а тероризам је присутан само маргинално у војвођанском медијском дискурсу. На извештавање *Панона* по питању безбедности у многоме утиче медијски дискурс у Мађарској, преузимају се изјаве политичара, прате се међународни извештаји што се тиче безбедносног оквира теме миграције. *РТВ* такође прати изјаве политичара из обе државе, а акценат је често на релацији Мађарске и Републике Србије, односно, како се решавају неки оперативни задаци на граници између две земље, које су изјаве политичара везана за актуелна дешавања у Војводини (са акцентом на пограничне области). *РТВ* извештава о „војној бази на граници, као брани за мигранте из Србије“, уједно дајући приказ мађарске војске на терену и одбране границе, како "стотине хиљада не би прегазиле земљу" (*РТВ*, 20.03.2017.).

Графикон 18 – Безбедност као тема у медијима у Војводини (РТВ, Панон) од 2016. до 2019. године

Питање криминала, ситних крађа и жалби локалних грађана је у много већој мери присутно у војвођанским, регионалним медијима него у националним, што је у неку руку природно. Ови медији су ближи локалним срединама, стога су чешћи извештаји типа: „Мигранти краду воће у воћњацима код Хоргоша“ (Панон, 03.07.2017.), „Мигранти краду чак и овце са салаша у околини Хоргоша“ (Панон, 24.07.2017.), а на РТВ-у „Мигрант пљачкао викендице у Батровцима“ (РТВ, 24.03.2017.) и „Бачки Брег: Мигранти обијају викендице“ (РТВ, 03.03.2017.). То су извештаји који су прављени или на основу пријава самих грађана или – нешто ређе – на основу полицијских извештаја. У овим извештајима су субјекти најчешће грађани, оштећени, локални политичари (углавном представници локалних власти), а мигранти остају невидљиви, они се спомињу само као штеточине, криминалци. Ипак, у свим вестима и извештајима се ради о ситном криминалу и не сугерише се да мигранти представљају озбиљну претњу становницима, чак ни у срединама где их има бројчано много више (погранична насеља) него у осталим насељима Војводине или Републике Србије.

Мало другачији приступ можемо да видимо у извештају из Шида: у наслову се

поставља питање „За штете на њивама криви мигранти?“ Дакле, тврдња да су мигранти наводно оштетили локалне пољопривреднике се не узима здраво за готово, значи не окривљују се аутоматски мигранти за крађу (*РТВ*, 06.07.2017.). С друге стране, касније у тексту се питају само оштећени пољопривредници и тон извештаја је негативан.

РТВ	2016.	2017.	2018.	2019.
безбедност	16	15	5	7
тероризам	0	2	1	0
криминал	9	4	7	14
Панон	2016	2017	2018	2019
безбедност	13	22	21	25
тероризам	1	0	0	0
криминал	4	10	5	8

Табела 4 – Бројчани приказ медијских производа о теми безбедности везано за мигрантску кризу у медијима у Војводини (*РТВ*, *Панон*) од 2016. до 2019. године

У Табели 4 приказане су тематске целине унутар теме безбедности у медијима у Војводини по годинама у нашем истраживању. Безбедност као таква, која укључује контролу државних граница, субјективни осећај безбедности сваког грађанина и питање безбедности у Европи је најзаступљеније од три подтеме које смо издвојили из нашег корпуса. На *РТВ*-у питање безбедности је израженије присутно на почетку, односно 2016–2017. године (у 13,3%, односно у 12,5% медијских производа). Касније, а поготову 2019. године се више извештава о (ситном) криминалу везано за мигранте (11,7% медијских производа је посвећено овој теми). Питање безбедности као такве постепено јача у медијском извештавању *Панона*, 2019. године 20,8% медијских производа је посвећено контроли државних граница, субјективном осећају безбедности и питању безбедности у Европи. Криминалне радње везане за мигранте су најзаступљеније 2017. (12% од укупног корпуса са портала *Панона*) и 2019. (6,7%) године.

Тероризам као тема која је везана за миграције јавља се у свега једном медијском производу на информативном порталу *Панон*, а на *РТВ*-у 3 пута, што је податак који говори да регионални медији су релативно индиферентни када се ради о повезивању миграната са терористима, што је израженије у националним медијима.

Током 2019. године извештаји о отвореном насиљу стижу из Босне и Херцеговине, конкретно из Бихаћа, где су „мигранти летвама и секирама насрнули једни на друге“ (*Панон*, 12.08.2019.), или из Тузле где је убијен мигрант после свађе са другим мигрантима (*РТВ*, 30.07.2019.). Сличних извештаја било је из Београда или из мигрантских кампова у Србији, али та врста насиља – барем према медијском извештавању – није карактеристично за Аутономну Покрајину Војводину или за пограничне регије Републике Србије и Мађарске или Републике Србије и Хрватске. Не ради се о томе да није било насиља у поменутих областима, јер се извештавало о томе како су „мигранти напали девојчицу у Сомбору“ (*РТВ*, 10.07.2017.), али треба напоменути да ни сам наслов ни садржај извештаја није био ни близу толико драматичан и сензационалистички као извештај *Курира* о истом догађају.

Друга димензија безбедности је за обичног грађанина сасвим невидљива, односно изјаве на пример Петра Сијарта да „Имиграција представља смртну опасност“ (*Панон*, 22.03.2018.) не могу се ни на који начин „проверити“. О „илегалној миграцији“ се говори као о нечему веома опасном и алармантном. Примера ради, о томе се јавно говорило и у Тушвањошу (Румунија), у омладинском кампу *Фидеса* (владајућа странка у Мађарској), где се традиционално окупља омладина са територије целе Карпатске низије („У Тушвањошу међу темама и илегална миграција“ – *Панон*, 26.07.2018.). Све те опомене о опасностима миграције изостају из изјава председника Републике Србије Александра Вучића и немачке канцеларке Ангеле Меркел, који у поменутом периоду разговарају „о регионалној сарадњи и мигрантима“. У извештају има пола реченице о мигрантима и сазнајемо колико Република Србија одговорно приступа задатку и у суштини се ништа више не говори о теми миграције, иако је у наслову најављено како су двоје политичара између осталог разговарали и на ту тему (*РТВ*,

09.07.2018.).

Како смо већ раније напоменули, тероризам као тема и наводна повезаност истог са миграцијама није део медијског дискурса у Војводини (Табела 4). Ипак, постоји потреба да се повремено демантују поједини наводи медија, што домаћих, што страних, о постојању опасности од инфилтрације терориста у земљама које су на мигрантској рути и о томе се и извештава. Тако шеф Комесаријата за избеглице и миграције Владимир Цуцић изјављује како „Србија није на рути терориста“ (PTB, 20.03.2017.).

Зоран Јевтовић и Предраг Бајић су на основу анализе медијског дискурса заснованог на насловима из 2016. и 2017. године, установили да се медијски дискурс променио након најава да би мигранти могли трајно да се населе на овим просторима након затварања мађарске границе. На тај чин су иначе одмах реаговале званичници Владе Републике Србије („Стефановић: Не постоји жица која ће да заустави мигранте“ – PTB, 04.07.2017.), али и надлежни органи: почело се спекулисати и о „алтернативним рутама за мигранте“, а такође је порасла забринутост због могуће „ирегуларне миграције и илегалних миграната“, што је имало одјека и у медијима („МУП: Могуће алтернативне руте за мигранте” – PTB, 07.07.2016.).

6.4.4. Социјална и економска сигурност

Иако се не може рећи да је нагласак у војвођанском медијском дискурсу на социјалном или економском аспекту миграције, то је свакако неизоставни елеменат у извештавању о мигрантима. У Суботици, на седници Градског већа расправљало се о изградњи смештаја, тј. станова за мигранте, што је изазвало огроман револт појединих одборника у градској скупштини, а Савез војвођанских Мађара и Покрет за грађанску Суботицу предлагали су да то остане на дневном реду седнице Скупштине града, а својевремено су скупљали потписе грађана за петицију у циљу отказивања изградње поменутих станова. Из извештаја о седници под насловом „Суботица: мигранти скинути са дневног реда“ (PTB, 06.07.2017.) сазнајемо како

су представници Српске напредне странке били за то да се та тачка скине са дневног реда односно да декларација против изградње смештаја за мигранте не буде тема за расправу у локалној скупштини. Савез војвођанских Мађара и Покрет за грађанску Суботицу предлагали су да то буде на дневном реду. То је у суштини значило да су мађарске странке биле против тога да се изгради смештај за мигранте, без обзира на новчана средства која је Суботица добила од Владе Норвешке у ту сврху, док је Српска напредна странка успела да ту тачку скине са дневног реда. Питање је зашто су мађарске странке сматрале важним да себе истакну у први план кад се ради о онемогућавању изградње станова за мигранте? А зашто то није урадила Српска напредна странка? Према нашој претпоставци, мађарске странке су биле принуђене на тај потез због својих бирача мађарске националности који су против било које врсте насељавања миграната. Наиме, Мађари у Суботици су део тог мађарског друштва које је захватила морална паника, јер је она путем медија доспела у заједницу Мађара преко границе.

Годину дана пре поменуте седнице највиши државни врх изјаснио се како неће дозволити да Република Србија буде „паркинг за мигранте“ („Вучић: Србија неће бити паркинг за мигранте“ – *Панон*, 16.07.2016.), а министар Вулин се жалио да се Европа понаша „као да је мигрантској кризи већ крај“ (*Панон*, 07.07.2016.). У српским медијима ни у то време није било детаљније анализе ситуације, већ су се само низале изјаве и кратки извештаји. Занимљиво је – а пуно говори о политички пожељном уоквиривању мигрантске кризе у Србији – да је само неколико месеци пре ових изјава, а пре затварања мигрантске руте министар за социјална питања Александар Вулин изјавио како „миграцију не сматрамо теретом“ (*Панон*, 16.03.2016.).

У војвођанском медијском дискурсу је такође уочљиво да је после обећаних и остварених новчаних средстава од Европске уније, реторика да „нећемо дозволити да мигранти користе нашу земљу као паркинг место“ поново утихнула. О улагањима која су остварена помоћу средстава добијених од Европске уније извештава се у позитивном тону („У центар Адашевца уложено преко 3 милиона евра“ – *РТВ*, 31.07.2017., „За општине погођене

мигрантском кризом 20,8 милиона евра“ – *РТВ*, 30.07.2019.).

С друге стране, у Војводину допире глас из суседне Мађарске, тако да социјална и економска неизвесност остаје и касније део медијског дискурса на мађарском језику, када то у Републици Србији више није тема. Реторика Виктора Орбана пред парламентарне изборе у Мађарској није удаљена од војвођанских Мађара, будући да ће велики део становништва мађарске националности гласати на тим изборима („Орбан: не обећавам да ће бити пензије ако угостимо мигранте” – *РТВ*, 14.03.2018.). Војвођански Мађари, иако свесни да се та „опасност“ од губитка пензија односи територијално на другу државу, ипак осећају да су и они део те заједнице „којој прети економска криза због миграната“.

Напори Европске уније да промовише своју миграциону политику имали су одјека и у медијима у Војводини, али у знатно мањој мери него што је то случај са националним медијима. То што би „ЕУ платила 6000 хиљада евра државама чланицама по мигранту“ војвођанском становнику не говори много (*Панон*, 24.07.2018.). Како Србија није члан ЕУ, а Војводина је „само“ регион, покрајина нема претераног интереса да много полемише на тему социјалних давања унутар Европске уније.

6.4.5. Различита култура и вероисповест

Има релативно мало текстова на анализираним информативним порталима у Војводини у којима је тема другост културе и вероисповести миграната. Свакако мање него у националним медијима. Ипак, постоје изузеци, те су се – према извештавању *РТВ Панон* – грађани у Суботици жалили на мигранте у центру града, углавном због непоштовања хигијене (бацање смећа, купање на јавним бунарима, итд.), што се у наведеним медијским производима повезало са „другачијом културом“ миграната.

Слика бр. 21 – Мигранти запалили напуштени салаш у околини Суботице (*Панон*, 15.03.2018.)

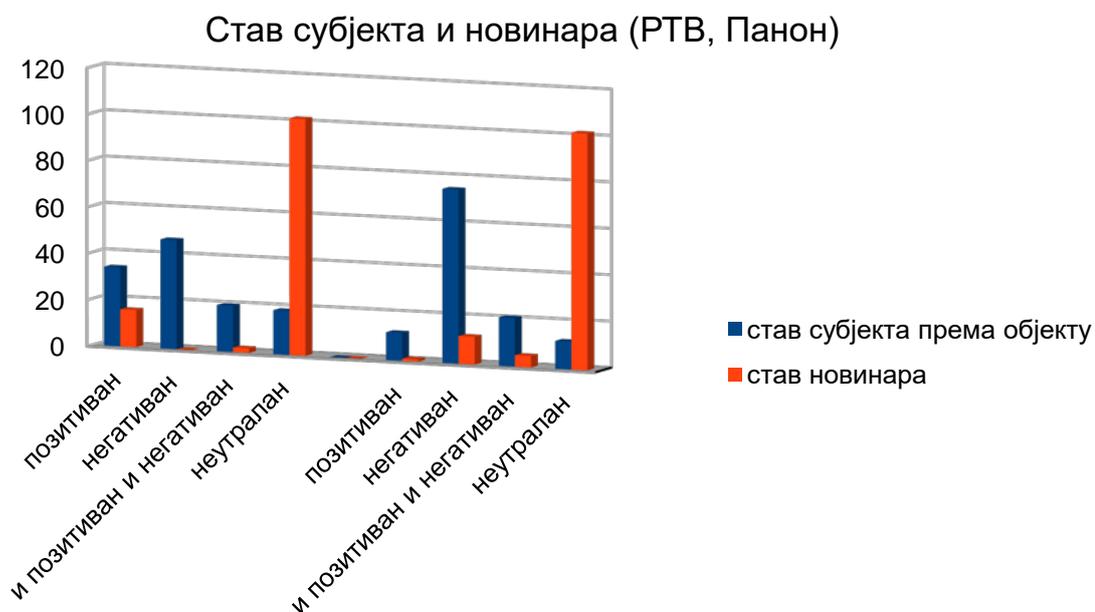
У тексту под насловом „Због миграната Суботичани заобилазе Мајшански пут“ субјекти су Суботичани који се жале због лоших хигијенских услова у централном делу града, а то је повезано са растом броја миграната. У тексту се оглашавају и мигранти затечени код једног јавног бунара (*Панон*, 16.07.2019.). Сем што је извештај са лица места највероватније мотивисан молбама становника, тон извештавања је умерен, а мештани и мигранти подједнако добијају гласа у њему.

Информативни портал *РТВ*-а преузима изјаву Жолта Лазара, представника Владе Мађарске који у јеку кампање за парламентарне изборе у Мађарској одлази у Беч и тамо објављује снимак на свом Фејсбук налогу о томе како су мигранти упропастили Беч и да неће дозволити да исто то ураде и са Будимпештом („Лазар: Мигранти учинили Беч прљавијим градом“ - *РТВ*, 07.03.2018.).

Сем ова два примера, у нашем корпусу није било других текстова који би се бавили тематиком различитости култура или вероисповести, што је интересантно с обзиром на велику

количину финалних медијских производа на ову тему у осталим (националним) медијима који су предмет наше анализе.

6.4.6. Емпатија и промена става (негативно или позитивно интонирани текстови)

Графикон 19 – Интонација текстова, односно став субјекта према објекту и став новинара према теми у медијима у Војводини од 2016. до 2019. године.

На Графикону 19 уочљиво је да медијским дискурсом у Војводини са аспекта новинарског приступа доминира неутралан тон (у 86% медијских производа), иако је став субјекта према објекту у већем броју случајева негативан (50,8%) него позитиван (19,2%). Ипак, највише позитивних тонова у односу на став субјекта према објекту забележено је у извештавању *РТВ*-а (у 28,3% корпуса са овог медија). Ту се не ради само о „хуманитарном оквиру“ који је идентификован и у ранијим истраживањима. Ова статистика се односи и на медијске извештаје о успесима у процесу укључивања миграната у српско друштво, о чему сведоче следећи наслови: „Живот кроз објектив миграната у Србији“ (*РТВ*, 05.03.2019.), „Славимо разноликост« у зближавању са мигрантима“ (*РТВ*, 26.07.2019.), „Мигранткиње у

Адашевцима шију, хеклају и праве накит“ (*РТВ*, 23.03.2018.), „Мали мигранти извели представу за кикиндске основце“ (*РТВ*, 01.03.2018.).

Став новинара на *РТВ*-у на српском је позитиван у 16 медијских производа (13,3%), а у извештавању *Панона* само у 1 медијском производу (0,8%). Негативан став новинара према теми није идентификован у извештавању *РТВ*-а у нашем корпусу, али је присутан у 12 медијских производа на *РТВ Панон* (10% корпуса с тог медија). Став субјекта према објекту је негативан у 75 медијских производа на порталу *Панон*, тј. у 62,5% корпуса. На *РТВ*-у је тај број 47 медијских производа, односно у 39,2% корпуса је став субјекта према објекту негативан. У 10 случајева је на сајту *РТВ Панон* и став субјекта према објекту и став новинара према теми негативан (8,3%) корпуса. На *РТВ*-у нисмо пронашли медијске производе са двоструко негативном интонацијом, али јесмо са двоструко позитивном и то у 15 медијских производа, што је 12,5% укупног корпуса. На *Панону* је двоструко позитивна интонација присутна у свега једном медијском производу (0,8%).

Иако се *Панон* не истиче у ширењу позитивних прича о мигрантима, ипак преноси званични став Владе Републике Србије који је у суштини позитиван а понекад и склон ентузијастичким изјавама, каква је на пример изјава у следећем наслову: „Сваком мигранту, ко то жели, треба обезбедити могућност да остане у Србији“ (*Панон*, 02.07.2018.). Топле људске приче о успешном запошљавању миграната имају задатак да посведоче да оваква обећања нису приче у празно („Мигранти на раду у аутомеханичарској радњи у Адашевцима“ - *РТВ*, 02.03.2018.). После свих позитивних прича не изненађује изјава младог мигранта који каже да „нигде није упознао боље људе од Срба“ (*РТВ*, 12.03.2019.).

6.4.7. Наслови

У Војводини у медијском извештавању о мигрантима доминирају информативни и неутрални наслови. Скоро да нема сензационалистичких најав драматичних догађаја, што се делом може објаснити чињеницом да се ради о покрајинском јавном сервису (*РТВ*) и о регионалној медијској кући (*Панон*) која често истиче да своје медијско извештавање усклађује са стандардима јавног информисања, односно не крије намеру да постане јавни медијски сервис војвођанских Мађара.

На овим медијима преносе се званични подаци, изјаве политичара и локалних функционера, као и представника републичке власти. Мигранти добијају прилику да говоре углавном на разним манифестацијама, у оквиру одређених радионица, вашара, итд. То се све рефлектује и у насловима. Ни у случају извештаја или вести о насилним догађајима или инцидентима нема сензационалистичког извештавања, наслови остају информативни.

6.4.8. Новинарски жанрови и визуелне одлике медијских извештаја

Што се тиче жанрова, и *РТВ* и *Панон* извештава о мигрантима користећи се кратким жанровима (вест, извештај). Ретко се може прочитати репортажа или коментар на тему миграције, нема аналитичких чланака (Табела 5). Такође, нема велике разлике између ова два медија у погледу процентуалне репрезентативности појединих жанрова: вести чине 56,7% корпуса на *Панону*, а 51,7% на *РТВ*-у. Такође извештаји чине 41,7% медијских извештаја на *Панону*, а 40% на *РТВ*-у. Има нешто више репортажа на *РТВ*-у (5%), а на *Панону* има свега 2 репортаже (1,7%). Остали жанрови нису присутни на порталу *Панона*, док на сајту *РТВ*-а на српском језику има један интервју и три коментара. Није било ни осврта ни белешке на порталима анализираних медија у посматраном периоду.

	РТВ	Панон
--	-----	-------

вест	62	68
извештај	48	50
интервју	1	0
репортажа	6	2
коментар	3	0
Осврт или белешка	0	0

Табела 5 – Жанрови у медијима у Војводини (*РТВ, Панон*) у медијском извештавању о мигрантима од 2016. до 2019. године.

Слике и илустрације су честе, као и богатија опрема (првенствено видео материјали), с обзиром да су оба медија радио-телевизија и емитују програм и пласирају вести истовремено на више платформи. На фотографијама мигранти су чешће представљени изблиза, у току неке радње (купање на бунару, на улицама пограничних насеља) или у прихватним центрима, како учествују у неким активностима које су хуманитарни радници организовали за њих.

Слика бр. 22 – Мигранти на салашу близу Хоргоша (*Панон*, 09.03.2018.)

6.5. Компаративна анализа

Миграција је за време кулминације мигрантске кризе била међу главним темама како у медијима у Мађарској тако и у Републици Србији. Ипак, у Републици Србији се медијска пажња смиривањем кризне ситуације постепено смањила, што није био случај у Мађарској. У тој земљи тема миграција остаје у фокусу јавног и медијског дискурса и након затварања Балканске руте о чему сведочи и број медијских производа у посматраном периоду у корпусу нашег истраживања.

На Табели 6 уочљиво је да на *PTC*-у 2016. године у марту објављено је укупно 133 финалних медијских производа, а исте године у јулу већ само 43, што указује на значајан пад интересовања за тему миграција. У осталим годинама *PTC* је у марту и у јулу у просеку објављивао 35 медијских производа на тему миграције. На *Ориго* порталу 2016. године у марту објављено је 165 медијских производа на тему миграције, али на том порталу се није смањило

интересовање ни у јулу: и тада је објављено 154 медијских производа на тему миграције. Каснијих година медијско интересовање за ту тему само расте у Мађарској. Највећи број чланака на месечном нивоу забележен је на порталу *Ориго* 2018. године у марту, када је објављено чак 336 медијских производа о миграцији и имигрантима, а од 2016. д 2019. године само у марту и јулу објављено је више од 1267 медијских производа на тему миграције на том порталу. *Индекс* објављује од 40-45 медијских производа у просеку, сем 2016. када је у марту и на том порталу било 204 медијских производа, а у јулу 135. На *РТВ*-у у марту 2016. је објављено 59 медијских производа, а у истом месецу 2019. године 35. Ни *Панон* ни *Курир* не премашују месечни просек од 30-40 медијских производа о миграцијама, чак ни 2016. године, за време затварања Балканске руте у марту.

Дакле, из нашег корпуса се може закључити да се интересовање за мигрантску кризу мењало у току четири године наше анализе, али да је свеукупно интересовање у Мађарској много веће од оног у Републици Србији. Такође је занимљиво да тема миграција у Републици Србији није у фокусу пажње таблоидне штампе, нити регионалних медија, већ је највећи број медијских производа у Републици Србији објављено управо на јавном медијском сервису. У Мађарској провладини медији посвећују више пажње теми миграције од медија који су критички настројени према владиној политици о мигрантима. Што се тиче регионалних медија, ту нема велике разлике у броју медијских производа између регионалног јавног сервиса на српском језику и *РТВ Панон*, што је изненађујуће ако узмемо у обзир да је медијска кућа *Панон* извештавала и за државну телевизију *М1* у Мађарској. Према томе, *Панон* није објављивала све извештаје о мигрантској кризи за мађарску државну телевизију на свом порталу. То потврђују и интервјуи са новинарима-сарадницима *Панона* који су извештавали о мигрантској кризи и мигрантима.¹⁵

	<i>РТС</i>		<i>Курир</i>		<i>Ориго</i>		<i>Индекс</i>		<i>РТВ</i>		<i>Панон</i>	
	mart	jul	mart	jul	mart	jul	mart	jul	mart	jul	mart	jul

15 Види тематску анализу интервјуа у 7. поглављу.

2016	133	43	29	23	165	154	204	135	59	30	30	25
2017	41	35	25	21	98	67	45	34	50	24	35	30
2018	37	32	26	15	336	167	48	29	22	21	25	23
2019	35	37	27	21	194	86	47	30	35	15	27	22
	393		187		1267		572		256		217	
Укупно:	2892 финалних медијских производа											

Табела 6 – Број објављених медијских производа на посматраним информативним порталима од 2016. до 2019. године.

У Мађарској се владина пропаганда преносила у скоро свим медијима, постојао је само мали број независних медија који су заступали критички став према владиној политици и који нису преносили то што им је наложено. Медији у Републици Србији у суштини подржавају ставове власти о мигрантима и од почетка кризе се води рачуна о истицању хуманитарног аспекта управљања кризном ситуацијом и касније у опхођењу према мигрантима. У Републици Србији у посматраном периоду само су се таблоиди служили сензационализмом и стереотипизацијом, и тиме узбуњивали јавност, те најављивали безбедносну претњу. У Мађарској су то радили провадини медији и то не према критеријима сензационализма који добро „продаје“ медијске производе и наслове, већ организовано, циљно, у складу са реториком Мађарске Владе.

Извештавање о мигрантима се у Мађарској користило у политичке сврхе, тако да је интензитет извештавања и негативних медијских порука о мигрантима био најинтензивнији 2018. и на пролеће 2019. године, пре парламентарних избора у Мађарској, затим избора за Европски парламент. У Републици Србији мигранти нису били део реторике у току предизборне кампање, али на пример, наративи о међународној завери против Републике Србије појављивали су се у медијском извештавању о миграцијама и мигрантима у циљу одвлачења пажње са других проблема. У тим наративима углавном су неки „други“ ти који су

нехумани, тј. друге земље у окружењу, Европска унија и земље Западне Европе.

Слика бр. 23 – „Мађари затворили границу: мигранти скандирали ‘Хвала ти Србијо!’“ (Курир, 15.09.2015, Фото: Ројтерс)

У Републици Србији сензационалистичко извештавање таблоидних медија будило је и позитивне и негативне емоције, али то што се свакако примећује је недостатак аналитичког приступа у свим медијима. У Мађарској су аналитички чланци присутни на порталу *Индекса*, на пример коментари (17%), у којима се вреднује (анти)миграциона политика Владе и присутан је критички тон, што није случај у провладиним медијима. „Аналитика“ провладиних медија у Мађарској служи владиној пропаганди. Омиљени жанр „аналитике“ у провладиним медијима у Мађарској су интервјуи, у којима су ставови актуелне владе о миграцији појачани „стручним мишљењем“ политичких аналитичара, социолога и историчара. Неколико доле наведених примера наслова указује на тенденциозно конструисање стварности у Мађарској и у иностранству.

У интервјуу са политичким аналитичарем под насловом „Габор Г. Фодор: Води се

демографски рат“, констатује се да „мигранти могу постати гласачи левице“, чиме се мобилишу потенцијални гласачи десно оријентисаних политичких странака пред изборе за Европски парламент (*Ориго*, 01.03.2019.) Затим, грађанима Мађарске објашњава један француски политиколог, како функционише систем у којем тајкуни и богаташи користе „невладине организације“ за своје циљеве: „Француски политиколог: Како Шорошовске организације користе миграцију за рушење националног идентитета“ (*Ориго*, 26.07.2019). Разне теорије завере су део политичког дискурса о миграцији у Мађарској. Међу њима, један добија посебну медијску пажњу, а уједно представља негативну политичку кампању против једног човека: бизнисмена и филантропа, Џорџа Шороша, кога мађарске власти представљају као „организатора“ миграција. У медијском дискурсу у Мађарској, Џорџ Шорош је повезан са Европском комисијом и заједничким снагама командују миграцијама у сопственом интересу, а против интереса хришћанске Европе и свих њених грађана.

Са друге стране, име Џорџа Шороша у контексту миграције уопште није познат грађанима у Републици Србији, јер он и Шорошевске невладине организације нису део медијског дискурса о мигрантима. С друге стране, грађани Републике Србије који су мађарске националности су упознати са горе поменутих теоријама завере, што потврђују наши саговорници у интервјуима у следећем поглављу.¹⁶

Интервјуисани стручњаци, политичари, представници невладиних организација су бирани у складу са потребама владине пропаганде. Ти људи могу бити грађани Мађарске или странци, то није важно, важни су њихови ставови о миграцији који морају одговарати Владиној политици. На тај начин, ни у једном медијском производу нећемо читати став или размишљање људи који су присталице левице или су либералних погледа по питању миграције. Дакле, провладини медији у Мађарској у аналитичким медијским производима подупиру званичну политику Владе и теорије завере о миграцији које се шире путем медија.

С друге стране, аналитички чланци у опозиционим медијима указују на „непостојање

16 Детаљније у поглављу 7. Интервјуи.

кризе“, на узроке миграција и критикују Владу због своје недоследне политике у погледу миграција. На пример у извештају под насловом „Кризна ситуација са мигрантима је лажна, Влада сама импортује мигранте – тврди УН“ (*Индекс*, 18.07.2019.) тај портал указује на сасвим супротно од реалности која је представљена у провладиним медијима. Позивајући се на представника УН, у овом извештају се тврди да Влада Мађарске „импортује“ мигранте. Међутим, ту се ради о „мигрантима“ из околних земаља (Република Србија и Украјина), а не о мигрантима са Блиског истока, из Северне Африке или Азије. Мађарска се такође критикује због пропаганде усмерене против миграната, а и због „вештачког продуживања кризе“ која – према тврдњама представника УН, не постоји. Најоштрије критике Уједињених нација су упућене Будимпешти због нехуманих услова у транзитним зонама у које не дозвољавају улазак ни новинарима, ни хуманитарним радницима. Стога, не изненађује ни чињеница да хуманитарни наратив у провладиним медијима не постоји.

Супротно од медијског дискурса у Мађарској, хуманитарни приступ проблему миграција је присутан у медијском извештавању у Републици Србији, а Србија „једина земља у окружењу која поступа хумано“ (Јевтовић–Бајић, 2017: 230). У контрасту са овим приступом, медијски дискурс у Мађарској често усмерава пажњу на негативне последице „хуманог приступа“ код других држава и указује на све већу стопу криминала, убистава и доводи ове негативне друштвене појаве у директну везу са миграцијом, оправдавајући тиме сопствену политику и негативни приступ мигрантима и миграцији.

Војводина, као саставни део Републике Србије је преко своје мађарске националне мањине културолошки и медијски повезана са Мађарском. Зато се разликује од свеобухватног српског али и мађарског медијског дискурса. Становници насеља у пограничним областима у северним и западним деловима покрајине били су сведоци и дан данас се суочавају са феноменом миграција и мигрантима. Медији у Војводини имају другу перспективу о дешавањима, него што је то случај са националним медијима у Републици Србији или у Мађарској – ближи су свакодневници грађана на локалном нивоу.

Мигранти упорнији од зиме да пређу границу

[f Подели](#)
[T Твитуј](#)
[P Пошаљи](#)
[C Читај ми](#)
[A A A](#)

СУБОТИЦА - Најхладнију ноћ ове године, са температуром до минус двадесет, у напуштеним салашима у околини Суботице провело је између стотину педесет и две стотине избеглица. Они не желе у кампове, а захваљујући хуманитарцима имају довољно потрештина. И не жале се. Чекају лепше време. За нови покушај илегалног

[Вести](#)
[Економија](#)
[Спорт](#)
[Култура](#)
[Живот](#)
[Млади](#)
[Сервиси](#)
[РТВ](#)
[Коронавирус](#)

избеглице које не желе да буду у прихватном кампу. На локацији на којој је била екипа РТВ-а, било их је око двадесет и пет и сви су из Пакистана. Не желе да буду у транзитном центру, због проблема које имају са другим избеглицама које су смештене тамо. Кажу да им је ту добро, да имају довољно хране, воде и свих осталих потрештина. Људи који им помажу доносе им ћебад, чизме, јакне како би се утоплили.

РТВ

Нису се жалили на синоћних минус двадесет степени. Нису у добрим односима са Авганистанцима, што је један од разлога због чега нису у кампу, док је други разлог тај што су им мале шансе да легално уђу у Мађарску, а ако то и желе на поступак могу да чекају не у Суботици, већ у неком другом центру. Стога лепше време чекају, неки и месецима, у напуштеним салашима у околини Хоргоша.

Позив за дописну јавну расправу Програмског савета РТВ

[Напоновије](#)
[Наčitање](#)

[Будимо хумани](#)
[Њима се дичимо](#)
[Претрага](#)

- 1 ољачкан у Београду
- 2 Сима Аврамовић амбасадор Србије у Ватикану
- 3 Актуелно: У Србији 1.881 новозаражени, преминуле 23 особе
- 4 Цела ЕУ у црвеној зони, само Грчка у зеленој
- 5 О најављеним променама Вашингтонског споразума мора да се разговара са Србијом

0:00 / 0:00

Фотопрогноза

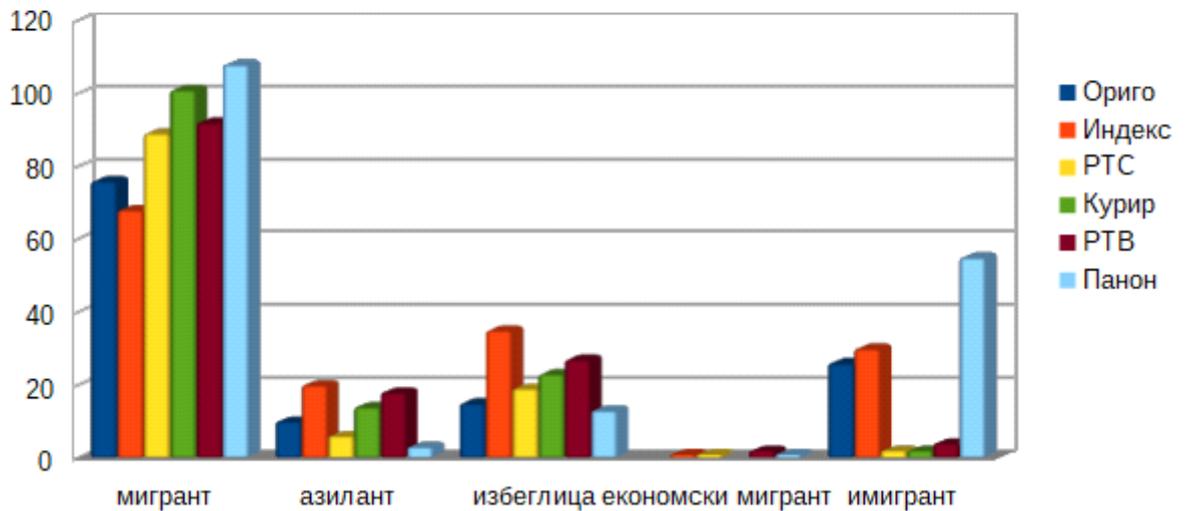

Слика бр. 24 – „Мигранти упорнији од зиме да пређу границу“ (РТВ, 01.03.2018.)

У Мађарској је израз „menekült“ („избеглица“) доминирао током кулминације кризе 2015. и почетком 2016. године и губио на снази током 2017/2018. године. Прелазак на коришћење термина који су повезани са „миграцијом“, тј. нечим што је ствар слободне воље, у супротности са изразима који су везани за избеглиштво, указује на промену парадигме када се размишља о овом феномену у Мађарској. Неки истраживачи то приписују појави моралне панике која се проширила у целој земљи помоћу Владине пропаганде, потпомогнута од стране провладиних медија. Наша анализа садржаја односно наш корпус такође је потврдио истраживања о „дугмету моралне панике“, јер трендови и пропорционално коришћење различитих израза за мигранте слични су ранијим истраживачким резултатима.

Изрази за мигранте

Компаративна анализа

Графикон 20 – Коришћење различитих термина за мигранте у медијима Републици Србији и у Мађарској од 2016. до 2019. године – Компаративна анализа

На Графикону 20 уочљива је доминанција термина „мигрант“ у свим посматраним медијима. Израз „мигрант“ је коришћен у највећем броју на информативном порталу *Панона* (у 108 медијских производа) и на порталу *Курира*. Други најчешћи израз – ако узмемо у обзир све медије – је „избеглица“, који је у највећем броју коришћен на посталу *Индекс* (у 35 медијских производа) и на порталу *РТВ*-а (у 27 медијских производа). Израз „имигрант“ се често користи на порталу *Панона* (у 55 случајева) и то често наизменично са изразом „мигрант“, односно као синоним. Такође, „имигрант“ се користи у медијима у Мађарској (на *Ориго* порталу у 26 медијских производа, на *Индексу* у 30 случајева), што указује на повезаност медија на мађарском језику.

Како смо из нашег корпуса могли закључити, у српским медијима израз „мигрант“ се користи како у негативном тако у и позитивном или у неутралном контексту. Док се „мигрант“ користи у различитим контекстима, термини „избеглица“ и „азилант“, иако се користе релативно ретко, означавају особу која је жртва, немоћна, коме је потребна помоћ. Израз „имигрант“ се не користи у контексту миграција са Блиског истока, из Северне Африке и

Азије, само када се преводи мађарски израз „bevándorló” односно када одређена вест, информација потиче из те земље.

С друге стране, израз „мигрант“ је у Мађарској попримила толико негативне конотације да је постала погрдна реч, која се користи и у другом контексту за особу о којој не мислимо добро, која је прљава, нецивилизована. Уз изразе „мигрант“ и „имигрант“ у трећини случајева је везан придев „илегални“, а често се користи израз „илегални прелазак границе“ и „особе које илегално прелазе границу“. Мигранте у мађарским медијима такође називају погрдним именима уз коришћење разних фраза и метафора, а то су изрази који указују на криминал повезан са имигрантима. У медијима у Републици Србији се не користе овакве сложенице или фразе везано за мигранте.

Регионални медији углавном „преузимају“ трендове националних медија што се тиче коришћења разних изрза за мигранте. *Панон* преузима израз „имигрант“ из државних медија у Мађарској који се не користи у медијима у Републици Србији. *РТВ* је веома сличан *РТС*-у у коришћењу разних изрза. На сајту *Панона* уочљив је релативно умерени тон у односу на националне медије у Мађарској. На *РТВ*-у у још већој мери доминира хуманитарни оквир него на *РТС*-у, националном јавном сервису.

Према нашем корпусу, у Републици Србији су политичари, представници власти и овлашћених државних органа били најактивнији актери у медијском дискурсу у почетку кризе, али касније су њихову улогу преузели полиција и гранична полиција, што указује на јачање наратива који се везују за безбедносна питања. У Мађарској политичари су све време главни актери догађаја који су везани за миграције и мигранте, нарочито у време предизборних кампања 2018. и 2019. године. Друга најзаступљенија категорија су и у Мађарској органи реда и мира односно полиција и војска. Мигранти су јако ретко актери у обе земље, у Мађарској једино у преузетим међународним извештајима и вестима, али и у тим текстовима су третирани као криминалци, убице, реметиоци јавног реда и мира. Војвођански портали по питању актера су веома слични националним порталима. Оба посматрана војвођанска медија

објављују највише текстова са главним актерима политичарима. Ипак, у њиховим извештајима има више локалних политичара. На другом месту су, и у војвођанским медијима, органи реда и мира када се ради о теми миграције, а мигранти су ретко актери. *РТВ* више пажње посвећује невладиним организацијама, а *Панон* често преноси мишљење грађана на локалу (у Суботици, Кањижи, Хоргошу итд.). То су најчешће незадовољни или револтирани грађани који се жале због великог присуства миграната у њиховом насељу или због нанетих штета.

У Мађарској већи део медијског простора посвећеног миграцији и мигрантима заузима тема безбедности. У ову категорију се убрајају криминалне радње, безбедност на граничним прелазима и потенцијалне опасности и ризици које миграција носи са собом. Безбедност укључује и питање тероризма, тј. претпоставку да међу мигрантима има и терориста. Према реторици Владе Мађарске, а и према медијским порукама, није само тероризам повезан са мигрантима већ је и Европска унија повезана са тероризмом. С друге стране, у медијским наративима о мигрантима у Републици Србији миграције се релативно ретко доводе у директну везу са тероризмом. У Мађарској се извештава о страху „обичних грађана,“ затим ту је и страх од разних болести и зараза које мигранти носе са собом, а присутан је и страх за безбедност жена. Сличне безбедносне претње се јављају и у медијском дискурсу у Србији. То су криминалне радње које се везују за мигранте, убиства и међусобни обрачуни о којима се редовно извештава, а у вези са тим у таблоидима нису ретки сензационалистички наслови и садржаји. Безбедност у ширем смислу (безбедност државних граница, безбедност на улицама, безбедносна политика) тема је којој је посвећено највише пажње у оба војвођанска медија, затим следи питање криминала везано за мигранте, а тероризам је само маргинално присутан као тема у војвођанском медијском дискурсу. Интересантно је да се *Панон* у више од три четвртине свог извештавања (77,5%) бавио безбедносним питањима везаним за мигранте.

У Републици Србији у односу на остале теме, тема могуће економске и социјалне нестабилности као последице миграција је у мањој мери присутна у односу на земље

дестинације, с обзиром да се – иако је било најаве – мигранти нису настанили на дуже време на овим просторима, нити су тражили посао, а највећи део њих је у кратком временском року напустио земљу. Иако су се неки мигранти запослили овде, то је било представљено у позитивном тону у свим медијима. У поређењу с овим, у медијском дискурсу о мигрантима у Мађарској је социјална и економска сигурност релативно честа тема коју потенцирају представници власти, иако ни Мађарска није „земља дестинације“ за мигранте. У исти наратив о социјалној и економској несигурности коју миграције носе са собом уклапа се и добит који „невладине организације и Шорошеви плаћеници“ остварују профитирајући на миграцији. Према том наративу на мигрантској кризи не зарађују само невладине организације и Шорош, већ цела Европа, само је Мађарска на губитку, јер она „брани“ спољне границе Европске уније, а за то не добије ништа. Социјални или економски аспект миграције није у фокусу пажње војвођанских медија. Ипак, регионални медији редовно извештавају о изјавама политичара о тој тематици на националном нивоу из Мађарске и Републике Србије. Напори Европске уније да промовише своју миграциону политику имали су одјека и у медијима у Војводини, али у знатно мањој мери него што је то случај са националним медијима. На локалном нивоу поједине политичке странке покушавале су да дођу до додатних политичких поена користећи наратив социјалне и економске сигурности везане за мигранте, и о томе се извештавало на регионалном нивоу, на националном не.

Има релативно мало текстова на анализираним информативним порталима у Војводини, у којима је тема различитост културе или вероисповести миграната. Свакако много мање него у националним медијима. Та чињеница можда указује на утицај традиције суживота различитих култура, језика и вероисповести у овој покрајини.

Одбрана Мађарске се у медијском дискурсу у тој држави поистовећује са одбраном хришћанских вредности и заштитом хришћанске културе. Ови наративи су присутни у текстовима који говоре о томе како имигранти падају на курсевима интеграције у Немачкој, или како председница Британског студентског савеза, иначе мигранткиња из Сомалије, захтева

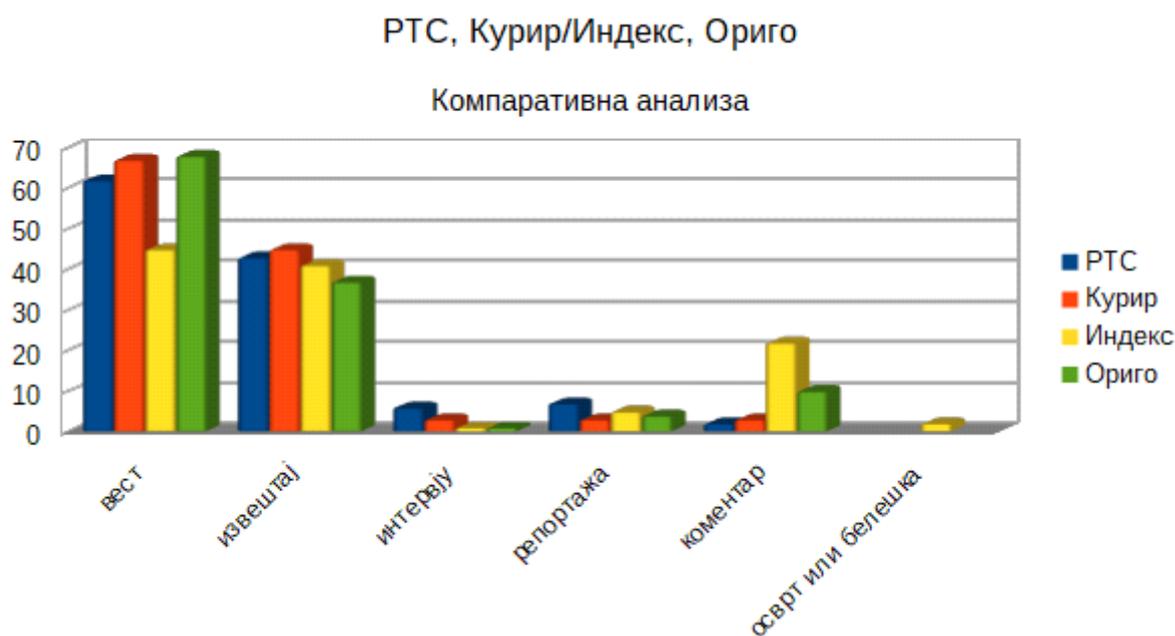
да ислам преузме власт, све до описивања „реалности“ на Западу, укључујући „мигрантске гетое“ и „но-го зоне“. Тиме се у ствари понижава једна друга култура, јер према извештавању појединих медија, припадници те културе су прљави, немају представу ни о најосновнијим хигијенским захтевима цивилизованог света, што доприноси стварању негативних стереотипа о мигрантима. Негативан став иде све до подсмеха, исмевања људи који су инфериорни на Европљане у културном и сваком другом погледу. Горе поменути тон подсмеха јавља се и у медијском дискурсу у Републици Србији, а мигранти се као „демографска претња“ означају у текстовима у којима се пише и о разним теоријама завере.

Текстови у мађарском медијском дискурсу су у већини случајева негативно интонирани, што посебно важи за провладине медије. Позитиван тон готово да не постоји у медијском дискурсу када је реч о мигрантима. Ако посматрамо промене у току четири године анализе, нема великих разлика у тону. У Републици Србији, са друге стране, хуманитарни медијски оквир присутан је у медијском дискурсу од самог почетка кризе и наставља се и у каснијем периоду. Ипак, добар део текстова комуницира негативним тоном, јер је однос субјекта према објекту често негативан. У анализираним медијским продукцима доминира неутралан став новинара. Медијским дискурсом у Војводини, са аспекта новинарског приступа, доминира неутралан тон, иако је став субјекта према објекту у већем броју случајева негативан него позитиван. Ипак, највише позитивних тонова и новинарског приступа обележено је у извештавању *РТВ*-а. Иако се *Панон* не истиче у ширењу позитивних прича о мигрантима, ипак преноси званични став Владе који је у суштини позитиван. Може се рећи да је *РТВ* позитивнији од националног јавног сервиса *РТС*-а, а *Панон* такође позитивнији у односу на мађарску државну медијску установу и на портал *Ориго*.

Што се тиче наслова у медијском дискурсу у Мађарској, тренд који је уочљив на први поглед је израженије присуство сензационалистичких наслова у провладиним медијима. На почетку четворогодишњег периода који обухвата наше истраживање, тон извештавања је нешто умеренији (2016. и 2017. године), самим тим има више информативних наслова.

Међутим касније, 2018. и 2019. године расте број сензационалистичких наслова. У Републици Србији сензационалистички наслови доминирају у таблоидним, а информативни у „озбиљним” медијима. У погледу сензационалистичких наслова нисмо уочили значајније промене везане за временски период као у случају Мађарске.

У Војводини у медијском извештавању о мигрантима доминирају информативни и неутрални наслови. Скоро да нема сензационалистичких најав драматичних догађаја, што делом може да буде објашњено чињеницом да се ради о покрајинском јавном сервису (*РТВ*) и о регионалној медијској кући (*Панон*) која има претензије да постане јавни сервис војвођанских Мађара.

Графикон 21 – Компаративна анализа националних медија са аспекта жанрова у извештавању о мигрантској кризи од 2016. до 2019. године.

У медијском дискурсу о мигрантима и имиграцији у Мађарској и у Републици Србији доминирају кратки жанрови. Вести чине 50,6%, извештаји 34,6% укупног корпуса медијских производа националних медија у Мађарској и Републици Србији од 2016. до 2019. године. Изузев *Индекса*, који је 18,3% свог корпуса посветио интерпретативном жанру

коментара, у осталим медијима су публицистички жанрови занемарљиви у односу на фактографске. Интервјуи су такође веома ретки (2,3%), с тим да се у вестима и извештајима користе исечци из интервјуа који су објавили други медији. Ова појава је најчешћа у случају националног портала *Ориго*. Тај портал редовно извештава о ставовима политичара и аналитичара, чија разматрања се уклапају у званичну политику Владе Мађарске о миграцијама, али се никад не преузме интервју у целини, већ се напише вест о томе или евентуално користи се краћи цитат из разговора који одговара датом извештају или вести. То сведочи о ставу медија да се ситуација са миграцијама не анализира и не објашњава претерано. Сем површног приступа, треба издвојити и селективност, коју смо малопре напоменули, наиме, у провладиним медијима у Мађарској само одређени политичари, аналитичари и јавне личности могу изнети своје ставове о мигрантској кризи, а сва мишљења која се разликују од званичне политике Владе (тј. *Фидеса*) се стигматизују као непријатељска и злонамерна. Тиме се уједно елиминишу политички противници и неистомишљеници. У Републици Србији се у посматраном периоду миграције нису користиле у унутрашњо-политичке сврхе, односно, за елиминисање неистомишљеника политичких противника.

У већини примера из нашег корпуса уз текст се прилаже фотографија, илустрација или богатија опрема (видео материјали) у обе државе. На фотографијама које су приложене уз текст, мигранти се углавном виде у већим групама и сликани су издалека, не издвајају се појединци, слабо или се уопште не виде лица миграната (то се односи и на медије у Србији и у Мађарској). Док у Мађарској жена и деце има само на фотографијама које су преузете од страних агенција и које се тичу вести из иностранства, у Републици Србији има фотографија о женама и деци (на пример посета код лекара). На фотографијама на порталима у Мађарској такође је врло често представљена ограда, жичана ограда на граници.

У односу на националне медије, у регионалним медијима је много већи акценат на релацији Мађарске и Републике Србије односно, како се решавају неки оперативни задаци на граници између две земље, те које су изјаве политичара везана за актуелна дешавања у

Војводини (са акцентом на пограничне области). Питање криминала, ситних крађа и жалби локалних грађана у много већој мери је присутно у војвођанским, регионалним медијима него у националним.

6.5.1. Европска унија и земље кроз које пролази Балканска рута

Према политици коју заступа већина држава чланица Европске уније, „механизам солидарности“ треба да распоређује мигранте по Европи. Ипак политике појединих земаља се разликују. Међу земљама које се противе систему квота је и Мађарска, али и неке друге чланице које су у већој мери погођене мигрантском кризом од осталих земаља чланица (Италија, Грчка) или земље бившег Источног блока (Пољска, Чешка, Словачка). Главни заговорници механизма солидарности су Француска и Немачка.

Република Србија и кораци актуелне владе су добили позитивне оцене од Европске уније у погледу мигрантске кризе, а сарадња са Немачком се посебно истиче на овом плану. Све „успехе“ у управљању кризном ситуацијом су медији испратили и углавном хвалили без критике или полемике. Пример за речи хвале на јавном сервису је извештај под насловом „Искуства Србије – модел за земље у којима бораве мигранти“ (РТС, 28.07.2019.). У тексту је нагласак на здравству, односно, како у Србији успешно збрињавају мигранте, а нарочито децу.

Деца избеглице се све чеšће разболевају

PTC

VESTI

KORONAVIRUS

MOJA ŠKOLA

SPORT

MAGAZIN

TELEVIZIJA

RADIO

EMISIJE

RTS

POVEZANE VESTI

Migranti се искркали на грчко острво Samos, шестогодишњи деčак мртв

Грчка поручује да ће депортовати мигранте, скланја их са острва

Крјумчар миграната из Србије покушао да побегне мађарској граничној патроли

Потера на ауто-путу у Грчкој –

Грчки здравствени радници су изјавили да засад нема знакова избјанја инфекција ширих размера међу око 14.000 избеглица које живе у шаторима на граници са Македонијом, али су позвали све избеглице да се преместе у смештакне капацитете које је војска направила недалеко од границе.

Деца избеглице на киши

Избеглице које се налазе у пограничном месту Idomeni су смештакне у малим шаторима на пољима око границе.

Слика бр. 26 – Деца избеглице на киши (PTC, 10.03.2016.)

С друге стране, како затварање Балканске руте није зауставило кризу, а пропуштање миграната је у суседне земље онемогућено, и Србија је подигла глас у циљу да допире до Европске уније са својим проблемима који су почели видно да се нагомилавају због враћања миграната са границе Мађарске, а касније Хрватске у Републику Србију („Вулин: Европа се понаша као да је мигрантској кризи већ крај“ – *Панон*, 07.07.2016.). Србија позива ЕУ да решењу проблема мигрантске кризе приступи заједничким снагама свих држава чланица („Стефановић: Чланице ЕУ треба да се носе заједнички са мигрантском кризом“ – *Панон*, 04.07.2017.)

PTC VESTI KORONAVIRUS MOJA ŠKOLA SPORT MAGAZIN TELEVIZIJA RADIO EMISIJE RTS Ostalo

Migranti nezainteresovani za "novu rutu"

Nova migrantska ruta, o kojoj su pisali nemački mediji, mogla bi da zaobiđe Srbiju. Zemlje na mogućem novom pravcu, poput Albanije, već su ojačale granice, dok u Bosni i Hercegovini kažu da nema naznaka da će uskoro i ta zemlja biti tranzit za izbeglice.

POVEZANE VESTI

- Protest građana Banje Koviljače zbog imigranata
- Stefanović: Niko neće u Srbiji naseljavati stotine hiljada migranata
- Stefanović: Srbija neće biti usko grlo za migrante

Rampa u Makedoniji mogla bi da promeni migrantski put. Nemački mediji procenjuju da bi migranti iz Grčke mogli da krenu ka Albaniji, da bi potom kroz Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Sloveniju stigli do cilja, odnosno Austrije, Švedske ili Nemačke.

Centar Kanjiže pun migranata, lokalna vlast traži više policajaca

Oko 150 migranata izmešteno iz Šida

Zabrinjava ilegalno "guranje" migranata u Srbiju

Raste broj migranata, jutros 25 pokušalo da uđe u Mađarsku

Dolazak zime dodatno ugrožava migrante

O čemu maštaju migranti zaustavljeni na putu ka Zapadu

Na li je realan

Слика бр. 27 – „Мигранти незаинтересовани за ‘нову руту’“ (PTC, 03.03.2016.)

Мађарску је већина чланица Европске уније осудила због подизања ограде и због нехуманог приступа према мигрантима, о чему сведоче многе политичке изјаве али и позиви међународних хуманитарних организација који опомињу Мађарску („АИ критикује Мађарску због миграната“ (PTB, 07.07.2016.). У овом извештају преноси се став међународне хуманитарне организације Амнести Интернешнел (АИ) због „криминализовања миграната“ од стране мађарских власти. Европска комисија такође осуђује пропаганду против Џорџа Шороша и невладиних организација, називајући тврдње премијера Мађарске Виктора Орбана смешним („Европска комисија: Смешна Орбанова тврдња о Шорошу и мигрантима“ – *Индекс*, 17.07.2017.). Мађарска не престаје да критикује Европску унију због „неодговарајућег става“ у управљању мигрантском кризом, а критике на рачун Брисела не изостају ни због – према тврдњама Владе Мађарске – недобијања материјалне подршке за чување граница Европске уније („Европска унија ни цента није дала за одбрану Мађарске границе” – *Ориго*, 26.07.2019.).

Међутим, како смо раније напоменули, није Мађарска једина држава која се не слаже или се повремено противи мерама, препорукама и одлукама Брисела. Хрватска се побунила,

када је опоменута због нехуманог третмана миграната од стране полиције, на шта је реаговала председница Колинда Грабар Китаровић („Китаровић: Нећу допустити блаћење хрватских полицајаца“ – *PTC*, 17.07.2019.).

Европски суд је својим одлукама неретко изазивао револт у земљама чланицама, а судских процеса везаних за миграције има и дан данас, што указује на постојање неусаглашених ставова земаља чланица и на некохерентност одлука Брисела и појединих држава чланица („Европски Суд: да се одбије молба Мађарске у парници о квотама“ – *Индекс*, 26.07.2017. или „Европски суд: Легитимно враћање азиланата у Хрватску“ – *PTC*, 26.07.2017.).

Током 2019. године долази до заокрета политике ЕУ у управљању миграцијама, када се отворено признаје да „Западнобалканска рута није затворена“ и на конференцији за медије у седишту Европске комисије у Бриселу говори се о даљим „мигрантским притисцима“ и „угроженим границама“ (*PTC*, 14.03.2019.). Убрзо након поменутог признања, Брисел најављује појачање заштите граница (*Индекс*, 28.03.2019.). Иако Мађарска и даље води свој атнимиграцијски рат у Бриселу („Виктор Орбан: Напали су нас промиграциони политичари“ – *Панон*, 08.03.2019.), многи тврде да у ствари „између Брисела и Будимпеште цвета љубав“ (*PTC*, 01.03.2019.), јер је Европска унија поколебана у својој дотадашњој имигрантској политици.

У посматраном периоду редовно се извештавало о новчаним средствима које је Брисел определио за земље чланице, уколико прихвате одговарајући број миграната у складу са договореним квотама, о чему сведоче и следећи наслови из нашег корпуса: „ЕУ нуди Хрватској 6000 евра по прихваћеном мигранту, Загреб одбија“ (*PTC*, 26.07.2018.). Извештај о истом договору на порталу Индекса, два дана пре објављивања информације на *PTC*-у: „ЕУ би платила 6000 евра по мигранту државама чланицама“ (*Индекс*, 24.07.2018.). Према писању бројних медија „Грци и Италијани су добијали милионе евра за решавање мигрантске кризе од њеног самог почетка“ (*Ориго*, 29.07.2016.), а премијер Грчке Алексис Ципрас позива на солидарност са избеглицама (*РТВ*, 06.03.2016.). У Италији је миграција постала средство

политичке борбе. Док је Матео Салвини био министар унутрашњих послова, Рим је покушавао да смањи миграције, а италијански парламент је прихватио законе о миграцији и безбедности, који се строже односе према азилантима, пожурују репатријацију, а министар унутрашњих послова из безбедносних разлога и са циљем очувања јавног реда и мира, може да забрани улазак или пристанак бродова у италијанске луке ако сматра да помажу илегалним мигрантима да уђу на територију Италије. Након промена у Влади, премијер Ђузепе Конти избацује Салвинија и најављује промене у миграцијској политици.

Аустрија такође све гласније заговара строгу контролу граница и позива чланице ЕУ да делују кохерентније у складу са заједнички утврђеним принципима по питању миграције („Керн тражи од ЕУ завођење реда: Унија треба да именује одговорно лице за миграције!“ – *Курир*, 12.07.2017.) Турска је у више наврата најављивала како ће да суспендује споразум са ЕУ о примању миграната (*Панон*, 25.07.2019.) и нови мигрантски талас је кренуо ка Европи 2019. године.

Европска унија није успела да дефинише јединствену миграцијску политику или заједничку стратегију за управљање миграцијама са Блиског истока, из Северне Африке и Азије. Дакле, не постоји механизам који би почивао на консензусу, што се препознаје и у медијском дискурсу. Неслагање међу државама не доприноси решавању питања која се везују за миграцију ка Европи која упркос свим напорима није заустављена.

6.5.2. Однос између Републике Србије и Мађарске са аспекта миграције и контроле граница

Однос између Републике Србије и Мађарске са аспекта миграције је амбивалентан, јер с једне стране, није било отвореног конфликта или неразумевања између Београда и Будимпеште, с друге стране, позиција и став Србије и Мађарске се у много чему разликују што се тиче миграција, управљања мигрантском кризом и третирања миграната на својој територији. Србија је неколико пута оптужила Мађарску за кршење права миграната (*Индекс*, 07.07.2016.). Било је полемика и по питању граничне контроле и прихвата азиланата

(избеглица, миграната) што се одразило и на медијски дискурс у Мађарској („Мађарска држава је с правом вратила Пакистанца у Србију“ – *Индекс*, 17.03.2016.) и у Републици Србији („Балканском рутом прошло 102.000 људи од почетка године“ – *РТС*, 21.07.2016.). У поменутом извештају Ненад Иванишевић, државни секретар у Министарству за социјалну политику је рекао да је „велики проблем то што они не знају по којим критеријима Мађарска некеме одобрава азил након боравка у кампу на граници, а некеме не.“ Изјава државног секретара, као и тврдње Мађарске да с правом враћа људе у Републику Србију који по њиховим критеријима немају право на азил у њиховој земљи, говори о међусобном неразумевању у одређеним моментима мигрантске кризе и у периоду након тога.

PTC

VESTI

KORONAVIRUS

MOJA ŠKOLA

SPORT

MAGAZIN

TELEVIZIJA

RADIO

EMISIJE

RTS

Mađarska, pojačana kontrola na granici sa Srbijom

Mađarska od ponoći primenjuje pojačanu i dubinsku kontrolu granica ka Srbiji i Hrvatskoj koja treba da spreči da ilegalni migranti ostanu u toj zemlji. Za 2. oktobar zakazano održavanje referenduma o obaveznim kvotama za razmeštanje migranata u zemljama EU.

REGION

U rudniku Breza poginuo rudar, četvorica povređena

Haos kod bolnice u Skoplju, dve osobe ranjene

Đukanović prihvatio Krivokapićev poziv na sastanak

Parlament Mađarske je 13. juna doneo izmene zakona o pograničnom pojasu, gde će se primenjivati procedure za primanje i izdavanje zahteva za azil.

Слика бр. 28 – Мађарска, појачана контрола на граници са Србијом (PTC, 06.07.2016.)

У репортажи о ситуацији са мигрантима у Келебији у Мађарској и у Келебији у Републици Србији се констатује да је становништво Келебије у Мађарској мирније, јер на сваког појединца имају једног наоружаног војника (*Панон*, 09.03.2017.). У тексту су главни актери председник месне заједнице Келебије у Мађарској и Келебије у Републици Србији, као и локални становници. Становници Келебије на српској страни се не осећају сигурно, јер се не контролише кретање миграната на територији тог пограничног насеља, као што је учињено на Мађарској страни. Ту долази до разлаза између мишљења људи који су директно искусили последице мигрантске кризе и званичне државне политике према миграцијама. Слична је

ситуација у Кањижи, где су се становници обрадовали жичаној огради, јер је она „отерала“ мигранте који су за време кулминације кризе пристизали у ту пограничну општину.¹⁷

С друге стране, претерана примена силе изазива негодовање и осуду Европске уније и хуманитарних организација („Према мисији УН у Србији, Мађарска крши међународно право на граници“ – *Ориго*, 08.07.2016.). То доприноси наративу о „нама“ који помажемо и „осталима“ који су нехумани према мигрантима (Јевтовић–Бајић–Павловић, 2019). То је наратив који се понавља од почетка мигрантске кризе у целом посматраном периоду, иако се не каже увек експлицитно.

17 На основу интервјуа са саговорником из Кањиже (шифра: Г12).

7. ИНТЕРВЈУИ

7.1. Теоријски и методолошки оквир

У овом поглављу анализирамо како медијске поруке делују на људе и како је могуће да исте поруке на различите групе људи делују различито. Које су то прилике које утичу на исход овог процеса (Philo, 1993: 234). Постоји мноштво медијских порука које би могле да утичу на масе и да их мобилишу. То могу бити поруке које носе са собом неку врсту претње или нешто што ће значајно утицати на животе људи.

Ако пођемо од претпоставке Стјуарта Хола коју смо цитирали раније, како су језик и наши концепти о реалном свету испреплетени, логично је да ће медијске поруке утицати на начин како разумемо односе у свету око нас односно шта сматрамо легитимним, нужним или могућим, које ћемо економске мере и политичке одлуке сматрати рационалним или неминовним. Према многим истраживачима медија, тако и члановима Глазговске школе, медији као четврта сила кључни су за обезбеђивање легитимитета и добијање подршке различитих друштвених група. Цитирајући и коментаришући речи Рајта Милса и његовог рада о масмедијима у Америци, Џон Елриџ тврди да у ауторитарним режимима примена силе може бити експлицитна, док су масмедији просто само средство пропаганде (Elridge, 1993: 15).

Елементи културне и друштвене позадине, као и елементи искуства, историје, убеђења, приступ информацијама, сви ти фактори утичу на начин како ће појединац вредновати – прихватити или одбити – садржаје медијских порука. У појединим околностима медији могу утицати на јавно мњење. Које су то околности? Према Грегу Филоу одговоре на то питање треба тражити у објашњењу, како су различите поруке прихваћене и протумачене од стране публике. Он тврди да су медији део процеса културне репродукције и медијске поруке садрже много више од обичне информације или мишљења. Поруке су уграђене у политичке и културне претпоставке о томе шта је нормално и прихваћено у друштву. Културне шеме такође укључују инструкције о прихватљивом понашању у датом друштву (Philo, 1993: 232). Групе лобиста, интересне групе и политичка елита могу да утичу на медије са циљем да

креирају одређена убеђења код људи о одређеној теми, на тај начин манипулишући масе (Philo-Wesley, 1999).

Ипак, деси се и то, да људи не схвате одређени садржај, јер нису укључени у доминатни или изабрани код, што се може објаснити селективном перцепцијом. Иако постоје индивидуална тумачења одређеног текста, селективна перцепција ипак не може бити до краја селективна како то тврде плуралисти, јер у тексту постоје шеме/структуре које нас воде до одређених „кластера“, због чега Стјуарт Хол позива на критику теорије о селективној перцепцији (Hall, 1980: 125).

С друге стране, перцепцију медијских порука изузетно је тешко анализирати, поготово у данашњим условима фрагментоване публике. Јако је тешко направити разлику између јавног и личног интереса и идентификовати групе у друштву. Интернетом је успостављена мрежа помоћу које су створени услови за све мању друштвену активност. На тај начин однос између поверења према друштву, грађанског и политичког активизма пољуљан је, а допринос медија у том процесу треба поново истражити (Couldry, Livingstone and Markham, 2007: 14).

У такозваним „новим демократијама” процеси страначког и медијског система су остали у блиској вези, а политичке странке и покрети настављају да се ослањају на медије и то не само да би комуницирали са својим потенцијалним гласачима или члановима већ да их „закључе у идеолошке просторе у којима нема места за другачије ставове или чињенице“ (Tworecki–Semetko, 2012: 20).

Грег Филоу сматра да медијске поруке могу да ојачају или ослабе актуелне процесе и трендове у друштву, у зависности од кредибилитета медија у датом друштву. Плурализам, конфликти између различитих слојева друштва, кредибилитет политичара или пак животни стандард или неке друге ствари, могу утицати на процес примања, интерпретације и прихватања/одбијања медијских порука (Philo, 1993: 232).

Грег Филоу, Ема Брајент и Полин Доналд у књизи *Лоше вести за избеглице* (Bad

News for Refugees) анализирали су медијско извештавање о избеглицама и азилантима у Уједињеном Краљевству, о утицају медијских порука на јавно мњење и на свакодневницу различитих заједница у Британији (Philo–Briant–Donald, 2013). Истраживање је укључивало анализу садржаја медијских порука квалитативним и квантитативним методама, интервјуе у фокус групама са мигрантима, а такође су интервјуисали 36 тражиоца азила, избеглица, људе који су били у непосредном контакту са избеглицама (хуманитарни радници) и са седам новинара. У овој књизи аутори су закључили да у управљању оваквим ситуацијама каква је мигрантска криза, регулисање медија може да помогне, али проблеми који овом приликом настају у друштву имају много дубље корене, јер постоји комплексна интеракција између медијског извештавања, владиних мера и јавних исказа. Медијско извештавање може да истиче и стимулише потенцијалне тензије и страх стигматизацијом избеглица и азиланата. Овакви поступци омогућавају негативне мере Владе као и изношење негативних ставова у јавности које ће учинити те мере легитимним (Philo–Briant–Donald, 2013: 169).

У овом делу истраживања трагали смо за одговорима, да ли и на који начин позитивни и негативни стереотипи, страх или мржња допиру до људи из медијских порука о мигрантској кризи и мигрантима (избеглицама, азилантима). Сви наши саговорници живе у Војводини, северној покрајини Републике Србије, надомак или у релативној близини границе са Мађарском. У овом простору знатни део становништва прати медије на мађарском језику и у Републици Србији и у Мађарској. Наша хипотеза на почетку процеса интервјуисања била је да медији утичу на мишљење људи о мигрантима и миграцијама.

Становници Војводине су различите етничке групе: Срби чине већину, али има Словака, Рома, Мађара, Румуна, Хрвата, итд. Постоје медији на мањинским језицима, тако и на мађарском. Мађари у Војводини такође прате медије из Републике Мађарске. Фокус наше пажње је у интервјуима било усмерен на то, које медије прате наши саговорници, односно да ли прате медије из Мађарске, и на крају, да ли постоји разлика у размишљању људи о мигрантима, између оних који прате, и оних који не прате медије из Мађарске. Такође смо

обратили пажњу на саговорнике у том смислу да ли су имали директног контакта са избеглицама (мигрантима) или су сва њихова сазнања потичу из медија.

Међу нашим саговорницама 7 њих је српске, 1 хрватске, а 10 мађарске националности. Међу особама мађарске националности троје не говоре српски језик, остали говоре и српски и мађарски. Интервјуисали смо 3 новинара и 2 хуманитарна радника. Приликом одабира саговорника водили смо рачуна о месту становања, јер они који живе у насељима где Мађари чине већину на локалу прате медије из Мађарске. Саговорници из Суботице, Сенте, Таванкута, Старе Моравице и Кањиже свакодневно прате медије на мађарском језику, док људи из Новог Сада, Темерина, Будисаве, Сомбора и Београда нису у прилици, или не говоре мађарски. Ипак, постоје изузеци, јер нпр. у Темерину има људи који не говоре српски, иако живе јужније од мађарске границе. Што се тиче старости, међу саговорницама су двоје пензионера, три студента, а остали саговорници, њих 13 су средовечни. По занимању има предузетника, сниматеља, професора, запослених у невладином сектору, омладинских радника, запослених у локалној администрацији, хотелијера и портпарола, као и новинара и хуманитарних радника.

Наши саговорници који говоре мађарски прате медије на мађарском језику (углавном државне медије у Мађарској и регионалне и локалне медије у Војводини). Ипак, има изузетака, наши саговорници мађарске националности који живе у Београду и Новом Саду не прате медије на мађарском. Наши саговорници српске и хрватске националности не прате медије на мађарском језику, али неколико њих прати стране интернет портале на енглеском и немачком језику. Двоје саговорника редовно прате медије у Хрватској.

На основу анализе медијског дискурса у Републици Србији и у Мађарској, с обзиром на идентификоване теме и наративе који се везују за мигрантску кризу и мигранте, а које смо детаљно анализирали у претходним поглављима, урадили смо тематску анализу индивидуалних интервјуа. Користили смо компаративни метод са циљем да утврдимо на који начин медијске поруке утичу на изјаве и мишљење наших саговорника. Наша истраживачка

питања су: Да ли је став саговорника мађарске националности негативан према мигрантима, с обзиром на главни медијски дискурс у Републици Мађарској? Да ли постоји разлика између ставова појединаца на основу тога да ли прате медије у Републици Србији или у Републици Мађарској?

Интервјуи су снимљени између 5. јануара 2019. и 15. маја 2020. године и у просеку трају 40–50 минута. Саговорнике сам кодирала на следећи начин: Г1,2,3,... су грађани, Н1, 2... су новинари, а Х1,2,... су хуманитарни радници. Полуструктуриране интервјуе спровели смо у складу са следећим питањима:

- 1) Молим Вас, представите се у неколико реченица и наведите чиме се бавите?
- 2) Шта људи у Вашој средини мисле о миграцији? Шта Ви мислите о томе?
- 3) Шта је Ваша прва асоцијација на изразе „избелица“ или „тражилац азила“? Шта мислите о терминима „економски мигрант“ и „илегални имигрант“?
- 4) Шта мислите како третирају мигранте у Републици Србији, а како у Мађарској?
- 5) Да ли мислите да треба контролисати миграције? Зашто? На који начин бисте Ви то решили?
- 6) Неки мисле да мигранти представљају претњу по нашу безбедност, да краду и слично. Шта Ви мислите о томе?
- 7) Да ли мислите да мигранти могу бити насилни?
- 8) Да ли сте били у директном контакту са мигрантом или видели мигранта? Да ли знате некога ко јесте? Која су искуства?
- 9) Напишите насловницу о избеглицама, азилантима, мигрантима, нешто што вам прво пада на памет.
- 10) Шта мислите о конкретним примерима извештаја, вести? (Причамо о конкретним примерима из нашег корпуса.)
- 11) Да ли мислите да су медији утицали на људе у Србији и Мађарској у смислу тога шта мисле о избеглицама/мигрантима? Ако јесу, на који начин?
- 12) Да ли је то утицало на људе у Вашем окружењу? А на Вас?

13) Да ли је утицало на заједницу у којој живите?

14) Да ли има нешто што знате о мигрантима, али никад нисте чули/видели/читали у медијима?

На основу анализе садржаја медијског дискурса у претходним поглављима, идентификовали смо главне теме и на основу истих конципирали тематску анализу индивидуалних интервјуа. Питање различитих термина за људе који мигрирају је прва тачка анализе садржаја, стога и прва тачка тематске анализе дубинских интервјуа. Које значење имају различити термини за мигранте за наше саговорнике? Друга тема је безбедност, стрепња и насиље, с обзиром да су ови појмови присутни у већини наратива медијског дискурса у обема земљама. Социјална и економска сигурност чине такође једну тематску целину у нашој анализи. Емпатија се углавном везује за такозвани хуманитарни оквир који готово да не постоји у медијима у Мађарској, али смо у току интервјуа открили да чак и узнемирујући или насилни садржаји могу изазвати емпатију код људи. Наслове смо анализирали посебно у претходним поглављима и у овом делу истраживања посвећујемо посебну пажњу овом делу текста, с обзиром да често наслови комуницирају срж приче и то је оно што остаје људима у сећању. На крају, занимало нас је и то да ли је било примера промене става под утицајем медија (и њиховог окружења) у односу на миграцију и мигранте.

7.2. Анализа

7.2.1. Термини и устаљене фразе за мигранте

Значење различитих израза за мигранте коришћених у медијима није се

искристалисало ни у перцепцији публике. У интервјуима смо могли да видимо да људи користе речи које чују у медијима и различито их тумаче. На пример, један од наших саговорника, старија жена која не говори српски језик (шифра Г1) и прати само медије на мађарском језику на локалном, регионалном и националном нивоу, прво каже да су сви мигранти азиланти, али одмах после коригује исказ и каже да су тражиоци азила међу мигрантима углавном они који имају породице, тј. путују заједно са својом децом.

Сви су они азиланти, али углавном су они који долазе са својим породицама, мислим да је то најважније за њих да долазе са својом децом. (Г1)

Други саговорник сматра да су економски мигранти исто што и гастарбајтери. Међу онима који прате медије из Мађарске двоје сматрају да су економски мигранти они који добијају новац да би емигрирали.

Најчешће коришћена реч је „мигрант“ у свим посматраним медијима. Та реч има јаку негативну конотацију за саговорнике мађарске националности, што није случај са интервјуисаним Србима. Ово указује на утицај веома негативних конотација које медији у Мађарској везују за овај израз.

Ако кажеш некоме „ти си мигрант“, мисли се да је нитков, који бежи од рата или је имао везе са криминалом, овај израз изазива негативне мисли код људи. То је лоша слика, јер и ми имамо мигранте, ми смо мигранти, можемо да постанемо мигранти ако одемо негде, а бићемо предмет осуде на сличан начин. (Г2)

Девојка из Новог Сада не говори мађарски језик и разуме негативну конотацију израза „мигрант“. Радила је као омладински радник у прихватном центру у Суботици.

За реч „мигрант“ се везује мноштво негативних ствари, као кад кажеш „Циганин“. Значи ако кажеш то, мислиш да је та особа вулгарна, глупа, необразована, терориста. На мојим идеолошким основама то нема никакво значење, мени то не значи ништа. За мене си избеглица и човек којем је потребна

одређена врста подршке и помоћи. Економске избеглице су врло често илегалне. Зашто је илегално желети за себе живот због лоше економске ситуације у твојој земљи? Када неко бежи из рата, већа је забринутост за сопствени живот. То не значи да особа која због других разлога бежи из своје земље у мањем проблему и да би требала другачије да се третира. У правном смислу то није тако и ја знам да се другачије третирају особе које долазе из Сирије и које долазе из Авганистана и на границама су их третирали као избеглице првог и другог реда. Стављали су их у засебне колоне у зависности од тога зашто и одакле су дошли. Оба термина (мигрант, имигрант) за мене имају негативну конотацију. Знаш шта су људи доживљавали због одређеног етикетирања. (Г8)

Новинар који ради за један од мађарских провладиних медија дао је тачну дефиницију као и инструкције које су они као новинари добили од својих уредника, што се тиче коришћења разних термина за мигранте.

Не ради се о исправности израза, већ медиј за који ја радим има одређену политику по питању коришћења прихватљивих термина, а то су само „мигрант“ или „илегални имигрант“. Не смеш да користиш реч „избеглица“, само претходна два синонима. Наравно да има друго значење. Већ се види и у медијима у Мађарској, шта користе провладини и шта опозициони медији. Или у регији шта се користи, то говори о ставу дате државе. Ако кажеш за некога да је избеглица, онда то је неко ко бежи од рата, трагајући за бољим животом, то је позитивни приступ према тим људима, онда ћеш да га жалиш, ако користиш те изразе. А мигрант, није случајно што користе овај термин, јер мигрант иде с једног места на други, то не значи ништа, исто тако би могао да кажеш за њега да је Хотентот, значи то је тотално дистанцирање, а термин „илегални имигрант“ носи негативну конотацију: илегални, значи не буди нимало симпатије, јер зашто на пример није дошао легално. (Н1)

Дакле, према исказу нашег саговорника, у провладиним медијима у Мађарској постоји неписани кодекс коришћења „дозвољених термина“ за мигранте. Они се могу назвати „мигрантом“ или „илегалним имигрантом“, други изрази се не смеју користити.

Један хуманитарни радник који је радио у више прихватних центара у Републици Србији је рекао да, иако је свестан негативне конотације речи „мигрант“, он не сматра да је израз сам по себи негативан, а по дефиницији има веома мало избеглица међу мигрантима.

Мислим да је израз „мигрант“ један неутрални термин који одговара по својој дефиницији. То је већ

друга ствар да у свакодневном говору „мигрант“ постала погрдна реч. С друге стране, ако су „избеглице“ они који беже од рата, таквих није било у великом броју.¹⁸ Ипак, релативно је и то шта сматрамо ратом... На пример у Авганистану постоје области у којима је рат, али земља као земља је проглашена безбедном... Све у свему, када користим „мигрант“, то је један свеобухватни термин, јер сам се сусрео са релативно мало избеглица. (X1)

У случају саговорника под шифром X1, прави се разлика између мигранта и избеглице и то на основу личног искуства хуманитарног рада у прихватним центрима у Републици Србији. По његовој тврдњи, он се сусрео са „релативно мало избеглица“. С друге стране, овај саговорник негира негативну конотацију термина „мигрант“, иако је свестан да је у мађарском језику тај израз попримио мноштво негативних конотација. Ипак, наш саговорник сматра да је то искључиво резултат негативне политике и званичне реторике Владе Мађарске.

Међу осталим саговорницима који својом професијом нису били везани за било који од аспеката миграција, било је свега неколико људи који су свесни тачног значења различитих израза. Њихово поимање „мигранта“ или „избеглице“ се оснива искључиво на ономе што су „чули и видели“ у медијима.

С друге стране, новинари (не сви: пример новинара у Мађарској) имали су прилике да бирају између различитих термина и то су често радили на основу својих личних искустава односно директних контаката са мигрантима. Новинар под шифром НЗ је извештавао о мигрантској кризи и на српском и на мађарском језику.

Када је извештавање на српском у питању, у 90% случајева ја сам користио „мигрант“. Да ли је тај термин адекватан, то је добро питање, с обзиром да најискреније заиста сматрам да нису они сви избеглице у том смислу, значи да су избегли са неког ратног подручја. Ја заиста искрено верујем да је било ту оних који су користећи ту комплетну ситуацију желели да на тај начин стигну некако до Европске уније и до тих земаља, западних земаља Европске уније. Сигурно је одговарајући термин и „избеглица“, али то би опет значило да су то људи који су бежали од нечег. Тако да то су та два израза. „Азиланти“, то нисам користио, јер је познато да је врло мали број људи у Србији предао захтев за азил. Значи како да их зовем азиланти, нису азиланти, јер нису тражили азил. (...) Али рецимо мађарски

18 Мисли се на период 2018–2019. године – прим. аутора

медији у Војводини, они су преузели терминологију која се користи у Мађарској. (..) Данас у Мађарској не може тај илегални имигрант слободно да хода окол, ван прихватног центра, јер га одмах хватају и враћају га назад. Код нас, они могу да шетају без проблема. Како може онда он да буде илегални имигрант? Зато по мени тај израз „илегални имигрант” некако не иде. (НЗ)

Новинар под шифром НЗ свесно бира термин „мигрант” или „избеглица” с обзиром да мигранти у Републици Србији имају слободу кретања на територији целе државе, самим тим се не могу назвати „илегалним”, што је случај у Мађарској. „Азилант” се такође веома ретко користи, јер је у Србији мали број миграната затражио азил.

7.2.2. Безбедност, насиље и страх

„Масе људи”, „река људи”, „најезда миграната”, „тероризам”, „насиље” – то су све речи које су присутне у насловима и текстовима медијских производа. Овакви изрази аутоматски буде страх у људима. Лична искуства могу да смање или јачају страх код људи, али страх је у сваком случају присутан. Ипак, неки од наших саговорника сматрају да су приче о насиљу миграната претеране.

Не мислим да би могли да буду насилни, мислим да имају један циљ, а то је да побегну од рата и иду у земље које сматрају безбеднима, а то је Западна Европа. Мислим да је страх од њих који се константно потпирује ирационалан и у великој мери инструментализован из неког разлога, а базира се на нереалним и имагинарним стварима. Мислим да је било случајева насиља, али колико ја знам, то је било насиље између њих самих, у оним камповима. Највероватније због лоших услова тамо или ко зна због чега. (Г4)

Било је медијских извештаја о крађама и инцидентима у Шиду, у Сомбору, у Суботици, у Кањижи и Хоргошу. То су насеља близу мађарске или хрватске границе. Такође се извештавало о упадима миграната у напуштене куће и салаше у пограничној области. Један од наших саговорника је сниматељ који је снимао извештаје близу мађарске границе о мигрантима. Испричао нам је своја искуства која су била и позитивна и негативна.

Неки од њих су били агресивни, хтели су да нас нападну, да нас спрече да их снимамо, али било је и оних који су хтели да нам испричају своје приче. (Г10)

Како је овај сниматељ испричао, само неколико миграната било је агресивно, остали су били пријатељски настројени и они су са „лепо испричали“ са њима. Ипак, касније кад смо анализирали медијске извештаје, приликом читања вести о девојкама које су нападнуте од стране миграната у Немачкој, он је рекао: „ако пустиш животиње са ланца, они ће напасти“, иако је претходно био скептичан да ли су се напади заиста десили и да ли су представљени у реалном светлу.

Саговорник Г7 се информише из медија на мађарском језику на регионалном (Панон) и националном нивоу (М1 – информативни канал државног медијског органа у Мађарској). Млада девојка, студент, није сигурна да ли би избеглице било коме нанеле штету, али се она плаши, јер је чула да су мигранти „зли“. Како је рекла, то је чула од других људи у насељу где живи.

Крали су, правили неред. (...) Чула сам у вестима, али чујем то и од других. (...) Они то исто знају из вести. (смеје се) (...) Читала сам о томе и на интернету, не знам да ли је истина. Видела сам их (мигранте) на железничкој станици... Нису ме дирали, али би могли неког другог. (Г7)

Ова млада девојка је такође испричала да је миграција не занима и нема неки изричит став о мигрантима, али на конкретно питање да ли мисли да би могли да буду насилни, она је одговорила да су зли и раде лоше ствари.

Средовечна жена која живи у Новом Саду мађарског је порекла, али не прати медије на мађарском језику. Она сматра да су приче о нападнутим женама (нпр. у Београду) претеране.

Такви напади се дешавају свуда. Постоје разлике у култури и можемо рећи да ће се мушкарци који нису навикли да виде полуголе жене у Београду осећати изазваним. Ако постоји разлика у култури и ми треба да водимо рачуна о начину на који комуницирамо. Али лично сматрам да су напади на нивоу

статистичке грешке. (...) Сматрам да у малом броју сигурно има лопова и лоших људи, као у било којој групацији. Не сматрам да су избеглице колективно претња. (Г6)

Ове две саговорнице имају потпуно различит став према мигрантима: прва прати само медије на мађарском језику и видела је мигранте на железничкој станици, а друга – иако има мађарско порекло – не прати медије на мађарском, и није била у контакту са мигрантима.

Девојка из Новог Сада која је радила у прихватном центру у Суботици као волонтер испричала је да су њени родитељи били забринути јер су „чули у вестима да је било напада у Суботици“.

Десило се да ме је мама звала кад сам била у Суботици и рекла да је прочитала негде да је мигрант напао некога. Увек сам јој говорила да не генерализује ствари. Почела сам да причам својима о избеглицама које сам упознала, јер сам знала да ћу на тај начин да их приближим људима и они ће постати хуманији. (Г8)

Многи саговорници су истакли разлику у начину свог размишљања и мишљења осталих људи у њиховом окружењу.

Неки чланови моје породице имају другачије мишљење. Мој отац гледа мађарску телевизију и он на пример одобрава политику Орбана. Често расправљамо о томе. Вероватно су медији утицали и на мене, али ја већ одавно пратим само оне медије који представљају исте вредности као и ја. (Г6)

Један студент из Суботице рекао је да су његови пријатељи имали негативно искуство са мигрантима који су им нанели материјалне штете у воћњацима. Он лично не воли код њих што „иду у великим групама“, „демолирају све“ и „остављају неред за собом“.

Моји блиски пријатељи имају негативан став према њима, јер имају негативна искуства, мигранти су им нанели пуно штете у воћњацима. Ја им помажем ако ме питају за правац, али не волим кад се мотају околу у великим групама и демолирају ствари. У почетку кризе су Суботичани мислили лоше о њима, али откако постоји прихватни центар и они не узнемирују локално становништво, ствари су се побољшале. Ипак, остављали су неред и смеће за собом, рушили споменике на гробовима по гробљу,

значи, људи не мисле добро о њима. Имам пријатеља коме су нанели огромну материјалну штету у воћњаку. (Г2)

С друге стране, саговорник из Новог Сада сматра да свако има право да украде храну ако је гладан и то је одговорност државе ако дозволи да људи остану гладни на њеној територији. На овај начин крађа може да буде оправдана, ако неко има позитиван став према избеглицама.

Сматрам да када је човек гладан, он има право да украде нешто и поједе. Не мислим да људи треба да краду, али човек не може без хране. То су биолошке потребе. Чисто преживљавање, а тада се човек често понаша онако како не би требао да се понаша. Ја ту видим оправдање. Не видим да су они напали неке банке, или да су крали скупе аутомобиле. Свака држава је социјална држава и треба да води рачуна о својим грађанима да нико не буде гладан. (Г5)

Када је реч о негативном личном искуству – чак иако нисмо ми сами у питању него неко нама близак – наш позитиван став је пољуљан и вероватно позитивне медијске поруке саме по себи неће бити довољне да се наш став промени на боље.

Што се тиче једне друге димензије безбедности, а то је питање контроле граница и имиграције уопште, ниједан саговорник није рекао да нема потребе за контролом миграције. Ипак, било је великих разлика у томе, шта људи мисле на који начин би то питање требало решити.

Наставница из Новог Сада је била веома либерална што се тиче контроле граница и о слободи кретања. Мисли да је смешно што се може чути у вестима да мигранти представљају опасност за наш национални идентитет.

Миграције су одувек постојале и оне су сасвим природна ствар. Сад као хоће да сачувају национални идентитет, мислим да је то смешно. Треба да постоји слобода кретања. Знам људе из Западне Европе који су дошли да живе у Србији. Лепо им је овде, одговара им. Сви морамо да пратимо наш животни пут, да стичемо нова искуства. То је миграција. (Г5)

Саговорник из Темерина који прати медије на српском језику, али и међународну штампу, сматра да је недопустиво да људи прелазе државне границе без икакве контроле, да иду пешке кроз Европу и да носе са собом и „заразе и ко зна какве болести и ко зна шта још“.

Ми сад имамо ситуацију да све те људе који долазе из Пакистана, Авганистана, Сирије пропуштамо без икакве контроле, осим неких малих пунктова, медицинских где их прегледају и пуштају да иду даље. Како да вам кажем, они иду пешке. Значи, ми смо сведоци да Европа пушта људе да преко целог континента иду пешке. Или да се контролишу спољне границе Европе... или да се скроз затворе и пушта само онолико људи колико се сматра да се може примити у развијене државе. (Г11)

Новинар који живи близу Новог Сада и прати медије на мађарском и на српском језику сматра да је Мађарска са правом подигла ограду на граници, јер је то био једини начин да се заустави маса људи која је неконтролисано прелазила границу. Овај саговорник је упоредио њихову ситуацију са ситуацијом кад ми чекамо код лекара: нико не воли да чека, али сви ми морамо да чекамо свој ред и на сличан начин – ма колико желели – нико не може илегално да пређе границу.

Нисам сигуран да нису били у праву кад су направили ту ограду... Хтели су да контролишу ствари. Ево капије, ту можеш ући, на може преко ограде. Ако се неке не свиђа, жао нам је. Не могу да верујем да, ако неко путује месецима, не може да сачека још који дан. Мислим, контролишу их на граници, треба да прођу кроз процедуру, и ми морамо, где год да кренемо, а ми смо Европљани, не са другог континента. (...) То ја као кад одеш код лекара. Ако имаш заказано, чекаш да дођеш на ред и то је то. (Г9)

Саговорник који је четири године био запослен у различитим хуманитарним центрима такође сматра да је велика неодговорност пуштати људе без контроле, јер има између осталог и пуно криминалаца међу њима.

Цела мигрантска криза је огромна грешка. Било је веома неодговорно решити то питање на овај начин, јер полиција не може ништа са њима, јер немају папире. Он (мигрант) је нико и ништа ако нема барем картицу Комесаријата (која се добије у прихватним центрима). Против његове воље ни амбулантна

кола не могу да их транспортују, само у случају да су се регистровали у неким од прихватних центара. Стварно постоји мрежа криминалаца међу њима. Има младих момака који долазе са циљем да се баве проституцијом у Холандији. Из Марока има многих који су побегли из затвора, а у првом таласу су се представили као Сиријци. Мислим да је све ово хуманитарни злочин. Лично мрзим Виктора Орбана и његову владу, али ако хоћу да будем искрен, има велике истине у њиховим мерама против миграције. (X2)

Овај саговорник прати медије и на српском и на мађарском језику, али његово лично искуство је толико снажно да медији тешко могу да утичу на његово мишљење о мигрантској кризи. Иако не одобрава политику Владе Мађарске, сматра да ни приступ Републике Србије – иако по његовом мишљењу тешко да може бити другачији у овом тренутку – није онакав какав би требало да буде.

Наш саговорник под шифром Г11 сматра да се и илегални прелазак границе може сматрати насилним актом, али у даљем одговору на наше питање да ли мисли да су мигранти насилни, њихово насиље изједначава са насиљем које је свуда присутно у нашем друштву, које се тиче свих нас, дакле, то није насиље које карактерише само мигранте.

Ту можемо да причамо о две врсте агресивности. Једна је агресивност преласка границе на илегалан начин. Наравно, ту има свакаког света, као што има и међу нама. Насиље је део живота, силовање, пљачка, крађа, туча, то постоји у нашем свакодневном животу, самим тим и међу људима који долазе, међу њима има оних који су насилни, били су насилни и у својој држави. Не насилни у ситуацији у којој су, већ по њиховој природи они су насилни. Значи имате већ такве људе који су тукли и злостављали своје жене код куће. То што је он избеглица, не значи да ће он то да промени. Па имате људе који су криминогени. Такве људе имате и у Србији, у Мађарској, у Немачкој, криминалне групе које ваљају дрогу, баве се шверцом цигарета, проституцијом. Такве групе исто и са избеглицама долазе. Затим ту су групе које се баве припремом неких сукоба у Европи, изазивањем нереда. (Г11)

На крају одговора насиље добије чак две нове димензије: једна је да криминогене структуре долазе заједно са избеглицама, а друга да се ту поједине групе баве „припремом сукоба у Европи и изазивањем нереда.“ Наш саговорник под шифром Г11 према својој изјави не прати медије у Мађарској нити медије на мађарском језику у Републици Србији (не разуме

мађарски). У његовом исказу се јављају елементи који су присутни у негативној медијској кампањи у Мађарској, а нису карактеристични за медијске наративе у Републици Србији. С друге стране, такви елементи се спорадично јављају и у медијском дискурсу у Србији, делом преношењем вести из иностранства, делом у извештајима о криминалним радњама које се везују за мигранте, што смо утврдили у претходном поглављу анализом садржаја.

Грађанин из Кањиже под шифром Г13 страх повезује са здравственим недоумицама које миграције носе са собом, али спомиње и „остале опасности“ које не дефинише у даљем одговору. То говори о ирационалном страху који се генерише мноштвом непознатих околности које су везане за цео процес миграције.

Прихватам идеје неких људи за које тврде да су мало десно оријентисани, у неким стварима делим мишљење либерала, делим нека размишљања људи који су уплашени, јер ни сам нисам свестан са чиме се суочавамо, јер има ту разноразних сумњи. (...) Најобичнија ствар је да, када увозимо робу из Мађарске, саламу из Сегедина, Пик саламу... боље да не кажем на царини да смо ставили једну саламу у кола, јер онда пролазимо кроз фитосанитарне и којекакве инспекције... Ови људи који долазе и против којих стварно немам ништа, пролазе без – или ми не знамо – икакве врсте контрола. То је у 21. веку када имамо једну велику ерупцију болести, корона вируса, једноставно неприхватљиво и недопустиво, а да не причам о осталим опасностима. (Г13)

Саговорник из Таванкута, такође насеља близу Мађарске границе рекао је да – иако је било страха од миграната који су пролазили кроз село – он „није прерастао у неку врсту кампање против њих.“ Тиме је свесно или несвесно указао на чињеницу да се обично манипулише страхом од придошлица, уједно алудирајући да је у Суботици већ сасвим другачија ситуација, јер се у том граду више осети то што се дешавало на националном нивоу.

У селу не могу рећи да су биле неке нарочите реакције што се тиче избеглица. Било је чак случајева да су спорадично помагали уколико би видели да се нека група налази тамо. Али минимална помоћ, у смислу куповања неких ствари у продавници, тог типа. За неке веће подухвате не знам, вероватно их није ни било. Што се тиче Суботице, мислим да је неко опште мишљење на нивоу онога што се дешавало и на националном нивоу, нека врста страха. Поготово ако се они налазе у групама, поготово ако су у питању мушкарци, онда се ствара та клима у којој се говори да су они опасни, да су склони

насиљу и слично. (...) Ја могу рећи да се код нас није десила ниједна крађа, никакво насиље. А пуно њих је пролазило кроз село. Додуше, задржавали су се врло кратко, јер је у питању погранично насеље. У највећем броју јесу били млади мушкарци, ређе сам виђао жене. Неки мештани јесу изражавали страх од тога, али тај страх није прерастао у неку врсту кампање против њих. (Г4)

Мартонош је месна заједница непосредно поред државне границе са Мађарском. Ту су се мештани више пута жалили код надлежних органа, говорећи да се не осећају сигурно због великог броја миграната. Наш саговорник под шифром Г15 је из овог села. Поред тога што је и сам потврдио како се мештани плаше миграната, открио је и једну другу димензију безбедности, тј. безбедности самих миграната и навео пример како и они могу бити нападнути на њиховом путу.

Овако, нису агресивни, али било је већ случајева да сам морао брзо да возим даље, јер су летеле каменице. Пре неки дан у овој улици долазим ја колима и неће да се склоне са пута. Ја сам се вратио у рикверц и почео да свирам. Тад су се склонили и ударили ми кола. Значи, има међу њима и агресивних. Десило се да су ножем напали Циганина. Скоро да су му до ушију пресекли лице. Добро, тај је урадио то у самоодбрани, јер је наш Циганин покушао да га опљачка. Занимљиво је да су се после овог инцидента наши Роми држали даље од миграната. (Г15)

Иако је у овом конкретном случају мигрант био жртва напада, његова улога у овом исказу није улога жртве. Саговорник је прво навео да је мигрант осакатио „нашег Циганина“ и само је накнадно додао да је то урадио у самоодбрани.

Мештанин Кањиже је једно време учествовао у цивилној патроли коју је организовала сама општина да би се грађани осећали сигурнијим за време мигрантске кризе. Саговорник Г14 је изнео конкретне детаље у односу на „Шорошевске организације“ које сматра одговорним за организовање миграција. Убеђен је да су масовне миграције део глобалног плана насељавања миграната у Европу и да је „главни кривац“ за то Џорџ Шорош, који је и представљен на тај начин у медијима у Мађарској.

Могу да пребројим на прсте две руке колико породица сам ту видела: само једну. Они су били ту два месеца, ту су живели у малој шуми. Један мушкарац, његова жена и њена сестра, њеног мужа су ваљда убили негде у Сирији, нећу да нагађам где, и њихово двоје деце. Они су изнова покушавали да добију азил у Мађарској и на крају су успели. Кад смо пролазили у патроли, сваки пут смо дали деци нешто, слаткише, значи они су стварно били избеглице. Част оваквим изузецима, али мушкарци од 18-35-40 година, пуни снаге и живота... С једне стране, не могу да верујем да немају породицу, а друго, они не долазе да би затражили азил, јер беже од рата, већ долазе јер им је неко платио пут... Иста организација која их финансира и ту мислим на Џорџа Шороша, ја смем то да изговорим, имају они своје људе. (Г14)

На сличан начин размишља и један наш други саговорник, али он не прати медија у Мађарској и не именује „главне кривце“, само препоставља да су миграције организоване.

Мислим да ту има јако пуно људи који су послати. Не знам зашто, вероватно има везе са неком геополитиком, али сам убеђен да се иза тога нешто крије. Јер да крене два милиона људи, тога још није било. (Г11)

Саговорник Г15 такође разлаже у детаље ову тему и наводи пример ратних избеглица из 90-их из Босне и Херцеговине. Према његовом мишљењу, то су биле праве избеглице, а мигранти нису. Становник Мартоноша окривљује државне органе да не раде свој посао, чиме угрожавају безбедност својих грађана у пограничним насељима.

То је нешто што је организовано. Јер има оних који причају да су већ две године на путу. Па од чега живи ако не ради? Колико новца он носи са собом? Знамо да су људи долазили из Босне само са мало хране и одећом коју су имали на себи, а не са гомилу ствари и новца што би могли да троше годинама... Мештани овде окривљују државне власти, Србију, јер не раде свој посао, људи се не осећају сигурно. Полицајци им (мигрантима) не могу ништа. (Г15)

Становници пограничних насеља се не осећају сигурно и гледају на мигранте као на потенцијалну претњу, сматрају да могу бити насилни, иако је било веома мали број инцидената, и они лично нису искусили ниједну врсту насилног понашања према њима од стране миграната. Изгледа да сâмо присуство великог броја непознатих људи (странаца) буди осећај угрожености, а медијске поруке само јачају страх, проналазе и именују „кривце“ за

велики број људи непознатог порекла који носе са собом „разне (неодређене) опасности.“

7.2.3. Социјална и економска сигурност

Старија госпођа која прати само медије на мађарском језику (јер не говори српски) је рекла да јој је жао миграната, али ако треба да бира, она бира Виктора Орбана, јер он води рачуна о мађарској деци и породицама и то је важније од помоћи избеглицама. Она сматра да смо угрожени у економском и социјалном смислу, јер дајемо новац овим људима.

Данас већ има телевизије свуда на свету, па и тамо доле,¹⁹ иако су они сиромашнији, имају мобилне телефоне, имају кока-колу, иако немају шта да једу, имају ове ствари. Тако они виде шта ми имамо овде и помисле, па то је добро и ако они дођу овде, добиће паре, јер државе ће ту да им дају новац, уколико дођу као имигранти. Онда неко од њихове родбине им пише на моблином и каже: добио сам то и то, неку социјалну помоћ и, како су они тамо веома сиромашни – они мисле да је то пуно новца. Онда они помисле како ће ту имати бољи живот. (Г1)

Овај наш саговорник мисли да су миграције у блиској вези са Џорџом Шорошем, јер је то видела на телевизији. Не зна како, али је сигурна да та веза постоји. Такође верује да новац који избеглице плате криминалцима за кријумчарење људи, некако заврши у Шорошевом џепу.

Шорош има свакакве везе са овим. Он је невероватно богат и хоће још више. Кад се људи толико обогате, изгубе здрав разум, укус и поштовање према другима. Он хоће још, још и још. То је једино што га занима. Новац. Није га брига да ли ће породице плаћати да би дошле до Европе и не само Европе, до Канаде, јер су и друге државе уплетене у ово, Шпанија, Италија, сви. Није важно ни то да се људи удаве у мору, целе породице, они не маре за то. Једина важна ствар за њих је да они добију свој профит. (Г1)

Претња да ће Џорџ Шорош као невероватно богат човек уништити Европу и све нације које живе у њој није непосредна опасност за егзистенцију обичних грађана. Није исто

¹⁹ Мисли се на Блиски Исток и Африку – прим. аутора

као кад се каже да ће „мигранти да нам одузму посао“. Ипак, неко ко је толико богат, може да уради шта год хоће, он је наш непријатељ, шаље нам мигранте који ће нам на крају одузети посао.

Страх од материјалне и социјалне несигурности због доласка миграната је присутан у исказима наших саговорника, иако тај наратив није изражен у Републици Србији у посматраном периоду. Наиме, наш саговорник под шифром Г11 не разуме мађарски и не прати медије на мађарском језику, а прати међународну штампу на енглеском језику.

Они су дошли ту да раде, да траже посао, они узимају ресурсе од домаћег становништва. Питање је да ли има ресурса довољно за све. Па се поставља питање да ли је то праведна распоређеност. Да ли свака држава треба да прими одређени број миграната да не би та држава дошла у проблем? (Г11)

Друга страна приче је ко је колико новца добио за мигранте, а ту се првенствено мисли на државе. Та претпоставка постоји и у Републици Србији и људи то доживљавају као претњу за њихову егзистенцију.

Све у свему, та хистерија са избеглицама која се стишала у међувремену је била усмерена на гласине да Србија троши огромна материјална средства за мигранте. Мислим да то није истина, они су давали финансијска средства која су добили од ЕУ. Мислим да је та слика тотално неистинита. (Г4)

Добијање материјалних средстава за „сваку избеглицу“ се спомињало у медијима у Мађарској и у Републици Србији. Неки од наших саговорника мисле да се тај новац подели у структурама власти и да политика искориштава мигранте за своје циљеве. С друге стране, новац од Европске уније углавном добијају чланице и то у складу са бројем прихваћених избеглица. У медијским наративима у Мађарској се истиче да материјалну подршку Европске уније увек добију друге државе чланице, док је Мађарска остављена на цедилу и мора сама да покрије трошкове оградe која по њиховој реторици штити целу Европу од миграната.

7.2.4. Емпатија

Саговорник из Београда је сниматељ који је снимао у више наврата мигранте, између осталог и хуманитарне акције. Он тврди да су људи у Србији толерантнији према мигрантима од осталих народа у региону, јер су деведесетих прошли кроз сличну кризу, када је много Срба требао да напусти своје домове и да се досели у Србију или да емигрира у друге земље, углавном у развијене државе Западне Европе. Он је такође избеглица из Пуле и морао је да се пресели у Београд за време рата.

Мислим да је политика Србије у овом смислу исправна, ми немамо некоректно понашање према тим људима, вероватно зато што у Србији има доста људи који су дошли на сличан начин из других република бивше Југославије, и ови људи знају како се осећају мигранти. (...) Нико није толико луд да пређе на хиљаде километара, да остави своју домовину и крене на један такав опасан пут, да прелази море у чамцу са малом децом, нико то не ради само да би отишао из своје земље. (Г3)

Позитиван став може да се пренесе и унутар породице, о чему сведочи прича из једне основне школе у Новом Саду.

Причала сам о овоме (о мигрантима) са мојим ученицима. Дошли су код мене да ме питају шта избеглице раде код нас. Онда је у једном тренутку једна девојчица рекла дечаку који је имао неки негативан коментар о избеглицама да су и њени родитељи дошли ту као избеглице и да су се ужасно осећали, осећали су се као странци много година и није лепо од њега да говори на тај начин о њима, јер су избеглице изгубиле све што су имале. (Г5)

У Новом Саду мигранти баш и нису виђени, сем на аутобуској или железничкој станици, тако да сва сазнања људи о мигрантима потичу из медија. Отуда и негативни коментари, а њихова лична искуства (или искуства њихових родитеља, родбине) су им помогла да сагледају ствари из сасвим другог угла.

Старија жена мађарске националности из Темерина такође жали мигранте, али сматра да би требало да раде, јер овако „само живе живот у празно“.

То је веома тужно, не кривим их. Видела сам на телевизији како су тамо разнели куће и стамбене зграде када су бомбардовали. Лако је убедити ове људе да ће им негде другде бити боље. Не могу да се сетим како их зову, али мислим да су „ајкуле”, то су ти људи који им узимају новац и онда их оставе да се удаве у мору, целе породице, страшно. Прошле године, када сам ишла да видим сина и његову породицу у Мађарску, видела сам како су изградили ограду и људе који су остали на овој страни, били су у веома лошем стању. А видела сам их и на аутобуској станици, тако су млади и леви, али требало би да раде, овако само живе живот у празно. Не кривим их.“ (Г1)

Ова старија жена меша оно што је видела на телевизији и оно што је видела у стварности. У једној реченици прича о свом личном искуству, у другој већ о томе шта је гледала на телевизији. Њена изјава је веома контрадикторна. Каже једно, онда каже нешто сасвим супротно. И она сама је веома конфузна када говори о овој теми, што на крају и признаје. Ипак, осети се како су њена индиректна искуства (са телевизије) јача од стварних искуства из реалног света.

Већина наших саговорника сматра да су мигранти у Мађарској лошије третирани него у Републици Србији. То тврде на основу тога „што су чули“ од других људи из њихове средине или што су „прочитали, чули или видели“ у медијима.

Чини ми се да су у Мађарској третирани на лошији начин него у Србији. Мада не мислим да су у Србији нешто посебно добро третирани. Мислим да у Србији није изражена толика клима мржње као што је то случај у Мађарској. Бар не видим на неком националном нивоу од стране структуре власти да они покушавају да их прикажу као насилнике и томе слично. Можда бих ситуацију у Србији сврстао у мало бољу него у Мађарској. Не значајно, али ипак бољу. (Г4)

Наш саговорник под шифром Г4 мисли да је однос према мигрантима гори у Мађарској, с друге стране није задовољан ситуацијом у Републици Србији. Његов став према мигрантима је позитиван, али саговорници који немају толико изражено позитивно мишљење о мигрантима, изразили су незадовољство највише због недовољне контроле граница као и кретања миграната унутар земље на целој територији Републике Србије.

7.2.5. Наслови

Када смо питали саговорнике да ли могу да се сете неких наслова који су чули у медијима, а да су били о мигрантима, релативно мало саговорника је могао да реконструише један цео наслов. Углавном су се сетили неке претње, нечег негативног. Најчешће реконструисани или делимично реконструисани наслови су „Реке миграната“ или „Нови талас миграната“ или су могли да се сете само да су мигранти у неком негативном контексту.

Већина саговорника није помислила на неку позитивну слику када су покушали да склопе наслов о мигрантима. Велика маса миграната је оно што им је остало у сећању, иако они сами (сем новинара) никад нису видели толико миграната на једном месту. Један саговорник из Кањиже (Г13) сетио се последњег наслова који је прочитао, а радило се о нападу миграната на момке у Суботици.

Задњи хедлајн ми је био о нападу на неке момке у Суботици. То је страшно јер сам и ја отац двоје деце и не оправдавам никакво насиље. Али као неко коме није нападнуто дете, размишљам овако: то се десило испред клизалишта, а 20 метара од клизалишта је највећа могућа концентрација полиције у Суботици. Тако да мислим да је био само сплет околности. Ради се о индивидуалним догађајима, ништа организовано. (Г13)

То значи да саговорник свесно прихвата одређену информацију као отац двоје деце, а опет свесно одбија као неко ко покушава бити неутралан. Која страна преовлађује у његовим мислима? Колико је важан лични и локални аспект вести потврђује и изјава нашег другог саговорника, средовечне жене из Кањиже (Г12) која каже да се она највише сећа негативно интонираних наслова о самој Кањижи на Телевизији Панон, примера ради „Мештани Кањиже поново страхују од миграната“, „Људи не смеју на улице“ и слично. Она тврди „да се зна“ зашто Телевизија Панон извештава на овакав начин и да је начин извештавања исти као у Републици Мађарској (Телевизија Панон иначе редовно извештава о мигрантима за информативни канал М1 државне медијске установе у Мађарској).

Саговорница која је радила са мигрантима као волонтер једина се прво сетила

позитивно интонираног хедлајна на РТС-у.

Остао ми је у сећању мали Пикасо из кампа у Крњачи. То је дечак који је врло талентован за цртање и мислим да је био на РТС-у и његова потодица је добила азил. Мислим да је државни врх ту уплео прсте. Он сад иде у српску школу и говори српски и ваљда планирају да остану. То за мене опет има неку врсту негативне конотације: ниси довољно добар да останеш негде, ако ниси Пикасо. Остале ствари које ми падају на памет су терористички напади који се увек повезују за избеглицама, иако је установљено да су неке од тих информација биле лажне, а некад су нападачи били људи који живе годинама или чак деценијама на Западу. Била је једном вест да се у Београду група миграната – „мигрант” је једна лепа реч – потукла између себе, изболи се ножевима, један је умро. Или обијање кућа у Суботици где униште читав ентеријер и запале ватру насред собе. (Г8)

Према горе описаном цитату из интервјуа, на један позитивно интониран наслов иду барем четири негативна. Ни ова саговорница која има крајње позитиван став према мигрантима није могла да издвоји само позитивну слику, иако одбија да прихвати све остале наслове као истините, али их се сећа, што сведочи о томе како овакви наслови делују на човекову психу. Таквих наслова се сетимо из психоаналитичких разлога: то су манифестације наших сопствених стрепњи. Према Ван Дејковој когнитивној теорији, приликом обраде информација о оваквим дешавањима, наш мозак симулира ове ситуације и проналази решења за ове конфликте. Након решења конфликта, читалац потврђује сопствени систем вредности.

7.2.6. Промена става према мигрантима

Наш саговорник из Таванкута, близу границе мађарске границе испричао нам је да су људи у том селу у почетку помагали мигрантима, али временом се њихов став променио. Он сматра да је то утицај телевизије и друштвених медија. По његовом мишљењу исто важи и за људе који прате вести на мађарском и српском језику и за оне који их прате на српском и хрватском.

Мислим да су медији утицали на људе и Суботица је изложена тој врсти пропаганде, јер многи људи прате само медије из Мађарске. (...) Знам људе који су поделили вести са разних портала, а пре нису

имали неки посебан став о миграцији или су мислили да ови људи беже од рата, али временом су променили мишљење и помислили да би ови људи могли да учине неко зло Европи. За неке људе који су променили мишљење знам за сигурно да не користе друштвене мреже, тако да се њихово мишљење променило на основу вести о терористичким нападима и слично. Они су некако повезали та два појма, умислили да иду један са другим. Генерализовали су ствари и почели су да гледају на избеглице као на претњу. Мислим на људе који прате медије из Србије и Хрватске. (Г4)

Према нашој саговорници из Кањиже, не ради се само о утицају медија, већ о претходним уверењима људи који – уместо промене – само потврђују и даље јачају своја уверења, гледајући и читајући оне вести које су у складу са тим уверењима.

Људи овде гледају и прате медије у Мађарској, и у суштини то су људи који су присталице Фидеса. Комуникација Фидеса је та која им одговара, са њом се поистовећују, јер то одговара њиховом систему вредности, тако да гледају М1. Али није то због тога што М1 утиче на њих да мисле на тај начин, него постоје основне чињенице, а то је да се ради о Мађарима, о Мађарима који су присталице Фидеса. Лакше је прихватити нешто што наликује теби, него нешто што је сасвим другачије, мислим да нисмо спремни да прихватимо нешто сасвим другачије. На пример не би могла да ме убедиш да одем међу њих да им делим топли чај. (Г12)

Према процени ове саговорнице, нису само медији утицали на људе у Кањижи и по њеном мишљењу у већини случајева промена става није могућа, барем када се ради о промени полазећи од негативног ка позитивним ставовима грађана. Они се држе свог негативног става и трагаће за таквим порукама које ће тај став додатно ојачати, што поново потврђује когнитивну теорију. Ту треба узети у обзир и огромно лично искуство са мигрантима које су становници Кањиже имали за време кризе. Иако није било ниједног пријављеног инцидента или насиља (сем крађе у воћњацима и нереда који су остављали за собом), грађани у Кањижи „негују“ негативан став према мигрантима.

Према тврдњи нашег саговорника из Темерина, у Србији се позитиван став према мигрантима мењао и постао негативнији и то захваљујући медијима. Хуманитарни наративи су временом ослабили у медијима и „данас већ можеш да чујеш и видиш свакакве ствари“, каже овај наш саговорник који прати медије и на српском и на мађарском језику.

У почетку кризе, када је Србија добијала све те добре оцене у Европи за свој хумани приступ, људи су били отворени према мигрантима. Сада, када има свакаквих ствари у медијима, на све стране се говори о тој теми, људи су почели да се противе миграцији. То је већ друго питање да ли је неко спреман да призна то или не. (Г9)

Саговорник који је извештавао о мигрантима за медије у Републици Мађарској такође сматра да је дошло до промене става грађана, не само у Мађарској већ и у Србији, а промене нису на боље.

Мислим да је било утицаја медија, поготово у Мађарској. Влада је то урадила на веома ефикасан начин: билбордима, преко државне телевизије, стално се о томе причало и то је утицало у великој мери на људе. У Србији су у Београду и северно од Београда људи схватили – не одмах него временом – негативне ефекте масовне миграције. У Јужној Србији то није толико опипљиво, јер нису тамо остајали, само су прошли кроз тај део земље. По мени мишљење људи се променило, сви мисле „само нека оду одавде, свеједно шта је са њима само да не буду ту”. Чак се ни не размишља на који начин, да ли да затворимо границе, само да не буду овде. (Н1)

Новинар је указао на трендове које је он запазио у току свог рада на терену и у разговору са људима на тему миграција, а трендови се не крећу у позитивном смеру што се тиче става према мигрантима.

Очигледно је да и код нас новинара има аутоцензуре. Лично нисам имала таква искуства да су ми рекли да нешто не напишем или да некога не питам, да не обрадим неку тему, да не обратим пажњу на нешто и то не само везано за мигранте, али знам да је било колега од којих су тражили да напишу веће бројеве (миграната), да представе ситуацију опаснијом од реалног стања. (Н1)

На основу свих интервјуа, закључили смо да младе не занима питање миграције и немају неко одређено мишљење, став по том питању. Нису познавали значења и дефиниције одређених израза везаних за мигранте или нису умели да кажу свој став о томе како се Србија или Мађарска опходила према мигрантима и теми миграције. Ипак, једна саговорница из

генерације младих „едуковала“ је остале у својој средини. Троје младих људи дали су потпуно различите ставове о миграцији, што нас је довело до закључка да ова тема не сме и не може да се анализира само са аспекта установљења разлика у ставовима различитих генерација. Друштвена активност и навике у праћењу различитих медија утицали су на начин како млађе генерације размишљају о мигрантима.

Наша хипотеза, да медији утичу на мишљење људи о мигрантима и миграцијама је – према изјавама саговорника – потврђена. Такође, потврдили смо да је став саговорника мађарске националности, односно оних, који прате медије на мађарском углавном негативан према мигрантима, с обзиром на главни медијски дискурс у Мађарској. На основу исказа из укупно 18 дубинских интервјуа постоји разлика између ставова појединаца на основу тога да ли прате медије у Републици Србији или у Мађарској. Иако негативан став постоји међу саговорницима који прате искључиво медије у Србији, а не прате медије на мађарском језику, више од половине ових саговорника има углавном позитиван став према мигрантима, док међу оним саговорницима који прате медије искључиво на мађарском језику или медије и на српском и на мађарском језику, није било никога ко има позитиван став према мигрантима.

8. ЗАКЉУЧАК

Миграције су саставни део модерног начина живота и света у ком живимо, савремено друштво се не може замислити без слободе миграција. То може да буде слободна воља појединца, али може да се деси и због присилних околности. Миграцијски притисак на Европу годинама уназад представља изазов за основну конструкцију либералне демократије. Заштита мањинског мишљења, признавање људских права могу да дођу у конфликт са демократском вољом политичких заједница. Дакле, тензије су већ присутне у политичком систему, а поједини догађаји, па и њихово представљање од стране медија могу у великој мери и за веома кратко време да промене јавно мњење у било ком правцу.

Све строже граничне контроле, социјална давања за избеглице, убрзање процедуре за захтев за азил, увођење нових интеграцијских политика са строжим очекивањима и условима за имигранте – то су све мере које поједине владе предузимају да би се прилагодили константном миграционом притиску. Проблем интеграције и давања за избеглице могу довести до заоштравања конфликта везаних за преференције у расподели социјалних давања

и помоћи од државе.

Од 2013. године миграције све чешће и у све више земаља предњаче међу најважнијим темама у медијском извештавању у Европи, чак пре економских. Циљ нашег истраживања био је да се установи на који начин су медији у Републици Србији и у Мађарској извештавали о мигрантској кризи, да ли је постојао доминантан модел извештавања и да ли је то утицало на мишљење људи о мигрантима и миграцијама на овим просторима.

На основу анализе медијског дискурса у Републици Србији и у Мађарској на Балканској рути након затварања исте, дисертација је имала за циљ да упореди званичну државну политику и друштвено-политичку ситуацију у две земље кроз анализу медијског извештавања о мигрантима и миграцијама. Анализа се односила на дискурзивне трендове у медијима (анализа садржаја, статистичка анализа), на компаративну анализу садржаја финалних медијских производа и то са фокусом на специфичне теме, на основу корпуса (од укупно 720 финалних медијских производа) који је погодан да се дубинском анализом дискурса открије скривени садржај медијских порука.

Наша прва хипотеза да је у Републици Србији после мигрантске кризе слабије интересовање медија (а и јавности) за мигранте, док се у Мађарској наставља активна негативна кампања против миграната се испоставила тачном, што је потврђено квантитативним и квалитативним методама у току анализе медијског дискурса. Велике разлике у броју финалних медијских порука у Мађарској с једне, и у Републици Србији с друге стране говоре о великим разликама у погледу медијског интересовања за питање миграције и миграната. У Мађарској је у изборним годинама 2018. и 2019. према броју финалних медијских производа у оба посматрана медија (*Индекс* и *Ориго*) постојало огромно медијско интересовање за миграције. То интересовање је у ствари било усмерено на политику, само што је у том периоду највећи део званичне Владине реторике био усмерен на мигранте и негативне последице миграције, како за Мађарску, тако и за целу Европу. Медији у Мађарској извештавали су о предизборној политичкој кампањи, али што се тиче теме они су у ствари

извештавали о „мигрантској кризи“ која је била представљена као један од главних душтвених, економских и социјалних проблема у Мађарској. Велики део кампање владајуће странке се фокусирао управо на миграције. За време кампање за изборе у Европски парламент, антимиграциона политика Будимпеште је проширена тезом да је Брисел такође део великог „Шорошевог плана“ и да политика Европске уније према мигрантима не само што је неефикасна, против интереса народа Европе, већ је и тенденциозна и под утицајем Џорџа Шороша, који има за циљ да уништи Европу и европске вредности. Такође морамо напоменути да и смо на основу анализе секундарне литературе у Мађарској и у Републици Србији могли извести закључак да у Србији мигранти нису добили ни близу толико медијске пажње нити негативних конотација као у Мађарској.

Према нашој другој хипотези, за мигранте се у великој већини случајева везују негативне особине и инциденти приликом медијског извештавања у обе земље, без обзира на различите званичне државне политике према миграцијама. Ова хипотеза се такође показала као тачна, јер иако је у Републици Србији било позитивних тонова у извештавању о мигрантима, у већини анализираних медијских производа је ипак доминирао негативан тон. Такође, неутралност је карактеристична за став новинара, док је већина финалних медијских производа интонирана негативно у обе земље. Дупли негативни став (односно негативан став новинара и негативан став субјекта према објекту у финалном медијском производу) је много чешћа појава у Мађарској (исто се односи и на медије на мађарском језику у Војводини). Текстови у мађарском медијском дискурсу су у већини случајева негативно интонирани, што посебно важи за провладине медије. Позитиван тон готово да не постоји у медијском дискурсу када је реч о мигрантима. Ако посматрамо промене у току четири године анализе, нема великих разлика у тону. У Републици Србији, са друге стране, хуманитарни медијски оквир присутан је у медијском дискурсу од самог почетка кризе и наставља се и у каснијем периоду, што доприноси већем присуству позитивног тона у извештавању.

Трећа хипотеза је само делимично потврђена. Наиме, према нашој претпоставци, у

медијском извештавању о мигрантима најчешће се користе једноставнији новинарски жанрови, али сложенији жанрови се не користе ни када се о мигрантима извештава у контексту неког инцидента. Напротив, највише сложенијих жанрова, односно интерпретативних жанрова било је на медијском порталу *Индекса* у Мађарској, а ти чланци нису били о инцидентима везаним за мигранте, већ су критиковали актуелну владу због (неоснованог) негативног односа и негативне реторике према миграцијама, указујући на недоследности у Владиној политици по том питању. *Ориго* је преносио вести на основу дужих интервјуа са „независним експертима“, у циљу даљег подупирања званичне политике Владе Мађарске према којој мигранти представљају опасност за целу Европу и то због њихове различите културе, односа према женама, насилничког понашања, итд.

Аналитика је у још мањој мери присутна у медијском простору у Републици Србији, а у најмањој мери у регионалним медијима. То сведочи о ставу медија да се ситуација са миграцијама не анализира и не објашњава претерано, сви медији се фокусирају на актуелна дешавања. Ни на једном посматраном порталу се није анализирао званична или незванична политика обеју влада, генеза миграција, живот и култура миграната, став локалних власти, опхођење снага безбедности према мигрантима. Углавном се ради о вестима и кратким извештајима. Иако су у највећем броју случајева извештаји веродостојни и у етичком смислу прихватљиви (нарочито у јавним сервисима), извештавање је у суштини једнострано, самим тим често и површно. На пример, ако се ради о позитивно интонираном финалном медијском производу, онда се упознамо само са позитивном страном приче о мигрантима, а ако се ради о неком инциденту, тон је окренут ка сасвим другој крајности. Ако сумирамо резултате, тешко је пронаћи неку објективну нит у извештавању која није наклоњена хуманитарном с једне, или ксенофобично-безбедносном наративу с друге стране.

Према теорији критичке анализе дискурса (Ван Дејк, Ферклаф, Карвајо), медијски садржаји нису пресликана стварност већ су конструисани у складу са жељама и захтевима актуелних власти и њихову срж често чине идеолошке интерпретације. Дискурзивне

стратегије (фрејминг, позиционирање, легитимација и политизација) су идентификоване у медијима у Мађарској и у Републици Србији у извештавању о мигрантима и миграцијама:

1) фрејминг – истицање одређених карактеристика код миграната (да су насилни, праве неред, да долазе масовно, да представљају социјални терет) и потискивање осталих аспеката миграција и мигрантске кризе (разлог, односно генеза миграција, начин управљања мигрантском кризом, транспарентност средстава намењених за мигрантску кризу);

2) позиционирање – стављање друштвених актера у одређени однос са другима, што може да их наведе да учине неке ствари; стварање идентитета одређеног субјекта помоћу дискурса је уочљиво приликом анализе главних актера и пасивности миграната у причама генерисаним о њима (мигранти су „невидљиви учесници“ прича о њима самима, они су најчешће актери као криминалци или вандалаи);

3) легитимација – оправдање и санкционирање одређене акције или моћи на основу нормативних или других разлога постоји у односу на акције полиције и војске Мађарске на граници или подизања жичане оgrade у циљу „заштите хришћанске Европе“ од странаца и стране религије и културе;

4) политизација – стварности се приписује политичка позадина или статус у наративима о теоријама завере које су присутне у медијском дискурсу у обе земље, а нарочито у Мађарској, где су за организовање миграција окривљене невладине организације и Џорџ Шорош, за кога се тврди да је „главни организатор“ миграција са Блиског Истока, из Северне Африке и Азије. Према тим наводима, Шорош има материјалну корист од миграција, Брисел је његов саучесник, а Европска унија такође профитира од миграција.

Србија је током мигрантске кризе успела да се представи међународној заједници као хумана држава, спремна да помогне избеглицама у време кризе. Реторика Владе Србије је од почетка истакла хуманитарну димензију миграција и ту реторику су подстакли сви озбиљни медији, што је обележено и у међународном извештају о „уоквиравању“ мигрантске кризе у Европи (Chouliriki et al., 2017). С друге стране, таблоиди су извештавали о наводним или

стварним инцидентима везаним за мигранте, као и о могућности останка избеглица на дуже време у Републици Србији, што буди страх код људи, у смислу како ће то утицати на њихов економски и безбедносни положај. У Републици Србији дихотомија и даље постоји у медијском дискурсу о мигрантима, иако је у више наврата дошло до промене парадигме у наративима. Дакле, хуманитарни и безбедносни оквир су остали присутни до краја периода наше анализе, али уз приметно јачање безбедносних наратива: то су криминалне радње које се везују за мигранте, убиства и међусобни обрачуни о којима се редовно извештава, а у вези са њима нису ретки сензационалистички наслови и садржаји у таблоидима.

Мађарска је више пута осуђивана због својих поступака у току мигрантске кризе и то због опхођења према мигрантима. Реторику Владе Мађарске преносе сви провладини медији који на тај начин учествују у организованој стратешкој комуникацији Владе у циљу добијања политичких поена. Има веома мало критичних тонова у медијима у Мађарској, само опозициони медији критикују поступке Владе, а она држи цео апарат државних медија у руци којима манипулише масом, генеришући моралну панику у друштву.

У Мађарској већи део медијског простора посвећеног миграцији и мигрантима заузима тема безбедности: извештава се о страху „обичних грађана”, затим, ту је и страх од разних болести и зараза које мигранти носе са собом, а присутан је и страх за безбедност жена. Одбрана Мађарске се у медијском дискурсу у тој држави поистовећује са одбраном хришћанских вредности и заштитом хришћанске културе.

Посветили смо посебну пажњу језичкој (појмовној) анализи текстова, тј. коришћењу разних нијансираних термина, фраза и сложеница везаних за мигранте. Мигранти се у Мађарској називају погрдним именима у различитим устаљеним фразама („илегални имигрант“), сложеницама („град имиграната“) и метафорама („неко ко милује мигранте“). У медијима у Републици Србији се не користе такве сложенице или фразе везане за мигранте. „Мигрант“ је у мађарском језику постала погрдна реч са веома негативном конотацијом, док је у српском језику релативно неутрална, јер се користи у неутралном, у негативном, или чак

и у позитивном контексту.

У Републици Србији, у односу на остале теме, економска и социјална нестабилност као последица миграција је у мањој мери присутна у односу на земље дестинације. У поређењу с овим, у медијском дискурсу о мигрантима у Мађарској социјална и економска сигурност је релативно честа тема коју потенцирају представници власти, иако ни Мађарска није „земља дестинације“ за мигранте. У исти наратив о социјалној и економској несигурности коју миграције носе са собом се уклапају теорије завере о Шорошевим плаћеницима и Европској унији која је такође део те завере и остварује профит из миграције.

Однос између Републике Србије и Мађарске са аспекта миграције је амбивалентан, јер с једне стране, није било отвореног конфликта или неразумевања између Београда и Будимпеште, с друге стране, позиција и став Републике Србије и Мађарске се у много чему разликују што се тиче миграција, управљања мигрантском кризом и третирања миграната на својој територији. Србија је неколико пута оптужила Мађарску за кршење права миграната.

Мађарска национална мањина у Војводини је културолошки и медијски повезана са Мађарском. Дискурс у регионалним медијима у АП Војводини се разликује од свеобухватног српског али и мађарског медијског дискурса. Медији у Војводини имају другачију перспективу о дешавањима, него што је то случај са националним медијима у Републици Србији или у Мађарској и ближи су свакодневници грађана на локалном нивоу. Више и детаљније извештавају о дешавањима на локалу, у пограничним насељима, а локални политичари и грађани чешће долазе до речи. У односу на друге медије, *Панон* најчешће пита саме грађане о дешавањима везаним за мигранте, док регионални јавни сервис *РТВ* најчешће од свих медија цитира и даје реч невладиним организацијама о овој теми.

Регионални медији углавном „преузимају“ трендове националних медија што се тиче коришћења разних израза за мигранте. Са аспекта главних актера, војвођански портали су веома слични националним порталима; сви посматрани медији објављују највише текстова са политичарима као главним актерима. Социјални или економски аспект миграције није у

фокусу пажње војвођанских медија, нити је другачија култура и друга вероисповест тема, вероватно захваљујући дугој традицији суживота различитих народа и култура у покрајини. Медијским дискурсом у Војводини са аспекта новинарског приступа доминира неутралан тон. Може се рећи да су регионални медији позитивнији у тону од националних медија што се тиче мигрантске кризе, мада је однос субјекта према објекту и у овим финалним медијским производима у већини случајева негативан.

На фотографијама које су приложене уз текстове, у свим медијима су мигранти углавном представљани у већим групама и фотографисани издалека, не издвајају се појединци, лица миграната се слабо или уопште не виде (то се односи и на медије у Републици Србији и у Мађарској). Док у Мађарској жене и деце има само на фотографијама које су преузете од страних агенција и које се тичу вести из иностранства, у Србији има фотографија о женама и деци (на пример посета код лекара). На фотографијама на порталима у Мађарској такође је врло често представљена жичана ограда на граници. На фотографијама на војвођанским информативним порталима су мигранти чешће представљени изблиза, у току неке радње, што није карактеристично за националне медије.

Уочено је да понекад долази до разлаза између мишљења људи који су директно искусили последице мигрантске кризе и званичне државне политике према миграцијама (нпр. у Кањижи становници су се радовали жичаној огради, јер је она „отерала“ масе миграната из те пограничне општине). Генерално, људи имају веома мало личног искуства са мигрантима, знају само оно што гледају на телевизији или прочитају на интернету (нема диференцијације између информативних портала као извора информација и социјалних мрежа). У појединим случајевима чак постоји огромна разлика између личног искуства и медијских порука о мигрантима.

Сви наши саговорници сматрали су да миграције треба контролисати појачаном граничном контролом, већом контролом здравственог стања миграната, оградом или на било који други начин. Људи који прате медије на мађарском језику имају негативан став према

миграцији и предлажу ригорозније мере у контроли граница. Поједини међу њима мисле да је жичана ограда на граници Мађарске била добра идеја, јер је то био најбољи начин да се успостави контрола граница.

Најчешће коришћена реч „мигрант“ има јаку негативну конотацију за наше саговорнике мађарске националности, што није случај са саговорницима српске националности. То потврђује резултате анализе садржаја у државним медијима у Мађарској који повезују веома лоше конотације за израз „мигрант“.

Наративи о разним теоријама завере су уочени у исказима наших саговорника, било да се ради о теорији да су миграције у блиској вези са Џорџом Шорошем (код саговорника који прате мађарске медије) или о теорији да је Србија хуманија од свих осталих земаља у региону (код саговорника који прате српске, али и српске и мађарске медије). Неки сматрају да су људи у Србији толерантнији према мигрантима од осталих народа у региону, јер су деведесетих прошли кроз сличну кризу.

Често се мешају слике виђене на телевизији или у вестима и оне виђене у стварности, прецепција стварности је испреплетена са медијским порукама што доводи до конфузног тумачења мигрантске кризе и миграција.

„Масе људи”, „река људи”, „најезда миграната”, „тероризам”, „насиље” – то су све речи из наслова финалних медијских производа које су реконструисали наши саговорници. Овакви изрази аутоматски буде страх у људима. Лична искуства могу да смање или јачају страх код људи, али страх је у сваком случају присутан. Људи се сећају наслова у којима су мигранти починили неко зло или се десило нешто страшно или се назире нека претња, што сведочи о томе како овакви наслови делују на човекову психу. Таквих наслова се сетимо из психоаналитичких разлога: то су манифестације наших сопствених стрепњи. Велике масе људи на пример у сваком случају доводе до страха, а било је примера преувеличавања бројева миграната у медијском извештавању.

Наша хипотеза са којом смо започели интервјуисање људи у Војводини – да медији

утичу на мишљење о мигрантима и миграцијама је, према изјавама саговорника – потврђена. На основу исказа из укупно 18 дубинских интервјуа постоји разлика између ставова појединаца на основу тога да ли прате медије у Републици Србији или у Мађарској. Иако негативан став постоји међу саговорницима који прате искључиво медије у Србији, а не прате медије на мађарском језику, више од половине ових саговорника има углавном позитиван став према мигрантима, док међу оним саговорницима који прате медије искључиво на мађарском језику или медије и на српском и на мађарском језику, није било ниједног саговорника који има позитиван став према мигрантима. Друштвена активност и навике у праћењу различитих медија су утицали на начин како млађе генерације размишљају о мигрантима.

7.1. Модел добре праксе

Намера аутора ове докторске дисертације била је да изведе закључке о начину извештавања о мигрантима и миграцији као и утицају медија на јавно мњење. У анализи нисмо упоредили статистичке резултате јавног мњења са нашим налазима приликом анализе дискурса финалних медијских производа са информативних портала, али смо на основу дубинских интервјуа повукли паралелу између медијске стварности и перцепције стварности публике и друштвених актера идентификовањем медијских наратива у исказима наших саговорника.

У наш модел истраживања укључили смо резултате и методологију ранијих истраживања у овој области (медијско извештавање о мигрантима и миграцијама). Користили смо методу анализе садржаја финалних медијских производа, текстуалну и контекстуалну анализу (критичку анализу дискурса) и дубинске интервјуе. Према истом моделу планирамо да наставимо рад. Циљ нам је да обезбедимо одрживост пројекта (истраживања), а сматрамо да постоји простор и потреба за анализом у области медијског извештавања о мигрантима, с обзиром да се миграције са Блиског истока, Северне Африке и Азије и даље настављају, а тема остаје на дневном реду не само у земљама у региону и у Европи, већ у целом свету.

Први део истраживања, анализу медијског дискурса планирамо да настављамо даљим

мониторингом медија у Републици Србији и у Мађарској. Дакле, желимо да наставимо са анализом медијског дискурса након 2019. године укључивањем и других информативних портала, узевши у обзир промену друштвено-политичких прилика у две земље као и евентуалне разлике у уређивачкој политици анализираних медија. Такође ћемо морати да узмемо у обзир промене на медијској сцени, с обзиром да је нпр. целокупна редакција *Индекса* у међувремену распуштена, а то што је остало од овог медија, тешко да се може упоредити са његовим претходником.

Други део истраживања (дубински интервјуи) планирамо да додатно проширимо. Наставићемо са интервјуима у складу са досадашњом методологијом (дубински, полуструктурирани интервјуи и тематска анализа интервјуа) и наше резултате тематске анализе употпунити са новим исказима и подацима. У циљу што прецизније анализе публике, односно да бисмо податке из дубинских интервјуа употпунили, планирамо да спроведемо и истраживање базирано на квантитативној анализи, тј. помоћу упитника. У тај рад планирамо да укључим и студенте Одсека за комуникологију на Учитељском факултету на мађарском наставном језику у Суботици у оквиру пројекта о методама медијског истраживања.

Дисертација представља јединствени пример у овој области истраживања, јер иако постоје сличне анализе у Републици Србији и у Мађарској које користе сличну методологију и односе се на приближно исти временски период, не постоји компаративна анализа која укључује обе државе. Укључивање регионалних медија такође даје нову димензију истраживању која није присутна у другим досадашњим истраживањима, јер су се везано за ову тему углавном анализирали национални медији.

С обзиром на претпоставку да ће миграције на овим просторима бити још дуго на дневном реду у медијима, како у Републици Србији тако и у Мађарској, ово истраживање може да се настави у истом смеру, користећи исту или сличну методологију. Биће потребно пратити даље промене у начину медијског извештавања у контексту друштвено-политичких промена, као и евентуалних промена на медијској сцени.

7.2. Закључна разматрања

Мигрантска криза је израз који је постао прихватљив у целој Европи и алудира на то да је чињеница да је у релативно кратком периоду пристигло више од милион људи са Блиског истока, из Северне Африке и Азије на ове просторе копненим путем, те да су они проузроковали „кризу“ која је погодила цео Стари континент. Сама дефиниција кризе заиста има више додирних тачака са ситуацијом која је настала услед и након највећег мигрантског таласа 2015. године, а она се према многим критеријумима може назвати кризом, с обзиром да су миграције и даље ван контроле у овом делу Европе, а нарочито изван Шенгенске зоне. Кулминација мигрантске кризе била је у лето и јесен 2015. године, али без обзира на затварање Балканске руте, миграције нису стале. Оне се настављају, повремено с мањим или већим интензитетом, а на основу геополитичких анализа се не назире њихов крај.

Према проценама УН, Подсахарска Африка тренутно има 900 милиона становника, али до 2050. године ће тај број достићи 2 милијарде (Török, 2015: 45), с обзиром на проценат младе популације, и то ће представљати огроман притисак за матичне државе у погледу хране, основних услуга, школовања и могућности запослења. Овај податак сам по себи указује на то да миграције из Африке неће стати, а ситуација се не разликује по овом питању ни на Блиском истоку. Претпоставља се да ће због релативне географске блискости развијених регија, Европа остати главни циљ тих миграција.

Према политици коју заступа већина држава чланица Европске уније, „механизам

солидарности“ треба да распоређује мигранте по Европи. Ипак, политике појединих земаља се разликују. Међу земљама које се противе систему квота је Мађарска, али и неке друге чланице које су у већој мери погођене мигрантском кризом од осталих земаља чланица (Италија, Грчка) или су земље бившег Источног блока (Пољска, Чешка, Словачка). Главни заговорници механизма солидарности су Француска и Немачка. Ипак и односи унутар Европске уније се константно мењају, а најновији сценарији по питању миграција, који и даље нису усаглашени у Бриселу, указују на једну много рестриктивнију политику у будућности, што се тиче става ЕУ према мигрантима.

Република Србија и кораци актуелне владе су својевремено добили позитивне оцене од Европске уније у погледу мигрантске кризе, а сарадња са Немачком се посебно истиче на овом плану. Све „успехе“ у управљању кризном ситуацијом медији су у Републици Србији испратили и углавном хвалили без критике или полемике. С друге стране, Мађарска се, нарочито у почетку, у више наврата истакла у први план као „главни кривац“, као „најискључивија“ земља у региону, а данас проналази све већи број савезника за своју антимиграциону политику и унутар саме Европске уније.

Друштвено-политичка ситуација у Мађарској и у Републици Србији је била релевантна за контекстуалну анализу нашег истраживања, што не значи да је то било пресудно или да је по правилу одредило медијски дискурс у датој земљи на тему миграције. Ипак, подаци добијени квалитативном и квантитативном анализом финалних медијских производа говоре о томе да је званична политика у две државе била пресудна у погледу тона, начина и учесталости медијског извештавања о мигрантима. На пример, извештавање о мигрантима се у Мађарској користило у политичке сврхе, тако да су извештавање и негативне медијске поруке о мигрантима најинтензивнији 2018. и у пролеће 2019. године пре парламентарних избора у Мађарској, затим избора за Европски парламент. У Републици Србији мигранти нису били део реторике у току предизборне кампање, али је било наратива о томе како је Србија једина хумана земља у региону, једина која не тера мигранте и једина која помаже немоћним

људима.

Вести моделирају економски и идеолошки систем вредности у друштву (Van Dijk), односно друштвени контекст у коме се анализирају медијске поруке. Сматрамо да безбедносна димензија дискурса о мигрантима побеђује над хуманитарном страном приче и то не само на основу налаза ранијих истраживања, јер наша анализа је такође потврдила да су сви медији нагласили првенствено политичке, затим безбедносне аспекте миграција. Такође, сведоци смо растућег страха од економских, безбедносних и културолошких последица миграција. У којој мери је тај страх оправдан, односно реалан, тешко је проценити, ако узмемо у обзир само медијско извештавање о теми. На пример, готово да нема аналитичких чланака, репортажа, белешки на ову тему. Друштвени положај миграната, њихова будућност и прошлост, историја, њихова култура и религијска „различитост“ се не представљају у циљу проширења видика, већ искључиво у циљу застрашивања.

Главни задатак у трагању за значењем текстуалних порука је идентификација и опис оквира, и анализа садржаја која узима у обзир теорију фрејминга ће успешно избећи клопку која прети истраживачима, а то је да третирају све негативне или позитивне изразе или термине једнако значајним и утицајним. Дакле, није ствар само у изразу или учесталости одређеног изрази, већ и у контексту и конотацији тог изрази у датој друштвеној средини.

Ту долазимо до структурирања дискурса који се односи на доминантност одређених изрази у медијском дискурсу. Структурирање може бити намерно, али не зависи искључиво од конструкције одређене теме или догађаја од стране једног јединог актера, а да би се оно остварило, потребно је више текстова. Процеси структурирања могу се открити у медијима у Мађарској, јер без обзира на мноштво изрази и термина, претежни изрази у медијском дискурсу могу се идентификовати у протеклих неколико година, као и то, како су се ти изрази мењали и били преферирани у одређеним временским интервалима, а запостављени у другима. Такође, њихово значење се временом мењало. На пример, израз „мигрант“ је у Мађарској од неутралног термина постао погрдна реч која се користи у најнегативнијем смислу.

Институционализација дискурса је трансформација институционалних структура на начин који укључује одређени дискурс. Пример институционализације дискурса је закон у Мађарској према којем невладине организације које добијају средства, донације из иностранства плаћају посебне дажбине држави. Овом акту претходила је активна медијска кампања против невладиних организација и Џорџа Шороша, као главног организатора таквих невладиних удружења који имају за циљ да ослабе Европу и Мађарску дозивањем и допремањем миграната.

Алтернативни извори информација о миграцијама (нпр. глас самих избеглица или људи који и дан данас живе у својим матичним земљама у Африци или на Блиском истоку) су по правилу мање видљиви или чак невидљиви у односу на њихово представљање у медијима. Комплексност мигрантских гласова иако добија медијски одјек, по правилу се поједностављује на улогу жртве или злочинца. Већину наших сазнања о миграцијама стичемо путем медија. На тај начин медији формирају наш став, понашање, одговорност према избеглицама (мигрантима).

Иако је ово питање релевантно у широј јавности, није било компаративних емпиријских истраживања у погледу утицаја медија на јавно мњење у погледу миграција и миграната у земљама које су на Балканској рути. Изгледа да је довољна претпоставка да негативне медијске поруке генеришу негативне ставове код људи и обрнуто. Према налазима истраживања публике и културних студија у свету, ово питање би требало сагледати у ширем друштвеном и комуникационом контексту, да бисмо дошли до емпиријских података о јавном мњењу у овом погледу који нису само стереотипи, клишеи и генерализације.

У Републици Србији у истраживање треба укључити и нове медије, јер, док у традиционалним медијима и на интернет порталима истих, доминира релативно умерен тон, социјалне мреже као алтернативни извор информација служе као вентил али и као средство за расприравање мржње према мигрантима у томе надмашујући чак и таблоиде. Било би интересантно у неком будућем истраживању нпр. у Мађарској укључити друштвене мреже, јер

оне могу да послуже као алтернативни извори информација наспрам државних и провладиних медија који у све већој мери заузимају целокупан медијски простор у тој земљи.

9. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Арацки З. (2016). Медијски дискурс избеглиштва. *Култура полиса, Култура - Полис Нови Сад*, 31/2016,: 45–55.
- Bajomi-Lázár, P. (2013). The Party Colonisation of the Media: The Case of Hungary. *East European Politics and Societies* 27: 69. London: Sage.
- Bajomi-Lázár, P. (2018). Migráció és média Közép/Kelet-Európa uniós tagállamaiban. *Médiakutató* (XIX. évf. 3-4. sz.): 63–88.
- Baldwin-Edwards, M. (2003). *Sustainable Development and Emigration: The Contemporary Balkans and the European Union*. Athens: Mediterranean Migration Observatory Panteion University Athens.
- Baldwin-Edwards, M., Blitz, K., Crawley, H. (2018). The politics of evidence-based policy in Europe's 'migration crisis'. *Journal of Ethnic and migration Studies*. (Vol. 45. Special Issue: Against the evidence: Europe's migration challenge and failure to protect): 2139–2155.
- Baldwin-Edwards, M., Lutterbeck, D. (2019). Coping With the Libyan Migration Crisis.” *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45 (12): 2241–2257.
doi: [./10.1080/1369183X.2018.1468391](https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1468391).
- Barović, V. (2012). *Medijsko izveštavanje u kriznim situacijama*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu.
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Michigan: Free Press.

- Bernáth, G., and V. Messing. (2015). Bedarálva. A menekültekkel kapcsolatos kormányzati kampány és a tőle független megszólalás terepei. *Médiakutató* 16 (4):7–17.
URL:http://www.mediakutato.hu/cikk/2015_04_tel/01_menekultek_moralis_panik.pdf.
(преузето: 01.09.2019.)
- Berry, M., Garcia-Blanco, I., Moore, K. (2016). *Press coverage of the refugee and migrant crisis in the EU: a content analysis of five European countries*. URL:
<http://orca.cf.ac.uk/>
- Bocskor, Á. (2018). Anti-Immigration Discourses in Hungary during the ‘Crisis’ Year: The Orbán Government’s ‘National Consultation’ Campaign of 2015. *Sociology* 52(3): 551–568.
- Brubaker, R. (2017). Between Nationalism and Civilizationism: The European Populist Moment in Comparative Perspective. *Ethnic and Racial Studies* 40: 1–36.
- Carvalho, A. (2008). Media(ted) Discourse and Society: Rethinking the Framework of Critical Discourse Analysis. *Journalism Studies* 9 (2): 161–177.
- Chouliaraki, L.–Fairclough, N. (1999). *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Chouliaraki, L., Georgiou, M., Zaborowski, R. (2017). *The European “migration crisis” and the media: A cross-European press content analysis*. London: The London School of Economics and Political Science.
- Couldry, N., Livingstone, S., Markham, T. (2007). *Media Consumption and Public Engagement*. London and New York: Palgrave Macmillan.
- Crawley, H., Düvell, F., Jones, K., McMahon, S., Sigona, N. (2016). *Destination Europe? Understanding the Dynamics and Drivers of Mediterranean Migration in 2015*. MEDMIG Final Report. Coventry: Coventry University.
URL: <http://www.medmig.info/research-briefdestination-europe/>. (посећено: 13.09.2019.)

- Crawley, H.–Skleparis, D. (2017). Refugees, migrants, neither, both: categorical fetishism and the politics of bounding in Europe's 'migration crisis'. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44 (1): 48–64.
- Crawley, H., and B. K. Blitz. 2019. "Common Agenda or Europe's Agenda? International Protection, Human Rights and Migration From the Horn of Africa." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45 (12): 2258–2274. doi:./10.1080/1369183X.2018.1468393.
- D'Angelo, A., B. Blitz, E. Kofman, and N. Montagna. 2017. *Mapping Refugee Reception in the Mediterranean: First Report of the Evi-Med Project*. www.mdx.ac.uk/evimed.
- Деспотовић, Љ., Јевтовић, З. (2019). *Геополитика медија*. Сремски Карловци: Каирос – Нови Сад: Култура полиса.
- Dražković, B., Kleut, J. (2017). Vizuelne reprezentacije izbeglica na „Balkanskoj ruti“ u medijima u Srbiji. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, Књига XLII-2. Novi Sad: Filozofski fakutet.
- Elridge, J. (1993). News, truth and power. In Elridge, J. (ed.), *Getting the Message: News, truth and power* (pp. 3–29). London and New York: Routledge.
- Entman, R.M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication* 43 (4): 51–58.
- Erős, F. (2019). Migránsok, menekültek, idegenek. Társadalomlélektani megfontolások és kérdések a menekültválságról. *IMÁGÓ Budapest*, 8(1): 24–37.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: A critical study of language*. London: Longman.
- Hall, S. (1980). Encoding/Decoding. In Hall, S., Hobson, D., Lowe, A. And Willis, P. (eds.), *Culture, Media, Language* (pp. 117-128). London: Routledge.
- Hankiss, E. (2005). The Democratic Puzzle – Has Hungary Solved it? *European Journal of Social Theory* 8(4): 487–502.

- Holmes, S. M., & Castaneda, H. (2016). Representing the European refugee crisis in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death. *American Ethnologist*, 43(1), 12–24.
- Horsti, K. (2016). Visibility without voice: Media witnessing irregular migrants in BBC online news journalism. *African Journalism Studies*, 37(1), 1–20. doi: 10.1080/23743670.2015.1084585
- Jakusné Harnos, É. (2002). A nyomtatott sajtó hírei a diskurzuselemzés szemszögéből. *Magyar nyelvőr* 126. évf.: 142–156.
- Jevtović Z. – Bajić, P. (2017). Промена комуникационе парадигме у извештавању о мигрантима у дневној штампи Србије. У Деспотовић, Љ.-Гајић, А. (ед.) *Култура безбедности: мигрантске кризе, стање, перспективе, ризици* (стр. 221–239). Нови Сад: Култура Полис.
- Jevtović Z. – Bajić, P. (2018). Slika o migrantima u diskursu dnevne štampe. In Lutovac, Z. Mrđa S. (ed.), *Savremene migracije i društveni razvoj: Interdisciplinarna perspektiva* (pp. 97–107). Niš: Unigraf.
- Jevtović Z. – Bajić, P. – Pavlović, D. (2019). Narativi o migrantskoj krizi u dnevnoj štampi Srbije. (У процесу припреме за штампу)
- Jovanović, S. (2017). “I Refuse to Sink”: Narratives of the Dispossessed Within Refugee Stories on the Balkan Route, *Cultural Studies – Critical Methodologies* 00(0), 1–8.
- Juhász et al. (2017). Migráció és menekültügy Magyarországon. Budapest: Political Capital.
- Jungherr et al. (2019). Discursive Power in Contemporary Media Systems: A Comparative Framework. *The International Journal of Press/Politics*, 1–22.
- Kiss, E. 2016. “The Hungarians Have Decided: They Do Not Want Illegal Migrants” Media Representation of the Hungarian Governmental Anti-Immigration Campaign. *Acta Humana* 4 (6): 45–77.
URL: <https://ojs.uni-nke.hu/index.php/achu/article/view/395/353>.

- Kiss, J. (2019). Tényekkel a migrációs tévhitek ellen. *Magyar Tudomány* 180(2019)1, 53–66.
- Kiss J. (2017). A világgazdasági tényezők szerepe Afrika gazdasági fejlődésében. In: Biedermann Zs. – Kiss J. (szerk.): *Szubszaharai Afrika gazdasága a 21. században*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 127–162.
- Kleut, J. (2017). Kulturno nasleđe, kulturna participacija i publičnost: Komunikološka perspektiva. In Škorić, M., Sekeruš, P. (eds.), *Kulturno nasleđe: Teorija, percepcija i participacija* (pp. 57–81). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.
- Kofman, E.2019. “Gendered Mobilities and Vulnerabilities: Refugee Journeys to and in Europe.” *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45 (12): 2185–2199.
doi: [./10.1080/1369183X.2018.1468330](https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1468330).
- Kracauer, Siegfried (1952). *The Challenge of Qualitative Content Analysis*. *Public Opinion Quarterly*. 16 (4, Special Issue on International Communications Research): 631.
- Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. London: Routledge.
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*. Arnold: London.
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design. 2nd Edition*. London: Routledge.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis - an introduction to its methodology*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
- Manchin, D., & Mayr, A. (2012). *How To Do Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*. London: Sage.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: McGraw Hill.
- Milivojević, S. (2008). Kritička tradicija u istraživanju medija: kulturne studije. *CM*, 8: 29–50.
URL: <http://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2010/09/CM08.pdf>.
- Милошевић, З. (2012). *Империјално разарање држава*. Београд: Институт за политичке

студије.

- Law, I., et al. (2019). *Countering Islamophobia in Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- Neuendorf. K. (2016). *The Content Analysis Guidebook*. CA: Sage.
- Павловић, З. (2018). Медијски дискурс о мигрантској кризи и мигрантима. *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања* (2018/2): 69–81.
- Petrović, V. (ed.) (2017). *Human Rights in Serbia 2016 – Law, Practice and International Human Rights Standards*. Belgrade: Belgrade Center for Human Rights.
- Philo, G. (1993). Seeing and Believing – The Influence of Television. In Elridge, J. (ed.), *Getting the Message: News, truth and power* (pp. 230–246). London and New York: Routledge.
- Philo, G.–Briant, E.–Donald, P. (2013). *Bad News for Refugees*. London: Pluto press.
- Philo, G.–Wesley A. L. (1999). *Message Received*. New York: Routledge.
- Pjesivac, I. (2016). The Effects of Culture and Performance on Trust in News Media in Post Communist Eastern Europe: The Case of Serbia. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 1–24.
- Sík Endre, Simonovits Bori, Szeitl Blanka (2016). Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban. *Regio*, (24)2: 81–108.
- Sík, E., Barlai, M. (2017). A Hungarian Trademark (a “Hungarikum”): the Moral Panic Button. *East European Journal of Society and Politics* (vol.3 no.1): 120–146.
- Sík E., Bori Simonovits (2018). The first results of the content analysis of the media in the course of migration crisis in Hungary. Budapest: Társki Social Research Institute, ELTE Faculty of Education and Psychology.
- Стојшић-Дабетић, Ј., Мирковић, П. (2018). Ирегуларне миграције као безбедносни ризик. *Одбрана* (2018/6): 31–51.
- Sutcliffe, J. Court. 2005. *Evidence-based Policymaking: What is it? How does it Work? What*

Relevance for Developing Countries? Overseas Development Institute (ODI).

<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion/files/3683.pdf>.

Szentes, T. (2019). A nemzetközi migráció ügye a szélsőséges nézetek tükrében. *Magyar Tudomány*, 180, 1, 10–27.

Taras, R. (2012). *Xenophobia and Islamophobia in Europe*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Török, Á., Csuka Gy. (szerk.) (2015). *Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai*. Budapest: MTA.

Tworecki, H.–Semetko, H. (2012). Media Use and Political Engagement in Three New Democracies: Malaise versus Mobilization in the Czech Republic, Hungary, and Poland. *The International Journal of Press/Politics* XX(X): 1–26.

Van Dijk, T. (1988). *News as Discourse*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Van Dijk, T. (1988). *News Analysis. Case studies of international and national news in the press*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Van Dijk, T. (1991). *Racism and the Press*. London: Routledge.

Van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. Oxford University Press.

Van Leeuwen, T.–Wodak, R. (1999). Legitimizing Immigration Control: A Discourse-Historical Analysis. *Discourse Studies*, 1 (1): 83–118.

Vuletić, V., Stanojević, D., Vukelić, J., Pešić, J. (2016). *Studija o izbeglicama – Srbija 2016*. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung – Centar za primenjenu društvena istraživanja.

Wells, P.2007. “New Labour and Evidence-based Policy.” *People, Place and Policy Online* 1 (1): 22–29. doi: 10.3351/ppp.0001.0001.0004

Wodak, R.–de Cillia, R.–Reisigl, M.–Liebhart, K. (Eds.) (1999). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: EUP.

Wright, T. (2002). Moving images: The media representation of refugees. *Visual Studies*, 17(1),

Остали извори:

index.hu

origo.hu

pannonrtv.com

rtv.rs

rts.rs

kurir.rs

Извештаји:

Amnesty International. 2015. EU leaders must not turn their back on refugees. Retrieved from

<https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/09/world-refugee-crisis-needs-eu-solutions>.

European Commission (2016). Action Plan on the Integration of Third Country Nationals.

Brussels: European Commission.

URL:<https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files> (преузето 30.03.2019.)

Eurostat (2018). Asylum in the EU Member States. Newsrelease, 47/2018, 20 March 2018. URL:

<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8754388/3-20032018-AP-EN.pdf>
50c2b5a5-3e6a4732-82d0-1caf244549e3 (преузето: 02.04. 2019.)

FAO (2016). Migration and Agriculture. Rome: FAO

Human Development Report (1994)- New York, str. 25-33, dostupno na URL:

hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf

(посећено 23.02.2017).

International Migration Outlook (2019). 43rd edition, OECD.

IOM (2016). *Study on Migrants' Profiles, Drivers of Migration and Migratory Trends: A Research on the Socioeconomic Profile of Migrants Arriving in Italy*.
www.italy.iom.int/sites/default/files/news-documents/Migrants%20Study%20-%20FINAL%20ENG%20VERSION%20-%20ELEC.pdf.

Извештај ЕКРИ о Србији (пети циклус мониторинга) (2017). Стразбур, Савет Европе (ЕКРИ).

OECD (2017). OECD International Migration Outlook, 2017, 41st edition. Párizs: OECD, DOI: 10.1787/migr_outlook-2017-en, https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2017_migr_outlook-2017-en#page1

OECD/ILO (2018). How Immigrants Contribute to Developing Countries' Economies. Párizs: OECD, DOI: 10.1787/9789264288737-en, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/--migrant/documents/publication/wcms_616038.pdf

Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air. Protocol under the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. New York: United Nations, преузето са: www.un.org (posećeno 12.02.2019).

Refocusing Migration and Security: Bridging National and Regional Responses (2016). Rome, 4 March, OSCE Security days, www.osce.org/sg/231526?download=true (posećeno: 01.03.2018).

Stavovi građana Srbije prema izbeglicama (2017). Fondacija Ana i Vlade Divac. URL: https://www.divac.com/upload/document/trifold_srpski_preview.pdf

UNHCR - United Nations Refugee Agency (2015). UNHCR viewpoint: 'Refugee' or 'migrant' - Which is right?. (URL: <http://www.unhcr.org/55df0e556.html>)

UNHCR, Serbia (2019). Asylum-seekers and migrants - presence and shelter (Snapshot).

